

**ÇANAKKALE 18 MART ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
COĞRAFYA BİLİM DALI**

**TÜRKİYE’NİN JEOKONOMİK STRATEJİLERİNDE
GÜRCİSTAN’IN YERİ**

Yüksek Lisans Tezi

Hazırlayan
Alparslan TORUN

Danışman
Prof. Dr. Aydın İBRAHİMOV

ÇANAKKALE
2006

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne
Alparslan TORUN'a ait Türkiye'nin Jeoekonomik Stratejilerinde Gürcistan'ın Yeri
adlı çalışma, jürimiz tarafından Coğrafya Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS
TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan... Aydın İBRAHİMOV (Doç. Dr.)

Üye... Okan HASAR (Doç. Dr.)

Üye... Selver Özözen Kabraoğlu (Yrd. Doç. Dr.)

Üye... Vedat Galışkan (Yrd. Doç. Dr.)

Üye... Şeket İSİK (Doç. Dr.)

Yrd. Doç. Dr. Mehmet ŞAHİN
Enstitü Müdürü

ÖZET

Türkiye'nin Gürcistan ile ilişkileri ve Türkiye'nin takip etmesi gereken politikaların ortaya konulabilmesi için, bugün Gürcistan'da mevcut olan karmaşık ve sorunlarla dolu siyasi, askeri, ekonomik ve jeopolitik yapının genel hatlarıyla da olsa bilinmesi faydalı olacaktır. Geçmişin kısaca ortaya konulması bugün mevcut sorunların daha kolay anlaşılmasını sağlayacaktır. Kuzeydoğusunda Dağıstan (Rusya Federasyonu), güneydoğusunda Azerbaycan, güneyinde Türkiye ve Ermenistan ile komşu olan Gürcistan'ın içinde Abhazya, Acara ve Güney Osetya özerk bölgeleri bulunmaktadır. Ayrıca bünyesinde başka azınlıklarında bulunduran Gürcistan, Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra 9 Nisan 1991'de istiklalini kazanmıştır. Gürcistan; ekonomik işleyiş bakımından eski Sovyet Cumhuriyetlerine bağlı olması, dış borçlar, eski teknoloji, enerji darboğazı, yüksek enflasyon, işsizlik gibi nedenlerden dolayı zor günler yaşamaktadır. Halkın temel ihtiyaçlarının karşılanmasından güçlükler çekilmektedir. Ekonomik sıkıntılara bağlı olarak ortaya çıkan yolsuzluklar ülkenin sosyal yapısını olumsuz yönde etkilemekte, ülke ekonomisini zedelemektedir. Ekonomik yetmezlikler karşısında halk büyük çapta kanun dışı para kazanma ve harcama eğilimindedir. Dış politikası, tüm komşularıyla barış ve dostluğa, egemenlik ve toprak bütünlüğüne saygı esasına dayanan Gürcistan'ın genel politik eğiliminin Batı toplumu ve kurumlarıyla bütünleşmek olduğu söylenebilir. Gürcistan, RF'nu kendi istikrar ve bağımsızlığına karşı en büyük tehdit olarak görmektedir. Kafkaslar ve Gürcistan'ın bağımsızlık ve istikrarın tehdit eden RF'nu dengeleyebilmek amacıyla Türkiye ABD ve Almanya gibi önde gelen Batılı ülkelerin yanı sıra, topluluk olarak AK, NATO, AGİT, AB ve diğer kuruluşlarla yakın ilişkiler kurmaktır.

Türkiye, Gürcistan için; hem Batı'ya açılan bir kapı ve ekonomik gelişmesine katkıda bulunabilecek önemli bir ekonomik güç, hemde RF'nun nüfuzunu dengeleyebilecek bir komşudur. Bu nedenle, Gürcistan yönetimi, Türkiye ile ilişkilere büyük önem vermektedir. Bu önemin bir yansıması olarak, Türk-Gürcü siyasi ilişkileri en üst seviyede pürüzsüz bir şekilde devam etmektedir.

Gürcistan, ülkemiz açısından stratejik önemi haizdir. Türkiye'nin Orta Asya ve Kafkaslar'a yönelik vizyonunda Gürcistan anahtar konumundadır. Öncelikle Gürcistan, Kafkasya ve Orta Asya'ya açılan ulaştırma ve ticari yolların merkezindedir. Bu bölgelere yönelik ekonomik ve ticari faaliyetlerimizde Gürcistan'ın gerek coğrafyası, gerek siyasi ilişkilerdeki yakınlığının önemli etkileri vardır ve olmaya da devam edecektir. Türkiye ile Gürcistan arasındaki ekonomik ilişkiler öncelikli olarak ülkemizin stratejik çıkarları açısından değerlendirilmektedir. Türkiye ile Gürcistan arasındaki ekonomik ilişkiler henüz kendi dinamiklerini kazanamamış olup, mevcut potansiyelinin oldukça gerisinde seyretmektedir.

Söz konusu çalışmamda temel hedef, bölgelerin ve coğrafyanın dış politikadaki ve ekonomideki önemini göz önünde bulundurarak Gürcistan'ın Türkiye için nasıl bir önem taşıdığına incelenmesi olacaktır. Gürcistan, Türkiye'nin komşusu olduğu, üzerinde sürekli konuşulan, farklı önemler atfedilen, hayati konumda görülen, büyük fırsatların olduğu öne sürülen, herkesin farklı görüşlere sahip olduğu bir ülkedir. Bu çerçevede çalışmamın hedefi; bu ülkenin iç dinamiklerini de göz önünde bulundurarak, ancak daha çok bölgesel konumunu, Türkiye ile ilişkilerini ve Türkiye'nin bölgeye yönelik politikalarını ayrıntılarıyla ele almaktır. Bu doğrultuda; Gürcistan'ın Türkiye için ne ifade ettiği, Türkiye'nin bu ülkeye yönelik olarak neler hayal ettiği, neler bulduğu ve neler planlandığı araştırılacak, ülkeye yönelik Türk dış politikasının ne olduğu ve bu dış politikaya bağlı olarak hangi araçların ve yöntemlerin kullanıldığı, dış politika içinde bu bölge ile ilişkilerin nasıl bir konuma sahip olduğu ve ülkedeki güçlerin nasıl dengelendiği ve Türkiye'nin bu bölgeyle ilgilenen ülkeler ile ilişkilerinde nasıl bir yaklaşım izlediği tartışılacaktır.

Türkiye'nin Gürcistan'a yönelik politikasının temel hedeflerini, bölge ülkeleri arasında bağımsızlığa, toprak bütünlüğüne ve iç işlerine karışmama ilkesine saygılı, eşitlik ve iyi komşuluk ilişkilerine dayanan dostane ilişkiler kurulması ve dostça ilişkilerin ortak çıkarlara hizmet eden çok taraflı bir işbirliğine dönüştürülmesi teşkil etmektedir. Gürcistan'ın başta etnik dokusu olmak üzere siyasal, sosyal, ekonomik ve kültürel yapısı incelendiğinde, bu politikanın bölgemiz gerçeklerine de uygun düştüğü gözlenmektedir.

ABSTRACT

It will be helpful to know the main aspects of the present situation in Georgia, which is complex and full of political, military, economic and geopolitical problems in order to put forward politics that must be followed by Turkey and to understand the relationships between Turkey and Georgia. Bringing up the past briefly will help us understand the current problems easily. Neighboring Dagestan (Russian Federation) in the Northeast, Azerbaijan in the Southeast, Turkey and Armenia in the South, Georgia has autonomous regions like Abkhazia, Ajaria (or Acharis) and Southern Ossetia. Having also many other minorities, Georgia has gained its independency in April 9th, 1991 after the collapse of USSR. Georgia is having hard times because of unemployment, higher rate of inflation, shortage of energy, old technology, foreign debts and devotion to former USSR economy. She is having trouble meeting the basic demands of her people. Malpractices arising from financial straits have been damaging the economy and have a negative effect on the social structure. People mostly inclined to earning and spending money illegally because of the economical problems. Having a foreign policy that is based on peace, friendship and respect to sovereignty and frontier of all her neighbors, Georgia has a general political tendency toward integration with the Western Society and its Institutions. Georgia sees the Russian Federation as the greatest threat to her independency and stability. Georgia, in order to establish balance on Russia Federation's threatening effects towards her independency and stability, is interested in starting close relationships with some countries like Turkey, The USA, and Germany and some institutions like EC, NATO, EU, and (OSCE).

For Georgia, Turkey is both an economic power that will help her economic growth and a neighbor that can balance Russia Federation's influences and she is a passage to the West. For aforementioned reasons Georgian government attach importance to relations with Turkey. As a result of this mind-set, Turkish – Georgian executives have no problems concerning political relations.

Georgia is of vital strategic importance for Turkey. Georgia is a key to Turkey's vision on Caucasia and Middle Asia. To begin with, Georgia is in the center of trade and transportation routes that leads to Caucasia and The Middle Asia. Georgia is and will be of vital importance both geographically and politically in our economic and trade interests in these regions. Economic relations between Georgia and Turkey should primarily be evaluated in terms of Our strategic interests. Economic relations between Turkey and Georgia have not achieved its own dynamics yet, they are quite behind the current potential.

In this paper, my main aim is to study Georgia's importance for Turkey taking into consideration the importance of regions and geography in economy. Neighboring Turkey, Georgia is a country which is constantly talked over, attributed different levels of importance, seen as of vital importance, claimed to have great chances. Everybody has different opinions about her. In this point of view my aim in this work is to analyze Georgia's relations with Turkey and Turkey's politics concerning this region taking into consideration the inner dynamics of Georgia, especially her regional position. In this prospect, what Georgia means for Turkey, and Turkey's vision related with this country will be researched and Turkish foreign policy for Georgia, the means and methods used to achieve this foreign policy, the position of the relations with Georgia in our foreign policy, balancing the powers in the country, and Turkey's relations with the countries which have great interest in Georgia will be discussed.

Basic aims of Turkish foreign policy towards Georgia consist of respect to independency, territorial integrity of the surrounding countries and not to interfere with internal affairs of them, and it is based on equality and building friendly relations among surrounding countries which will eventually lead to cooperation fulfilling reciprocal interests. If we are to observe the political, social, economic, cultural, and ethnical structure of Georgia closely, we will realize that, this policy complies with our region's reality.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET	i
ABSTRACT	iii
İÇİNDEKİLER	v
KISALTMALAR CETVELİ	viii
TABLO VE ŞEKİLLER CETVELİ	xi
ÖNSÖZ	xiv
GİRİŞ	1
BÖLÜM I	3
1.1 Problem	3
1.2 Amaç	3
1.3 Önem	3
1.4 Sınırlılıklar	4
1.5 Tanımlar	5
BÖLÜM II	8
YÖNTEM VE VERİLER	8
2.1 Verilerin Toplanması	8
2.2 Verilerin Sunumu ve Yorumu	8
BULGULAR VE YORUMLAR	9
BÖLÜM III	9
TÜRKİYE’NİN JEOPOLİTİK, JEOSTRATEJİK, JEOEKONOMİK ÖZELLİKLERİ VE MİLLİ STRATEJİLERİNE BAKIŞ	9
3.1 Balkanlar ve Türkiye İlişkileri	15
3.2 Ortadoğu ve Türkiye İlişkileri	17
3.3 Kafkaslar ve Türkiye İlişkileri	21
3.4 Çevre Denizlerimizin Yeri ve Ülkemize Etkileri	26
3.5 Türkiye’nin Sosyoekonomik Yapısı ve Etkileri	34
3.6 Türkiye’nin Siyasal Yapısı ve Etkileri	42
BÖLÜM IV	46

GÜRCİSTAN ÜLKE ÖZELLİKLERİ	46
4.1 Gürcistan Kısa Tarihçesi	46
4.2 Gürcistan'ın Coğrafi Özellikleri	49
4.3 Gürcistan'ın Sosyoekonomik Özellikleri	51
4.3.1 Madencilik ve Enerji Kaynakları ile Sanayi	54
4.3.1.1 Metalik Madenler	55
4.3.1.2 Metal Dışı Madenler	56
4.3.1.3 Enerji Kaynakları	56
4.3.1.4 Gürcistan Sanayisinin Genel Değerlendirmesi	58
4.3.2 Tarım ve Hayvancılık	60
4.3.2.1 Tarımsal Üretim	63
4.3.2.2 Hayvansal Ürünlerin Üretimi	63
4.3.3 Ulaşım	64
4.3.4 İletişim ve Haberleşme	66
4.3.5 Turizm	67
4.3.6 Gürcistan Dış Ticareti	68
4.4 Gürcistan İdari-Ekonomik Bölgeleri	73
BÖLÜM V	76
GÜRCİSTAN'IN JEOKONOMİK DURUMUNU	
ETKİLEYEN FAKTÖRLER	76
5.1 Siyasi İstikrar	76
5.1.1 Demografik ve Etnik Yapı	77
5.1.2 Özerk Cumhuriyet ve Bölgeler ile Olan İlişkiler	81
5.1.2.1 Abhazya Özerk Cumhuriyeti	81
5.1.2.2 Güney Osetya Özerk Bölgesi	87
5.1.2.3 Acara Özerk Cumhuriyeti	89
5.2 İç İstikrar	93
5.2.1 Cevahetya Sorunu	93
5.2.2 Pankisi Sorunu	99
5.2.3 Rus Askeri Üsleri Sorunu	100
5.2.4 Karadeniz'in Kontrolü Sorunu	101
5.2.5 İç İstikrarın Sağlanabilmesinde Gürcistan Asayiş Unsurları	102

5.3 Gürcistan'ın Rusya Federasyonu (RF) ile İlişkileri	105
BÖLÜM VI	113
TÜRKİYE GÜRCİSTAN JEOKONOMİK İLİŞKİLERİ	113
6.1 Türkiye'de Gürcü Nüfusu ve Dağılımı	115
6.2 Türkiye Gürcistan Ticari ve Ekonomik İlişkileri	116
6.3 Gürcistan İlişkilerinde Türkiye Açısından Ticari ve Ekonomik Olanaklar	133
6.4 KEİB (Karadeniz Ekonomik İşbirliği Bölgesi)	
BSEC (The Black Sea Economic Cooperation)	151
6.4.1 KEİB'de Yaşanılan Sorunlar	154
6.4.2 KEİB'in Genel Değerlendirmesi	157
BÖLÜM VII	162
SONUÇLAR VE ÖNERİLER	162
7.1 Sonuçlar	162
7.2 Öneriler	170
KAYNAKÇA	171
EKLER	181
EK 1 GÜRCİSTAN İDARİ BÖLGELER HARİTASI	181
EK 2 GÜRCİSTAN EKONOMİ HARİTASI	182
EK 3 GÜRCİSTAN LOKASYON HARİTASI	183

KISALTMALAR CETVELİ

AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
AET	Avrupa Ekonomik Topluluğu
AGİT	Avrupa Güvenlik ve İş Birliği Teşkilatı
AIOC	Azerbaycan Uluslararası Petrol Konsorsiyumu
AK	Avrupa Komisyonu
AKKA	Avrupa Konvensiyonel Kuvvetler Anlaşması
ASAM	Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi
BAB	Batı Avrupa Birliği
BDT	Bağımsız Devletler Topluluğu
BM	Birleşmiş Milletler
BOTAŞ	Boru Hartları ile Petrol Taşıma Anonim Şirketi
BP	İngiliz Petrolleri
BTC	Bakü Tiflis Ceyhan
CIA	Amerikan Merkezi Haber Alma Teşkilatı
CPC	Hazar Boru Hattı Komisyonu
COMECON	Sovyetler Birliği Bulgaristan Çekoslavakya Macaristan Polonya Romanya Ekonomik Yardımlaşma Konseyi
ÇHC	Çin Halk Cumhuriyeti
DEİK	Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu
DHL	Alman Havayolu ve Posta Şirketi
DİE	Devlet İstatistik Enstitüsü
DTM	Dış Ticaret Müsteşarlığı
EBRD	Avrupa Yeniden Yapılandırma ve Kalkınma Bankası
ECO	Ekonomik İşbirliği Teşkilatı/Economic Cooperation Organization
EFTA	Avrupa Serbest Ticaret Birliği/Eurapean Free Trade Association
GASPROM	Rusya Federasyonu Gaz Üretim Şirketi
GEOCELL	Gürcistan Telekomünikasyon Şirketi

GOP	Geliştirilmiş Ortadoğu Projesi
GSMH	Gayri Safi Milli Hasıla
GSYİH	Gayri Safi Yurt İçi Hasıla
GUAM	Gürcistan Ukrayna Azerbaycan Moldovya
GUUAM	Gürcistan Özbekistan Ukrayna Azerbaycan Moldovya
HPBH	Ham Petrol Boru Hattı
IFC	Uluslararası Finansman Kurumu
IMF	Uluslararası Para Fonu
İGEME	İhracatı Geliştirme Etüd Merkezi
İTO	İstanbul Ticaret Odası
KEİB	Karadeniz Ekonomik İşbirliği
KEK	Karma Ekonomik Komisyon
KGB	Sovyet İstihbarat Servisi
KUK	Avrupa Posta ve Taşımacılık Hukuk Protokolü
MAGTICOM	Gürcistan Telefon Şirketi
MEGAKOM	Gürcistan Telefon Şirketi
NATO	Kuzey Atlantik Anlaşma Teşkilatı/North Atlantic Treaty Organization
OAC	Orta Asya Cumhuriyetleri
OPEC	Petrol İhraç Eden Ülkeler Teşkilatı/Organization Of Petroleum Exporting Countries
OPIC	Deniz Aşırı Özel Yatırım Kurumu
RF	Rusya Federasyonu
SSCB	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
TA	Anahtar Teslim Müteahhitlik Antlaşması
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TİKA	Türk İşbirliği ve Kalkınma Ajansı
TNT	Gürcistan Posta Şirketi
TPAO	Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı
TRACECA	Avrupa Kafkasya Asya Ulaşım Koridoru
TÜFE	Tüketici Fiyatları Endeksi
TÜPRAŞ	Türkiye Petrol Rafinerileri Anonim Şirketi

TÜSİAD	Türk Sanayici ve İşadamları Derneği
TÜYAP	Tüm Fuarcılık Yapım Anonim Şirketi
UNCTAD	Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı
UNESCO	Birleşmiş Milletler Eğitim Bilim ve Kültür Örgütü
UPS	Evrensel Kamu Hizmeti/ Universal Public Service
UPUC	Dünya Posta Birliği
WTO	Dünya Ticaret Örgütü

TABLO VE ŞEKİLLER CETVELİ

Sayfa

TABLOLAR CETVELİ

TABLO 1	TÜRKİYE İHRACATININ MAL GRUPLARINA GÖRE DAĞILIMI	38
TABLO 2	TÜRKİYE İTHALATININ MAL GRUPLARINA GÖRE DAĞILIMI	38
TABLO 3	TÜRKİYE İHRACATININ EKONOMİK FAALİYETLERE GÖRE DAĞILIMI	39
TABLO 4	TÜRKİYE İHRACATININ ÜLKE GRUPLARINA GÖRE DAĞILIMI	40
TABLO 5	TÜRKİYE İTHALATININ EKONOMİK FAALİYETLERİNE GÖRE DAĞILIMI	40
TABLO 6	TÜRKİYE İTHALATININ ÜLKE GRUPLARINA GÖRE DAĞILIMI	41
TABLO 7	GÜRCİSTAN'IN TEMEL MAKROEKONOMİK GÖSTERGELERİ	52
TABLO 8	GÜRCİSTAN'IN PETROL, GAZ VE ELEKTRİK ÜRETİM-TÜKETİM-İTHALAT VERİLERİ	56
TABLO 9	GÜRCİSTAN'IN TARIMSAL ÜRETİMİ	62
TABLO 10	GÜRCİSTAN DEĞİŞİK ÜRÜNLER İÇİN EKİLİ-DİKİLİ ALAN	62

TABLO 11	2002-2003 YILLARI GÜRCİSTAN TARIMSAL ÜRETİMİNİN KIYASLANMASI	63
TABLO 12	2002-2003 YILLARI GÜRCİSTAN HAYVANSAL ÜRETİMİNİN KIYASLANMASI	63
TABLO 13	GÜRCİSTAN'IN TEMEL DIŞ TİCARET ORTAĞI 10 ÜLKE İLE GERÇEKLEŞTİRDİĞİ TİCARET(2003)	70
TABLO 14	GÜRCİSTAN'IN 2003 YILI DIŞ TİCARETİNDE BAŞLICA ÜRÜNLER	74
TABLO 15	GÜRCİSTAN'DA DİNİ İNANÇLARIN NÜFUSA ORANI	80
TABLO 16	ABHAZYA'NIN ETNİK YAPISI	85
TABLO 17	1965 NÜFUS SAYIMINA GÖRE TÜRKİYE'DE GÜRCÜ ASILLI NÜFUSUN DAĞILIMI	115
TABLO 18	TÜRKİYE'DE ÖNGÖRÜLEN PETROL STOK KAPASİTESİ	126
TABLO 19	MADDELER İTİBARİ İLE TÜRKİYE-GÜRCİSTAN DIŞ TİCARETİ	129
TABLO 20	YILLAR İTİBARİ İLE TÜRKİYE-GÜRCİSTAN DIŞ TİCARETİ	130
TABLO 21	TÜRKİYE-GÜRCİSTAN ARASI TİCARİ VE EKONOMİK NİTELİKLİ ANTLAŞMALAR	132

ŞEKİLLER CETVELİ

		Sayfa
ŞEKİL 1	GÜRCİSTAN HİPSOGRAFİK DİYAGRAMI	49
ŞEKİL 2	YILLAR İTİBARİ İLE GÜRCİSTAN'A GİREN NET YABANCI DOĞRUDAN YATIRIMI	71
ŞEKİL 3	GÜRCİSTAN'DA NÜFUSUN ETNİK DAĞILIMI	79
ŞEKİL 4	GÜNEY OSETYA'DA NÜFUSUN ETNİK DAĞILIMI	87
ŞEKİL 5	ACARİSTAN'DA NÜFUSUN ETNİK DAĞILIMI	90

ÖNSÖZ

Türkiye var olduğu yıldan beri SSCB'nin varlığı nedeniyle sınır komşumuz olan Gürcistan'da arzu edilen ekonomik ve siyasi ilişkileri geliştirememiştir. 1990'lı yılların sonu itibari ile parçalanan SSCB'nin dağıldığı coğrafi alanda tarihi ve jeokültürel yakınlık nedeniyle ülkemize yeni fırsatlar doğmuştur. Gürcistan ülke özellikleri, sunduğu ekonomik ve siyasal olanakları ülkemiz tarafından iyi etüd edilmelidir. Gürcistan'ın coğrafi konumu, ekonomik, siyasi özellikleri ile jeostratejik değerlerinin incelenmesinde “ Türkiye'nin Jeoekonomik Stratejilerinde Gürcistan'ın Yeri” adıyla yapılan çalışma da bu ülkenin Türkiye'nin jeoekonomik politikalarında ki yeri ve öneminin belirlenmesi amaçlanmıştır.

Bu konudaki çalışmalarında bana yol gösteren Sayın hocam Prof.Dr. Aydın İBRAHİMOV'a, göstermiş oldukları yardımları ile kıymetli fakülte arkadaşım Dr. Evren ERGİNAL'a, Gürcistan'da görev yapmış değerli meslektaşlarıma, ülkemizde farklı eğitim kurumlarında öğrenim gören Gürcü vatandaşlarına, ve uzun çalışma dönemlerimde beni sabırla destekleyen sevgili eşim Filiz ve kızım Feyza'ya teşekkürlerimi bir borç bilirim.

Yalova, 2006

Alparslan TORUN

GİRİŞ

1990'larda soğuk savaş sonrası dünyada Türkiye için yeni bölgesel olanaklar, Doğu Bloğu'nun ve SSCB'nin dağılmasıyla ortaya çıktı. 1992 yılında Karadeniz Ekonomik İşbirliği antlaşmasının (KEİ) imzalanması ve İktisadi İşbirliği Örgütü'nün (ECO) genişletilmesiyle Balkanlar'dan Orta Asya Cumhuriyetlerine uzanan bir coğrafi alana açılma imkanları oluşturuldu. Türkiye bölgesel çerçevede gerek mal ve hizmet ticareti, gerek dolaysız yatırımlar ve her türlü işbirliği açısından çok sınırlı olan ilişkilerini geliştirebilmek imkanlarına kavuşmuş oldu. Gürcistan sınır komşumuz olarak her alanda işbirliğinin gelişebileceği bir ülke olarak ortaya çıktı.

Soğuk Savaş sonrası ortam Türkiye'ye; Gürcistan'da hiç beklenmeyen imkanlar getirdi. Bu imkanlar, mal ihracatından, müteahhitlik, taşımacılık, turizm gibi hizmetler ihracına; dolaysız yatırımlar yoluyla, her alanda yeni ticari köprüler kurulmasına olanak sağlamıştır. Ekonomide başarı sağlanabilecek sektörlerin tespiti oldukça önemlidir. Bir nevi anahtar noktalar bulunmalıdır. Hammadde, enerji ve diğer endüstri ürünlerinin pazarlandığı diğer Cumhuriyetlerle arasındaki bağların ortadan kalkması Gürcistan ekonomisini olumsuz etkilemiş, bireysel gelirlerde, tarımsal ve sanayi üretiminde, turizm gelirlerinde önemli düşüşler yaşanmış, enflasyon ve işsizlik önemli ölçüde artmıştır.

Dış politikası, tüm komşularıyla barış ve dostluğa, egemenlik ve toprak bütünlüğüne saygı esasına dayanan Gürcistan'ın genel politik eğiliminin Batı toplumu ve kurumlarıyla bütünleşmek olduğu söylenebilir. Gürcistan, RF'nu kendi istikrar ve bağımsızlığına karşı en büyük tehdit olarak görmektedir. Kafkaslar ve Gürcistan'ın bağımsızlık ve istikrarını tehdit eden RF'nu dengeleyebilmek amacıyla Türkiye, ABD ve Almanya gibi önde gelen Batılı ülkelerin yanı sıra, topluluk olarak, NATO, AGİT, AB ve diğer kuruluşlarla yakın ilişkiler kurmaktadır. Türkiye ile Gürcistan arasındaki siyasi ilişkiler iyi düzeyde seyretmektedir. Bugünkü şartlar altında Gürcistan jeopolitik konumu sebebiyle, Kafkasya'nın anahtarı rolünü

oynamaktadır. Ayrıca Türkiye'nin Orta Asya ve Kafkaslara yönelik vizyonunda Gürcistan anahtar konumundadır. Bu itibarla, Gürcistan ile Türkiye arasındaki ekonomik ilişkiler öncelikli olarak ülkemizin stratejisi açısından özel bir önem taşımaktadır. ABD ve Türkiye Kafkasya'da Gürcistan'a özel önem vermektedir. Hazar Denzinde bulunan enerji maddeleri ve bu bölgelerde kendi üstünlüğünü sağlamayı getirmesi bu devletler için büyük önem taşımaktadır. Kafkasya ve Ortadoğu 21. yüzyılın tartışma konusunu taşımakla beraber, Türkiye'nin Orta Asya'da bağımsız Türk Cumhuriyetleri ile Türkiye'nin temasının sağlanmasında Kafkasya adeta bir köprü vazifesi görmektedir. Kafkasların bir barış kuşağı ve Rusya ile bir tampon bölge oluşturması bu etapta Türkiye için çok önemlidir. Gürcistan yönetimi, Türkiye ile ilişkilere büyük önem vermektedir. Bu önemin bir yansıması olarak, Gürcü-Türk siyasi ilişkileri en üst seviyede pürüzsüz bir şekilde devam etmektedir.

BÖLÜM I

Problem

SSCB'nin dağılmasından sonra Kafkasya'daki üç bağımsız cumhuriyetten biri olarak karşımıza çıkan Gürcistan, Türkiye'nin Kafkaslar ve Orta Asya'daki çıkarlarının elde edilmesi ve korunması bakımından son derece önemli bir ülke konumundadır. Gürcistan; Türkiye'nin Azerbaycan ile karadan irtibatını sağlayacak bir coğrafi konuma sahiptir ve bu yolla Orta Asya ile irtibatın sağlanması mümkündür. Bulunduğu coğrafyanın kuzey-güney ve doğu-batı istikametlerinde irtibatını sağlar. Gürcistan'da etkin olan devletlerin Kafkaslarda da etkin olması mümkündür. Bakü – Tiflis – Ceyhan boru hattının bir kısmı topraklarından geçecektir. Bu boru hattına çok önem veren Türkiye'nin diğer ilgili devletlerle birlikte Gürcistan'ın da olurlu alması gerekir ki bu olur alınmıştır. Türkiye'nin Kafkaslar ve Orta Asya'daki milli menfaatlerinin sağlanması ve korunmasında Gürcistan'ın önemi, ikili ilişkilerde Türkiye'nin sağlayabileceği ekonomik menfaatlerin tespiti, Türkiye ve Gürcistan'ın jeoekonomik durumları ve Türkiye'nin takip etmesi gereken politikaların incelenmesi büyük önem taşımaktadır.

Amaç

Bu tezin amacı; Gürcistan – Türkiye ilişkileri ve Türkiye'nin takip etmesi gereken politikaları ortaya koymaktır.

Yukarıda arz edilen esas amacı, mümkün olduğu kadar doğru ve yeterli olarak ortaya koymak suretiyle, konu ile ilgili bir kaynak oluşturmak ve müteakiben yapılacak çalışmalara temel teşkil bilgileri sağlamakta araştırmanın amaçlarındandır.

Önem

Bu araştırmayla, anılan konu ile ilgili, değişik kaynaklarda dağınık olarak bulunan bilgiler bir araya getirilmiş olacak ve bu suretle konuyu araştıranların, konu ile ilgili bilgiye daha kolay ulaşmaları sağlanacak ve daha sağlıklı değerlendirmeler yapabilmelerine katkı sağlanmış olacaktır.

Sınırlılıklar

Araştırmada Türkiye – Gürcistan ilişkileri bir bütün olarak ele alınmış, kısmen evre ülkeleri ile Türkiye'yi çevreleyen bölge ve denizlerin Türkiye ve Gürcistan zerindeki etkileşimleri de dahil edilmiştir.

Tanımlar

Bu araştırmada sık kullanılan bazı terimler, geçtikleri yerlerde tanımlanmış olmakla birlikte, okuyucuya uygun bir bakış açısı kazandırmak için kavramsal düzeyde tanımlanmıştır.

Araştırma – Geliştirme (Ar – Ge)

Yeni bir ürünün üretilmesi, ürün kalitesi veya standardının yükseltilmesi, maliyet düşürücü ve standart yükseltici mahiyette yeni tekniklerin uygulanması, yeni üretim teknolojilerinin geliştirilmesi, yeni bir teknolojinin yurt koşullarına uyumunun sağlanması, mevcut teknolojilerin iyileştirilmesi ve bunlara yenilerinin uyarlanması amacıyla yapılan, bilimsel esaslara uygun olarak yürütülen çalışmalar ve bunların sonuçlarıdır (Ayhan 2002 : 116).

Jeoekonomi

“Jeo” n eki latince “Geo” kök sözcüğünden ileri gelmektedir. “Geo” kök sözcüğü farklı kullanılmakla beraber ait olduğu kavrama bir “mekan” açısı getirmektedir. Geo kök sözcüğü ile mekan olarak tüm dünya kastedilebilirken, belirli bir bölgeyi de ifade etmektedir. Her iki halde de “geo-jeo” kök sözcüğünün ait olduğu kavrama bir “mekan açısı-boyutu” getirdiği değerlendirilmektedir.

Jeoekonomi kavramı nadir kullanılan bir kavramdır. İlk kullanımı tam olarak bilinmemekle beraber, 1930'lu yıllarda Almanya'da kullanıldığı sanılmaktadır. Jeoekonomi, jeopolitik ve jeostratejinin bir bölümüdür. Kaynaklara el koyma hedefine yönelik olan savaşların esas nedeni diğer sebeplerin yanında jeoekonomik faktörlerdir. 19.'uncu yüzyılda kolonileşmenin esas amacı da jeoekonomik nedenlerdi. Her iki dünya savaşının nedeni de esas olarak jeoekonomidir. Bütün savaşların ekonomik nedenlerle çıktığı söylenemezse de bütün savaşların yönetimi taraf olan ülkenin ekonomik kabiliyeti ile doğrudan bağlantılıdır. Bu nedendir ki, stratejik planlamada düşmanın ekonomik kaynakları hedef olarak alınmaktadır. Ülkeler tek başlarına idame ettiremeyecekleri ekonomik güçlerini ekonomik birliktelikler yoluyla sağlamak istemektedirler. Avrupa Birliği'nin kuruluşu esas olarak jeoekonomik nedenlerden dolayıdır. NAFTA (Kuzey Amerika Serbest Ticaret Anlaşması), APEC (Asya-Pasifik Ekonomik İşbirliği Konferansı), G-7 (Yedi büyük ekonomik güç grubu-Rusya'nın katılımı ile G-8 oldu) ve KEİB (Karadeniz Ekonomik İşbirliği Bölgesi) jeoekonomik nedenlerle kurulmuşlardır. Bu organizasyonların bir amacı da karşılıklı ekonomik bağımlılık yoluyla muhtemel çatışmaları önlemeye yöneliktir. Günümüzde karşılıklı ülkeler arası bir ekonomik rekabetten çok, ekonomik bölgelerin jeoekonomik rekabeti ve çatışması söz konusu olmaktadır. Bu nedenle ileri teknoloji alanı olan Amerika-Avrupa ve Japonya - Doğu Asya arasında bir jeoekonomik rekabet yaşanmaktadır (Denk 2000 : 8).

Jeoekonominin faktörleri olarak şunlar sayılmaktadır; Şehirler, arazi, bölgeler, nüfus, ham madde kaynakları, tarım, endüstri teknolojisi, ekonomik bağımsızlık, karşılıklı bağımlılık, ticaret, ulaştırma ve ekonomi politikası. Jeoekonominin bu faktörlerinin kendi içinde ağırlık ve önemleri zaman içinde değişmektedir. Günümüzde "endüstri (sanayi) çağı" sona ermiş ve onun yerini "bilgi çağı" almıştır. Dünya tarım çağından endüstri çağına geçerken nasıl bir değişim yaşamışsa, enformasyon (bilgi) çağına geçerken de benzer bir değişimi yaşamaktadır. Endüstri çağında kapital, merkezi üretim faktörü iken; bilgi çağında stratejik kaynak, bilim (bilgi birikimi) olmaktadır. Geleneksel tahıl, ham madde ve enerji gibi doğal kaynakların yanında çelik endüstrisi, tersaneler ve ağır makine sanayisi anlamlarını kaybederken,

bunların yerini araştırma ve geliştirme yoluyla bilim almaktadır. Dünyaya, geniş topraklara ve kaynaklara hükmeden uluslar değil, teknoloji ve fikir üreten uluslar hakim olmaktadır. Artık ulusların güç sıralamasını asker ve top-tank sayısı değil, teknoloji güçleri belirlemektedir. Bilgi devrimi içerisinde önde olan daha güçlü olacaktır. Gelişmiş ülkeler, jeopolitik dönemden jeoekonomik çağa geçmektedirler.

Jeokültür

Jeokültür kültür çevrelerinin oluşturduğu kültür coğrafyalarının değerlendirmelerini ve yorumunu yapar, kültür unsurlarının ve kültür çevrelerinin ilişkilerini araştırır.Yani kısaca bütün unsurlarıyla kültürün jeopolitik düzeyde ve jeopolitik yöntemlerle değerlendirilmesi denebilir. Jeokültür coğrafya tabanlıdır (İlhan 1999 : 24).

Jeopolitik

Jeopolitik, bir devletin sosyal, politik, ekonomik, stratejik ve coğrafi unsurlarının, bu devletin dış politikasının tayin ve takibine uygulanmasıdır (Cömert 2001 : 18).

Jeostrateji

Jeostrateji, stratejik açıdan coğrafi unsurların incelenmesini ve stratejik sonuçlar çıkarılmasını kapsar. Jeostrateji, coğrafya ile strateji arasındaki münasebetlerin ilmidir. Jeostrateji, jeopolitik çıkarların stratejik yönetimidir (Cömert 2001 : 19).

Milli Strateji

Milli güç unsurlarının, milli menfaatleri sağlamak ve milli hedefleri elde etmek maksadıyla, milli politika çerçevesinde her bilimden faydalanılarak geliştirilmesi ve kullanılması sanatıdır. Milli Strateji, o ülkenin birbiriyle sıkı bir şekilde etkileşimli, ilişkili ve birbirlerinin destekleyicisi durumundaki politik, ekonomik, coğrafi, bilimsel, teknolojik ve bunlarla birlikte kamuoyu, siyasi ve

ekonomik istikrar ve gelişmişlik düzeyi, nüfus, eğitim ve psikolojik faktörler yanında milli karakter de dikkate alınarak formüle edilir (Colin 1982 : 3).

Makroekonomi

Ekonomik olayları global olarak ele alan ve çözümleyen ekonomi. Makro büyüklükler, toplam üretim, toplam istihdam, toplam işsizlik, genel fiyat düzeyinin değişme oranı, ekonominin büyüme hızı gibi büyüklüklerdir ([http://www.ekonomist.com.tr/apps/dictionary.app/dictionary.php/es.dict/makro ekonomi](http://www.ekonomist.com.tr/apps/dictionary.app/dictionary.php/es.dict/makro_ekonomi), Haziran 2005).

Otarşi

Bir ülkenin kendi kendine yetmesi, dış ülkelere ihtiyacı olmaması. Bir devletin ihtiyaçlarını kendi iç bünyesinde karşılayan, uluslararası ekonomik ilişkilerini en düşük seviyeye indirmesidir. Temelinde ekonomik bakımdan kendi kendine yeterlilik vardır. Bu sistem uluslararası işbölümüne kapalıdır ve tam bir ekonomik bağımsızlığı hedef alır. Dış dünyadan korku kaynaklarının askeri amaçlara bağlanması dolayısıyla dış ticaret avantajlarının kaybedilmesi ve ideoloji baskısı otarşi eğilimlerini güçlendirir. Modern çağdaki otarşi denemelerine örnek olarak Rusya'nın 1917'de, Almanya'nın 1934'de uygulamaya başladıkları dış ticaret denemeleri gösterilebilir (<http://www.ekonomist.com.tr/apps/dictionary.app/dictionary.php/es.dict/otarşi> , Kasım 2005).

BÖLÜM II

YÖNTEM VE VERİLER

Bu tezin hazırlanmasında literatür taramasına dayalı bir araştırma yöntemi kullanılmıştır.

Verilerin Toplanması

Veriler; konu ile ilgili olarak yazılmış kitaplar, yazılı basın, süreli-süresiz yayın, ülkemizde ve Gürcistan'da düzenlenen sempozyum sonuçları, Türk Dışişleri Bakanlığı yayınları, konu ile ilgili olarak daha önce hazırlanan tezler ve internet web sitelerinde yer alan görüşler ile Gürcistan Danışma Koordinasyon Merkezi'nde görev yapmış personel ile ülkemiz eğitim kurumlarında öğrenim gören Gürcü vatandaşları ile şahsen yapılan görüşmeler ve bu personelde mevcut dökümanlar esas alınarak derlenmiştir.

Verilerin Sunumu ve Yorumu

Verilerden, tarafların ve konu ile ilgili güçlerin bugüne kadar yaptıkları girişimler incelenmiş ve bu girişimlerin gelecek yüzyılda nasıl bir seyir izleyeceği yorumlanarak Türkiye'nin alabileceği tedbirler ortaya konmuştur. Araştırmada elde edilen verilerin özellikleri dolayısıyla, üzerinde istatistiksel işlem uygulanmamıştır. Ulaşılan kaynaklardan toplanan veriler araştırmanın

alt problemlerine ve bilimsel araştırmalarda uyulacak yazım kurallarına uygun olarak raporlaştırılmıştır.

BULGULAR VE YORUMLAR

BÖLÜM III

TÜRKİYE'NİN JEOPOLİTİK, JEOSTRATEJİK, JEOEKONOMİK ÖZELLİKLERİ VE MİLLİ STRATEJİLERİNE BAKIŞ

Dünya üzerindeki konumu incelendiğinde, Türkiye, "Eski Kara Kütleleri" adı verilen, Asya, Avrupa ve Afrika kıtalarının birbirlerine iyice yaklaştıkları bölgede yer almaktadır. Topraklarının büyük çoğunluğu Anadolu yarımadası olarak Asya'da, Trakya yarımadası olarak Avrupa'da bulunmaktadır. Hem Asya hem de Avrupa ülkesi olan Türkiye, Asya ve Avrupa Kıtaları arasında Doğu-Batı ve Batı-Doğu istikametlerinde geçiş sağlayan bir köprü konumundadır. Karadeniz Havzası ile Akdeniz Havzası arasında kuzey-güney ve güney-kuzey istikametinde Avrupa ve Asya Kıtaları ile Afrika Kıtasını birbirine bağlayan su yolu üzerinde yer almaktadır. Türkiye, başlangıç meridyenine göre doğu, Ekvatora göre ise Kuzey yarım kürede, 26° ile 45° doğu meridyenleri ve 36° ile 42° kuzey paralelleri arasında yer almaktadır. Kuő uçuőu kuzey-güney doğrultusunda 6 derecelik enlem farkı vardır ki, bu yaklaşık 666 kilometrelik bir mesafe eder. Doğudan batıya ise, 19 derecelik boylam farkı vardır. Bu da yaklaşık 76 dakikalık bir zaman farkına eşittir. Diğer bir ifadeyle Türkiye, matematik konum itibariyle, hem kuzeyli hem de doğulu bir

ülkedir. Türkiye'nin coğrafi konumu incelendiğinde, ülke olarak büyük avantajlara sahiptir. Türkiye, Dünyadaki konumu itibariyle, orta enlemlerde yerini almakta ve ılıman bir iklim görülmektedir. Türkiye, insan yaşamı için en ideal kuşakta yer almaktadır. Bu özelliğinden dolayı, Türkiye toprakları, tarihin en eski dönemlerinden beri, hep büyük devletlere, uygarlıklara kucak açmış ve çok sayıda medeniyetlerin kurulmasına zemin hazırlamıştır. Türkiye'nin jeopolitik konumu belirlenirken, dünyadaki güç odaklarını göz önünde bulundurmak gerekir. Bugün için dünya coğrafyasında bulunan güç merkezleri, ABD, RF ile BDT, AB, Çin ve Japonya'dır. Türkiye tüm bu güç odaklarının tam merkezinde bulunmaktadır. Bu nedenle Türkiye'nin jeopolitik konumu oldukça önemlidir. Aynı zamanda Türkiye, dünya coğrafyasında büyük askeri bir güç ve birlik oluşturan NATO'nun içindedir ve güney kanadını oluşturan bir devlettir. Diğer taraftan Türkiye, İslam Dünyası ile Hıristiyan Batı Dünyası'nın karşılaşma bölgesinde bulunan Müslüman bir devlettir. Türkiye, jeopolitik ve jeokültür levhaları üzerinde sınır ülkesidir. Yani batıdan Avrupa kültürü, kuzeyden Rus kültürü, doğudan Asya kültürü ve güneyden Afrika ve Arap kültürü ile sınırlıdır. Dolayısıyla Türkiye, aynı zamanda dünya kültürlerinin kesişme noktasında bulunur. Türkiye coğrafi konumu itibariyle Dünyada birçok ülkenin ilgisinin fazla olduğu, hatta enerji kaynaklarına yakınlığı nedeniyle de günümüzde değerinin çok arttığı bir jeopolitik özelliğe sahiptir. Türkiye bu coğrafi konumu ile hiçbir devletin, uluslar arası veya uluslar üstü kurum, kuruluş veya örgütün göz ardı edemeyeceği, her fırsatta ilişki kurmak ve ilişkilerini artırmak isteyeceği bir ülkedir.

Türkiye toplam yüzölçümünün (814578 km²), % 97'si (790200 km²) Anadolu yarımadasında ve % 3'ü (24378 km²) ise Trakya yarımadasında yer almaktadır (Tarakçı 2003 : 141).

Türkiye'nin orta ve uzun dönemli stratejilerini belirlerken, sadece ülke koşullarını değil, dünya ölçeğini de esas alması gerekmektedir. Türkler binlerce yıl dünya tarihinin seyrinde önemli rol oynayan ulusları arasında yer almıştır. Bugün de jeopolitik konumu, sahip olduğu fiziki ve sosyal sermaye, insan kaynakları ve kültür zenginliğini en etkin şekilde değerlendirerek, yer kürenin geleceğine şekil veren toplumlardan birisi olarak yer alması mümkündür.

Elbette endüstri ilişkileri ve iş piyasalarındaki hızlı dönüşümlerin ve acımasız rekabetin Türkiye açısından da ciddi bir değerlendirmeye tabi tutulması gerekmektedir. Örneğin; gelişmiş batı toplumlarında kabul gören liberalleşme sürecinin, aynı etkinlikte henüz sosyal altyapı eksikliklerini tamamlayamamış olan Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde de yaşanmasını beklemek büyük hata olacaktır. Çünkü refahın yaygınlaştığı Batıda, devletin, yeni yasal düzenlemelerle yapılandırılmaya ve korunmaya ihtiyaç görmeyeceği kadar yerleşmiş sosyal şartlar mevcuttur. Batı, bu sosyal şartları ikiyüz yıla yaklaşan mücadeleler sonucu elde etmişken Türkiye gibi gelişmekte olan ülkeler batıdaki bu kazanımları kısa sürede ithal ederek uygulamaya sokmuşlardır. Bu nedenle sosyal şartların benimsenip yerleşmesi için ülkemizde devletin yönlendirici desteğine ihtiyaç vardır. Ancak, küreselleşmenin hız kazandığı günümüzde Türkiye'nin hem sosyal şartlarını geliştirmesi, hem de rekabet gücünü arttırması zorunluluğu karşısında nasıl bir denge kurması gerektiği, üzerinde çok tartışılması gereken kritik bir durumdur. Türkiye'nin tarihi geçmişi ve sahip olduğu bu hassas ve zor jeostratejik konum, olumlu ve olumsuz boyutlarıyla, ulusal, bölgesel ve uluslar arası gelişmelere dünya düzeyinde bakılmasını gerektirmektedir (MGA 2005 : 9)

Devletlerin dünya sistemindeki etkinliğini önemli ölçüde belirleyen iki büyük olgu mevcuttur. Bunların birincisi "Ülkelerin kuvvetler etkileşimi içindeki rolü ve jeostratejik konumu", ikincisi ise, insanlar ve toplumun davranış biçimlerini belirleyen ve geçmiş kuşakların birikimini de yansıtan "kültür"dür. Mevcut kuvvetler etkileşimi sisteminde Türkiye'nin, bölgesinde ve uluslar arası planda etkinliğini artırabilmesi için dünyadaki gelişmelerin yakından izlenmesi, bunun da sadece ekonomi boyutlarıyla değil, uluslar arası ilişkiler, kültür, sanat, bilim ve teknoloji gibi tüm alanları kapsayacak şekilde gerçekleşmesi büyük önem taşımaktadır. Tüm alanlarda dünyadaki gelişmelerin izlenerek, ülkenin sahip olduğu ekonomik ve sosyal sermaye ile insan kaynaklarının bu hızlı değişim sürecine uyum sağlayacak şekilde değerlendirilmesi gerekmektedir. Aksi halde Türkiye'yi yakın vadede, kronik

enflasyon, yüksek oranlı bütçe açığı, siyasî istikrarsızlık, kötü sağlık ve eğitim şartları ve az gelişmişlikle şekillenen bir gelecek bekleyecektir. Kuşkusuz, ikibinli yıllara dair dünyada Türkiye'nin stratejik bir planı olmalıdır. Dünyada bir globalleşmeden söz ederken, Türkiye'nin konumu ve geleceği nasıl olur veya nasıl olacak diye bir soru sormamız gerekir. Globalleşen dünyada bir çok kutuplaşmalar ve çeşitli bloklar oluşmaktadır. Türkiye bu gibi yapılara entegre mi olmalı yoksa, otarşik bir yapıda mı bulunmalıdır? Bütün bu sorulara cevap vermek için ülkelerin politikalarına bakmamız gerekir. Örneğin, ABD'nin politikası menfaat politikasıdır, eğer bir şeyden çıkar sağlıyorsa ya da faydalı görünüyorsa ABD o işe girer. ABD için ülkesinin menfaatleri en yüksek seviyededir. Yeri geldiğinde en azılı düşmanıya bile dost olabilir. Küreselleşme bir taraftan gelişmiş ülkeleri daha zengin yaparken diğer taraftan da fakir ülkeler daha fakir olmaktadır. Dünyanın giderek küresel bir yoksullaşmasından söz edilmektedir. Belli kurum ve devletler dünya ekonomisinin yarıya yakın payını alırken, diğer devletler daha azını almak zorunda kalmaktadır. Bu da küreselleşmenin devamında sekteye yol açmaktadır. Giderek küreselleşmeye karşı protestolar ve mitingler yapılmakta, yeni sosyal ve siyasal yapı biçimleri ortaya çıkmaktadır. Dünya genelinde ticari küreselleşmenin yaygınlık kazanması nedeniyle gümrük duvarlarının ve döviz kuru gibi koruma imkanlarının ortadan kalkmış olması, Türkiye'de kamunun ekonomideki rolünde yapısal bir değişimi zorunlu kılmaktadır. Türkiye, dünyadaki gelişmelerden doğrudan etkilenen, fakat ortaya koyduğu politikaların uzun dönemli kalkınma stratejilerinden yoksun olmasından ötürü, gerek bölgesel gerekse küresel düzeyde ortaya çıkan yeni oluşumlara ve fırsatlara hazırlıksız yakalanmış, sahip olduğu potansiyeli değerlendiremeyen bir ülke konumundadır. Türkiye'nin sanayileşme yaklaşımındaki temel problemi dünya piyasaları ile bütünleşme çerçevesinde dışa açık, küçük-büyük sanayi bütünleşmesinin sağlandığı, hammadde ve insan kaynakları gibi avantajlarımızın değerlendirildiği bir sanayi yapısının özel kesim ağırlıklı oluşturulmasını sağlayacak bürokratik ve siyasi iradenin devlet yönetiminde henüz gereken düzeyde oluşmamasıdır. Etkin bir devlet olmadan gerek ekonomik, gerekse toplumsal sürdürülebilir kalkınma mümkün

değildir. Türkiye'de devlete düşen görev kamu hizmetlerinin devamlılığını sağlamak olmalıdır. Devletin güvenilirliği, ekonomik politikaların tahmin edilebilirliği ve bunların uygulanmasındaki tutarlılık, sağlıklı bir ekonomiye sahip olma ve özel yatırımın teşvik edilmesi açısından son derece önemlidir. İzlenecek makro ekonomik politikaların temel amacı, kamu açıklarını azaltmak; makro ekonomik istikrarı sağlamak, ülke içi tasarruf eğiliminin artmasını teşvik etmek, ekonominin orta ve uzun vadeli büyüme potansiyelini güçlendirmek olmalıdır (MGA 2005 :14).

Sanayi ve teknoloji politikası gittikçe serbestleşen dünya ticaretinde esneklik, ülkelerin uluslar arası ticaretteki rekabet güçlerinde en önemli faktörlerden biri haline gelmektedir. Yeni oluşan taleplere yeterli arz esnekliğini gösteren ülkeler dünya ticaret pastasından daha büyük pay almaktadırlar. O nedenle, devletin izleyeceği sanayi politikasının odak noktasını özel sektörün dinamizmini ve Türk sanayisinin endüstriyel esnekliğini artırabilecek bir ekonomik ortam yaratmak olmalıdır. Ülkemizde ekonominin rekabet gücünün artırılmasında çok önemli bir faktör olan teknolojik gelişme ve bilgi birikimi, sanayileşmiş ülkelere oranla çok düşük seviyelerde bulunmaktadır. Türk şirketlerinin Batı'nın teknoloji havuzunda beslenmeye son vermeleri ve bu havuza katkı yapacak kendi AR-GE sistemlerini kurmaları zorunluluğu vardır. Uluslar arası ticari ilişkilerin çeşitlenmesi, bunu düzenleyen uluslar arası antlaşmalara taraf olunması, ekonomik gelişmelere paralel olarak dış ticaret konusunda alınacak kararları hızla uygulamaya geçirecek kurumsal düzenlemeleri yapmak günümüz dünyasında Türkiye için vazgeçilmezdir. Bu çerçevede, ülkemiz koşullarına ve dünyadaki gelişmelere de uyumlu düşecek kalite odaklı bir dış ticaret politikası benimsenmeli, "dünya markalı" ürünlerin oluşturulmasına yönelik gerekli çalışmalar yapılmalıdır. Ayrıca ekonomi dış şoklara dayanıklı bir cari işlemler dengesine sahip olmalıdır. Türk işletmeleri çağdaş yönetim esaslarına göre çalışan, enformasyona dayalı teşebbüsler olmalı ve stratejik planlarında birinci önceliği, kendilerini dünya ekonomisinde yeterli performansı gösterebilecekleri dışa dönük politikalara vermelidirler. Türkiye

soğuk savaş sonrası uluslar arası güvenlik ortamında meydana gelen değişikliklerin tümünden etkilenmiştir. Ayrıca, SSCB'nin dağılması ile Türkiye'nin etrafındaki siyasi coğrafya değişmiş, yeni komşular ortaya çıkmış, komşulara komşu bölgelerde (Orta Asya Balkanlarda) yeni bağımsız devletler kurulmuştur. Bu oluşum Türkiye'nin stratejileri açısından yeni risklerle birlikte yeni fırsatlarda doğurmuş, ilgi ve etki sahamızı genişletmiştir. Soğuk savaş döneminde doğu-batı ekseninde olan çatışmaların kuzey-güney eksenine kayması ile eskiden kanat ülkesi olan Türkiye cephe ülkesi konumuna gelmiştir. 1991'den önce ABD ile SSCB arasında etki sahaları paylaşılan Ortadoğuda, SSCB'nin sahneden çekilmesi ile ABD bölgeye silahlı müdahalede daha serbest hissederek bu bölgeye yerleşmiştir (SAREM 2003 : 48).

Türkiye jeoekonomi ve jeokültüre önem vermek zorundadır. Diğer bir deyişle Türkiye "70 cente muhtaç", borcu borçla ödeyen bir ülke olmaktan kurtularak belirli bir refah seviyesine ulaşmalı, bölgenin kalkınmasında ve gelişmesinde çevresindeki ülkelere destek olarak bölgesel bir ekonomik güç haline gelmelidir. Bu ülkenin sanayisinin modern ve dünya ekonomik sistemiyle entegre hale getirilmesi gerektirmektedir. Bu hedefe ulaşılması Türkiye'nin olduğu kadar bölge ekonomisinin de dünya ekonomisine entegre hale gelmesini sağlayacaktır. Benzer biçimde Türkiye tarihi ve coğrafi nedenlerle sahip olduğu sosyal ve kültürel bağları da yeniden tanımlanacak jeokültürel politikalarla canlandırmak ve merkez ülke olarak uluslar arası sistemle entegre etmek zorundadır. Ulusal çıkarlarının gerçekleştirilebilmesi, bölgesel ve uluslar arası entegrasyonun sağlanabilmesi yönünde merkezi rol oynayabilmenin yanında bölgesel ve uluslar arası güvenliğin sağlanabilmesi konusunda da Türkiye'nin öncü bir rol üstlenmesi gerekmektedir. Bunun gerçekleştirilebilmesi ise modern ve güçlü bir savunma sanayisine sahip olmayı gerektirmektedir. Bu sayede bölgesel sorunların çözümlenmesi ve yeni muhtemel sorunların önüne geçilebilmesi mümkün olacaktır. Bu tür bir gelişme için gereken teknoloji yatırımlarına ve transferine uluslar arası işbirliği ve ittifaklar sayesinde ulaşılabilir (MGA 2005 : 265).

Türkiye yüzölçümü bakımından İran (1.648.196 km²) hariç komşularının hepsinden büyüktür. Gürcistan 69.700 km², Ermenistan 29.800 km², Nahçıvan-Azerbaycan 86.600 km² (Nahçıvan 5.530 km²), Irak 438.446 km², Suriye 185.180 km², Yunanistan 131.944 km², Bulgaristan 110.912 km² yüzölçümüne sahiptir. Buna göre, bir kıyaslama yapılacak olunursa ilginç noktalar ortaya çıkar. İran hariç diğer komşuların toplam yüzölçümleri 1.052.582 km².i ancak bulur ki bu değer Türkiye yüzölçümünden ancak 238.004 km²daha fazladır. İran'ın toplam yüzölçümünün bir kısmını çöller teşkil ettiğinden yaşanılabilir alanların yüzölçümüne dair değerler hayli düşecektir. Tüm bu sayısal verilere göre yüzölçümü bakımından Türkiye'nin yüzölçümü, komşuları arasında en büyük ülke konumundadır. Türkiye'nin kuzeyinde; Karadeniz, kuzeydoğusunda; Gürcistan, Ermenistan, Azerbaycan-Nahçıvan, doğusunda; İran, güneyinde; Irak, Suriye ve Akdeniz, batısında; Adalar Denizi (Ege Denizi), kuzeybatısında ise; Yunanistan ve Bulgaristan bulunmaktadır. Topraklarının kuzeybatı kısmının ortasında kıyıları itibariyle Dünya'da bir tek ülkeye ait tek denizi (iç deniz) olan Marmara Denizi vardır. Marmara Denizi, Çanakkale Boğazı ile Ege Denizi'ne, İstanbul Boğazı ile de, Karadeniz'e bağlıdır. Ege Denizi güneyde, Akdeniz ile birleşir. Akdeniz ise, batıda Cebel-i Tarık Boğazı ile Atlas Okyanusu'na bağlantılıdır. İstanbul ve Boğazlar jeostratejik eksenini de üzerinde bulunduran Türkiye, sahip olduğu bu coğrafi konumu itibari ile jeopolitik ve jeostratejik açıdan büyük bir öneme sahip bulunmaktadır. Türkiye Kafkaslar, Ortadoğu, Balkanlar bölgesinde özel bir yer edinmiştir. Bu nedenle genel olarak Türkiye'nin çevresi ile mevcut ilişkilerini incelediğimizde;

3.1 Balkanlar ve Türkiye İlişkileri :

Balkan Yarımadası; Avrupa Kıtasındaki beş büyük yarımadadan birisi olup, Orta Avrupa'ya ve Akdeniz'e uzanan jeostratejik konumu ile dünya çapında özelliklere sahiptir. Avrupa'nın ilk uygarlıkları bu bölgede doğmuştur. İkinci Dünya Savaşında önemli bir rol oynayan Balkan Yarımadası, Birinci Dünya Savaşı ile noktalanmış daha önceki birçok savaşın da çıktığı yerdir.

Eski çağlardaki kavimler mücadelesindeki gibi Osmanlı İmparatorluğu'nun bölgede hakimiyet kurduğu dönemde de bu kritik coğrafi bölge, jeopolitik özellikleri ve üzerinde yaşayan çeşitli insan toplulukları nedeniyle İngiltere, Rusya, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu, Fransa, İtalya ve Almanya'nın çıkarlarının çakıştığı bir bölge durumuna getirmiş ve yukarıda işaret edildiği gibi, savaşlara yol açmıştır. Aynı şekilde, Osmanlı Devletinin giderek ve artan bir hızla zayıflamasıyla patlak veren "Doğu Sorunu" da, geçtiğimiz yüzyılda, Balkanlara, "Avrupa'nın Barut Fıçısı" adının yakıştırılmasına neden olmuştur. Fiziki coğrafya açısından Balkanların sınırları, kuzeyde Tuna'nın aşağı kesimleri ve Sava ırmağı, doğuda Karadeniz, güneydoğuda Ege Denizi, güneyde Akdeniz, güneybatıda İon Deniziyle çizilir. Bu sınırlar içindeki yüzölçümü yaklaşık 505.000 km² dir. Siyasi Coğrafya açısından değerlendirildiğinde ise Balkanlar; Arnavutluk, Bosna-Hersek, Bulgaristan, Hırvatistan, Makedonya, Slovenya, Yunanistan, Sırbistan Karadağ ve Romanya'nın tümünü ile Türkiye'nin Avrupa'daki topraklarını içine alır. Bu durumda yarımadanın yüzölçümü 788.672 km² dir (Sükan 2001 : 3).

Balkanlarda hem yakın geçmişte, hem de günümüzde stratejik konumu ile etnik ve dinsel yapısı bakımından, bölgenin jeopolitik merkezi ve sorunların odağı eski Sırbistan ve daha sonra Yugoslavya ismini alan siyasi oluşumdur. Rusya'nın panislavist dürtü ile bölge halklarını kendi nüfuzu ve Sırpların egemenliği altında birleştirme çabaları önce "Sırp Krallığı" ve daha sonra "Yugoslavya Federatif Sosyalist Cumhuriyeti"nin kurulması ile sonuçlanmış, bu ülkenin iç ve dış sınırlarının, jeopolitik ve tarihi faktörler gözetilmeksizin, ideolojik ve emperyalist amaçlarla çizilmesi, bölgenin bu günkü kararsız ve karmaşık doğasının önemli nedenlerinden biri olmuştur. Balkanlar, İslam ve Hıristiyan dünyalarının birleştiği yerlerden biridir. Romalılar, Akdeniz'den ve Balkanlar'dan Anadolu'ya geçerek Avrupa'da sağladıkları büyük güç birikimini aynı yoldan Asya kıtasına aktarmışlardır. Daha sonraki çağlarda Hıristiyanlık, Boğazlar üzerinden Balkanlara ve oradan da Avrupa Kıtasına yayıldığı gibi, İslamiyet de Anadolu'dan, Boğazlar

üzerinden Balkanlara yayılmıştır. 1683 İkinci Viyana Kuşatmasının başarısızlığı uğraması bu hareketin Balkanlar'dan öteye yayılmasını önlemiştir. Stratejik seviyede Avrupa'dan başlayan ve Boğazlar ve Süveyş bölgeleriyle ana petrol alanlarını hedef alan askeri hareketin üs ve destek bölgesi olma özelliğini taşımaktadır. Ayrıca, Orta ve Doğu Avrupa'da cereyan eden bütün savaşlarda, Balkanlar, hem taarruz eden, hem de savunan taraflar için daima büyük önem taşımıştır. Bu bakımdan, Balkanların, Avrupa'nın bütünleşmesi ve güvenliği olayında da önemli bir stratejik işlevi vardır. Başka bir deyişle, Balkan Yarımadasının stratejik konumu, Avrupa Kıtasına, Akdeniz ve Ortadoğu politika ve stratejisinde etkili olma imkanı sağlamaktadır. Romanya'daki tükenmek üzere ve işletilmesi ekonomik ömrünü tamamlamakta olan petrol yataklarını saymazsak, Balkanların yegane jeoekonomik değeri 2.860 km.lik uzunluğu ile sadece Balkanların en büyük nehri değil, aynı zamanda bütün Avrupa'nın ikinci uzun nehri olan Tuna nehridir. Tuna nehir sistemi Karadeniz'le Kuzey Denizini birbirine bağlar. İçindeki çok sayıda limanla bölgedeki birçok ülkeye hizmet vermektedir. Tuna üzerindeki barajlar ve her biri birden fazla ülkeye enerji sağlayan hidroelektrik santralleri de Tuna'nın diğer işlevleriyle birlikte değerlendirildiğinde, bu nehrin stratejik ve ekonomik değerinin Balkan'larla sınırlanmadığını göstermektedir. Orta Avrupa'yı kısa yoldan dünyaya açan Tuna'nın temel işlevi, Balkan yarımadasının kuzey bölümünün başlıca tarihi ticaret ve ulaşım yolunu teşkil etmesi ve önemli hacimde enerji sağlamasıdır (Elekdağ 1999 : 41).

Balkanlar, Avrupa ve Asya kıtalarını birbirine bağlayan ve Anadolu Yarımadası ile birlikte iki ayrı kültürü kendi içinde kaynaştıran; bir köprü durumundadır. Boğazları ileriden koruyan Türk Trakya'sı Balkanların ayrılmaz bir parçasıdır ve Türkiye'nin Avrupa'ya, Batı Dünyasına ve Batı uygarlığına karşı duyduğu ilginin de simgesi olan bir bölgedir. Balkan ve Anadolu yarımadalarını birbirinden ayıran, fakat aynı zamanda bu iki yarımadayı birbirine bağlayan Türk Boğazları, Trakya ile birlikte bütün Balkan Yarımadasını, Türkiye için, kritik bir ileri savunma bölgesi durumuna

getirmiştir. Bunun yanında, Balkan ülkelerinde yaşayan Türk azınlıklar ile Osmanlı İmparatorluğunun ardılı olduğu için her şeyi ile bizim gibi düşünen ve yaşayan, ortak tarih ve kültür değerlerini paylaştığımız, Türkiye'ye büyük ilgi ve bağlılıkları halen devam eden Balkan Müslümanları da, bölgenin Türkiye için önemini ifade etmektedir (Elekdağ 1999 : 48).

Balkanların Türkiye için jeoekonomik önemi; Türkiye'yi Avrupa'ya bağlayan en kısa ticaret yolunun(kara ve hava yolları) Balkanlardan geçmesinden ve Karadeniz Ekonomik İşbirliği Bölgesi Anlaşması'na katılan ülkelerin çoğunun Balkan ülkesi olması nedeniyle anlaşma çerçevesinde müşterek geliştirilmesi öngörülen limanlar, otoyollar, boru hatları projelerinden kaynaklanmaktadır. Avrupa'da yaşayan 3,5 milyon civarındaki Türk'ü Anayurda bağlayan yolun Balkanlar'dan geçmesi nedeniyle bölgede meydana gelen gerginlik ve çatışmalar ülkemizi doğrudan ilgilendirmektedir.

3.2 Ortadoğu ve Türkiye İlişkileri :

Ortadoğu, jeopolitik dünya coğrafyasının en kompleks bölgesidir. Bölgenin sınırları, Fas'tan Afganistan'a, RF'dan Orta Afrika'ya kadar uzanır. Özellikle 20'nci yüzyılın en büyük değeri haline gelmiş olan petrolün bulunmasıyla birlikte büyük bir önem kazanan Ortadoğu, yine yüzyılın başından bu yana dünyanın en istikrarsız, en kanlı bölgelerinden biri olmuştur. Savaş, terör, işgal, katliam, baskı, tehcir gibi terimler, Ortadoğu da alışılmış unsurlardır. Bunun yanı sıra, bölgedeki ülkelerin ve diğer dış politika aktörlerinin aralarındaki ilişkiler de son derece karmaşık ve değişkendir. Dünyanın en kaygan stratejik zemini Ortadoğu'dadır. Ortadoğu tarihte her zaman dünyaya egemen olmak isteyenlerin çekim alanı olmuştur. Son bir kaç yıldır, özellikle Sovyetler Birliği'nin yıkılması ve Soğuk Savaş döneminin sona ermesiyle birlikte bölgede güç olmak isteyen devletler, Soğuk Savaş döneminden beri gerek askeri ve gerekse fikri açıdan kendi çıkarlarını esas alarak hazırladıkları taslakları hayata geçirmeye başlamışlardır ve bu süreç hala devam etmektedir. Son dönemlerde ise küresel güç haline gelen ABD'nin "Genişletilmiş Ortadoğu Projesi (GOP)" bir çok kesim tarafından

tartışılmaktadır. Ortadoğu, ABD ve tüm Batı için olağanüstü stratejik bir öneme sahiptir. Bölgede var olan, kökten dinci akımlar, terör örgütleri, kitle imha silahları, uyuşturucu, silah ve insan kaçakçılığı yapan örgütlü suç şebekeleri, ABD ve Batı çıkarlarına yönelik tehditler üretmektedir. GOP'u üretenlere göre, bu unsurların ortaya çıkmasının ve taraftar toplamasının asıl nedeni, bölge halklarının içinde buldukları olumsuz ekonomik ve sosyal koşullar ile, bölgede varlığını sürdüren antidemokratik rejimlerdir (Oran 2001 : 66).

Bugün dünya petrol rezervlerinin % 65'i Ortadoğu'da bulunmaktadır. Bu ülkeler OPEC'le birlikte üretimin % 40'ını gerçekleştirmektedir. Suudi Arabistan'da rezervin 262 milyar varil, Irak'ta 250 milyar varil olduğu tahmin edilmektedir. Irak'ta hala yüzeye yakın, işlenmemiş çok zengin petrol yatakları bulunmaktadır. Bu bağlamda, yalnızca Irak petroleri ABD'nin 20-30 yıllık petrol gereksinimini karşılayacak düzeydedir. Bölgedeki diğer ülkelerin petrol rezervlerinin dünya geneline oranına bakıldığında, Suriye (% 0.3), Yemen (% 0.6), Umman, (% 0.7), Katar (% 2.1), İran (% 13.0), Kuveyt (% 14.2), Irak (% 16.4), Suudi Arabistan (% 38.2)'sine sahiptir. Bu verilen rakamların rezervlerin işletilen kısımlarını kapsadığı ve henüz hiç işletilmeyen bölgelerin de varlığı hesaba katılırsa, neredeyse 3. ncü Dünya Savaşı'nı başlatabilecek kaynak zenginliğinin iştah kabarttığı açıktır. Bu ülkelerde nüfusun yaklaşık % 40'ı 15 yaş altındadır. Kişi başına milli gelir oranı düşüktür. Yoksulla zengin arasındaki uçurum giderek artmaktadır. 1980'lerin ortasından bu yana orta sınıfların sosyal yapılarında belirgin bir gerileme görülmektedir. Kentleşme son 30 yılda hızla artarak İran, Suudi Arabistan ve Irak'ta sırasıyla % 61, % 85 ve % 71'e ulaşmıştır. Buna karşılık işsizlik oranları % 40'larda seyretmektedir. En önemli petrol ülkesi Suudi Arabistan'ın 1970'te 6 milyon olan nüfusu 2000'de 22 milyona çıkmıştır. 2020'de 40 milyona, 2050'de ise 100 milyona ulaşması tahmin edilmektedir. Bu nüfusu beslemek için ise tek gelir kaynağı petroldür (Kramer 2001 : 20).

Hiçbir Ortadoğu gözlemcisinin çok çeşitli uluslar arası konularda Türkler ve Araplar arasındaki siyasal farklılıkları görmemesine imkan yoktur. 1923'de Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasından sonra Türkiye sürekli olarak Batı'ya yönelmiştir. Kendisini batılı güvenlik kurumlarıyla özdeşleştirmiş ve Üçüncü Dünya'nın "anti emperyalist cephe" veya tarafsız gruplanmaları içinde herhangi bir şekilde yer almaktan kaçınmıştır. Kendisini, çoğu Arap politikasının Batı aleyhtarı düşmanlık politikasından kesin bir şekilde ayırmıştır. Türkiye ve Araplar arasındaki farklılıklar bölge sorunlarının ilginç boyutlarında ortaya çıkmaktadır. Türkiye'nin net Müslüman özelliği ve kültürü ile Batı ile olumlu ilişkileri karşısında Müslüman dünya ve Batı arasındaki sürtüşmelerin "İslam'a" isnat edilmesi mümkün değildir. Türkiye ve Araplar arasındaki farklılıklar Türkiye'nin gelecekteki siyasal ve jeopolitik yönelimine neden Arap dünyası veya İran'ın Türkiye'den bu kadar farklı olduğuna dair bazı ipuçları vermektedir. Türkiye'nin bölgede uzun bir egemenlik tarihi vardır. Türkler dünya tarih sahnesine ilk çıkışlarından beri fetihçi ve birçok bölgede imparatorluk kuran bir ulustur. Diğer yandan son bin yılda Farslar ve Araplar genellikle Türkler veya Batılı emperyalist ülkelerin egemenliği altında yöneten değil yönetilenler olmuşlardır. Birçok Arap devleti 2'nci Dünya Savaşı'ndan oldukça sonraki tarihlere ve Basra Körfezi'nde 1970'lere kadar sömürgecilik ve emperyalizm altında kalmaya devam etmiştir. Ayrıca 1991 Körfez Savaşı'nda da çeşitli Arap ülkeleri şu veya bu şekilde Batılı silahlı kuvvetlerin müdahalesine maruz kalmıştır. Türkiye böyle bir kader yaşamamıştır. Batı tarafından tam olarak desteklenen İsrail'in kurulması, gerek toprak kaybı, gerekse Arapların istisnasız şekilde kaybettiği silahlı çatışmalar açısından Ortadoğu'ya yönelik direkt bir tehdit oluşturmuştur. İsrail Türkiye açısından böylesine direkt bir sorun teşkil etmemektedir. Arap dünyası, Ortadoğu devletleri arasında doğal ittifaklar veya ortaklıklar kurarken Türkiye, ne kendisine yakın ne de etnik veya diğer kültürel değerleri paylaştığı ülkelerle bu tür "doğal" ittifaklara sahip olmamıştır. Türkiye "kendi yolunda olmuştur" ve siyasal ittifaklar açısından da, ya kendi gibi içine kapanık Kuzey Kuşağı Ülkeleri ya da Batı olmak üzere daha uzaklara yönelmiştir. Dolayısıyla Türkiye 1970'lerin ortalarına dek Arap dünyasının

büyük bir kısmına karşı soğuk tutum sürdürmüştür. Türkiye'nin görüşüne göre bu soğukluğu destekleyen diğer tarihsel nedenleri şöyle sıralamak mümkündür: Türklerin, 1. Dünya Savaşı sırasında Arap halklarının Osmanlı Türkiye'sine karşı isyanından dolayı duydukları öfke, Türkiye'nin kendisini, Osmanlı İmparatorluğu'nun Türk olmayan eski topraklarından ayırma arzusu, Türkiye'nin, Batı aleyhtarı olan ve o dönemde, Türkiye'ye yönelik başlıca jeostratejik tehdit olan, Sovyetler Birliği'nin çekim alanı içinde bulunan Arap radikalizmini reddetmesi, Türklerin Araplara yönelik genel olumsuz tepkisi (İlhan 1999 : 69).

Köklü önyargılara rağmen, 1970'lerde Amerikan politikasının birçok boyutundan (özellikle de Türkiye'nin Kıbrıs politikasına yönelik Amerikan eleştirileri) duyulan hoşnutsuzluk nedeniyle Arap dünyasına yönelik Türk politikası revize edilmeye başlanmıştır. Politik olarak Türkler, Atina'nın Birleşmiş Milletlerdeki Arap ve Müslüman ülkelerden düzenli olarak yardım almasına karşın Müslüman bir ülke olan Türkiye'nin bundan mahrum edilmesinden dolayı öfke duymuşlardır. Arap dünyasıyla ilişkilerin iyileştirilmesiyle Arap Devletlerinin Kıbrıs konusundaki Yunan yanlısı tutumlarının yumuşatabileceği umulmuştur. Ancak Türkiye'nin İsrail'i tanıması nedeniyle Araplar, Kıbrıs konusunda sık sık Türkiye'ye muhalefet etmişlerdir. Bunun yanında, Arap dünyasının artan petrol gelirleri de Türkiye'yi cezp etmiş ve bu ülkelerin çoğuyla yeni ticari ilişkiler kurmaya çalışmıştır. Böylece, Türkiye Basra Körfezi'ne işçi göndermeye ve Arap dünyasının çeşitli bölümlerinde büyük müteahhitlik sözleşmeleri gerçekleştirmeye başlamıştır. Ortadoğu Türkiye için sürekli bir uğraşmayı hak eden önemli bir pazar olmaya devam edecektir. Ancak, Türk işadamlarının Ortadoğu ile ticaretle yoğun siyasal karmaşıklıktan dolayı uzun vadeli olma niteliği konusunda çekinceleri bulunmaktadır. Bölge politikaları son derece akışkan ve tahmin edilemez olduğu için ekonomik ilişkiler de bu şekilde olmaktadır. Örneğin yabancı kontratların Arap dünyasından, özellikle de Türkiye'nin rekabet üstünlüğüne sahip olduğu ülkelere elde edebileceği gelir, petrol fiyatlarından önemli ölçüde etkilenmektedir. Bu kadar değişken bir piyasada somut işletme

planlaması yapılması son derece güçtür. Nitekim tüm Arap petrol devletleri borçlarını düzenli olarak ödememektedir. Ortadoğu'nun büyük bir kısmında ticari ilişkilerin piyasa güçlerinden ziyade ilgili devletin ticaret politikasını yansıtma eğiliminde olması nedeniyle, ertesi gün Türkiye'den memnun olmadıklarına karar verebilen yöneticilerin siyasal havasıyla bu kadar yakından ilişkili olması, piyasayla ilgili tahminde bulunmayı neredeyse olanaksız kılmaktadır. Özellikle Irak, Suriye ve Libya gibi ülkelerde ticari düzenlemeler, ciddi kurumsal ticari ilişkiler yerine tek bir liderin rolüne aşırı ölçüde bağlı olmaktadır. Piyasa güçlerinden ziyade siyasal güçler etkili olduğu sürece, Ortadoğu ile iş adamlarının geliştirebileceği güvenilir bir ticari ilişkinin kurulması mümkün olamamaktadır. Bu faktörler Türk ticaretinin Avrupa veya Amerika'da olduğu gibi normal piyasa araştırmasına dayandırılmasını zorlaştırmaktadır. Örneğin Türk işadamları Türkiye'nin Körfez Savaşı'nda ABD ile birlikte Saddam Hüseyin'in karşısında yer almasının Arap dünyasında önyargıların oluşmasına yol açtığını ve bunun da, Arap dünyası ile uzun vadeli ticari ilişki ümitlerine zarar verdiğini söylemektedirler. Bu görüşler durumu hafif ölçüde basitleştirilmiş bir ifadeyle yansıtmaktadır (MGA 2005 : 279).

3.3 Kafkaslar ve Türkiye İlişkileri :

Kafkasya; Karadeniz ve Hazar denizi arasında kalan coğrafi bölgedir. Karadeniz ve Hazar denizi arasındaki bu coğrafyada beliren en önemli özellik, Kafkasya'nın dil, din ve etnik gruplar açısından zenginliğidir. Bu durum Kafkas halkının kaynaşmasını önlemektedir. Ayrıca zengin yer altı ve yerüstü kaynaklarının varlığı, Kafkasya'yı hem jeopolitik, hem de jeostratejik açıdan dünya sahnesinde rekabet bölgesi haline getirmektedir (Demir 2000 : 46).

Karadeniz'in kuzeydoğusundaki Tamar yarımadasından, Hazar denizinin batısındaki Apşeron (Apcheron) yarımadasına kadar devam eden dağlık bölgeye; Kafkasya denilmektedir. Yüzölçümü 373.880 km² dir (Gökçe 1979 : 3).

Kafkasya, 18. ve 19. yüzyıl boyunca Çarlık Rusya'sı, Osmanlı İmparatorluğu ve İran nüfuz mücadelelerine sahne olmuştur. Osmanlı İmparatorluğu'nun 1877-1878 savaşını kaybederek bölgeden çekilmesini takiben, mücadele Hindistan yolunu kesmek isteyen Rusya ile bu yolu açık tutmaya çalışan İngiltere arasında devam etti. 1991 yılında Sovyetlerin dağılmasını takiben çok taraflı bir rekabet alanına dönüştü. Bugün bu rekabette doğrudan yer alan Rusya, Türkiye ve İran'ın yanında bölgeye uzak olmakla beraber Avrasya'da bugünkü statükonun devamında çıkarları olan ABD vardır. Rusya, Kafkasya'yı Soğuk Savaş döneminde Basra Körfezi ve Doğu Akdeniz'e ulaşacak bir koridor olarak görürken, bugün ise tehlikeli etnik ve dini cereyanların güney-kuzey istikametinde Rusya'ya sığılabileceği bir üs olarak algılamaktadır. Gerçekte bağımsızlık akımları sadece Güney Kafkasya ile sınırlı kalmamış, Kuzey Kafkasya'daki Türk ve Müslüman Özerk Cumhuriyetler (Dağıstan, Çeçenistan, İnguşistan, Balkar-Kabartay, Çerkez-Karaçay, Osetya, Adıgey ve Kalmuk) ile daha kuzeyde Başkırdistan ve Tataristan'da da canlılığını korumaktadır. İleride atılabilecek yanlış adımlar bu canlılığı daha kuzeye Mari, Mordovan, Çuvaş ve Komi toplulukları ile doğuda Hakas, Gorno-Altay, Tuva, Buryat ve Yakut'lara kadar taşıyabilir (Erlök 2001 : 9)

Sovyetler Birliği'nin çöküşünden sonra bağımsızlıklarına kavuşan Azerbaycan, Ermenistan ve Gürcistan arasında toprak ihtilafları olduğu gibi, ülkeler içinde de etnik grupların birbirlerine karşı tarihi husumetleri ve düşmanlıkları mevcuttur. Özellikle Azerbaycan'da ve Hazar Havzası'ndaki petrol ve doğalgaz kaynakları bölgeyi uluslararası odak noktalarından biri haline getirmiştir. Kafkasya, enerji zengini Hazar Havzası ile Orta Asya'yı Rus kontrolünde olmayan ulaştırma yollarıyla Türkiye ve Batı ile irtibatlayan bir Doğu-Batı koridoru olmaya namzettir. Hazar Havzası ve Kafkasya'daki potansiyel enerji kaynağı Hazar bölgesi ülkeleri için yaşamsal önemdedir. Hazar Havzası enerji kaynakları Azerbaycan'ı kilit ülke durumuna getirmiştir. Rusya, Azerbaycan'ı nüfuzu altına aldığı takdirde bir taraftan Kafkasya'ya

hakim olacak, diğler taraftan Orta Asya'yı dış dñnyaya kapayarak kontrol edecektir. Azerbaycan'ın başarılı olması halinde ise Batı ve Tñrkiye tñm Kafkasya'da etkili olabilecek ve Orta Asya ÷lkelerinin önleri açılabilir. Bu stratejik çatışmanın bir yanında Batı (ABD ve Tñrkiye) diğler yanında Rusya, İran ve Ermenistan, odak noktasında ise Azerbaycan bulunmaktadır. Rusya'nın Güney Kafkasya'daki potansiyel güç ve nüfuzu tartışılabilir. Ancak bugün en büyük kaygısı Güney Kafkasya'da kaybolan egemenliğini yeniden kurmak değıil, Hazar Havzası'ndan kopmamaktır. Rusya, Hazar Havzası petrol ve gazının başlıca taşıyıcısı olmak amacından da vazgeçmiş değıildir. Tñrkiye ile Ermenistan arasındaki ilişkiler, Karabağ sorunu çözümlenmedikçe veya Azerbaycan'ın kendisi ihtilafa rağmen Ermenistan'la ilişkilerini düzeltmedikçe normalleşemez. Karabağ sorunu bir engel olmaktan çıkırsa bile, Ermenistan'ın tarihi algılamaları, Tñrkiye ile Ermenistan arasında tam olarak karşılıklı güven ortamının oluşmasını muhtemelen engelleyecektir. İran, bölgesel özelemleri olmakla beraber bölgede kayda değıer bir rol oynama imkanları sınırlıdır. İran, Azerbaycan'ın bağımsız bir devlet olarak ortaya çıkışının İran'da yaşayan 20 milyon civarındaki Azeri Tñrkü'nün üzerinde ayrılıkçı eğilim arttırılabileceğinden endişelidir. Azerbaycan'ın siyasi ve ekonomik başarısı, İran'daki Azeri toplumunun üzerinde çekici bir etki yapması göz ardı edilemez. Böyle bir eğilimin İran'daki diğler azınlıklar (Araplar, Tñrkmenler, Kürtler, Baluciler) üzerinde de etkili olması ihtimal dışı değıildir. Bu konuda İran'la Rusya ve Ermenistan arasında bugün için menfaat birliğı vardır. Tñrkiye ile İran arasındaki ilişkiler kuşkusuz Kafkasya denkleminin başlıca öğelerinden biridir. İran'daki kökten dinci rejimi, Tñrkiye ve bölge için büyük bir tehdit olarak algılanmaktadır. İran'daki reform hareketi güçlendikçe ve yeni zihniyet dış politikaya yansıdıkça bir rahatlama beklenebilir. Ancak, iki ÷lkenin karşılıklı çıkarlarını, rejim meselesi dışında uyum ve işbirliğinde aramaları gerekir. İşbirliğı yapmayı başardıkları ölçüde Kafkasya'da, Orta Asya'da ve Ortadoğıu'da daha büyük rol oynayabilirler (SİSAV 2000 : 252).

Hazar'ın altında boru hattı inşası, çevresel nedenlerle engellenmelidir. Kafkasya bölgesinde güven ortamı oluşturulmalıdır. Türkiye, Kuzey ve Güney Kafkasya'yla organik ilişkilerini şimdilik RF ve ABD ile çatışmadan arttırmalıdır. Asla teslimiyetçi olmamalıdır. Gürcistan, Azerbaycan ve Ermenistan'daki olaylara seyirci kalmamalıdır. Kuzey Kafkasya haklarının Türkiye'deki uzantılarını canlı tutmalıdır. Ülke içinde aktif yasal örgütlendirmelere izin verilmelidir. Kafkas kökenli Türk vatandaşlarının bölgede iktisadi ve kitlesel yatırımlar yapmaları tek elden yönlendirilmelidir. İnsan hakları konusunda ulusal ve uluslar arası zeminler oluşturularak RF'nin bölgedeki etkinliği azaltılmalıdır. Bölgeyi tanıyan uzmanlar yetiştirilmelidir. Bölge halkıyla, bölgeye yönelik sıcak temas kurulmalıdır. Ermenistan'ın ekonomik sorunları iyi kullanılmalıdır. Azerbaycan'ın çıkarlarını gözeterек Türkiye'nin çıkarlarına zarar vermeyecek bir siyaset geliştirilmelidir. Bölge için Türkiye siyasi, ekonomik cazibe merkezi haline getirilmelidir. Erzurum-Kars-Iğdır-Ardahan illerinin coğrafi konumu ve bölgesel jestrategik konumu kullanılmalıdır. Azerbaycan ve Gürcistan'ın petrol ve doğalgaz boru hatlarından elde edeceği gelir, bu ülkelerin ekonomik gelişimine ve bölgede istikrarına yaşamsal katkı sağlayacaktır. Türkiye ile bu iki ülkeyi daha da yakınlaştıracak söz konusu projelerin güvenliği için her türlü olanak seferber edilmelidir. Ermenistan, enerji kaynakları açısından son derece kısıtlı bir ülkedir. Yukarı Karabağ sorununda işgalci konumunu terk etmesi, işgal ettiği tüm Azerbaycan'ın topraklarından çekilmesi ve sözde soykırım iddialarından vazgeçmesi halinde, "doğu-batı koridoru" kapsamındaki tüm projelerden yararlanma olanağı olduğu bu ülkeye sıkça hatırlatılmalıdır. Türkiye ile elektrik şebekelerini birleştirmesi halinde, mevsimsel farklılık nedeniyle oluşabilecek fazla arzdan yararlanabilmesi de mümkün olacaktır. Karşılıklı yarar sağlayacak bu seçenekleri, Ermenistan ile yapılan müzakerelerle diğer konuların yanında sürekli gündeme getirilmeli, gerginlik oluşturmak yerine, işbirliğinin Ermenistan'ın ve bölgenin yararına olduğu gösterilmelidir. Türkiye ulusal kaynaklarına öncelik veren, ithal ettiği kaynaklar açısından kaynak çeşitliliğini, kesintisiz ve güvenli kaynak akışını öne alan, kamu yararını ve ulusal çıkarlarını kiskançlıkla gözeten entegre ve planlama unsurunu dikkate

alan bir enerji siyasetinin temellerini oluşturmalıdır. Özellikle uluslar arası enerji siyasetlerinin ve enerji fiyatlarının gelişim trendlerini, güvenlik konseptlerini ve dış ilişkileri günü gününe izlemeli; başta Dışişleri Bakanlığı, Genelkurmay Başkanlığı, Enerji Bakanlığı (ve ilgili kuruluşları), Hazine ve Dış ticaret Müsteşarlıkları ve Başbakanlığa bağlı bir yapılanma altında organize olmalı ve çalışmalarını, siyasi iktidarların değişmesinden bağımsız kesintisiz sürdürebilmelidir. Mevcut uygulamada, tamamen Enerji Bakanlığının yürüttüğü ve diğer kuruluşlara, gerek gördüğü oranda ve nitelikte bilgi aktardığı bir olumsuzluk unsuru vardır. Enerji Bakanlığı dışındaki kuruluşların teknik kadroları bu ihtisas gerektiren konulara uzak olduğundan, söz konusu uygulama varlığını sürdürmektedir. Kendi kaynaklarımızın yetersiz görüldüğü ya da dönemsel nedenlerle ithalatın zorunlu görüldüğü hallerde, enerji kaynakları ve bu kaynakların temin edildiği ülkeler açısından mutlaka kaynak çeşitliliğinin sağlandığı anlaşmalar imzalanmalıdır. Doğal gaz alım anlaşmalarında yaşanan olumsuz deneyimler dikkate alınarak ve bu anlaşmaların 25-30 yıl süreli olma özellikleri de anımsanarak, bu tür bağlantılarda azami özen gösterilmelidir (SİSAV 2000 : 258).

TPAO, uluslar arası petrol arenasında dev şirketlerle baş edebilecek yapıda organize edilmemiştir. Petrol alanında yerli özel şirketlerimizin ise ne birikmiş sermayesi ne de yeterli teçhizatı ve elemanı vardır. Teknik elaman birikimi açısından kısa sürede uluslar arası şirketlerle rekabet edebilecek yapıya ulaşabilecek olan TPAO en önemli eksiği, dikey entegre yapıda olmamasıdır. TPAO'nun, bir an önce arama ve üretimin yanı sıra taşıma, rafinaj, dağıtım ve pazarlama fonksiyonları da olan dikey entegre bir şirket olarak yeniden yapılanması sağlanmalıdır. Bu kurumun, siyasi etkilerden arınacak biçimde özerkleşmesi de sağlanmalıdır. Kafkasya'da yatırım yapmadan önce, bu ülkelerin enerji mevzuatları ve yasaları, aramadan pazarlamaya ve ihracata kadar olan süreçteki tüm bürokratik gereklilikler ve vergiler gibi tüm ayrıntılar, profesyonel anlamda incelenmelidir. Öncelik, riskin yüksek olduğu arama projelerine değil, petrol ya da gaz varlığı ispatlanmış sahalarda üretimi artırma projelerine verilmelidir. Değerlendirmelerimizde,

karşı tarafın verilerine göre değil, kendi yaptığımız ölçümlere dayalı olan analizlere dayanan yatırım kararları verilmelidir. Projenin iktisadi verimliliği bilimsel olarak saptanmalı, stratejik nedenle girilmesi zorunlu görülen yatırımlar varsa, bu kadar da yukarıda önerilen birim tarafından ve kolektif olarak verilmelidir. Kafkasya'da, çok sayıda taşıma alt yapı projesi, yatırım müteahhitlik hizmetine gereksinim duymaktadır. Bu alt yapı yatırımlarına, Türk müteahhitlerinin girmezi organize edilerek, bunların karşılığında nakit yerine (ya da kısmen) Orta Asya ve Kafkasya'daki çeşitli arama ya da üretim sahalarından hisse alınması da düşünülebilir. Böylece müteahhitlik hizmetlerinde başarılı olan Türk özel kesiminin yeni bir açılım alanı bulmasına katkı sağlanabilir (SAREM 2003 : 4).

Kafkas ülkelerine yaklaşımın Pan-Türkist olmamasına dikkat edilmelidir. Uluslar arası ilişkilerde Türkiye'nin bölgeye yönelik nüfus alanı oluşturmaya çalıştığı imajını verecek uygulamalardan kaçınılmalıdır. Bölgenin ekonomik zenginliklerinden faydalanmada uzun vadeli karşılıklı çıkar ilişkileri kurarak devlet kontrollü özel sektör girişikleri için yasal ve işbirliği ortamı sağlanmalıdır. Okul, eğitim ve kültürel ihtiyaçların karşılanmasında tecrübeleri aktarmalı, başarılı öğrencilere Türkiye'de eğitim imkanı tanınmalıdır. Finans ve bankacılık sistemlerinin geliştirilmesinde ülkede yatırımcı olmasa da kredi sağlanmalı, üçüncü ülkelere kredi sağlanmasında bu ülkelere yardımcı olmalıdır. Ülkelerin, tarım yönünden kendi kendilerine ayakta durabilecek duruma getirilmesine yardımcı olmalıdır. BTC HPBH gerçekleşme yolundadır. Bu uğurda çok zor ve sıkıntılı dönemler aşılmıştır. Ancak sadece Bakü petrolü bu hat için yeterli görülmektedir. Türkiye, enerji koridoru olabilmesi için Türkmen doğal gazı ile birlikte Kazak petrol ve doğal gazını da bu hattın geçirecek politikalar izlemelidir. Hazar Havzası'nın petrol ve doğal gazının batıya ulaştırılmasında en uygun rota Türkiye'dir. Bu avantajı sürdürmek için boğazlar konusunda kesin kararlı politikalar izlenmeli, petrol taşımacılığına uygun olmadığı ve yaratacağı sorunlar ortaya konarak, taşımacılığın boru hatlarına yöneltmesi sağlanmalıdır.

3.4 Çevre Denizlerimizin Yeri ve Ülkemize Etkileri :

Karadeniz; 40° - 47° Kuzey enlemleri ile 27° - 41° Doğu boylamları arasında Türkiye'nin kuzeyinde, doğu-batı doğrultusunda uzanan yaklaşık 424.000 km²lik yüzölçümü ile kabaca elips şeklinde büyük bir iç denizdir. Anadolu ve Balkan yarımadaları ile Kafkasya ve Doğu Avrupa platformu arasındadır. Karadeniz'in büyük eksenini doğu-batı istikametinde Burgaz-Bulgaristan ile Poti-Gürcistan arasında 1170 kilometreyi bulur. Kuzey-güney ekseninde, Rize-Sohumkale arası 225 kilometre, Giresun-Tuapse arası 350 kilometre, Samsun-Kerç arası 480 kilometre ve Ereğli-Odessa arası 600 kilometredir (Meydan Larousse 1971 : 925).

Güney kıyılarında Türkiye, kuzey kıyılarında yarım ay şeklinde Ukrayna ve Rusya, batı kıyılarında Romanya ve Bulgaristan, doğu kıyılarında ise Gürcistan bulunmaktadır. Karadeniz, Türk Boğazları ve Marmara Denizi ile Ege Denizi ve de Akdeniz'e, Kerç Boğazı ile Azak Denizi'ne, Ren-Tuna Kanalı ile Kuzey Denizi'ne, Main-Tuna Kanalı ile Baltık Denizi'ne, Volga-Don Kanalı ile de Hazar Denizi'ne bağlanır. Karadeniz; Rusya hariç, Bulgaristan, Romanya, Ukrayna, Moldavya ve Gürcistan'ın denizlere açılmasını sağlayan yegane deniz yolu olması bakımından büyük ekonomik öneme sahiptir. Ortadoğu, Balkanlar, Doğu Avrupa ve Kafkaslar arasında yer alan Karadeniz havzası, deniz kıyısına kadar gelen kara ve demiryolu ağları ile iç su yolları ve hava alanları ile çevrilidir. Karadeniz kendisini çevreleyen bölgelerden kıyılarına ve bu kıyılardan çevre bölgelere, deniz yoluyla her yönde erişim imkanı sağlamaktadır. Deniz nakliyatı, özellikle karşılıklı kıyılar arasında mesafe yakınlığı, gemilerin diğer vasıtalara nazaran daha büyük taşıma kapasiteleri ile kara, demir yolu ve hava taşımacılığına nazaran avantajlı olup bu avantaj iç su yolları, kara ve demir yolları ve hava alanları tarafından desteklenmektedir. Bu nedenle Karadeniz, kendi havzasından dışarıya, dışarıdan Karadeniz havzasına yönelik ve kendi havzası içinde deniz ulaştırma ve taşımacılığına müsait olup bu yönden büyük öneme sahiptir. Karadeniz'in bu durumu ekonomik, politik ve stratejik önemine de kaynaklık

etmektedir. Karadeniz'in politik ve stratejik önemi, Doğu Avrupa, Balkanlar, Ortadoğu ve Kafkaslar gibi önemli üretim, geçiş ve yaşam bölgeleri arasında bulunan nispi konumu ve deniz alanının ilgili ülkelere ulaştırma açısından sağladığı hareket kabiliyeti ve kolaylıklarda odaklanmaktadır. Bu önemli durumu, Karadeniz havzasından sıcak denizlere ve diğer bölgelerdeki deniz ve karasal alanlara nüfuz etmeyi temin ederek, havzaya geniş hareket kabiliyeti kazandıran Türk Boğazları ve iç su yolları ile daha da belirgin hale gelmektedir. Karadeniz'deki sahil olan ve olmayan ülkelerin ticaret ihtiyaçları bakımından yorumlandığında; Karadeniz her şeyden önce bölgesel anlamda, başta sahil olan ve olmayan ülkeler arasındaki ticaret ve irtibatın denizden sağlanmasına imkan vermektedir. Türkiye hariç diğer tüm sahil olan ülkelerin nehir ulaştırması vasıtasıyla sağlanan bir kısım kısıtlı deniz ulaştırma imkanları hariç başka denizlere çıkışının bulunmaması bu ülkeleri de adeta kapalı ülke haline getirmektedir. Bu çerçevede, Rusya Federasyonu (RF) kuzeyde Baltık, Barent, Beyaz Deniz ve doğuda Pasifik Okyanusuna çıkışının bulunması ticari anlamda Karadeniz'e bağımlılığını pek azaltan bir tesir yaratmamaktadır. Netice olarak, Bulgaristan, Romanya, Ukrayna, RF ve Gürcistan uluslararası pazarlar ile irtibat bakımından Karadeniz'e stratejik bir ihtiyaç duymaktadırlar. Sahil olan ülkelerin deniz yolu ile olan ihracat ve ithalat ulaştırmasının Türk Boğazlarında yılda yaklaşık 60-70 bin gemilik bir trafik yarattığı göz önüne alındığında boğazların olduğu kadar, Karadeniz'in de bölge ülkeleri açısından önemi ortaya çıkmaktadır (Dalkanat 2006 : 11).

Başta Tuna Nehri'nin taşıdığı sular ile 16 ülkenin atıklarıyla kirlenen Karadeniz dünyanın en fazla kirletilmiş denizlerinden biridir. Karadeniz, sahil olan ülkeler (Rusya Federasyonu, Ukrayna, Romanya, Bulgaristan, Gürcistan ve Türkiye) ile Karadeniz'e dökülen nehirleri paylaşan on ülke tarafından kirletilmektedir. Söz konusu havza 160 milyon kişilik bir nüfusu barındırmakta ve kıta Avrupa'sının yaklaşık yarısını kapsamaktadır. Karadeniz'in kirliliğinin en büyük nedeni olan Tuna Nehri, Karadeniz'e evsel ve endüstriyel atıklar boşaltmaktadır. Özel coğrafyası Karadeniz'in her zaman yaşama elverişsiz bir su kitlesi olmasına yol açmıştır. Toplanan nehir

ve yağmur sularının dışarıya aktığı tek kanal ise İstanbul Boğazı'dır. Karadeniz, sadece balıkçılık ve eğlence kaynağı olarak değil biyolojik çeşitlilik ve ulaşım koridoru işlevlerini de taşıyan benzersiz bir çevre hazinesidir. Karadeniz, Karadeniz ülkelerinin değil, Karadeniz ile bağlantılı tüm ülke ekonomilerinin faydalandığı, global ve çok geniş bölgesel ticari ulaşım ağı için de önemli olan bir bağlantıdır. Karadeniz, kıyı kirliliğinin yaşandığı, biyolojik çeşitliliğin azaldığı, aşırı avlanma yapılan, atık suların boşaltıldığı son noktadır. Tuna-Karadeniz Bölgesi, çevre sorunları ve kötü kullanımla bağlantılı olarak, acil müdahale edilmesi gereken önemli bir bölge durumuna gelmiştir. Giderek artan yoğun bir ilgi alanı olarak Karadeniz Dünya Adasının hemen hemen merkezinde, bu özelliği itibarıyla, Avrasya coğrafyasında özellikleri itibarıyla dikkati çekici bir mevkidedir. Karadeniz'in sahip olduğu bu coğrafi mevki Avrasya'nın içlerine kolaylıkla girerek ulaşmayı kolaylaştırır. Deniz olarak yakın çevresindeki ülkeleri Türk Boğazları vasıtasıyla en kısa yoldan açık denizlere ulaştırır. Karadeniz'den nehir-kanal sistemleri ile Rusya'nın içlerine kadar, Hazar ve Baltık denizlerine ulaşmak mümkündür. 1990'lı yılların başında, Soğuk Savaş döneminin sona ermesi ve iki kutuplu küresel dengenin bozulması neticesinde, Karadeniz'in önemi gelişen ekonomik ve politik dengeler nedeniyle artmış, Karadeniz üzerinde odaklanan bölge ülkeleri ve bölge dışı ülkeler bir takım işbirliği, diyalog ve girişimler ile bölgenin siyasi, ekonomik, çevre ve askeri ihtiyaçları için çalışmalar başlatmışlardır. Ülkemiz tarafından da desteklenen, liderlik edilen ve fiilen içinde bulunan bahse konu çalışmalarla, Dünya Ada'sında Karadeniz coğrafyasının barış içinde, istikrarlı ve güvenli hale getirilmesi hedeflenmektedir (Dalkanat 2006 : 19).

Ege Denizi; Akdeniz'in kuzeye doğru uzanan bir parçasını oluşturur. Kuzeyden güneye uzunluğu 660 kilometreyi bulan dikdörtgen şeklindeki Ege Denizi'nin kuzeyde 270, orta kısımlarda 150, güneyde 400 kilometre civarında genişliği vardır. Bütün bu sınırlar içerisinde Ege Denizi 214.000 km².lik bir alana sahiptir. Bu denizin en önemli özelliklerinden birisi de Çanakkale Boğazı ile Marmara Denizi'ne; oradan da İstanbul Boğazı ile

Karadeniz'e açılmasıdır. Ege Denizi, Anadolu yarımadası ile Yunanistan yarımadası arasında bulunan irili ufaklı 1800 kadar ada, adacık ve kayalıktan oluşan yarı kapalı bir denizdir (Taşkiran 1996 : 1).

Yunanistan yarımadası ile Anadolu yarımadası arasında bulunan 1800'e yakın ada ve adacıklara "Ege Adaları" adı verilir. Ege Denizi'ndeki adalar, yüzölçümleri çok farklı ve sayıları çok fazla olmasına rağmen yine de gruplara ayrılabilirler. En alt bölümdeki adalar olan Rodos, Girit, Kerpe ve Kitira, Anadolu ve Yunanistan yarımadalarının ana kara parçalarının dışında bulunurlar. Diğer adaların hemen hemen hepsi Türk ve Yunan ana kara parçalarının önünde bulunan bölgelerde toplanmışlardır. Bu ada gruplarından Mora Yarımadası'nın doğusunda bulunanlara Kiklatlar, Batı Anadolu önünde bulunanlara Sporatlar, Yunanistan'ın orta bölümünün kıyıları önünde bulunanlara Kuzey Sporatlar, Ege Denizi'nin orta bölümünde, Anadolu kıyılarına yakın olanlara Doğu Sporatlar, Batı Anadolu'nun güney ucunda yer alanlara da Güney Sporatlar (Menteşe Adaları veya yaygın deyim ile Oniki Adalar) denir. Sporat, Yunanca "dağınık" anlamındadır. Sanılanın aksine, Batı Anadolu kıyılarına yakın olan irili ufaklı adalara Oniki Ada denilmemektedir. Çok sık yapılan bu yanlışlığı ortadan kaldırmak için, en güneydeki Girit hariç tutularak, Ege Adaları şu şekilde sınıflandırılabilir; Boğazönü Adaları ; Kuzey Ege Denizi'nde yer alan Taşoz, Semadirek, Gökçeada, Bozcaada, Limni, Bozbaba ve Tavşan adalarına bu isim verilir. Kiklat Adaları ; Yunanistan'ın Mora Yarımadası'nın doğusunda bulunan Andros, Tinos, Siros, Mikonos, Naksos, Paros, Amorgos, Santorin, Anaafi, Milos ve Sifnos adalarına bu isim verilir. Kuzey Sporat Adaları ; Orta Yunanistan kıyıları önünde bulunan adalara denir. Bu adaların belli başlıları şunlardır: Skopelos, Alonnisos, Pelagos, Skiros, Eğriboz. Saruhan Adaları ; "Doğu Sporat Adaları" ya da "Doğu Sporatlar" da denen bu adalar, Ege Denizi'nin orta bölümünde ve Anadolu yarımadasına çok yakın konumdadırlar. Başlıcaları; Midilli, Sakız, Sisam'dır. Mentese Adaları ; "Güney Sporat Adaları" ya da "Güney Sporatlar" da denen bu adalar, Batı Anadolu kıyılarının güneyinde ve kıyılara çok yakın konumdadırlar. Daha

yaygın adıyla Oniki Adalar, toplam 14 adadan oluşmaktadır: Rodos, Herke (Halki), İlyaki (Tilos), Sömbeki (Simi), İncirli (Nisiros), İstanköy (Kos), Kilimni (Kalimnos), Leros, Patmos, Lipsos, Koçbaba (Astrapalya), Kerpe (Karpatos), Kaşot (Kasos) ve Meis (Şimşir 1982 : 12).

Uzun yıllar boyunca olumlu ve olumsuz olaylarla süregelen Türkiye ve Yunanistan ilişkileri, önümüzdeki süreçte de devam edecektir. Sadece siyasal ve askeri yönleriyle sınırlı olmayan bu karşılıklı ilişkilerin ekonomik boyutu da çok önemlidir. Ege'yi çevreleyen bu iki devletin birbirlerinden tamamen bağımsız ve kopuk bir şekilde siyaset izlemeleri beklenemez. Ülkelerden birinin atacağı adım, bir şekilde diğer ülkeyi dolaylı veya doğrudan, olumlu veya olumsuz etkilemekte ve ilgilendirmektedir. Bu nedenle, iki ülkenin karşılıklı ilişkiler içerisine girmeleri ve ortak adımlar atmaya dönük politikalar belirlemeleri büyük önem arz etmektedir. Türkiye ve Yunanistan ilişkileri, sürekli inişli-çıkışlı bir grafik izlemiştir. Kurtuluş Savaşı sürecinden sonra, bozuk olan ilişkilerin düzelmesi yönünde, Cumhuriyetimizin ilk yıllarında her iki ülke tarafından da adımlar atılmıştır. Atatürk ve Venizelos görüşmeleri ve iki liderin de çabaları sayesinde, iki komşu ülkenin yakınlaşması amacıyla yönelik olarak çeşitli alanlarda işbirliğine girilerek ilişkiler ilerletilmiştir. Atatürk döneminden sonra da olumlu gelişmeler bir süre daha devam etmiştir. 1952 yılında iki ülkenin de NATO'ya üye olmalarıyla, karşılıklı ilişkilerdeki yakınlaşmalar artmıştır. Bu tarihte Yunanistan Başbakanı Türkiye'yi ziyaret etmiştir. Bu ziyaret sırasında, Türk-Yunan Daimi Karma Komisyonu kuruldu. Kurulan komisyonun amacı, siyasal işbirliğinin yanı sıra, ekonomik ve ticarî alanda da yakınlaşmayı sağlamaktır. Bu komisyonun çeşitli alanlarda çalışmalar yapması yönünde kararlar alındı. Komisyon; Türk ve Yunan tütününün üçüncü ülkelere ortaklaşa pazarlanması, Ege Adaları ile Anadolu arasında ülkelerin kara sularındaki ortak balıkçılık faaliyetlerinin geliştirilmesi, karşılıklı vize uygulamasının kaldırılması ve gümrük birliğinin kurulması konularında çalışmalar yapacaktı (Oran 2001 : 587).

Siyasal gelişmeler ve Kıbrıs sorununun gündeme gelmesi gibi konular nedeniyle, ikili ilişkiler amaçlandığı boyutta olumlu gelişme gösterememiştir. Ege Adaları, genel olarak, endüstri yönünden fazla gelişmemiş ve tarım olanakları da kısıtlı olan adalardır. Girit, Rodos ve Midilli gibi adalar haricindekiler, ekonomik açıdan kendi kendine yetebilir düzeyde değildir. Tarıma dayalı bir ekonomiye sahip Rodos Adası'nda turizm, balıkçılık ve süngercilik de önemli bir yer tutmaktadır. Midilli Adası'nda sanayi ve turizm alanında yapılan yatırımlarla istihdam açısından bir artış sağlanmıştır. Ekonomik açıdan az gelişmiş bölgede, Yunan Hükümetinin yatırımları ve AB'nin yardım paketleri sayesinde değişme görülmüştür. İstanköy'de turizm ve tarım önemli faaliyetlerdendir. Girit Adası ise, ekonomik yönden gelişmiş ve turizm alanında önemli bir bölgedir. Öte yandan, diğer adaların çoğunda ekonomik gelişme sağlanamamıştır ve birçok ihtiyaç maddesi Yunanistan'dan karşılanmaktadır. Ekonomik ve sosyal yönlerden Yunan ana karasının desteğine ihtiyaç duyan Ege Adaları'na yönelik, Türkiye, çeşitli adımlar atabilir, yatırımlar yapabilir ve Yunanistan'la daha yoğun ekonomik iş birliği içerisine girebilir. Bu adımlardan biri, 2001 yılında Türkiye ile Yunanistan arasında imzalanan Ekonomik İşbirliği Antlaşması'dır. Bu antlaşma, iki ülke arasında Karma Ekonomik Komisyon (KEK) mekanizmasının oluşturulmasını içermektedir. İlk KEK toplantısının birinci bölümü 2002 yılında Atina'da düzenlenmiştir. Bu toplantı sırasında imzalanan Mutabakat Zaptı'nda ikili ekonomik ilişkiler, temasların sürekliliği, enerji, sanayi, tarım, turizm, gümrükler, bölgeler arası işbirliği ele alınan konular arasındadır. Bu çerçevede iki ülke arasında ekonomik ilişkilerin daha da geliştirilmesi durumunda, Çifte Vergilendirmenin Önlenmesi Antlaşması'nda her iki tarafa da olumlu katkılar sağlayacak bir sonuca ulaşılabileceği değerlendirilmektedir. Bu antlaşma kapsamında, ayakbaşı parasının kaldırılması, vergi ve harçların karşılıklı olarak makul bir seviyeye indirilmesi halinde, Anadolu kıyıları ile Yunan Adaları arasında ticarî ilişkilere paralel olarak sosyal ilişkiler de artacaktır. Bu ticarî ilişkilerin başta Anadolu kıyılarında yaşayanlar olmak üzere, her iki kesime de yarar sağlayabileceği düşünülmektedir (Poyraz 2004 : 57).

Yunan Adaları'ndaki imkanlar ve kaynaklar kısıtlı olduğu için ihtiyaçların çoğunun karşılanmasında ve üretilen mal ve hizmetlerin pazarlanmasında adalar,

Yunan ana karasına bağımlı kalmaktadırlar. Bunun yanı sıra, adaların dağlık yapısı nedeniyle, tarım faaliyetleri imkanı kısıtlı kalmakta, gıda ve tüketim malları ihtiyacı ortaya çıkmaktadır. Fakat adalar ile Yunan ana karası arasındaki uzak mesafe, kimi yerde, ihtiyaç duyulan malların istenen zamanda ana karadan temin edilmesini güçleştirmekte ve ek maliyetler ortaya çıkarmaktadır. Buna karşılık, adaların yakınında bulunan Türk kıyılarındaki il ve ilçelerin bu sorunun giderilmesinde uygun bir çözüm olabileceği görülmektedir (Poyraz 2004 : 59).

Ege Denizi Türkiye'nin ekonomik çıkarları açısından çok büyük bir öneme sahiptir. Türkiye'nin dış ticaretinin yaklaşık % 90'ı deniz yolu ile yapılmaktadır. Ege Denizi, Türkiye'nin Ege, Marmara ve Karadeniz limanlarına yönelik deniz ticaretinin yaklaşık % 75'inin geçtiği bir denizdir. Günümüzde sanayileşme için yüksek enerji ihtiyacı, çoğunlukla petrol kullanılarak karşılanmaktadır. Bu nedenle ekonominin işleyebilmesi için petrol ithalatı kesintisiz olarak devam ettirilmelidir. Türkiye'nin ihtiyaç duyduğu bu petrolün % 75'i Ege Denizi'nden geçmektedir. Ayrıca buna ek olarak, her gün Ege Denizi'nden Türkiye'ye giriş ve çıkış yapan 180 dolayında gemi vardır. Ege Denizi'nde ülkelerin kara sularının Türkiye aleyhine genişletilmesi sonucunda, serbest geçiş hakkının transit geçiş hakkına dönüştürülmesi ve deniz ulaşımı üzerine Yunanistan'ın ipotek koyması, Türkiye'nin kabul edemeyeceği konuların başında gelmektedir (Kurumahmut 1998 : 22).

Türk-Yunan ilişkilerinde ortaya çıkan olumlu ve olumsuz gelişmeler, iki ülke arasındaki ekonomik faaliyetleri de etkilemiştir. Halbuki, ekonomik alanda beraber atılacak adımlar, iki ülkeye de olumlu yansımalar sağlayacaktır. Sadece belli alanlarla sınırlı kalmayarak geliştirecekleri ilişkilerle, ekonomik yönden daha da ilerlemelerini sağlayabilirler. 2002 yılında iki ülke arasındaki dış ticaret hacmi, 511 milyon dolardı. Bir önceki yıla göre, Yunanistan'la ihracatımız % 7,5 artarak 476 milyon dolara yükselirken, ithalatımız ise % 38 düşüşle 266 milyon dolar olmuştur. Bu oranların çok daha yüksek rakamlarda olması gerekirdi ki iki ülkenin de ekonomisi bundan olumlu yönde faydalanabilirdi. Ege'yi çevreleyen bu iki ülke, birtakım sorunların üstesinden gelerek çok daha yakın ilişkiler içerisine girmelidir, bu durumdan her iki taraf da olumlu sonuçlar elde edecektir (Poyraz 2004 : 107).

Akdeniz; Asya, Avrupa ve Afrika kıtaları arasında batıdan Cebelitarık Boğazı ile Atlantik Okyanusuna bağlanan bir iç denizdir. Akdeniz aynı zamanda Türk boğazları yolu ile eski SSCB ülkeleri ile Karadeniz, Amerika ve Avrupa ülkelerinin Libya, Cezayir ve Süveyş yolu ile İran Körfezine ulaşmalarında çok önemli politik öneme sahiptir. Akdeniz 2.510.000 km²'lik yüzölçümüyle dünya denizlerinin % 0.7'si olup, doğu batı hattı 3860 kilometre (2400 mil) kuzey güney hattı 1600 kilometre (yaklaşık 1000 mil) civarındadır. Genellikle sıg su karakterinde olan Akdeniz'in ortalama derinlikleri 1500 metre, maksimum derinliği ise Yunanistan güneylerinde 5150 metredir. Malta ve Sicilya ile Sicilya ve Messina Boğazlarını kontrol eden konumda olmaları nedeniyle ulaşım yollarını kontrol eden merkezi öneme sahiptirler. Diğer önemli adaları Balearlar, Korsika, Sardunya, Kıbrıs, Girit, İyon Adaları ve Ege Adalarıdır. Adriyatik ve Ege Denizleri Akdeniz'in kollarıdır. Barcelona, Cenova , Trieste ve Hayfa en önemli limanları arasında sayılabilir. Avrupa-Atlantik güvenliği için hayati bir bölgede ve Akdeniz bölgesinin bir parçası olarak, İtalya, Cebelitarık, Kerch, Bab El Mendeb, Hürmüz, Süveyş Kanalı, Türk Boğazları, gibi stratejik öneme sahip geçitlerle diğer bölgelere bağlanmaktadır. Akdeniz havzası İtalyan literatüründe Batı Avrupa, Balkanlar-Karadeniz, Ortadoğu-Kızıldeniz, Magrip olmak üzere dörde ayrılmaktadır. Akdeniz'i kuşatan bölgelerden Balkanlar Güneydoğu Avrupa olarak adlandırılmakta Karadeniz'le birlikte Slovenya, Hırvatistan, Sırbistan Karadağ Cumhuriyeti, Makedonya, Arnavutluk, Bosna Hersek Cumhuriyeti, Yunanistan, Romanya, Moldavya, Ukrayna, Rusya, Gürcistan ve Türkiye'yi içermektedir. Portekiz, İspanya, Fransa ve İtalya Batı Avrupa olarak adlandırılmakta Suriye, Ürdün, Irak, İran, Suudi Arabistan, Bahreyn, Katar, BAE, Kuveyt, Umman, Yemen, Cibuti, Somali, Eritre, Sudan, Mısır, İsrail, Filistin Özerk Yönetimi, Lübnan Ortadoğu-Kızıldeniz ülkeleri olarak kabul edilmekte, Libya, Tunus, Cezayir ve Fas ise Magrip ülkeleri olarak adlandırılmaktadır. Akdeniz, çevresini saran 23 ülke ve 428 milyon nüfusla dünyanın en kalabalık denizlerinden biridir. Günlük olarak ortalama 2000 civarında gemi , araç ve uçak Akdeniz'i kullanmaktadır. Dünya petrol taşımacılığının % 25'i olan yaklaşık olarak 350 milyon ton petrol Akdeniz üzerinden taşınmaktadır. Akdeniz'in ayrılmaz bir parçası olan Türk Boğazlarından yılda 50.000 gemi geçmekte olup bu sayı Süveyş Kanalına nazaran üç, Panama Kanalına nazaran

dört misli trafiği işaret etmektedir. Dünyanın kullanım açısından en yoğun denizi olan Akdeniz’de politik, askeri, ekonomik ve kültürel dengeler açısından da son derece karmaşık ve hassas dengeler söz konusudur. Fransa bulunduğu merkezi konum dolayısı ile Akdeniz’deki çıkarlarını son derece titiz olarak takip etmekte ve Akdeniz’e bitişik sahalarla birlikte mütalaa ederek havzayla olan ilgisinin boyutlarını Akdeniz’in fiziki sınırlarının ötesine taşımaktadır (Zanini 1999 : 2).

Akdeniz, tarihin karanlık sayfalarından itibaren uygarlıkların yaşama alanı olmuş ve bugüne kadar zaman zaman artıp azalmalar olsa da stratejik önemini her zaman korumuştur. Türkiye ihracatının % 72’sini, ithalatının ise % 95’ini deniz yoluyla yapmaktadır. Denizyolu ile yapılan bu ithalat ve ihracatın büyük kısmı ise doğu Akdeniz limanlarından gerçekleşmektedir. Türkiye’nin ithal ettiği askeri malzemenin % 97’si deniz yoluyla gerçekleşmektedir. Akdeniz Bölgesinde İskenderun, Mersin ve Antalya limanları yer almaktadır. Mersin ve İskenderun Limanları Ortadoğu ülkelerinin transit taşımalarında geçmiş yıllarda büyük rol oynamışlardır. Ortadoğuda’ki siyasi gelişmeler ve Irak’a ambargo uygulanması nedenleriyle transit taşımalar çok gerilemiş ve limanların yük trafiklerinde büyük düşmeler meydana gelmiştir. GAP Projesi kısmen devreye girmiştir. Burada üretilen tarım ürünleri ve buna paralel olarak bölgede gelişecek olan sanayi ihtiyaçlarının giriş çıkışlar için İskenderun ve Mersin Limanları bulunmaktadır. Süveyş Kanalı, Cebelitarık Boğazı ve Türk Boğazları, Ortadoğu, Afrika ve Güneydoğu Asya ve Karadeniz limanlarına ulaşan ticaret yollarının en önemli düğüm noktalarıdır. Bölgede Doğu-batı yönünde yapılan ticaret trafiği Avrupa’nın, Kuzey-Güney yönünde yapılan ticaret trafiği Karadeniz’e sahildar olan ülkelerin, Kıbrıs’ın Kuzeyinden geçen yollar ise Avrupa-Ortadoğu transit taşımacılığının ve Türkiye’nin deniz ticaretinin düğüm noktalarını oluşturur. Gelecekte Hazar Havzası ve Orta Asya’dan gelecek enerji kaynaklarının büyük bölümü Akdeniz yoluyla Avrupa ve dünya pazarlarına intikal edecektir. Halihazırda Ortadoğu petrolünün batıya ulaştırıldığı güzergah olması bu bölgeyi deniz ulaştırmasının odak noktalarından biri haline getirmektedir (Kurumahmut 1998 : 45).

3.5 Türkiye’nin Sosyoekonomik Yapısı ve Etkileri :

Tarihte doğudan batıya işleyen İpek Yolu'nun geçiş güzergahı olarak kullanılan Türkiye, karadan ve denizden köprü görevi gören konumu ile Avrupa, Asya ve Afrika Kıtaları arasında tarih boyunca büyük ticari faaliyetlere imkan sağlamıştır. 1999 yılında toplam işgücü 23,2 milyona, toplam istihdam ise 21,5 milyona ulaşmış, VII. Plân döneminde yıllık ortalama % 1,3 civarında gerçekleşen istihdam artışı ağırlıklı olarak hizmetler sektöründe yoğunlaşmıştır. İşsizlik oranı, küresel krizin ekonomiye yansımalarının bir sonucu olarak son yıllarda % 6 düzeyinde seyrederken, 1 puan artarak 1999 yılında % 7,3'e yükselmiş, işsizlik ve eksik istihdam nedeni ile atıl işgücü oranı ise % 14,2 olarak gerçekleşmiştir. 1999 yılı itibariyle toplam istihdam içinde tarımsal istihdamın payı % 45,1, sanayi istihdamının payı % 15,2 ve hizmetler sektörünün payı ise % 39,7 olarak gerçekleşmiştir. Verimliliğin çok düşük olduğu tarım sektöründe geniş bir işgücünün barındırılması işgücü piyasasının etkinliğinin sınırlandırılmasına yol açmaktadır. İşgücüne katılma oranı 1999'da % 51,8 olarak gerçekleşmiştir. Bu oran erkeklerde % 73,5, kadınlarda ise % 31,1 olmuştur. İstihdam edilenlerin eğitim düzeyinin düşük olması üretim ve verimliliği olumsuz etkilemekte, bu durum işgücünün niteliğinin yükseltilmesi gereğini ortaya koymaktadır. Türkiye'nin ekonomik kaynaklarının başında tarım ve hayvancılık gelmektedir. Türkiye bir tarım ülkesi olmasına rağmen, modernizasyon sağlanamadığı için tarımsal üretim fazla gelişmemiştir. Kırsal bölgelerde hala dededen kalma metotlarla tarım yapılmaktadır. Tarımda sulama ve gübreleme sorunları çözümlenirse, mevcut üretim en az iki veya üç kat daha artacaktır. Sözelimi buğday üretimi 35 milyon tona, pirinç üretimi 600 bin tona, pamuk üretimi 1,2 milyon tona, şeker pancarı üretimi 25 milyon tona çıkabilecektir. Ayrıca nadasa bırakılan araziler ve diğer tarım dışı araziler de, tarıma kazandırılırsa, üretim bir o kadar daha artacaktır. Hektara buğday verimi, Almanya'da 5200 kg. iken, Türkiye'de 2200 kg. kadardır. Öte yandan Türkiye'de tarım potansiyelinin % 50'si değerlendirilmektedir. Yapılan tahmini hesaplamalara göre Türkiye'nin sadece buğday üretme kapasitesi; 100-150 milyon tona ulaşmaktadır. Bu üretim ile, Türkiye 300-350 milyon nüfusu

besleyebilecek kapasiteye erişebilecektir. Türkiye beslediği hayvan sayısı bakımından dünya ülkeleri arasında 7. sıradadır. Oysa ırk ıslahı, otlak ıslahı yapılsa ve besicilik yöntemleri geliştirilse, ülkenin beslediği hayvan sayılarında en az üç-dört kat artış sağlanacaktır ve belki de dünya ülkeleri arasında baş sıralara geçmek mümkün olacaktır. Türkiye tarım ve hayvancılıktaki avantajını, dünya hakimiyeti için rahatlıkla kullanabilir. Türkiye üç tarafı denizlerle çevrili olması sebebiyle önemli bir su ürünleri potansiyeline sahiptir. Ancak arzu edilen düzeyde balıkçılık yapıldığı söylenemez. Türkiye balıkçılık ve deniz ürünlerine gereken önemi verirse, elbette üretimini kat kat artıracaktır. Üretimin artması demek, hem gıda ihtiyacının karşılanması ve hem de ihraç edilmesi bakımından ülke ekonomisine büyük katkı sağlayacaktır. Türkiye, dünya genelinde orta zenginlikte bir orman ülkesi sayılırken, Ortadoğu bölgesinde bu açıdan en zengin ülke olarak görülmektedir. Türkiye'nin sahip olduğu orman arazisi miktarı yaklaşık 20.2 milyon hektarı bulunmaktadır. Bu değer, Türkiye yüzölçümünün % 24,8'ini oluşturur. Ormanlar bakımından değerlendirildiğinde Türkiye, bölge toprakları içinde en zengin olanıdır. Gerekli önlemler alındığında, Türkiye; ormanlar ve orman ürünleri gelirleri açısından dünya ülkeleri arasında en zengin ülkeler arasında yerini alabilecektir. Orman ürünleri bakımından dışa bağımlı olmamak, sanırım dünya hakimiyeti açısından farklı bir önem taşımaktadır. Türkiye hidroelektrik bakımından çok zengindir. Ülkenin akarsuları üzerinde çok sayıda barajlar yapılmış ve hidroelektrik santralleri kurulmuştur. Atatürk, Keban, Karakaya gibi barajlarımız dev barajlardır. Ülkenin toplam hidroelektrik enerji potansiyeli 432 milyar kwh olup (işletilebilir yıllık hidroelektrik potansiyeli 122,4 milyar kwh), bunun ancak yaklaşık % 30'u (36 milyar kwh) değerlendirilmektedir. Türkiye'de nükleer santral bulunmamasına rağmen, 5300 ton uranyum, 380 bin ton toryum rezervine sahiptir. Söz konusu rezervlerin kullanılabilmesi nükleer santraller kurulsa, enerji satan bir ülke konumuna gelecek ve bölgede çok güçlü bir ülke haline gelecektir. Türkiye, madenler bakımından zengin sayılan bir ülkedir. Dünya üzerinde mevcut olan 51 çeşit madenden 29 çeşidi yurdumuzda bulunmaktadır. Özellikle krom,

demir, bor, bakır, boksit, kükürt, cıva, kurşun, çinko, tuz ve lületaşı gibi madenler bakımından çok zengindir. Türkiye'nin en fazla sahip olduğu maden kromittir. Paslanmaz sanayi çeliği yapımında büyük önem taşıyan kromit rezervleri bakımından Türkiye 36,8 milyon ton rezervle dünya dördüncüsüdür. Savaş araç ve gereçleri (tank ve toplar), yol yapımı makineleri, uçak ve lokomotif motorları yapımında kullanılan özel çelik, krom alaşımı ile elde edilir. Bu özelliğinden dolayı kromit; stratejik öneme sahiptir. Metal dışı madenler bakımından en zengin maden bor tuzu (boraks)dur. 1,3 milyar ton olarak dünya bor rezervlerinin yansından az fazlası (% 53'ü) Türkiye'de (666 milyon ton) bulunmaktadır. Yıllık üretim 2 milyon ton kadardır. Türkiye'de karayolu, demiryolu, denizyolu ve havayolu taşımacılığı oldukça gelişmiştir ve her geçen gün gelişmesine devam etmektedir. Ancak yüzey şekilleri bakımından çok engebeli oluşu, yurdumuzun orta ve doğu bölgelerinin iklim bakımından sert ve karasal oluşu, sermaye eksikliği gibi nedenler, ulaşım sistemimizin gelişmesinin önündeki engellerdir. Oysa coğrafi konum olarak, Türkiye üç kıtanın (Avrupa-Asya ve Afrika) birleştiği konumda yer alır. Bu avantajından ötürü, üç kıtayı kontrol etme imkanını elinde tutmaktadır. Türkiye, turizm kaynakları bakımından, oldukça zengin bir ülkedir. Gerek fiziki ve gerekse beşeri kaynaklar bakımından, ülke; önemli bir potansiyele sahiptir. Tarihî eserler bakımından Anadolu, tam bir hazinedir. Bunun sebebi, geçmişten günümüze Anadolu toprakları üzerinde büyük devletlerin yaşamış olmalarıdır. Türkiye, sahip olduğu tüm turizm kaynaklarını tam kapasite ile aktif hale getirirse, turizmin mevcut sorunlarını (ulaşım, konaklama, tanıtım gibi) tamamen çözümlerse, ülkeye gelen turist sayısında ve turizm gelirlerinde büyük artışlar kaydedilecektir. Türkiye'nin dış ticareti genel anlamda gözden geçirildiğinde, komşularıyla çok az ticaret yaptığı ortaya çıkmaktadır. Genel anlamda, Türkiye'nin komşularıyla yaptığı ticaretin toplam ticaretindeki payı % 10'u bulmaz. Bu durum, Türkiye ticareti için olumsuz bir gelişmedir. Çünkü komşuları zengin olan ve komşularıyla ticaret yapan ülkeler çabuk gelişme göstermektedirler. Batı Avrupa ve Kuzey Amerika ülkeleri, ticaretlerinin yarısından fazlasını komşuları ile yaparlar. Türkiye, ticaretinde bu özelliği göz önünde tutmalı ve komşuları ile olan

ilişkilerini yeniden gözden geçirmelidir. Ticaret kapasitesi ve ticaret yaptığı ülkeler açısından ele alındığında görülür ki, Türkiye; dünya ticaretinin önemli bir noktasında bulunmaktadır. Ticaret imkânlarının geliştirilmesi ve teşvik edilmesi halinde, Türkiye tüccar bir ülke konumuna gelecektir. Dünyanın 22. büyük ekonomisi olan Türkiye, dönemsel dar boğazlara rağmen dünyanın gelişen ve büyüyen 10 ekonomisinden birisi konumundadır. Bugünlerde 200.000.000.000 dolar dolayında olan GSMH'nın, 2023 yılında 1.900.000.000.000 dolara ulaşması hedeflenmiş bulunmaktadır. Türkiye doğal kaynakları ve yer altı zenginlikleri ile Dünya'da sayılı ülkeler arasında bulunmaktadır. Ancak bu yer altı zenginliklerinin işletilebilmesi ve bunun ülke ekonomisine kazandırılması önem arz etmektedir. Soğuk savaş sırasında görülen şudur ki ekonomik varlıklar ve bunların birbirlerini desteklemesi, ülke ekonomisine dahil edilmeleri rekabet gücünün sağlanması çok önemlidir. Ülkeler mevcut varlıklarıyla diğer dünya devletleri yanında ekonomilerini güçlendirmedikleri sürece coğrafi konumu ve askerî gücü ile edilen avantajların hepsini kısa sürede kaybedilebilir. Bu nedenle Türkiye ekonomik verilerini büyük özveri içinde düzeltme gayret ve çabası içinde bulunmaktadır. Mevcut iç potansiyel olarak yapılması gerekenler yanında bölgede yer alan ve Dünya enerji kaynakları açısından önemli değere haiz bu imkanların doğudan batıya veya diğer bölgelere karadan ve denizden intikalde kilit konum özelliği göstermektedir (Atalay 2000 : 459-511).

Türkiye ihracatı son yıllarda sürekli artma eğilimi göstermektedir. Tablo 1'de görüldüğü üzere bunun önemli bir kısmını tüketim malları oluşturmaktadır.

Tablo 1 : Türkiye İhracatının Mal Gruplarına Göre Dağılımı

Milyon USD	2001	2002	2003	2004	2005(Ocak-Ekim Dönemi)
Sermaye Malları	2.658	2.790	4.344	6.531	6.548
Ara Malları	13.369	14.657	18.494	25.899	24.519

Tüketim Malları	15.262	18.465	24.125	30.502	28.099
Diğer	46	147	289	189	271
TOPLAM	31.334	36.059	47.253	63.121	59.438

(TÜSİAD 2005 : 141)

Tablo 2 : Türkiye İthalatının Mal Gruplarına Göre Dağılımı

Milyon USD	2001	2002	2003	2004	2005(Ocak- Ekim Dönemi)
Sermaye Malları	6.940	8.400	11.326	17.397	16.140
Ara malları	30.301	37.656	49.735	67.549	62.277
Tüketim malları	3.813	4.898	7.813	12.100	11.133
Diğer	344	600	466	493	467
TOPLAM	41.399	51.554	69.340	97.540	95.016

(TÜSİAD 2005 : 143)

Tablo 1 ve Tablo 2'de sunulan 2001-2005 dönemi Türkiye ithalat ve ihracat verileri incelendiğinde sürekli dış ticaret açığı verildiği göze çarpmaktadır.. 2001 yılında 10 milyon dolar olan ihracat açığı 34 milyon dolara ulaşmıştır ki bu ülkemiz açısından cari açığın aleyhimize işlemesine sebebiyet vermektedir. Ülke olarak dış ticaret açığı önlenmesi için yurt dışı yatırım noktaları ve olanaklarının bulunmasında zaruriyet vardır.

Tablo 3 : Türkiye İhracatının Ekonomik Faaliyetlere Göre Dağılımı

Milyon USD	2001	2002	2003	2004	2005(Ocak- Ekim Dönemi)
İmalat Sanayi	28.826	33.702	44.378	59.533	55.803
Taşıt araçları ve karoseri imalatı	2.657	3.603	5.437	8.813	8.474
Giyim eşyası	5.398	6.615	8.154	9.340	8.259
Tekstil ürünleri imalatı	4.943	5.533	6.841	7.997	7.073
Ana metal sanayi	2.921	3.239	3.884	6.750	5.561
Makine ve teçhizat imalatı	1.564	2.078	3.119	3.913	3.873

Gıda ürünleri ve içecek	2.016	1.881	2.650	3.349	3.405
Radyo. TV haberleşme cihazları	1.002	1.575	1.948	2.883	2.341
Kimyasal madde ürünleri im.	1.481	1.581	1.926	2.556	2.305
Metalik olmayan mineral ürünler	1.231	1.468	1.800	2.316	2.241
Metal eşya sanayi	733	932	1.503	2.200	2.164
Plastik ve kauçuk ürünleri	941	1.085	1.464	1.959	2.040
Kok kömürü, rafine petrol ürünleri imalatı	416	670	954	1.349	1.990
Mobilya imalatı	719	945	1.315	1.771	1.802
Elektrikli makine teçhizat	1.038	1.057	1.221	1.576	1.575
Diğer ulaşım araçları	948	529	1.037	1.344	1.330
TOPLAM	57.834	66.493	87.631	117.649	110.236

(TÜSİAD 2005 : 142)

Tablo 3'de görüleceği üzere Türkiye ihracatının önemli bir kısmını imalat sanayi ürünleri oluşturmaktadır. Bir tarım ülkesi olabilecek Türkiye ihracatında tarımsal ürünler arzu edilen seviyelerde olamamaktadır.

Tablo 4 : Türkiye İhracatının Ülke Gruplarına Göre Dağılımı

Milyon USD	2001	2002	2003	2004
Almanya	5.367	5.869	7.485	8.745
İngiltere	2.175	3.025	3.670	5.544
ABD	3.126	3.356	3.752	4.849
İtalya	2.342	2.376	3.193	4.640
Fransa	1.895	2.135	2.826	3.668
İspanya	950	1.125	1.789	2.618
Hollanda	892	1.056	1.526	2.138
Rusya	924	1.172	1.368	1.859
Irak	0	0	0	1.821
İsrail	805	861	1.083	1.314
Romanya	392	566	873	1.235
Belçika-Lüksemburg	688	693	886	1.183
Yunanistan	476	590	920	1.171

Cezayir	422	514	573	806
Suudi Arabistan	501	555	741	769
Mısır	422	326	346	473
TOPLAM	21.377	24.219	31.031	42.833

(TÜSİAD 2005 : 143)

Tablo 5 : Türkiye İthalatının Ekonomik Faaliyetlere Göre Dağılımı

Milyon USD	2001	2002	2003	2004	2005(Ocak-Ekim Dönemi)
Ham petrol ve doğal gaz	6.076	6.193	7.766	9.366	11.331
İmalat Sanayi	32.686	41.383	55.690	80.325	76.712
Kimyasal madde ürünleri imalatı	6.775	8.661	11.238	15.092	14.517
Ana metal sanayi	3.612	4.707	7.304	11.061	11.466
Makine ve teçhizat imalatı	4.937	6.474	8.141	10.361	9.865
Taşıt araçları ve karoseri imalatı	2.206	2.918	6.411	11.796	9.769
Kok Kömürü, rafine petrol ürünleri imalatı	1.799	2.191	2.833	3.758	4.353
Radyo, TV haberleşme cihazları	2.035	2.336	3.029	4.530	3.651
Elektrikli makine teçhizat	1.221	1.701	2.036	3.165	3.334
Tekstil ürünleri imalatı	1.683	2.500	3.094	3.785	3.286
Tıbbi aletler	1.001	1.156	1.437	2.054	2.077
Büro ve bilgi işlem makineleri	782	988	1.213	1.764	1.832
Plastik ve kauçuk ürünleri	813	1.074	1.434	1.941	1.768
Gıda ürünleri ve içecek	1.014	1.362	1.634	1.902	1.746
Diğer ulaşım araçları	1.360	961	524	1.890	1.681
Kağıt ve kağıt ürünleri	785	1.007	1.319	1.712	1.641
Metal eşya sanayi	871	1.085	1.133	1.573	1.612
TOPLAM	69.656	86.697	116.506	166.084	160.641

(TÜSİAD 2005 : 144)

Tablo 4'de görüleceği üzere, Türkiye ihracatının önemli bir payını gelişmiş batı ülkeleri almaktadır. Burada dikkat edilecek husus bütün dünya ülkelerinde en önemli ticaret partneri olarak komşu ülkeler yer alırken, Türkiye ihracatında komşu ülkeler oldukça küçük oranlarda kalmaktadır. Türkiye komşuları ile ihracatını arttırmak için gereken önlemleri alarak arttırmalıdır.

Türkiye ithalatının ekonomik faaliyetlere göre dağılımı Tablo 5’de, Türkiye ithalatının ülkelere göre dağılımı Tablo 6’da sunulmuştur. Türkiye özellikle batı ülkelerine sürekli cari açık vermekte ve bu her geçen gün artmaktadır. Bütün bunlar artan borç olarak ülkemizin karşımıza çıkmaktadır ki bu da ülkemizin siyasi ve ekonomik bağımsızlığına darbe indirmektedir. Türkiye’nin üretmek ve ihracatını arttırmaktan başka seçeneği yoktur. Bütün bu verilerin maalesef ülkemiz açısından tehlikeli sonuçlar doğuracağı muhakkaktır.

Tablo 6 : Türkiye İthalatının Ülke Gruplarına Göre Dağılımı

(Milyon USD)	2001	2002	2003	2004
Almanya	5.335	7.042	9.453	12.516
Rusya	3.436	3.892	5.451	9.033
İtalya	3.484	4.097	5.472	6.866
Fransa	2.284	3.053	4.164	6.201
ABD	3.261	3.099	3.496	4.745
Çin	926	1.368	2.610	4.476
İngiltere	1.914	2.438	3.500	4.317
İsviçre	1.227	2.143	2.968	3.405
İspanya	1.066	1.419	2.004	3.254
Japonya	1.307	1.466	1.927	2.684
Güney Kore	760	900	1.312	2.573
Ukrayna	758	991	1.332	2.509
Belçika-Lüksemburg	985	1.150	1.524	1.992
İran	840	921	1.861	1.962
Hollanda	1.042	1.311	1.657	1.908
Suudi Arabistan	730	794	969	1.232
İsveç	544	535	822	1.118
TOPLAM	29.899	36.619	50.522	70.791

(TÜSİAD 2005 : 145)

Bir ülkenin kalkınması ve sanayileşmesinde yeterli enerjiye sahip olabilmesi hayati öneme sahiptir. Türkiye’nin gelişmesinde enerji arzını, talebi karşılayacak bir seviyeye çıkarmakla mümkündür. Ancak, Türkiye, su, kömür, petrol, doğal gaz gibi enerji kaynakları itibarıyla oldukça fakir bir ülkedir. Nükleer, güneş, rüzgar ve hidrojen enerjilerinden istifade de ise Türkiye henüz yeni arayışlar safhasındadır. Türkiye enerji üretimi itibarıyla üyesi olmaya çalıştığı AB ve ABD ile mukayese edilemeyecek kadar geridedir. Türkiye’nin kişi başına ürettiği enerji 900 kg. petrolle eşdeğerdedir. ABD’de kişi başına enerji üretimi 7800, Almanya’da 4150 ve Yunanistan’da 2190 kg. petrol eş değerdedir. Türkiye’nin kendi kaynaklarından ürettiği

enerji, ihtiyacının ancak % 42'sini karşılamaktadır. İhtiyacının % 58'ini dışarıdan karşılamak zorundadır. Enerji ithaline gidildiği zamanda da tek kaynağa bağlı kalmamak, kaynak çeşitliliğini sağlamak önemlidir. Türkiye halen 25 milyon ton civarında petrol tüketmektedir. Yerli kaynaklardan üretilen petrol, tüketimin % 12'sini karşılayabilmektedir. Türkiye petrolün % 88'ini veya takriben 22 milyon tonunu dışarıdan ithal etmek zorundadır (SİSAV 1998 : 1).

3.6 Türkiye'nin Siyasal Yapısı ve Etkileri :

Türkiye, Osmanlı egemenliğinde 500 seneye yakın idare ettiği kendisini çevreleyen ülkelerde, bugün bile kendi kültüründen birçok şey bulabilmektedir. Türkiye'yi çevreleyen coğrafyada gerek Balkanlar, gerek Kafkaslar ve gerekse Ortadoğu daima etnik çatışmaların yoğun yaşandığı bölgeler olmuştur. Halen bu bölgelerde yaşayan bir çok soydaşımız bulunmaktadır. Gerçekte bu durum doğru kullanıldığında Türkiye için avantaj sağlayacaktır. Ancak Osmanlı Devleti sonrasında bölgede oluşturulan ülkelerdeki istikrarsız siyasi ortam Türkiye Cumhuriyetinin siyasi istikrarını da çok etkilemiştir. Birinci Dünya Savaşı sonrasında, özellikle kuzeyde SSCB'nin sıcak denizlere ulaşma arzusu paralelinde Türkiye'den boğazlar ile ilgili taleplerinin artması, Türkiye için taraf olma gerekliliğini ortaya çıkarmıştır. 2. Dünya savaşı sonrasında SSCB'nin sıcak denizlere ulaşma politikaları paralelinde oluşan Rus tehdidi algılaması çerçevesinde bölgede Türkiye ABD ilişkileri gelişmiştir. Türkiye'nin güvenliği o zamanlar ABD politika ve çıkarlarına uygun düşmüş, SSCB yayılmacılığı karşısında iyi bir tampon teşkil eden Türkiye'nin geçmişten gelen deneyimleri ve bölgedeki hakimiyetleri önem arz etmiştir. Türkiye ABD ilişkileri sağlanan çeşitli yardımlar ile şekillenmiş, bölgede güçlü istikrarlı bir Türkiye oluşturmak amaç edinilmiştir. Kore Savaşı'na ABD yanında katılan Türkiye 1952 yılında NATO'ya girmiş ve batıya daha da yakınlaşmıştır. Her iki Dünya savaşı ile yıpranan Avrupa Devletlerinin imarı ve sağlanan ekonomik refah sonrası AB'nin oluşumunda, NATO'nun güney kanadını oluşturan Türkiye'nin gerek kuzey ülkelere

gerekse bölgedeki diğer Müslüman ülkelere karşı izlediği politikalar ve istikrarlı tutum sayesinde çok büyük fayda sağlamıştır (Kramer 2001 : 171).

Soğuk Savaş sonrasında Sovyetler Birliği'nin dağılması tüm dünyayı etkileyen uluslar arası bir olay olmuştur. Ayrıca bu dağılma sadece politik ve ekonomik alanlarla sınırlı kalmamış, tüm dünyada uluslar arası ilişkilere bakışı değiştirmiş ve bölgenin dini, kültürel ve sosyal yapısını da etkilemiştir. Uluslar arası çapta meydana gelen zihniyet değişimi Doğu-Batı cepheleşmesini ve düşmanlığını azaltıp uluslar arası bir güven ortamı oluştursa da bölge ülkeleri için yeni sorunlar ortaya çıkarmıştır. Bu kapsamda Orta Asya'da bağımsızlıklarını kazanan yeni devletler ulus kimliklerini oluşturmuşlar, yönetim tarzlarını düzenleyerek diğer devletlerle ilişkilerini tanzim etmeye ve bunların sonucunda da ABD ve RF'nın desteğinde kendi yapılarına uygun bir sistemi kurmaya çalışmışlardır. Bu devletlerde demokrasiye geçiş süreci, serbest piyasa reformu, kendi aralarında ve Ruslarla olan ilişkileri, İslamiyetin etkisi, ekonomik gelişme ve RF'nın bölge ülkelerine olan etkileri konuları öncelikli çözülmesi gereken sorunlar olarak ortaya çıkmıştır. RF ile NATO arasındaki antlaşmayla soğuk savaş döneminin kapanmasından bu durumun RF'nun kendi bölgesindeki etkinliğinin artmasına bir engel teşkil etmediği, hatta kendi iç sorunlarını çözmek için imkan sağladığı değerlendirilmiştir. Eskiden Kafkasya ve Ortadoğu'da tek aktör olarak görülen SSCB'ne karşılık günümüzde AB, ABD, Türkiye ve İran da bölgede önemli aktörler olmuşlardır. 11 Eylül 2001 tarihinde ABD'de gerçekleştirilen terörist faaliyetler ABD'nin Dünya'ya bakış açısını değiştirdiği gibi başta bölgemizde olmak üzere ileriye dönük bazı emellerini gerçekleştirme yolunda da ABD'ye imkân sağlamış bulunmaktadır. ABD bu saldırılar sonrasında meşru müdafaa hakkını öne sürerek terörizme destek veren ülkelere saldıracağını açıklamış, bu kapsamda NATO ülkelerinin desteğini istemiştir. Önce Afganistan'a saldıran ve burada yönetimi değiştiren ABD, bilahare güneyden Irak'a girerek barış ve demokrasi vaadiyle işgal etmiştir. Orta Asya bölgesinde Çin Halk Cumhuriyeti'nin ağırlığının hissedilmesine karşın, özellikle Afganistan'a yönelik müdahalenin sonucunda

ABD, AB, Türkiye, Pakistan, hatta Hindistan'ın da bölgede ağırlığı artmıştır. ABD başkanı Bush'un, terörist amaçlı faaliyetleri icra eden kişileri barındıran ülkelerin de terörist ülke olarak muamele göreceğinin belirtilmesi üzerine Ortadoğu'da bulunan ülkeler, özellikle Suriye ve İran savaş tehdidi altına girmişlerdir. AB'ne girme aşamasında bulunan Türkiye laik düzeni ve mevcut konumu itibari ile gerek Balkan'larda gerek Kafkas'larda ve gerekse Orta-Doğu'da siyasi açıdan önemli bir istikrar unsuru ve örnek ülkedir. Tarafımızdan izlenebilecek aktif, dengeli siyaset neticesinde bölgede düzenin sağlanabileceği, bölgeye istikrarın gelebileceği ve bunun sonucunda da sağlıklı güven ortamının oluşturulabileceği değerlendirilmektedir (MGA 2005 : 97-111).

Türkiye, üç kıtanın (Asya, Avrupa ve Afrika) teşkil ettiği "Dünya Adası"nın menteşesi durumundadır. Aynı zamanda bu menteşeyi açan ve kapatan bir kilit ve anahtar değerindedir. Bu üç kıtanın iç denizleri olan Akdeniz ve Karadeniz'i birbirine bağlar. Balkanlar, Kafkaslar ve Ortadoğu'yu birleştirir ve ayırır. Bu coğrafi konum dünyada ve bölgede oluşabilecek her türlü güç yapısına göre büyük bir değer taşır (İlhan 2000 : 34).

Bu coğrafi konum ve beşeri değerlerle oluşan ülke jeopolitik gücü dünya ve bölge güçleri ile birlikte değerlendirildiği ve yorumlandığı zaman Türkiye'nin jeopolitik konumu belirlenmiş olur. Büyük ölçüde coğrafi bütünlüğe sahip Anadolu Yarımadası; Balkan Yarımadası, Kafkaslar, İran, Arap Yarımadası ile çevrelenmiştir. Anadolu yarımadası bu konumu ile bu coğrafyanın kalesi ve Dünya adasının merkezi görünümündedir. Doğu-Batı ve Güney-Kuzey istikametlerindeki her türlü girişimi bloke eder veya yolunu açar. Türkiye; ABD, Rusya ve AB gibi güç odaklarının çıkarlarının yol kavşağında, politikalarının güzergahı üzerindedir. Hatta zaman zaman bu politikaların hedefi veya hareket noktası olabilmektedir. Türkiye coğrafyası, NATO sorumluluk alanı dışında kalan Ortadoğu, Kafkaslar ve Orta Asya bölgelerinde batı çıkarlarına vaki olabilecek tehditlere, istenmeyen değişimlere müdahale için en yakın ve en uygun bir hareket platformu teşkil

eder. Türkiye coğrafyası üzerinde her anlamda ve her alanda zayıf toplumların yaşama şansı yoktur. Bir bölge devleti durumunda olan ve evrensel genişlikte etkinlik arayan Türkiye çok duyarlı bir konumdadır. Türkiye çok zaman gücü ve dünyadaki, bölgesindeki yerinin önemi konusunda gerçeğe uygun bir değerlendirme içinde olmamış, sahip olduğu değerlerin ve gücün idrakine ulaşamamıştır. Türkiye bugünkü jeopolitik olguyu dışlayamaz. Jeopolitik verileri dikkate almadan, günlük heves, günlük çıkar ve günlük politikalarla ulusal, bölgesel ve evrensel politikalar şekillendirilemez (İlhan 2000 :35).

Soğuk Savaş sonrası gelişmeler ve coğrafi konumu, Türkiye'nin çok yönlü, çok seçenekli, uzun vadeli, aşamalı ve özellikle bağımsız politikalar üretmesini ve uygulamasını dikte ettirmektedir. Batılı güçler ve Rusya Federasyonu'nun emperyalist amaçları, yoğun çabaları ve çeşitli iç nedenlerden dolayı yıkılan Osmanlı İmparatorluğu'nun enkazından yükselen Türkiye Cumhuriyeti, Sovyetler Birliği'nin dağılması ile kendisini yeni oluşumlar ve bundan doğan fırsat ve risklerle karşı karşıya bulmuştur. Bu yeni oluşumlar ve fırsatların çok iyi tahlil edilerek buna uygun politikalar oluşturulması ve bu politikaların sonuçlarının tam olarak değerlendirilmesi, Atatürk'ün dinamik ideal olarak belirttiği, "Çağdaş Medeniyet Seviyesinin Üstüne Çıkma" hedefinin gerçekleştirilmesine katkıda bulunacaktır. Ayrıca bu durum, Ortadoğu, Balkanlar ve Kafkasya gibi dünyanın en istikrarsız ve önemli bölgesinin merkezinde bulunan, bölgesel güç konumundaki Türkiye Cumhuriyeti'nin içinde bulunduğu yalnızlıktan kurtulmasına da yardımcı olacak ve 21. yüzyıla birçok devletle çok önemli işbirliği içine girmesini sağlayacaktır.

BÖLÜM IV

GÜRCİSTAN ÜLKE ÖZELLİKLERİ

Bir kıtanın veya bir ülkenin dünya üzerindeki yeri, eskiden beri bazı coğrafyacilar ve özellikle jeopolitikçiler tarafından politikada ve stratejide en büyük kuvvet unsuru olarak kabul edilmiştir. Tarihteki olaylar ve örnekler bir ülkenin konumunun, dış politikası ve savunması kadar uygarlığı da etkileyen bir faktör olduğunu göstermiştir. Bir kara parçasının ya da bir ülkenin konumu her zaman siyasal ve ekonomik gelişmeleri belirleyici kesin ve sürekli bir faktör olarak düşünülmez. Bu bakımdan konum yalnız mekan koşullarına göre değil zaman koşullarına göre de ele alındığı takdirde konuya daha uygun bir katkı sağlamış olur (Günel 1997 : 81).

40° - 47° Doğu boylamları ile 41° - 44° Kuzey enlemleri arasında yer alan Gürcistan; kuzey ve kuzeydoğuda Rusya Federasyonu (Adıgey Özerk Cumhuriyeti, Kabarday-Balkar Özerk Cumhuriyeti, Kuzey Osetya Özerk Cumhuriyeti, İnguşya Özerk Cumhuriyeti, İçkerya-Çeçen (Çeçenistan) Özerk Cumhuriyeti, Dağıstan Özerk Cumhuriyeti),: batıda Karadeniz, güneyde Türkiye ve Ermenistan, doğuda Azerbaycan ile çevrilidir. 69.700 km² yüzölçümüne sahip ülke, dünyanın en büyük yüzölçümüne sahip 118. ülkesidir.

4.1 Gürcistan Kısa Tarihçesi:

İlk Gürcü devleti M.Ö. IV. yüzyılında Kral Parnavaz tarafından kurulmuştur. M.S. IV. yüzyılda devlet dini olarak Hıristiyanlığı kabul eden Gürcistan, VII. yüzyıldan itibaren kısa aralıklarla bağımsızlığını koruyabilmiştir. XI. yüzyıldan XIII. yüzyıla Kral David tarafından Gürcistan

Krallığı kurulmuş özellikle Kral David'in torunu Kraliçe Tamara zamanında bölgedeki en güçlü devletlerden birisi olmuştur. 1220'de ise Moğollar tarafından işgal edilmişlerdir. Osmanlı İmparatorluğu'nun 1453'te İstanbul'u almasından sonra Batı Hıristiyan dünyası ile bağları kopan Gürcistan Osmanlı, Farsların ve İran ordularının sürekli saldırılarına hedef olmuştur. 1578'de Osmanlıları bölgenin doğusundaki topraklardan çıkararak Şah Abbas çok sayıda Hıristiyan'ı da İran'ın uzak yörelerine sürmüştür. İranlılar Gürcistan'ın yönetimini 1587'de Muhran ailesine bırakmışlardır. İran'da Safevi hanedanının çöküşü (1722) bölgede yeni Osmanlı saldırılarına yol açmıştır. Denetimi yeniden sağlayan İran Hükümdarı Nadir Şah, Kartli Prensliğinin başına Bagrat kökenli II. Teimuraz'ı getirmiştir. Teimuraz'ın oğlu II. Erekle Kartli ve Kaheti Prensliklerini birleştirerek çok uluslu bir Kafkasya devleti kurmaya çalışmıştır. Bu arada İmereti Kralı I. Solomon Osmanlı egemenliğine son vermiştir. Dağıstanlı kabilelerin ve yurt dışından gelen akınlarına karşı koymayan II. Erekle Gürcistan'ın bağımsızlığı ve toprak bütünlüğünü güvence altına alan Georgiyevsk anlaşması ile (24 Temmuz 1783) Rusya'nın koruması altına girmiştir. Rus yönetimi çeşitli dış saldırıları püskürterek 1801'de Gürcistan'a hakim olmuştur (Tanrıseven 2002 : 377).

Gelişen ticaretle birlikte, kültürel yaşamda bir canlanma başlamıştır. Yaygınlaşan eğitim sanayi yatırımları ülkeye batılı görüşlerin girişini hızlandırmıştır. Köylüler arasında hoşnutsuzluklar ve Ruslaştırma politikasına duyulan tepkiler milliyetçiliğin güçlenmesini sağlamıştır. Çarlık yönetiminin örgütlü siyasal etkinliklere izin vermemesi nedeniyle, toplumsal muhalefet edebiyat çevrelerinde ve yerel meclislerde odaklaşmıştır. Ulusal uyanışın önderi İliya Çavçanadze, daha çok bir edebiyat hareketi niteliğinde olan bir grup oluşturmuştur. Bu grup içinde doğan daha radikal akımlar 1893'te gizli bir sosyal demokrat partinin kurulmasına zemin hazırlamıştır, zamanla parti içinde Menşevikler ağırlık kazanmıştır. 1905 devrimi sırasında yaygın karışıklıklara ve gerilla çarpışmalarına sahne olan Gürcistan'da daha sonra Kazaklar aracılığı ile genel ve acımasız bir misillemeye girişilmiştir. Şubat 1917 devriminden sonra Trans Kafkasya'daki Gürcü, Ermeni ve Azeriler

Petrograd'da bulunan "Ozakom" adlı bir komitenin yönetimi altına girmiştir. Bolşeviklerin iktidarı ele geçirmesi üzerine, Menşevik yöneticiler Rusya'dan ayrılarak bir federasyon oluşturma yoluna gitmişler, ancak milliyetçi çekişmeler federasyonunun dağılmasına yol açmıştır. Gürcüler 26 Mayıs 1918'de bağımsız bir devlet kurarak Alman korumasını kabul etmişlerdir. İttifak devletlerinin yenilgisinin ardından ülke İngiliz işgali altına girmiştir. İttifak devletleri 1920'de Gürcistan'ı fiilen tanımıştır. Bağımsızlığı üç yıl gibi kısa bir zaman süren Gürcistan Cumhuriyeti 25 Şubat 1921'de Kızıl Ordu'nun Gürcistan'a girerek Sovyet Yönetimi'ni egemen kılmıştır. 1985 - 1990 yılları arasında eski SSCB'de uygulanmaya başlayan "Perestroyka ve Glasnost" politikaları neticesinde Gürcistan 09 Nisan 1991'de bağımsızlığını ilan etmiştir. Ancak Ekim 1993'te bölgede Rusya'nın kurnazca manevraları sonucu BDT'ye üye olmak zorunda kalmıştır (Topouria 2003 : 1).

Eski SSCB döneminde, özellikle 1930 yıllardan itibaren Gürcistan'a yapılan kültürel yatırımlar sonunda Gürcistan Kafkasların adeta kültür merkezi haline getirilmiştir. Aslen Gürcü olan Stalin'in yardım ve katkıları büyük olmuştur. Gürcistan'da okuma yazma oranı % 100'e yaklaşmıştır. Gürcüce ve Rusça dışında Azeri, Ermeni, Abhaz dillerinde öğrenim yapılmaktadır. On bir yıllık zorunlu eğitim vardır. Gürcülerin sosyal yaşantılarında aile saygı gösterilmesi ve korunması gereken bir kurumdur. 1992'li yıllardan sonra başlayan değişim rüzgarları diğer alanlarda olduğu gibi aile hayatını da önemli derecede etkilemiştir. Komünist sistemin gereği olarak, sağlık, eğitim, güvenlik başta olmak üzere her türlü ihtiyaçları devlet tarafından karşılanan halk bağımsızlık ve sistem değişikliği ile birlikte kendi ihtiyaçlarını karşılama ve geleceklerini garanti altına alma konularında çaresizlik içinde kalmışlardır. Ekonomik sıkıntılara bağlı olarak ortaya çıkan yolsuzluklar ülkenin sosyal yapısını olumsuz yönde etkilemekte, ekonomik yetmezlikler karşısında halk büyük çapta kanun dışı para kazanma ve harcama eğilimindedir. Devleti idare edenlerde yolsuzluğu çözmek için hükümetin aldığı tedbirler yeterli olmamaktadır. Bu nedenle geniş halk kitlelerin yönetime ve politik çevrelere güveni kalmamıştır. Gürcülerin ilk

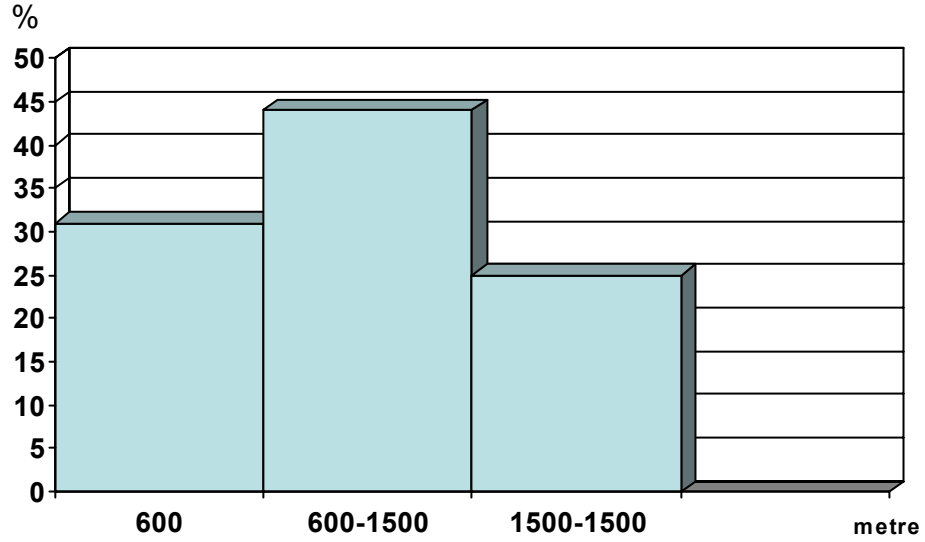
yerleştikleri bölge bugünkü Kolkhida bölgesidir. Kalmamıştır (<http://members.tripod.com/ggdavid/georgia> , Mart 2006).

Birinci Dünya Savaşında Osmanlı Devleti'nin müttefiki olan Almanya'nın himayesine girmiş olan Gürcistan, 28 Mayıs 1918 tarihinde Almanya ile bir anlaşma imzalamış, bu anlaşmaya göre Almanya Brest-Litovsk anlaşmasıyla belirlenen Gürcistan sınırlarını tanımıştır. SSCB Hükümeti tarafından Gürcistan Sovyet Sosyalist Cumhuriyet içerisinde Abhazya ve Acara Sovyet Sosyalist Özerk Cumhuriyetleri ile Güney Osetya Sovyet Sosyalist Özerk bölge ve Özerk Cumhuriyetleri hukuki statüleri genelde mali, askeri ve dış ilişkiler konularında Merkezi hükümete bağı diğer konularda özerk olma tam olarak tespit edilmiş, tarih içerisinde özellikle Sovyet Rusya idaresinde iken, söz konusu özerklikler kağıt üzerinde kalmıştır (Erlök 2001 : 12).

4.2 Gürcistan'ın Coğrafi Özellikleri :

Gürcistan'da yeryüzü şekilleri oldukça çeşitlilik göstermektedir. Ülkenin % 80'i dağlık bir karakter göstermektedir. Arazi; 600 metreye kadar % 31, 600-1500 m. arasında % 44, 1500 m. ve üstü % 25'ini oluşturmaktadır. Ülkenin kuzeyinde Büyük Kafkasya dağ silsilesi yer almaktadır. Büyük Kafkasya dağ sisteminin merkezi kısımlarında 4500 metreyi aşan yükseltiler bulunmaktadır. En yüksek dağ Shkara (5068 metre), ikinci zirve Janga (5059 metre) daha sonra Kazbek Dağı (5047 metre)'dir. Bu dağ silsilesinde geçişler 2500-3000 metrelerde gerçekleşmektedir. Büyük Kafkas dağlarının zirveleri daimi (toktağan) karlarla kaplıdır. Güneyde Transkafkas dağ silsilesi yer alır. Transkafkasya dağlık alanının güneyinde volkanik plato, sönmüş volkanik dağ zincirleri ve Cevahet dağlık alanının lavlarla doldurulmuş depresyonları hakimdir. Jeolojik bakımdan Gürcistan genç bir ülkedir. Seizm bakımından aktif bölgeler yer almaktadır. Batıda Karadeniz kıyılarından doğuya Alazani vadisine kadar dağ masiflerinin arasında dağ arası ovalar yer almaktadır. Onların arasında Kolkhida ovası; 300 km. uzanarak ve akarsu alüvyonları ile yoğun bir şekilde kaplanmış olarak Karadeniz kıyısına uzanmaktadır. Doğuda

Surami dağları arasında; Kura, Alazan, Aşağı Kartli ovaları yer alır (Bakradze 2004 :14).

Şekil 1 : Gürcistan Hipsografik Diyagramı

Gürcistan'ın büyük bölümünün dağlık olması iklimi belirlemede en önemli unsur olarak göze çarpar. Doğu ve batı Gürcistan ile onlar arasında yer alan mikro bölgeler iklim şartları bakımından birbirinden farklıdır. Kuzey Kafkasya dağ silsilesi ülkeyi kuzeyden gelen soğuk hava kütlelerinden korumaktadır. Batıdan gelen nemli hava kütleleri ise Sunami, Meshet, Arşıyan yükseltileri tarafından bölünmektedir. Doğal olarak her bir yükselti kademesi arasında kendi mikro iklim özellikleri belirlemiştir. Hava kütleleri batı Gürcistan'a yağışları subtropikal iklim karakteri göstererek bırakmaktadır. Batum'da Ocak ayı sıcaklık ortalaması 5,5°C, Temmuz ortasında 22,7°C'dir. Kıyı kesimlerinde yıllık ortalama yağış miktarı 1000 milimetre civarında olup, yer yer 2500 milimetreyi bulan yağışlarla karşılaşılabilirken bu oran iç kesimlerde 400 milimetreye kadar düşmektedir. Arazinin engebeli oluşu ve değişik şartlar yüzünden toprak ve bitki örtüsünde yer yer büyük farklılıklar görülür. Batı Gürcistan geniş ormanlık alanlarla kaplıdır. Bölge geniş yapraklı ağaçların yetiştiği yegane bölgesidir. 500-600 metre yükselti kademelerine kadar bu bitki örtüsü 1800-2000 metre yükseltilere kadar yerini meşe kayın ormanlarına bırakır. 3000 metre yükseltilerde alpin çayırları yer alır.

Gürcistan'da 26 bin nehrin yıllık akımı 61,5 km³ dür. Nehirler Karadeniz ve Hazar havzalarına aittir. Özellikle Karadeniz havzası nehirleri yoğundur. Yağışların bolluğu bunda etkindir. Nehirlerin uzunlukları uzun olmamasına rağmen çoğunun kaynağı 2000-2500 metre yüksekliktedir. Doğal olarak akış hızı fazladır. Büyük Kafkasya dağ silsilesinin güney yamaçlarındaki su bölümü çizgisinden başlayan Rioni Nehri Batı Gürcistan'ın en çok m³'ne sahip nehridir, m³ miktarına göre Faguri nehri ikinci sırayı almaktadır. Doğu Gürcistan'da en büyük su yolu Kura nehridir. Su kapasitesine göre Batı Gürcistan'ın daha fazla kapasiteye sahip olduğu söylenebilir. Kura nehri havzası yüzölçümü, Rioni nehri havzasından 2,6 kat daha büyüktür. Fakat yıllık ortalama akım miktarı Rioni nehri Kura nehrinden 1,2 kat daha fazladır. Sonuç olarak karşımıza Gürcistan'ın önemli nehirleri; Hazar Denizi havzasına akan nehirler; Mtkavari (1364 kilometre), Tangi (623 kilometre), Alazani (351 kilometre), Karadeniz Havzasına akan nehirler; Rioni (327 kilometre), Enguri (213 kilometre). Önemli gölleri; Paravani, Hozapini, Paliastoni, Tabatskuri, Ritsa, Bazeleti dir. Gürcistan doğal özelliklerine göre 3 fiziki bölge karşımıza çıkar. Büyük Kafkasya, Kolkhida bölgesi, ılıman nemli ve kuru subtropikal yapıya sahip olan Kura Depresyon ovası. Her bölgenin daha küçük bölümleri vardır. Büyük Kafkasya (Kafkas İoni), ülkenin kuzey kısmını kaplamaktadır. Çok çeşitli jeolojik yapıya sahiptir. Orta ve yüksek yükseklikte yapıya sahiptir. İklim bakımından bu bölgede, ılıman nemli iklim, geniş yapraklı ağaçlar ve ormanlar ile orta yükselti kademelerinde alpin çayırlar, kayalık alanlar ve yüksek dağlık alanlarda buzullar görülür. Kolkhida bölgesi, rölyef çeşitliliğine sahip bölgeleri birleştirir; Kolkhida alçak ovası, küçük yükselti kademelerine sahip İmeriti yöresini barındırır. Bu alanlarda genellikle subtropikal iklim sürmektedir. Kura depresyonu bölgesi, dağ arası ovası özelliği gösterir. Kuzeyde Büyük Kafkasların doğu ve orta kısmının güney yamaçlarıyla sınırlandırılmakta, güneyde Küçük Kafkas dağı silsilesi, batıda Suram Silsilesi ile çevrilidir. Düz rölyefe sahip olup iç depresyonlar mevcuttur. İlıman-Kurak ve subtropikal iklim tipleri hakimdir (<http://georgiancyclopedia.org/nge/jsp> : Mart 2006).

4.3 Gürcistan Sosyoekonomik Özellikleri:

S.S.C.B'nin dağılması Gürcistan ekonomisi üzerinde olumsuz bir etki yaratmış ve oldukça istikrarsız bir yapı ortaya çıkarmıştır. Ayağa kaldırmak için yeni stratejilerin geliştirilmesi icap etmektedir. Burada tüm ekonomik faaliyetlerin yeniden yapılandırılması gerekmektedir. Yatırım noktaları tespit edilerek hızla yol alınmalıdır. Gürcistan ekonomisinin reformun esas anahtarı yeni sanayileşme stratejisinde olup doğru geliştirilmeli ve yönlendirilmelidir. Ekonomide başarı sağlanabilecek sektörlerin tespiti oldukça önemlidir (Rathanova 2004 : 295).

1991'de tam bağımsızlığını kazandıktan sonra Gürcistan'daki ekonomik durumun oldukça istikrarsız olduğu gözlenmiştir. Bağımsızlığın ilk yıllarında, yüksek enflasyon, sanayi ve tarım ürünlerinin üretiminde azalma, ülkeye gelen turist sayısında düşüş ve işsizlik oranında artış görülmüştür (<http://cia/theworldfactbook/georgia/wf/gg.html> : Ekim 2005).

Hammadde, enerji ve diğer endüstri ürünlerinin pazarlandığı diğer Cumhuriyetlerle arasındaki bağların ortadan kalkması Gürcistan ekonomisini olumsuz etkilemiş, bireysel gelirlerde, tarımsal ve sanayi üretiminde, turizm gelirlerinde önemli düşüşler yaşanmış, enflasyon ve işsizlik önemli ölçüde artmıştır. Gürcistan ekonomisi, geleneksel olarak Karadeniz sahillerinde (özellikle Poti, Oçamçıra, Suhumi, Gudauta, Gagra, Pitsunda, Kobuleti) ve ülkenin dağlarında yoğunlaşan turizm sektörüne, narenciye (özellikle Abhazya bölgesi), üzüm (özellikle Kaheti, Aşağı Kartli bölgeleri) ve çay yetiştiriciliğine ve madencilığe odaklı bir yapı sergilemekte, bununla birlikte sanayi olarak da şarap, metaller, makine, imalat, kimyasal ürünler ve tekstil sektörleri ön plana çıkmaktadır. Ülke, enerji ihtiyacını büyük ölçüde ithalat yoluyla karşılamaktaysa da Gürcistan nehirlerindeki küçük baraj ve hidroelektrik santraller vasıtasıyla elektrik üretimi de yapılmaktadır. 1994 yılından itibaren Gürcistan, ticaretin ve döviz kurunun serbestleştirilmesi ile birlikte özelleştirme ve vergi reformu içeren bir istikrar programı uygulamaya

başlamıştır. Söz konusu ekonomik istikrar programıyla birlikte ülkedeki ekonomik kalkınmanın temelleri atılmış, 1995 yılından itibaren pozitif GSYİH büyüme rakamları ve enflasyon kontrol altına alınmıştır. 1998 yılında Rusya Federasyonunda yaşanan ekonomik kriz bu ülkeyle önemli ticari ilişkileri olan Gürcistan'ı etkilemiş ve büyüme hızı 1998'de % 2.9'a gerilemiştir. Krizden sonraki yıllarda Gürcü ekonomisi tekrar bir toparlanma sürecine girmiş ve 2003 yılında % 11.2'lik büyüme ile kriz sonrasındaki en yüksek düzeyine ulaşmıştır (DEİK 2005 : 27).

Tablo 7 : Gürcistan'ın temel makroekonomik göstergeleri

GÖSTERGELER	2000	2001	2002	2003	2004
GSYİH (milyar \$)	3.0	3.2	3.4	4.0	5.1
GSYİH (büyüme, %)	1.8	4.8	5.5	11.1	8.4
Sınai üretim (büyüme, %)	11.0	-4.5	7.8	14.0	12.2
Enflasyon (TÜFE, ort.,%)	4.1	4.6	5.6	4.8	5.7
İhracat (milyon \$)	459.0	496.1	601.7	830.5	1,092.5
İthalat (milyon \$)	970.5	1,045.6	1,084.7	1,466.7	2,008.6
Döviz Kuru (ort, \$:gel)	1.98	2.07	2.20	2.15	1.92
Döviz Rezervleri (milyon \$)	109.4	159.4	197.6	190.7	382.9

(Economist Intelligence Unit, Georgian Economic Trends 2004 : 15)

2003 yılında Gürcistan'da GSYİH'nin % 11.1'lik büyüme ile 1997'den bu yana en yüksek oranına ulaşmış olması, ülke ekonomisinin enerji kaynakları nakliyatına ne kadar bağımlı olduğunu ortaya koymaktadır. 1996 - 97 döneminde ekonominin gerçekleştirmiş olduğu büyüme Bakü-Supsa Boru Hattı'nın inşasına bağlıyken, 2003 yılındaki büyüme de büyük ölçüde BTC boru hattında inşaat çalışmalarının başlamış olmasından kaynaklanmaktadır. Tamamlanmış BTC'nin olması ve kısa bir süre içerisinde Bakü'den verilmiş olan petrolün Ceyhan'a ulaşmasıyla hattın işler hale gelmesi de ekonomiye olumlu bir etkide bulunacaktır. Diğer yandan 2006 yılı sonunda tamamlanacak olan Güney Kafkas Doğalgaz Boru Hattı Projesi'de Gürcistan ekonomisini olumlu yönde etkileyecektir. Boru hatlarının inşaat sektörünün yanı sıra ekonomiye dolaylı yoldan katkıları da değerlendirilmelidir. Söz konusu projeler, inşaat sektörüyle birlikte taşımacılık, telekomünikasyon,

otelcilik ve turizm gibi birçok sektöre olumlu etkide bulunmaktadır. Bu projeler istihdam oluşturmakta, ücretlerin yükselmesini sağlamakta ve dolayısıyla da iç talebe ivme kazandırmaktadır. Büyüme üzerinde önemli bir etkisi olan diğer bir sektör de tarım sektörüdür (Economist Intelligence Unit, Georgian Economic Trends 2004 : 19).

Gürcistan Merkez Bankası'nın uygulamakta olduğu sıkı para politikası sayesinde döviz kurlarında önemli ölçüde istikrar sağlanmış ve Gürcistan'ın ulusal para birimi lari, son dönemlerde nominal olarak dolar karşısında değer kazanmıştır. Bunun sebebi euro'un dolar karşısında güçlenmesi ve AB'nin BDT'den sonra Gürcistan'ın en büyük ticaret partneri olmasıdır. Bununla birlikte ülkeye gelen dış yardımlar ve yurtdışında yaşayan Gürcülerin gönderdiği dövizlerde lari'nin değerini korumasına katkıda bulunmaktadır. Bu nedenle, 2005-2006 döneminde lari'nin dolara karşı gerek nominal gerekse reel olarak değer kazanması öngörülmektedir. Ülkede her ne kadar parasal istikrarın büyük ölçüde sürdürülmesi beklense de ihracat gelirleri zayıf kalırken ithalat harcamalarının artması nedeniyle ülkenin döviz rezervleri üzerinde bir baskı oluşmakta ve dolayısıyla döviz kuru istikrarı konusunda bir risk söz konusu olmaktadır. Döviz rezervlerinin 2004 yılı içerisinde % 100'ün üzerinde bir artış göstererek 190.7 milyondan 382.9 milyona çıkmış olması, söz konusu risklere karşı bir ölçüde önlem olarak değerlendirilebilir. 2003'de yıllık % 4.8, 2004'te ise % 5.7 olarak gerçekleşen enflasyon oranı (TÜFE), 2005 yılının ilk aylarında aylık bazda nispeten düşük değerlerde gerçekleşmiş ve hatta Mayıs ve Haziran aylarında eksi değerlere düşmüşse de TÜFE'nin genel olarak bir artış eğiliminde olduğu söylenebilir. Nitekim 2005'in ilk altı ayı itibariyle yıllık bazdaki artış % 9.1 oranındadır. Bu durumun en önemli sebebi lari'nin euro karşısında değer kaybetmesidir. Boru hattı projeleri için yapılan ithalat çoğunlukla AB'den gerçekleştirilmekte ve dolayısıyla artan euro talebi de lari'nin değeri üzerinde aşağı doğru bir baskıda bulunmaktadır. Bununla birlikte son dönemlerde dünya piyasalarında rekor seviyelere ulaşan petrol fiyatlarının da enflasyonunun artmasına sebep olacağı düşünülmektedir. Ayrıca gıda ürünlerinin fiyatlarının hangi yönde

gelişeceği enflasyon oranları üzerinde belirleyici olacaktır. Tahminlerine göre yıllık TÜFE artışının 2005 yılında % 8.0, 2006 yılında ise % 7.6 oranında gerçekleşmesi öngörülmektedir (Economist Intelligence Unit 2004 : 20).

Gürcistan önemli ekonomik sektörlerle bakacak olursak;

4.3.1 Madenler ve Enerji Kaynakları ile Sanayi :

Gürcistan zengin maden yataklarına sahiptir. Ülkede 500 adet maden rezervi mevcuttur. Ülkede çıkarılan başlıca mineraller arasında magnezyum ve perlit yer almaktadır. Ülkenin başlıca madenleri manganez, bakır, demir, çinko, petrol ve baryumdur. Ayrıca doğal inşaat maddeleri de bol miktarda bulunmaktadır. Keşfedilen mineral kaynaklarının toplam değerinin 50 milyar doların üzerinde olduğu tahmin edilmektedir (DEİK 2005 : 29).

Geniş ormanlardan yararlanılan kerestecilik ve tahta sanayide ilerlemiştir. Bu dalda bambu ve okalıptüs ağaçları bile kullanılmaktadır. İnguri'de kağıt, Tiflis'te cila, Mtsketa'da kibrit, öteki bölgelerde de ev eşyası, parke ve müzik aletleri yapımı gelişmiştir. Geniş bir dokuma ve besi maddeleri sanayisi de vardır (Papava 1995 : 52).

Gürcistan'da benzeri görülmemiş rekreasyon alanlarına sahiptir. Maden suyunun olarak 1300 çeşit mevcudu vardır. Özellikle Tsholtudur'unda radyoaktif termal sular ile Bogovi'de hidrokarbonat suları ve Tiflis'in kükürtlü klorlu sıcak suları göze çarpar (Papava 1995 : 56).

Gürcistan'da yer alan madenler ve enerji kaynakları ile sanayi yapısı EK 2 : Gürcistan ekonomi haritasında arz edilmiştir.

4.3.1.1 Metalik Madenler :

Kurşun, Çinko ve Sanayi; Verkneye, Kutais ve Nadarbazi bölgelerinde kurşun ve çinko madenleri bulunmaktadır. Ancak yetersiz teknoloji nedeniyle işlenmekte zorlanılmakta üretim düşük hacimde seyretmektedir (Rathanova 2004 : 260).

Demir Cevheri ve Sanayi; Ülkede demir cevheri oldukça büyük bir yer edinmesine rağmen üretimde güçlüklerle karşılaşmaktadır. Türkiye açısından Gürcistan önemli bir demir-çelik sanayi partneri olabilme özelliklerine haizdir. Tkıbulı şehrinde kurulu demir-çelik fabrikası tesis olarak oldukça eski ve kötü durumdadır. Zestafoni Demir Alaşımları Fabrikası oldukça büyük bir tesistir. Bu fabrikada eski teknoloji ile hayatını idamede zorlanmaktadır. Fabrika Türk firmaları tarafından işletilmesi için imkanlar seferber edilebilir zira adı geçen tesis Gürcistan hükümeti tarafından özelleştirme kapsamına alınmıştır. Bu fabrika petrol sanayi için hazır çelik üretim merkezidir. Gürcistan'da demir cevheri rezervinin 20 milyon ton olduğu tahmin edilmektedir (DEİK 2005 :31).

Alüminyum; Tshkvali kentinde alüminyum üretimi söz konusudur. Bakır; Bollnis bölgesinde önemli bakır rezervi bulunmaktadır. Civa; Büyük Kafkas dağları bölgesinde ve Güney Osetya'da büyük rezervler tespit edilmiştir (Rathanova 2004 : 260).

Manganez; Tsageri ve Tkıbuli kentleri yakınlarında önemli manganez kaynakları mevcuttur. Dünya'nın en zengin manganez rezervleri Chiatura bölgesinde bulunmaktadır. Metal alaşımları üretiminde kullanılan ve önemli bir ihracat potansiyeline sahip olan magnezyum minerali üretimi halen SSCB döneminden kalan eski teknolojilerle sürdürülmektedir. İmereti yöresinde manganez fabrikası mevcuttur. Karadeniz'in 80 mil doğusunda yer alan Chiatura bölgesi eski SSCB'nin manganez üretiminin % 20'sini karşılamaktaydı (Rathanova 2004 : 260).

4.3.1.2 Metal Dışı Madenler :

Çimento Hammaddeleri; Başkent Tiflis yakınlarında önemli bir üretim söz konusudur. Mermer; Tsukulidze, Tkıbuli, Khaisi, Tsageri, Suhumkale önemli mermer üretim merkezleridir (Rathanova 2004 : 261).

4.3.1.3 Enerji Kaynakları :

Taşkömürü ve Linyit; Tkıbuli, Tkvarceli, Ahıska, Shabr önemli linyit ve taşkömürü üretim merkezleridir. Tkıbuli, Shabr, Tkvarceli bölgelerinde yılda 1.5 milyon ton taşkömürü üretilmektedir. Ancak bu rezervler son on yıldan beri giderek azalmaktadır. Linyit ise 70 milyon ton rezerve sahip Ahıska bölgesinde çıkarılmaktadır (Rathanova 2004 : 261).

Petrol ve Doğalgaz;

Tablo 8 : Gürcistan Petrol, Gaz ve Elektrik Üretim - Tüketim - İthalat Verileri

PETROL			
Rezervler (milyon varil)	Üretim (1000 varil/gün)	Tüketim (1000 varil/gün)	İthalat (1000 varil/gün)
35	2	36	34
DOĞAL GAZ			
Rezervler (trilyon kübik fit)	Üretim (milyar kübik fit)	Tüketim (milyar kübik fit)	İthalat (milyar kübik fit)
0,3	0	41	41
ELEKTRİK			
Kurulu Güç (gw saat)	Üretim (Milyar kws)	Tüketim (Milyar kws)	
4,492	7,27	7,6	

(<http://www.eia.doe.gov/georgia/capraph> : Kasım 2005).

Tablo 8'e bakıldığında ülkede petrol ve doğalgaz oldukça sınırlıdır. Ülkenin sahip olduğu doğalgaz kaynaklarının bir kısmının çıkarılması mali

sorunlar nedeniyle durdurulmuştur. Ülke petrol ve kömür üretimi ile ancak % 5 ihtiyacını karşılamaktadır. Ülkedeki başlıca petrol yatakları Kolkhida, Güney Kokhetia, Gori ve Tiflis bölgelerindedir. Ekonomi büyük oranda Rusya ve Türkmenistan'dan ithal edilen doğalgaza bağımlıdır. Ayrıca İrlandan doğalgaz ithalide yapılmaktadır. Ülkenin dış borçlarının önemli bir bölümü doğalgaz ithalinden kaynaklanmaktadır (DEİK 2005 : 99).

Hidroelektrik Enerji ve Sanayi; Gürcistan ekonomisinde bağımsızlık sonrasında yaşanan ekonomik krizin başlıca sebebi enerji üretimindeki yetersizliktir. Ülkede yıllık enerji üretimi yaklaşık 7 milyar kw.dır. Bunun % 85'lik kısmı hidroelektrik santrallerinden elde edilmektedir. Ülkede özellikle kış aylarında enerji sıkıntısı yaşanmaktadır. Buna karşılık, yaz aylarında elektrik üretimi ihtiyacın üzerinde gerçekleşmekte ve başta Türkiye olmak üzere çeşitli ülkelere elektrik enerjisi ihraç etmektedir. Hidroelektrik konusunda oldukça büyük bir potansiyele sahip olan Gürcistan, bu potansiyelin ancak % 10'unu üretime çevirebilmektedir. 1960 yılından beri faaliyet halinde olan hidroelektrik sanayisinin sayısı 200'ün üstündedir. Başkent Tiflis, elektriğini Kura üstündeki Zemo-Avcala merkezinden alır (Papava 1995 : 51).

Su kaynaklarından yararlanabilmek amacıyla ülkede 43 tane baraj kurulmuştur. Barajlar sulama ve enerji kullanımında yararlanılmaktadır. Batı Gürcistan'da Rioni, Faguri, Kadori nehirleri bütün Gürcistan'ın % 76'lık hidropotansiyelini oluşturur. Gürcistan'ın hidropotansiyeli 70 milyon kwat/ saattir. Batı Gürcistan'ın potansiyeli 23 milyon kwat / saat olmasına rağmen 3.2 milyon kwat / saat değerlendirilmektedir. Kullanım oranı % 10'dur (Papava 1995 : 56).

Şaumyani, Bolnisi, Borjomi, Çamredia, Kutais, Tkibuli, Tsulukidze, Zugdidi şehirlerinde önemli hidroelektrik santralleri göze çarpar (Rathanova 2004 : 265).

Jeotermal Enerji; Tkvarcheli, Tiflis, Rustavi önemli jeotermal enerji üretim merkezleridir. Jeotermal enerji oldukça eski santrallerle sağlanmaktadır. Mevcut tesislerin ıslahı önem arz etmektedir (Rathanova 2004 : 267).

4.3.1.4 Gürcistan Sanayisinin Genel Değerlendirmesi :

Ülke metal işleme, takım tezgahları, elektrik teçhizatı, kimya ve gıda sanayilerine sahiptir. Ana sınıai ürünleri, demir-döküm, çelik ve çelik boru, kamyon ve ulaşım araç ve gereçleridir. Çay toplama makinelerinin üretildiği tek yer de Gürcistan'dır. Traktör sanayisi gelişmiş diğer bir alan olarak görülmektedir. Sentetik iplik üretimi eski SSCB üretiminin % 25'ini karşılamaktadır. Tarıma dayalı sanayi sektöründe ise tekstil, alkollü içecek ve çay işleme tesisleri bulunmaktadır. Gürcistan SSCB'nin yarattığı katma değer sanayide % 1.5'ini inşaat sektöründe ise % 1.6'sını oluşturmaktadır. SSCB üretimi 100 kabul edildiğinde kişi başına net üretim sanayide 79, inşaatta ise 86 durumda olmuştur. Gürcistan'da sanayi Sovyetler Birliği'nin dağılmasından önce belirli üç bölgede yerleşmiştir. Tiflis - Rustavi bölgesinde metalürji, kimyasallar, çeşitli motorlar, inşaat malzemeleri, hafif sanayi ve gıda sanayisi, Zestaponi-Tehiatura bölgesinde elektrik motoru ve madencilik sanayisi ve Kutaisi-Tkibuli bölgesinde de kömür madeni, motor üretimi ve hafif sanayi gelişmiştir. Bu üç bölge, sanayi sektöründe çalışan toplam işgücünün üçte ikisinden fazlasını istihdam etmektedir. Bağımsızlığın kazanılmasından önce, makine inşaat sanayisindeki firmaların çoğunluğu eski Sovyetler Birliği'nin askeri amaçlı kullanıma yönelik üretim yapmakta idi. Tiflis'teki Sukhai savaş uçağı fabrikası buna örnek gösterilebilir. Hafif sanayi ve gıda işleme sanayilerinde faaliyet gösteren firmalar Gürcistan ve Eski Sovyetler Birliği piyasalarında monopol veya oligopol yapıda faaliyette bulunmuşlardır. Gürcistan'ın mevcut sınıai yapısı eski Sovyet ekonomisinin ihtiyaçlarına cevap verecek nitelikte bir sisteme sahip olduğundan bu geçiş döneminde sanayi politikasının uluslararası ekonomiye entegrasyonunu sağlayıcı yönde belirlenmesi ve diğer ülkelerle ekonomik bağlantıların güçlendirilmesi gerekmektedir. Askeri sanayinin sivil sanayiye

dönüştürülmesi de bu alandaki önemli konulardan biridir. Savunma sanayisinin sivil olarak dönüştürülmesi oldukça karışık ve pahalı bir işdir. Gürcistan'da 40'dan fazla askeri tesiste 30.000 işçi çalışmaktadır. Bu miktar tüm sanayisinin % 8 ile % 9'una karşılık gelmektedir. Tiflis'teki havacılık tesislerinde SU-25 destek uçakları yapılmakta olup, 1992 başında bu uçakları satmak isteyen Gürcistan hızla yan sanayi ürünleri sıkıntısına düşmüştür. Ayrıca, Batum ve Poti'de Gürcistan'ın gemi inşa tezgahları olmakla beraber elektronik ve iletişim cihazları bakımından tamamen dışa muhtaçtır. Sanayideki bu durum nükleer araştırma konularında da ülke için engel olacaktır. Tüm bu nedenlerle Gürcistan Savunma Sanayisi'nin devam ettirilmesinde dışa bağıllık büyük bir dezavantajdır. Bundan dolayı Gürcistan'ın büyük bir gayretle sivil sanayisini güçlendirmesi gerekmektedir (Papava 1995 : 59).

Gürcistan'ın şu an başlıca sanayi kolları arasında; demir-çelik, demir ihtiva etmeyen metaller, mühendislik, kimya ve petro kimya sanayi, inşaat malzemeleri, makine, gıda işleme, kereste, kağıt, hafif sanayi, elektrik üretimi yer almaktadır. Sanayi alanında faaliyet gösteren toplam işletme sayısı 2263 olup, işletme başına çalışan kişi sayısı 370'dir. Ancak, çok sayıda sanayi tesisi işlevini yerine getiremez durumdadır. Yetersiz sermaye yüzünden tesislerin modernizasyonu yapılamamaktadır. Aynı zamanda S.S.C.B. döneminde hammaddeye uzak alanlarda kurulan kuruluşlar, sistemin çökmesiyle pazarlardan uzak kalmıştır. Gürcistan'daki işletmeler ağırlıklı olarak küçük ve orta ölçekli işletmeler olarak karşımıza çıkar. Mevcut 2263 işletmenin 50'si toplam üretimin % 75'ini gerçekleştirmektedir. Son yıllarda Gürcistan'da sanayi sektöründe ciddi ölçülerde bir büyüme gözlemlenmektedir. 2001 yılına kadar düşük oranlarda büyüme gerçekleştiren, 2001 yılında ise küçülen sanayi sektörü, 2002 yılında % 7.8, 2003 yılında % 14.0, 2004 yılında ise % 12.2 oranında büyümüştür. 2005 yılının üç aylık döneminde büyüme, bir önceki yılın aynı dönemine göre % 7.1 olarak gerçekleşmiştir. Bu büyüme, büyük ölçüde madencilik (alüminyum, demir, bakır, altın, hurda metal) ile imalat (gübre, maden suyu ve şarap) sektörlerinden kaynaklanmıştır. Toplam sınıai üretiminin % 40'ı özel sektör

tarafından gerçekleştirilmektedir. Gürcistan'daki sanayi tesislerinin büyük bir bölümü eski teknolojilerle çalışmaktadır. İmalat sanayisi alanında özellikle gıda işleme ve alkollü içecek üretimi ağırlık kazanmaktadır. Önde gelen ürünler bira, şarap, süt ürünleri ve maden sularıdır. Zestafoni Demir Alaşımları Fabrikası ile Rustavi Metalürji Kompleksi ülkenin en büyük iki sanayi tesisidir. Gürcü kömürü, Azeri demiri ve Ukrayna'dan gelen hammaddeler kullanılarak demir ve çelik üretilmektedir. Tiflis, Poti ve Batum şehirlerinde yoğunlaşan mühendislik sektörü kapsamında elektrikli aletler, hava taşıtları, kamyon ve gemi üretimi gerçekleştirilmektedir. Kimya sanayisi esas olarak barit, kalkit, arsenik, betonit, diatomit, talk, zeolit gibi ülke içinde çıkarılan hammaddeleri işleyen tesislerden ibarettir. Hafif sanayi kapsamında ise yün, deri, saf ipek, naylon ve pamuk gibi hammaddeler dışında ithal edilerek, tekstil, örgü giyim eşyası ve ayakkabı üretimi gerçekleştirilmektedir. İnşaat sektörü, boru hattı ve diğer enerji altyapı projeleri sayesinde önemli bir atılım gerçekleştirmiştir. 2002 yılında % 31.3 oranında büyümüş olan inşaat sektörü, 2003 yılında % 16.3, 2004 yılında ise % 4.5'lik bir büyüme oranı yakalamıştır (DEİK 2005 : 50).

4.3.2 Tarım ve Hayvancılık :

Tarım, Gürcistan ekonomisindeki en önemli sektörlerden birisidir. Nüfusun yaklaşık % 40'ı tarım sektöründe istihdam edilmektedir. Tarım ve hayvancılık % 20.3 ile GSYİH içindeki en önemli kalemdir. Gürcistan'da tarıma ayrılmış toprakların % 25'i özel mülkiyettir, % 30'u ise devlet tarafından özel sektöre kiralanmış durumdadır. Gürcistan topraklarının % 44'ü tarım amaçlı kullanılmaktadır. Tarım alanlarının % 2'si sulu arazidir. Bağımsızlık sonrasında başlayan ekonomik kriz, ekonominin pek çok kolunda zafiyet doğurmasına karşın tarım, Gürcistan ekonomisinin belkemiği olmuştur. Sovyetler döneminde ülkedeki tarımsal üretim, narenciye, diğer meyveler, şaraplık üzüm ve sebze üretimine yönelmiştir. Ülke topraklarının % 10'u daha çok çay, turunçgiller ve üzüm üretimi için kullanılmaktadır. Sovyetler döneminde tahıl ihtiyacının yarısı, süt ürünlerinin % 60'ı ve et tüketiminin % 33'ü ithalat yoluyla karşılanmıştır. Bağımsızlıktan sonra ise üretim büyük

ölçüde gerilemiş ve 1995'te 1990'lardaki seviyenin yarısına düşmüştür. Gürcistan tahıl ihtiyacının % 80'ini ithal etmektedir. Ülkede tarımsal üretim teknolojik yetersizlik nedeniyle geleneksel yöntemlerle yapılmaktadır. Gürcistan, önemli ölçüde çay ve fındık yetiştirme kapasitesine sahiptir. Fındık yetiştiriciliğinde dünyada ilk on ülke arasında yer almaktadır. Şarap üretimi ülkedeki başlıca tarımsal ürünlerden birisidir. Toplam ihracatın % 10'unu şarap ihracatı oluşturmaktadır. Tung ağaçlarından bitkisel yağ elde edilir. İpek böceği yetiştirebilmek için de dut ağaçlarından yararlanır. Toprakları daha kuru olan doğuda sulama ile kışlık buğday yetiştirilir. Kura ve Alazani vadilerinde de birkaç sulama merkezi kurulmuştur. Batıda daha çok mısır üretilir. Daha yüksek yerlerde de yazlık buğday ve arpa ekilir. Sanayi bitkileri arasında tütün en başta gelir. Ayrıca parfüm yapımında kullanılan ıtır, gül, süpürge otu ve yaseminden başka Abhazya Özerk Cumhuriyetinde de özellikle reyhan yetişir. Ayrıca şeker pancarı sebze ve bol miktarda kavun ekilir. Tuzla ürünleri arasında tahıllar önemli bir yer tutar. Toprakları daha kuru olan doğuda sulama ile kışlık buğday yetiştirilir. Kura ve Alazani vadilerinde de birkaç sulama merkezi kurulmuştur. Batıda daha çok mısır üretilir. Daha yüksek yerlerde de yazlık buğday ve arpa ekilir. Sanayi bitkileri arasında tütün en başta gelir. Ayrıca parfüm yapımında kullanılan ıtır, gül, süpürge otu ve yaseminden başka Abhazya Özerk Cumhuriyetinde de özellikle reyhan yetişir. Ayrıca şeker pancarı sebze ve bol miktarda kavun ekilir. Batı kesimlerde geniş bir alan üzerinde zeytin, incir, Trabzon hurması, nar ve erik yetişir. Ayrıca elma, şeftali, armut, kiraz ve kayısı gibi yemişler de boldur. Son yıllarda tarımsal üretimin özel sektör tarafından yürütülmeye başlaması ve başta dış kaynaklardan temin edilen kredilerle tarım sektörü gelişme eğilimi içine girmiştir. Hali hazırda tarım üretiminin büyük bir kısmı özel sektör tarafından gerçekleştirilmekle beraber, devlet çay ve tohum üretimiyle ilgilenmektedir. Modern ekipman ve yüksek kaliteli gübre çeşitlerinin yetersizliği standardizasyon eksikliği, ürünlerin transferi ve ambalaj konularında karşılaşılan sorunlar ve ürünlerin işlenmesi için gerekli entegre tesislerin olmayışı, tarım sektöründe büyük üreticilerin olmayışı, toprakların çok parçalanmış olması, üretilen ürünleri toplayan toptancıların

bulunmayışı ürünlerin transferini ve pazarlanmasını güçleştirmektedir. Gürcistan hükümeti uluslar arası yardım kuruluşlarının da onayıyla tarım sektörünü öncelikli sektör ilan etmiş ve tarımda verimliliği artırıcı tedbirler alınmaya başlanmıştır. Tarım sektöründe, ihraç geliri sağlayacak ürünler arasında aşağıda belirtilmekte olan ürünler öncelikli olarak tespit edilmiştir. Gürcistan ikliminin özellikleri sayesinde SSCB. döneminde en önemli tarım bölgelerinden biri olmuştur (Papava 1995 : 52).

Şarap, şampanya ve brendi, Yaş ve işlenmiş meyve ve sebze, Maden suyu, meşrubat ve meyve suları, Çay, Fındık ve ceviz, Süt ürünleri en önemli üretim kalemleridir. Ülkenin coğrafi ve iklim koşulları hayvan yetiştiriciliği için oldukça elverişli olmasına rağmen, Gürcistan'da hayvan yetiştiriciliği istenilen düzeyde değildir. Dağlardaki yüksek otlakların doğusunda çiftlik hayvanları, koyun ve keçi, batısında da sığır beslenir. Tavuk çiftlikleri de gelişmiştir ancak, henüz dengelerini bulamayan ekonomide hayvancılık yeniden geliştirilmeye muhtaçtır. İpek böceği yetiştirebilmek için de dut ağaçlarından yararlanır.

Tablo 9 : Gürcistan Tarımsal Üretimi (Bin Ton)

Ü R Ü N	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1996	1998
BUĞDAY	106	275	226	205	126	97	82	179
ARPA	286	272	342	220	243	343	387	390
DİĞER HUBUBAT	92	147	30	101	57	53	56	81
AYÇİÇEĞİ	3	9	8	8	4	9	8	7
SEBZELER	509	435	353	308	357	443	428	540
PATATES	332	294	251	255	247	297	353	350
ŞEKER PANCARI	39	34	19	23	13	9	14	0
ÜZÜM	337	418	328	175	71	13	39	58
DİĞER MEYVELER	604	591	400	337	270	373	384	250
ÇAY	497	517	452	212	133	62	37	32
TURUNÇGİLLER	92.4	303.1	97	108.2	69.6	88.7	90	96

(Gürcistan Devlet İstatistik Komitesi Bülten No: 1, Haziran 1999)

Tablo 10 : Gürcistan değişik ürünler için ekili-dikili alan (bin hektar)

Ü R Ü N	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1996	1998
---------	------	------	------	------	------	------	------	------

BUĞDAY	51	92	101	113	85	69	63	124
ARPA	108	107	114	95	112	130	142	225
DİĞER HUBUBAT	122	71	75.6	68.8	59	58	55	71
AYÇİÇEĞİ	13.8	13.3	12.6	12.4	13.5	18.0	36.0	54.0
SEBZELER	37.4	35.9	31.2	24.9	25.3	29.0	29.0	40.0
PATATES	28.6	27.8	23.2	22.2	21.4	24.1	23	33
ŞEKER PANCARI	1.4	1.3	1.2	1.6	12	1.1	1	0
ÜZÜM	115.6	112.8	106.6	106	100.5	100	94.2	94
DİĞER MEYVELER	126	102	102	92	78.5	77.2	72	67
ÇAY	65.1	63.9	63.9	58.3	58.3	58.3	40.8	40.8
TURUNÇGİLLER	27.4	27.4	27.4	27.4	23.2	12.6	11.3	9.5

(Gürcistan Devlet İstatistik Komitesi Bülten No: 1, Haziran 1999)

2002 yılında olumsuz hava koşulları nedeniyle tarımsal üretimde önemli bir düşüş yaşanmış, 2003 yılının ilk aylarında da bu durum devam etmişse de daha sonra bir toparlanma söz konusu olmuştur. 2003 yılında tarım sektöründe % 7 oranında artış gösterilmiştir. Tablo 9’da görüleceği üzere sebzeçilik, patetes üretimi, meyvecilik ve hububat Gürcistan tarımının en önemli kalemleridir. Üretim yıllara göre değişkenlik arz etmektedir. Bunda iklim faktörleri ile beraber Gürcistan’da yaşanan siyasi istikrarsızlık tarıma da olumsuz yansımaktadır. Tablo 10’da görüleceği üzere ekili dikili alanlar ancak son yıllarda bağımsızlık yıllarından öncesine kavuşabilmektedir.

4.3.2.1 Tarımsal Üretim :

Tablo 11 : 2002-2003 yılları Gürcistan tarımsal üretimin kıyaslanması

	2003 Yılı Üretim İklimi (bin ton)	2003 Yılı 2002 Yılına Kıyasla (% olarak)
Tahıl ve bakla üretimi	738.7	109.9
Ayçiçeği üretimi	24.0	113.2
Patates üretimi	424.0	102.1
Sebze üretimi	430.0	106.0
Meyve üretimi	260.0	150.6
Narenciye üretimi	50.0	151.1
Üzüm üretimi	200.0	202.0

Çay üretimi	25.5	106.3
-------------	------	-------

(DEİK 2005 : 15)

4.3.2.2 Hayvansal Ürünlerin Üretimi :

Tablo 12 : 2002-2003 yılları Gürcistan hayvansal üretimin kıyaslanması

	2003 Yılı Üretim İklimi (bin ton)	2003 Yılı 2002 Yılına Kıyasla (% olarak)
Et	108.9	100.9
Süt	765.0	103.1
Yumurta (Milyon adet)	430.1	105.2
Yün	64.5	100.0

(DEİK 2005 : 15)

4.3.3 Ulaşım :

Gürcistan, jeostratejik konumu itibariyle bölgede Kuzey-Güney ve Doğu-Batı koridorunda çok önemli bir pozisyona sahiptir. Bu nedenle, taşımacılık önemli sektörlerden kabul edilmektedir. Gürcistan, farklı ülkelerle havayolu, denizyolu ve karayolu taşımacılığına ilişkin olarak 80 uluslar arası anlaşma imzalamıştır. Ulaşım ve iletişim Gürcistan'ın en hızlı gelişen sektörleri arasında yer almaktadır. Asya ve Avrupa'yı birbirine bağlayan koridor üzerinde bulunması ve kıtalararası transit hizmetlerinin gerçekleştirilmesi, bölgede mal taşımacılığı ve Orta Asya ile Azerbaycan'ın batıya petrol ve doğalgaz taşınması nedeniyle son yıllarda önemli bir rol kazandırmıştır.

Gürcistan'ın taşımacılık alanında üzerinde durduğu en önemli konular şunlardır:

- a- Lojistik sistemlerinin ve kombine taşımacılığının geliştirilmesi
- b- Mevzuatların uyumlu hale getirilmesi
- c- Ulaştırma filolarının modernize edilmesi
- ç- Taşımacılık şirketlerine finansman sağlanması

Gürcistan'daki karayollarının toplam uzunluğu 20.000 kilometredir. Bunun 1.474 kilometresi uluslararası yollardır. Son yıllarda kara yollarının durumu kötüleşmiştir. Yolların tamirat ve inşaat işleri hem hükümet tarafından, hem de uluslar arası kuruluşlar (Dünya Bankası, Avrupa Birliği) tarafından finanse edilmektedir. Gürcistan'ın demiryolları 125 yıllık bir geçmişe sahiptir. Ülkenin mevcut 1538 km.lik demiryolu ağı ülkeyi Rusya ile Baku, Erivan Karadeniz limanlarına bağlamaktadır. Avrupa Birliği'nin desteklediği Khashuri-Zestaphoni, Batum-Samtredia ve Samtredia-Poti demir yollarının yeniden inşa ve modernizasyon projeleri tamamlanmıştır. Dünya Bankası ve EBRD Gürcistan demiryollarının rehabilitasyonu için 23.5 milyon Dolarlık kredi tahsis etmiştir. Bunun yanı sıra Avrupa Birliği, demiryollarına Fiber-optik kablo iletişim isteminin temin edilmesine yönelik olarak 6 milyon Dolarlık kredi tahsis etmiştir. Bölge ülkeleri arasında ticaret ve Azerbaycan ile Ermenistan'ı dünyaya açılmaları bakımından Gürcistan'ın Karadeniz limanları Batum ve Poti ayrı bir öneme sahiptir. Poti limanı yıllık 7 milyon ton ve Batum limanı 5 milyon ton kapasiteye sahiptir. Bu limanların genişletilmesi ve modernizasyonu ile ilgili bazı projeler yürütülmektedir. Poti limanında iki konteynır terminalinin inşasına ilişkin olarak 21 milyon dolarlık kredi sağlanmıştır. Poti'den çeşitli Karadeniz limanlarına Ro-Ro hattı düzenlemektedir. İran, Azerbaycan, Gürcistan, Bulgaristan arasında imzalanan ve Ortadoğu ile Batı Avrupa arasında gerçekleştirilmesi planlanan Ro-Ro seferleri Ortadoğu ile Batı Avrupa arasında yeni bir köprü işleri görecektir. 2003 yılı Ocak-Haziran döneminde Poti ve Batum limanlarında yüklenen ve indirilen yük miktarı 7.0 milyon ton olup; bu rakam 2002 yılının aynı dönemine göre % 9.4 oranında artmıştır. Supsa terminalinden ise 3.1 milyon ton petrol gönderilmiştir (DEİK 2005 : 32). Gürcistan karayolu ve demiryolları EK-2 haritada sunulmuştur.

Gürcistan'ın hava ulaşımı, en büyüğü Air Zena - Gürcistan Havayolları olan birkaç yerli firma tarafından gerçekleştirilmektedir. Ayrıca, Bristsh Airlene ve Türk Hava Yollarının da seferleri mevcuttur. Tiflis havaalanının rehabilitasyon ve uluslar arası standartlarına kavuşturulabilmesi amacıyla

ihale edilmiştir. 62 milyon dolarlık bir proje olan Tiflis havalimanı projesinin temel atma töreni 24 Mayıs 2005 tarihinde gerçekleşmiştir. Haziran 2006 yılı içerisinde tamamlanması planlanan Uluslar arası Tiflis havalimanında nihayete varılmak üzeredir. Tiflis havaalanı tamamlandığında günde yaklaşık 50 bin yolcuya hizmet edecektir. Tiflis'te gerçekleştirilen ticari uçuş sayısı şu an itibari ile yıllık 5 bindir (Türkiye Gazetesi 26 .05. 2006 : 9).

Traceca (Transport Corridor For Europe-Caucasus-Asia); Ana güzergahı Doğu Avrupa, Karadeniz boyunca Kafkaslar, Hazar Denizi boyunca Orta Asya'dır. Rusya'nın dışarıda bırakıldığı ve Avrupa Birliği'nin yakın ilgi alanında bulunan bu proje; Avrasya coğrafyası üzerinde ticaretin izleyeceği ikinci İpek Ticaret Yolu olarak nitelendirilmektedir. Bu ulaştırma yolu Londra'dan Çin'e ve Çin Denizi ile Japonya'ya kadar uzanmaktadır. "Eurasian Transport Corridor" olarak nitelendirilen bu ticaret yolu Avrupa Birliği'nin yakın ilgi alanı içindedir. "Avrupa - Kafkasya - Asya koridoru" üzerinde uluslar arası taşımacılığın geliştirilmesi hakkında temel çok taraflı anlaşma" Avrupa Birliği'nin "TRACECA" projesini şekillendirmektedir. Asya-Pasifik ile Avrupa Birliği ülkeleri, bu ticari hattın üzerinden ticaretlerini gerçekleştirecektir. Bu proje 1993 yılı Mayıs ayında Brüksel'de Avrupa Birliği üye ülkeleri ile 8 Hazar ve Kafkas bölgesi ülkesi arasında imzalanmıştır. "TRACECA" projesine EBRD finansman sağlamaktadır. Temel amaç, "TRACECA" projesinde yer alan AB dışındaki 8 ülkede Gürcistan, Azerbaycan, Ermenistan, Kazakistan, Türkmenistan, Tacikistan, Kırgızistan ve Özbekistan'da ulaştırma alt yapısının tamamlanması ve modernleştirilmesidir. Burada Avrupa Birliği, "İkinci İpek Ticaret Yolunda" Asya'nın açılımını Karadeniz'e Gürcistan üzerinden yapmaktadır. Projenin ilk halinde Rusya ve Türkiye bulunmamaktadır. Ticaret hattı olarak Avrupa Birliği ulaşımın Gürcistan üzerinden Rusya ve Türkiye olmaksızın Bulgaristan'a Karadeniz'den deniz yolu ile getirilmesini amaçlamaktaydı. Ancak Türkiye 2001 yılı içinde yukarıda adı geçen anlaşmaya taraf olarak Avrupa-Kafkasya-Asya koridorunda güzergahı, Londra-Bulgaristan-İstanbul-Ankara-Gürcistan

olarak değiştirmiştir (Uluslararası Nakliyeciler Derneği Bülteni / AB ve Ulaştırma Sektörü 2002 : 5).

4.3.4. İletişim ve Haberleşme :

Gürcistan'da iletişim sektörü gelişme süreci içinde olup, yatırımların artırılması için büyük çaba gösterilmektedir. Mevcut olan iletişim ağları 70-80'li yıllarda yapılmış olup yenilenmesine ihtiyaç duyulmaktadır. şu anda birkaç yerel ve uluslar arası şirketler, TV - Radyo şirketi ve üç GSM şebekesi (MAGTICOM – GEOCELL - MEGACOM) faaliyette bulunmaktadır. Uluslar arası görüşmeler "Georgian Telecom" şirketi aracılığıyla yapılmaktadır. "Georgian Elektrokavşiri" ise iç pazarın % 85 payının sahibi olup, yurt içi bağlantıların başlıca şirketleridir. Gürcistan genelinde ortalama 8 kişiye 1 telefon düşmektedir. Gürcistan'da iletişim sektörü ulaştırma, tarım, turizm ve enerji sektörlerin yanı sıra öncelikli sektörler arasında bulunmaktadır. Gürcistan genelinde 1125 posta ofisi faaliyettedir. Ayrıca DHL, TNT, UPS, Fedex gibi Express Posta şirketleride hizmet vermektedir. İletişim alanındaki yabancılar arasında DAEWOO (Korea), "TÜRKCELL" (Türkiye-Finlandiya) "TELRAD" (İsrail) ve "METROMEDIA" (ABD) yer almaktadırlar. Gürcistan, EUTELSAT, INTELSAT, INTERSPUTNIC gibi çeşitli uluslar arası kuruluşların üyesidir. 2003 yılında iletişim ve posta şirketlerin verileri verilen hizmetten elde edilen gelir 378,4 milyon Lari olup, bu rakamdan 93,1 milyon Lari Gürcistan Ulaştırma ve İletişim Bakanlığı'na bağlı olan şirketlerce elde edilmiştir. Anılan dönem içerisinde Gürcistan Ulaştırma ve İletişim Bakanlığı'na bağlı olan şirketlerce 5,5 milyon adet gazete ve dergi "ki bu rakam 2002 yılına göre % 8,8 oranında fazla" dağıtılmıştır. şehirlerarası ve uluslar arası konuşmalarının sayısı 56,6 milyon adet olarak gerçekleştirilmiş ve 2002 yılına kıyasla % 3,7 oranında artmıştır. 01 OCAK 2004 tarihi verilerine göre, telefon abonelerinin sayısı 1103,0 bine ulaşmıştır. Cep telefonları kullanan sayısı ise 560,8 bin kişi olup (8/1 kişi), bu rakam geçen senenin aynı tarihine göre % 35,9 oranında artmıştır (DEİK 2005 : 35).

4.3.5 Turizm :

Gürcistan, Karadeniz'e bakan sahil şeridi, dağları kış turizmine elverişli coğrafi alanları ve tesisleri, tarihi ve kültürel zenginlikleri ile önemli ölçüde turizm potansiyeline sahiptir. Ayrıca, zengin termal su kaynakları ve kaplıcaları da bir çok turisti ülkeye çekmektedir. Diğer taraftan Avrupa'ya yakınlığı büyük bir avantaj oluşturmaktadır. 1990'lı yılların başında yaşanan güvenlik sorunları ve ekonomik durgunluk nedeniyle, ülkenin turizmi gelişme kaydedememiştir ve ülkeye gelen turist sayısında büyük düşüş yaşanmıştır. Konaklama, uluslar arası ulaşım hizmetleri ve diğer bir çok altyapı unsurunu geliştirmeye gerek duyulmaktadır. Gürcistan'da son yıllarda EBRD ve diğer uluslar arası kuruluşlarla birlikte turizm sektöründeki altyapının geliştirilmesine yönelik olarak etkin ve ciddi adımlar atılmıştır. Dünya Turizm Örgütü (WTO) ve UNESCO'nun işbirliğinde "İpek Yolu Projesi"nin hayata geçirilmesi desteklenmiştir. Projenin amacı, katılımcı ülkeler arasındaki alt yapı gelişiminin teşvik edilmesidir. Turizm sektörü Gürcistan'ın öncelikli sektörleri arasında yer almakta ve 2006 yılında ülkeye gelen turist sayısının yıllık 1 milyon kişiyi aşması hedeflenmektedir. 2003 yılında Gürcistan'a toplam 313.400 turist ve ziyaretçi gelmiştir. Bu rakamın 174.000'ini BDT ülkelerinden gelenler, 139.000'ini ise diğer ülkelere gelenler oluşturmaktadır. Gelen turist ve ziyaretçi sayısı önceki seneye göre 15,0 bin kişi artmıştır. BDT ülkelerden gelen ziyaretçi sayısı 2,4 bin kişi azalmış olup, diğer yabancı ülkelere gelenler sayısı ise 17,4 bin artmıştır. Gürcistan'dan dışarıya giden turist sayısı önceki seneye göre 39,8 bin kişi artarak, 2003 yılında 357,0 bin kişi olarak gerçekleşmiştir. Gürcistan Devlet İstatistik İdaresi ile Turizm Devlet İdaresi'nin ortak değerlendirmesine göre, yabancı ve yerel turistlerce yapılan ulaşım, konaklama, yiyecek ve diğer masraflardan elde edilen gelir 749,2 milyon Lari olup, GSYİH'nin % 8,8'ini oluşturmaktadır (DEİK 2005 : 15).

Doğu-Batı hava ve kara koridorları Gürcistan'dan geçmektedir. Turizm sektöründe yapılacak yatırımlar bölgeye ve özellikle Gürcistan'a yönelik iş turizmini artıracaktır. Diğer taraftan, Gürcistan'ın jeopolitik konumu

Ermenistan ve Azerbaycan arasındaki bölgelerarası trafik için elverişli bir merkez imkanı sunmaktadır. Gürcistan'daki otel sayısı 211'dir. Bunların 74'ü devlete, 137'si ise özel sektöre aittir. Otellerdeki toplam oda sayısı 8788, yatak kapasitesi ise 17349'dur. Otellerin çoğunda geçici olarak Abhazya ve Tshinvali Bölgesi'nden göçmenler barınmaktadır. Otellerde kalan göçmenlerin toplam sayısı 16706 kişidir. Bunun yanı sıra, Gürcistan'ın çeşitli bölgelerinde uluslararası standartlara uyan 199 otel ve misafirhane bulunmaktadır. Bu otel ve misafirhanelerdeki toplam oda sayısı 1340, yatak kapasitesi ise 2682'dir Gürcistan'da faaliyet gösteren turizm şirketlerinin sayısı 74'dür (Gogaşidze 2005 : 25).

Turizm sektörünün gelişmesine engel olan 5 önemli sorun ; kaliteli personel ve hizmet eksikliği, reklam eksikliği ve imaj problemi, turistik faaliyetlerin yelpazesinin dar oluşu, yetersiz turizm altyapısı, güvenlik.

Gürcistan hükümeti, turizm sektöründe faaliyet gösteren yerel ve yabancı girişimciyi teşvik amacıyla 2003 yılı Mart ayında yeni bir kanun çıkarmıştır. Anılan kanuna göre; Dağlık bölgelerde 0,25 milyon ABD \$ diğer bölgelerde ise 3 milyon ABD \$'dan fazla yatırım yapılması halinde, Turistik tesisler KDV'den % 20 muaf tutulmaktadır. Yapılan yatırımın hacmine göre, oteller 6, 7, 10 yıl süre ile gelir vergisinden muaftır (Gogaşidze 2005 : 26).

4.3.6 Gürcistan Dış Ticareti :

1991 yılında bağımsızlığını kazandıktan sonra Gürcistan'ın dış ticareti her sene açık vermiştir. 1998 yılında Rusya'da yaşanan mali krizin etkisi nedeniyle ihracatta önemli bir düşüş yaşanmış, ancak müteakip yıllarda Gürcistan'ın ihracatı düzenli olarak artarken, ithalat da istikrarlı bir seyir çizmeye başlamıştır. Gürcistan'ın stratejik konumu itibari ile Doğu - Batı ve Kuzey - Güney ekseninde transit ticarete en elverişli ülkelerden birisidir. Ancak, ulaşım ağındaki eksiklikler ticaret sektörünü olumsuz etkilemektedir. Azami gümrük vergisi oranı % 12 olan Gürcistan'da oldukça liberal bir ticaret

rejimi tesis edilmiştir. Yatırım malları, yedek parça ve giderlere uygulanan ithalat vergisi % 5'tir (<http://www.chveneburi.net>, Şubat 2006).

Buğday, bebek maması, diyabetik yiyecekler ve insani yardımlar ithalat vergisinden muaftır. Ayrıca yabancı yatırımcıların şahsi malları ve üretimde kullanılacak ekipmanlar da vergiden muaftır. 2003 yılında perakende ticaret hacmi 3,4 milyar Lari olarak gerçekleşmiştir. Perakende ticaret hacminin % 99,6'sı özel sektör tarafından gerçekleşmiştir. Anılan dönemde lokanta ve otellerde verilen hizmet hacmi 63,8 milyon Lari olmuştur. 2003 yılında Gürcistan'ın dış ticaret hacmi 1501,9 milyon ABD Doları olarak gerçekleşmiştir. Bu rakam geçen senenin aynı dönemine ait rakamın % 139,2'sidir. İhracat hacmi 444,1 milyon ABD Doları olarak ithalat hacmi ise 1057,8 milyon ABD doları olarak gerçekleşmiştir. İthalat hacminin büyük ölçüde artışının esas nedeni, Bakü - Ceyhan petrol boru hattı inşaatında kullanılan yapı malzemeleri ve araç-gereçlerinin Avrupa Birliği ülkelerinden ithal edilmesidir(Gogaşidze 2005 : 29).

2000 yılı Temmuz ayında Gürcistan, Dünya Ticaret Örgütü'nün 137. üyesi olmuştur. Bu üyelikten sonra Gürcistan BDT dışındaki ülkelerle ticari ilişkilerini geliştirmeye çalışmaktadır.

Avrupa Yatırım ve Kalkınma Bankası'nın (EBRD) verdiği bilgilere göre ise Gürcistan'daki kayıt dışı ekonomi, GSYİH'nin % 45 - 50'sini bulmakta ve özellikle Türkiye ile yapılan kayıt dışı ticaret nedeniyle Gürcistan'ın ticaret açığının resmi rakamlara göre daha büyük olduğu tahmin edilmektedir. Başlıca ithal ürünleri arasında petrol ve petrol ürünleri (% 9.7), Baku-Ceyhan inşaatında kullanılan borular (% 8.9), ilaç (% 4,9), şeker (% 4.8), otomobil ve ürünleri (% 4.2), elektrik enerjisi (% 2.0), sigara (% 1.9). bulunmaktadır. Başlıca ihracat ürünleri arasında hurda siyah metal (ihracattaki payı % 12.7), şarap (% 8.2), şeker (% 7.0), işlenmiş ve yarı işlenmiş altın (% 4.2), gübre (% 4.2), maden suları (% 4.0) bulunmaktadır (Gogaşidze 2005 : 33).

Tablo 13 : Gürcistan'ın Temel Dış Ticaret Hacmi (2003)

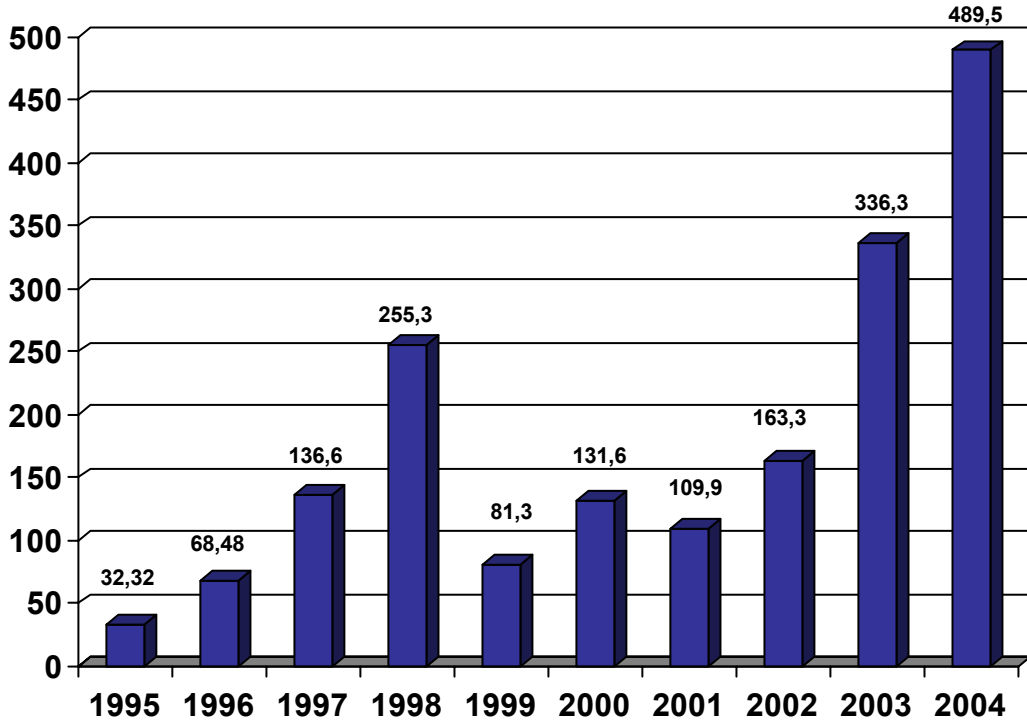
Ülke	İhracat		İthalat		Dış Ticaret Hacmi	
	Bin ABD Doları	Toplamdaki Payı (% olarak)	Bin ABD Doları	Toplamdaki Payı (% olarak)	Bin ABD Doları	Toplamdaki Payı (% olarak)
TOPLAM	444086,9	100,0	1057790,8	100,0	1501877,7	100,0
Rusya	75578,5	17,0	149848,0	14,2	225426,5	15,0
Türkiye	78851,1	17,8	107529,4	10,2	186380,5	12,4
İngiltere	25677,7	5,8	140805,9	13,3	166483,7	11,1
Azerbaycan	15995,9	3,6	92802,8	8,8	108798,8	7,2
Ukrayna	27161,0	6,1	80689,9	7,6	107850,9	7,2
Almanya	10340,8	2,3	80472,4	7,6	90813,3	6,0
ABD	14645,5	3,3	52951,0	5,0	67596,6	4,5
Türkmenistan	56644,2	12,8	9472,3	0,9	66116,5	4,4
Fransa	4942,7	1,1	51368,0	4,9	56310,7	3,7
İsviçre	32607,2	7,3	12636,9	1,2	45244,0	3,0
Başlıca partner ülkeler	342444,8	77,1	778576,7	73,6	1121021,5	74,6

(DEİK 2005 : 42)

Gürcistan'a giren yabancı yatırım miktarı 1998 yılında en yüksek seviyesine ulaşmıştır. Bunun sebebi Baku - Supsa Boru Hattı projesidir. 2003 yılında ise yabancı yatırım girişi tekrar çöküşe geçmiştir ve bu eğilim 2004 yılında da hızlanarak devam etmiştir. Söz konusu artış, büyük ölçüde Baku - Tiflis - Ceyhan Boru Hattı'ndan kaynaklanmaktadır. Gürcistan'a gelen yabancı doğrudan yatırımın yoğunlaştığı başlıca ticaret, turizm ve ulaştırma olmakla beraber gıda imalat ve telekomünikasyon alanlarında da önemli yatırımlar mevcuttur. Özellikle petrol ve doğal gaz alanlarında tutarları 100 milyon dolardan 4 milyar dolara kadar çıkabilen büyük projelerin finansmanı için Gürcistan'ın finans piyasaları yeterli olmamakta, uluslararası finans kuruluşlarına ve yabancı yatırımcılara ihtiyaç duyulmaktadır. Örneğin Baku - Supsa boru hattı projesinin bir kısmı EBRD ve IFC tarafından, diğer kısmı da 3 yabancı bankanın oluşturduğu bir konsorsiyum tarafından finanse edilebilmiştir. Şimdiye kadar Gürcistan'a Dünya Bankası 650 milyon dolar, EBRD 200 milyon Euro ve OPIC ise 45 milyon dolar kaynak sağlamıştır.

Proje finansmanı ve başarılı özelleştirme için iyi bir menkul kıymetler piyasasına ihtiyaç duyulmakta ve bu konuda da çalışmalar olumlu yönde ilerlemektedir. Büyük projelerin finansmanı için gerekli olan yabancı yatırımların Gürcistan'a çekilebilmesi yolunda da somut adımlar atılmıştır. Devlet bütçesinden kaynak alan Ulusal Yatırım Ajansı, bu konuda önemli bir role sahiptir. Gürcistan'da yatırım ortamının iyileştirilmesi için çalışmalar 1996'dan beri sürdürülmekte, vergi yükünün hafifletilmesi ve korumacı uygulamaların kaldırılması öncelikli konular olarak ele alınmaktadır. Vergi konusunda sağlanan avantajların bazıları ise şunlardır:

- % 20'lik standart vergi oranı,
- Zarardaki işletmeler için 5 yıla kadar vergi muafiyeti,
- Ham madde ithalatına vergi muafiyeti.

Şekil 2 : Yıllar itibari ile Gürcistan'a giren net yabancı doğrudan yatırımı (Milyon Dolar) (DEİK 2005 : 46).

Gürcistan'da ekonomik reformlar, ülkenin altyapısının ve stratejik işletmeler hariç sanayinin tamamen özelleştirilmesini öngörmektedir. 1993 - 1996 yıllarında yapılan büyük çaplı kupon özelleştirmelerinden sonra hükümet daha çok nakit karşılığı ve yabancı yatırımcılara doğrudan yapılan satışlara ağırlık vermeye başlamıştır. Açılan ihalelerde istihdam seviyesinin korunması ve yatırım programlarına uyulması gibi koşullar getirilmektedir. 1998 yılı sonu itibariyle kamuya ait küçük ölçekli işletmelerin tamamına yakını özelleştirilmiş ve 12,860 adet işletme özel sektöre geçmiştir. Bunlardan % 80'i ticaret ve hizmet sektöründe faaliyet göstermektedir. Diğer yandan 1200 büyük ölçekli işletme ortak teşebbüs haline getirilmiş ve bunlardan da 910 tanesi özelleştirilmiştir. Sektörel bazda bakıldığında özelleştirilen işletmelerin % 28.5'i tarım, % 18.5'i inşaat ve % 15.2'si sanayi sektöründedir. Özelleştirme oranının en düşük olduğu sektör ise yabancı yatırımcılar için oldukça cazip olmasına rağmen enerji sektörüdür. Gürcistan hükümeti büyük ve orta ölçekli işletmelerin özelleştirme sürecini hızlandırmayı amaçlamaktadır. Halen özelleştirme projeleri 19 Ekim 2004 tarihinde çıkartılmış olan kanun çerçevesinde yürütülmektedir. Bugüne değin ihalelerde öne sürülen şartların çoğunlukla gerçekleri yansıtmaması ve söz konusu işletmelerin büyük ölçüde yatırıma ve yeniden yapılandırılmaya ihtiyaç duyduklarını göz ardı etmesi nedeniyle bu ihalelere yeteri kadar katılım sağlanamamıştır. Ancak bu konularda iyileştirme sağlanmakta ve özelleştirmelerden sağlanan verim artmaktadır. 2005 yılı içerisinde elde edilen özelleştirme gelirleri de bu konuda iyiye doğru bir gidişat olduğunu ortaya koymaktadır. Yıl içerisinde Rusya'nın en büyük çelik üreticisi olan Evrazholding, Çiyatura manganez fabrikasını 132 milyon dolara, İngiltere'den Marina Capital firması ise Georgia Ocean denizcilik firmasını 93 milyon dolara satın almıştır. Tamamlanmış olan Madneuli bakır fabrikasının ihalesinin galibi ise Ağustos ayı içerisinde açıklanacaktır. Bu özelleştirmeden de 40 milyon dolarlık bir gelir beklenmektedir. Rustavi Metallurji Kompleksi'nin özelleştirilmesi için teklifler 05 Eylül 2005 itibariyle verilmiş olup ihale edilmemiştir, yakın zamanda tekrar özelleştirme ihalesi beklenmektedir. Gündemdeki diğer projeler ise sabit hat telekomünikasyon

firması Elektrovaşiri ve gübre üreticisi JSC Azot işletmelerinin özelleştirilmesidir. Bununla birlikte, Acara'da kamu mülkiyetinin özelleştirme programına dahil edilmesi için de çalışmalar sürdürülmektedir. Bu bağlamda Batum Limanı ve Batum Petrol Terminalinin özelleştirilmesi gündemdedir (<http://www.tobb.org.tr/gurcistan/klavuz>, Mart 2006).

Tablo 14 : Gürcistan'ın 2003 Yılı Dış Ticaretinde Başlıca Ürünler

İHRACAT			İTHALAT		
FASIL	MİKTAR (milyon \$)	ORAN (%)	FASIL	MİKTAR (milyon \$)	ORAN (%)
Şarap, maden suyu ve diğer içecekler	65.1	14.7	Petrol ve doğalgaz	190.1	18.0
Hurda demir	56.5	12.7	Demir ve çelik	93.7	8.9
Demir alaşımları	26.1	5.9	İlaç	51.6	4.9
Bakır cevheri	23.1	5.2	Şeker	50.6	4.8
Altın	18.5	4.2	Otomotiv	44.5	4.2
Gübre	18.5	4.2	Tütün	19.8	1.9
Diğer	269.6	53.1	Diğer	607.5	57.3
Toplam	444.1	100.0	Toplam	1,057.8	100.0

(DEİK 2005 : 44)

4.4 Gürcistan İdari Bölgeleri :

Eski zamanlardan beri Gürcistan'da sosyoekonomik özelliklerine göre tarihi bölgeler var olmuştur. Bu bölgeler doğal şartları, tarihi gelişim özellikleri, nüfusun yaşam tarzı ve dil yapısı ile farklılık göstermişlerdir. Bu bölgeler asırlardır var olagelmiştir. Hem yekpare Gürcü devletinin içinde hem de ülkenin tarihi gelişim sürecinde ayrı ayrı gruplanmıştır. Şu anda ülke arazisi 12 idari birime ayrılmıştır. Bu idari birimler EK-1 Gürcistan İdari bölgeler haritasında sunulmuştur. Bunların temelinde geleneksel tarihi bölgeler bulunmaktadır. Bu bölgeler ve en büyük yerleşim birimlerine baktığımızda ;

Kaheti (Telavi), Mtshka - Tiaveneti (Miha Tskaya), İç Kartli (Gori), Aşağı Kartli (Rustavi), Samthe – Cevaheti (Ahıska), İmereti (Kutais), Raça- Leçhumi veya diğer bir adla Aşağı Svaneti (Tsageri), Samegrelo veya diğer bir adla Yukarı Svaneti (Zugdidi), Guriya (Oçamçira), Acaristan (Batum), Abhazya (Suhumi diğer bir adla Suhumkale), Tiflis (Tiflis). Her bir

bölge kendine has ekonomik branşlaşmaya sahip olup iç üretim bağlantılarını sağlayan ekonomik bölgeyi temsil etmektedir.

Tiflis ; Gürcistan'ın esas sanayi merkezidir. (Elektrikli lokomotif, uçak, makine aletleri, giyim ve gıda sanayi) Genelde Tiflis'te 900 işletme mevcuttur. Gürcistan'ın asıl ulaşım ağı bu bölgeden geçmektedir. Demiryolları ve otobanlar mevcuttur.

İç Kartli ; En çok meskenleşmiş bölgedir. Gürcistan'ın eski başkenti Mıha-Tskaya yer alır. Bir nevi müze kenttir. Çok çeşitli müzelere ve arkeolojik eserlere sahiptir.

Aşağı Kartli ; Tiflis'in 20 kilometre güneydoğusunda yer alır. Gürcistan'ın ağır sanayi merkezidir. Sanayinin temelini demir-çelik fabrikası (Petrol sanayi için çelik hazır üretim merkezi) oluşturur. Ayrıca bu bölgede kimya tesisleri, azot gübre sanayi de bulunmaktadır. Aşağı Kartli gelişmiş tarım bölgesidir. Bunun dışında bağcılık, meyvecilik, tarım bitkileri mevcuttur.

Kaheti ; Bağcılık için çok elverişli doğal şartlara sahiptir. Ülkede gerçekleştirilen bağcılığın % 75'ini alır. Alazani vadisinde yer alır. Burada her köy bir nevi şarap markası taşımaktadır. Ayrıca tütün ve gülyağı üretimi için gül yetiştirilmektedir.

Samthe – Cevaheti ; Güney Gürcistan'da yer alır. Tarım bölgesidir. Bağcılık ve meyvecilik gelişmiştir. Doğal kaynaklardan linyit bulunmaktadır. Değerli taşlara sahiptir. Samthe'nin merkezi Ahıska, Cevaheti'nin merkezi Ahirkelek'tir.

İmereti; Batı Gürcistan'ın merkezi kısmındadır. Merkez Kutais'dir. Buradan Doğu Gürcistan'la Karadeniz kıyısını birleştiren otoban ile Transkafkasya'ya çıkan demiryolu mevcuttur. Bir nevi enerji merkezidir. Rioni nehri üzerinde 3 önemli baraj kurulmuştur. Kutais kentinde birkaç önemli

sanayi tesisi vardır. Büyük yüklü araçlar ve sanayi araçları için lastik fabrikasını kaydedebiliriz. Kutais aynı zamanda Gürcistan'ın tekstil merkezidir. Kumaş ve ipek tesislerine sahip bir kenttir. Bu tesisler şu an itibari ile üretimi durdurmuştur. Bölgenin diğer önemli bir kenti Zestafoni'dir. Burada metal ve özellikle manganez fabrikası mevcuttur. Kömür (Tkıbulı yatağı), manganez (Çiatura yatağı) önemli rezerv alanlarıdır. Burada önemli kaplıcalar mevcuttur. Bunlar ; Tsulukudze, Chkari, Nunisi yerleşim birimlerine yakın alanlardadır.

Guriya ; En önemli Karadeniz çıkışıdır. Poti şehri buradadır. Burada çay üretilmektedir. Subtropikal bitkilerin merkezidir.

Samegrelo ; Eski adı Megreliadır. Batı Gürcistan'da tarihi bölgedir. Tarıma dayalı sanayi gelişmiştir. Çay, şarap, yağ üretimi ile konserve fabrikası mevcuttur.

Abhazya ; Subtropikal tarım merkezidir. Gürcistan'ın narenciye bitkilerinin % 25'i buradadır. Meyvecilik ve bahçecilik Karadeniz kıyısında yer alır. 19. yy. sonunda tütün üretimine başlanılmıştır. Sarı tütünleri dünyaca ünlüdür. Gürcistan tütün üretiminin % 50 ' den fazlası burada üretilmektedir. Sanayi tarıma dayalıdır. Meyve konserveciliği, çay fabrikacılığı gelişmiştir. Abhazya Gürcistan'la yaşadığı ihtilaf öncesi turizm merkezi idi. Suhumi, Tkhvarcheli, Gagida, Gudauta, Amtkel önemli şehirleridir. Bu bölgede Sovyet Yüksek Yöneticilerinin dinlenme alanı olan Pitsunda şehri de yer alır. Başkent Suhumi'da (Suhumkale) Gürcistan'ı Kuzey Kafkasya ve Rusya ile bağlayan demiryolu mevcut olup anılan yerlere giden en kısa güzergahtır. İkinci büyük şehri Tkhvarcheli kömür enerji üretimi söz konusudur.

Acaristan ; Bir tarım bölgesidir. Nemli subtropikal iklime sahiptir. Son ikiyüz yıllık yağış ortalaması 2500 mm. değer gösterir. Esas tarım bitkileri çay ve narenciyedir. Başkent Batum ve çevresinde çok ünlü kaplıcalar mevcuttur. Kobuleti, Makhunseti kaplıca merkezleridir. Acaristan'ın coğrafi konumu çok

özeldir. Bölgede bulunan Batum şehri yakınlarında 19. yüzyılda büyük bir liman yapılmıştır. Kapalı bir koya sahiptir. Azerbaycan petroleri 19. yüzyıl sonları 20. yüzyıl başlarında bu limandan batıya gönderilmiştir. Halen bir boru hattı mevcut olup işletilmemektedir. Gürcistan ekonomik bölgelerine baktığımızda tarafımızdan tespit edebildiğimiz ihracat potansiyeline sahip olan ve yabancı yatırımcılar için çekici olabilecek sektörlerin demircilik, metal dışı demircilik, turizm, tarıma dayalı sanayi ve tarım (özellikle bağcılık, şarapçılık, ipek üretimi, arıcılık, narenciye) görünebilir (Rathanova 2004 : 264-266).

BÖLÜM V

GÜRCİSTAN'IN JEOKONOMİK DURUMUNU ETKİLEYEN FAKTÖRLER:

5.1 Siyasi İstikrar :

1980'li yılların ortasından sonra Eski SSCB'nde uygulanmaya başlanan "Glasnost ve Perestroyka" reform hareketi, birlik içinde ilk milliyetçi ve ayrılıkçı ürünlerini Baltık Cumhuriyetlerinden sonra Gürcistan'daki siyasal yeniden yapılanma hareketleri ile vermiştir. Kurulan yeni partiler, üretilen alternatif politikalar giderek güçlenen milliyetçi ideoloji ve artan etnik çatışmalar içinde Gürcistan'da 1990 yılı başından itibaren güçlü bir bağımsızlık hareketi başlamıştır. Bu süreç içinde Gürcistan Yüksek Sovyet'ince 1921 Gürcistan - SSCB anlaşması ile 1922 birlik antlaşmasının geçersizliğini ilan eden kararlar alınmış ve 9 Nisan 1990'da egemenlik ilan edilmiştir. SSCB.'nin dağılma sürecine girdiği dönemde Gorbaçov'a yapılan darbenin ileri gelenlerini desteklediğini açıklayan Gamsakhurdia daha o günlerde dikkati çeken bir liderdi. 1990 yılında Gürcistan parlamentosu seçimlerle yenilendi. İlk oturumda devletin isminin Gürcistan Cumhuriyeti olduğu ilan edildi. 31 Mart 1991'de Gürcistan'da ülke genelinde referanduma gidilmiş ve seçmenlerin % 98'i 1918 Cumhuriyetinin onaylanması yönünde oy kullanılmıştır. Bu oylamaya 3.5 milyon seçmenin % 90'ı katılmıştır. Bu tarihten itibaren ülke hükümet konseyi, Askeri Konsey ve Danışma Meclisi tarafından yönetilmiştir. Başbakanlık görevini Tengiz Signa üstlenmiştir. 09

Nisan 1991'de Zviadi Gamsakhurdia, Parlamenteoya bir bağımsızlık deklarasyonu sunmuş ve kabul edilmiştir. Zivadi Gamsakhurdia 1991 Mayıs ayında ise, halkın % 86,5 oyu ile yeni kurulan Cumhuriyetin Cumhurbaşkanlığına seçilmiştir. 21 Aralık 1991'de muhalefete bağlı silahlı birliklerin Parlamento binası ile başlayan çatışmalar 06 Ocak 1992'de Gamsakhurdia'nın ailesi ile birlikte ülkeyi terk edip, Çeçenistan'a taşınmıştır. Ekim 1992'de yapılan seçimler sonucunda Edvard Shevardnadze devlet ve parlamento başkanı seçilmiştir. 1995 yılında Cumhurbaşkanı olan Edvard Shevardnadze'nin döneminde ülkede ekonomik ve siyasi iktidarsızlık artmış, Gürcistan Avrupa standartlarına göre son derece fakir bir ülke olarak kalmış, Rusya tarafından desteklenen Abhazya ve Güney Osetya bölgeleri ise tamamen Tiflis'in kontrolü dışına çıkmışlardır. Acara Özerk Cumhuriyeti ise Aslan Abaşidze'nin liderliğinde kendi yolunu izlemeye başlamıştır. Giderek derinleşen siyasi ve ekonomik kriz, 02 Kasım 2003'de yapılan parlamento seçimleri öncesinde en yüksek seviyesine ulaşmıştır. Söz konusu seçimlere Shevardnadze'nin "Yeni Gürcistan İçin" ve Abaşidze'nin "Gürcistan'ın Demokratik Canlaşı" isimli bloklarının yanı sıra halk tarafından destek gören Saakaşvili'nin "Birleşik Ulusal Hareket" ve parlamento sözcüsü Nino Burjanadze ile parlamento eski sözcüsü Zurob Zhvania'nın liderliğini yaptığı "Burjanadze-Demokratlar" hareketi de katılmıştır. 43 ülkeden 450 gözlemcinin takip ettiği ve hükümet tarafından geniş çapta usulsüzlük yapıldığı tespit edilen seçimlerden sonra Şevadnadze'nin bloğunun % 21.3 ile en fazla oyu aldığı ve bloğu % 18.8 ile Abaşidze'nin ve %18.1 ile Saakaşvili'nin takip ettiği açıklamıştır. Ancak, Saakaşvili sonuçları kabul etmeyerek kendisine destek veren halkı Şevardnadze'ye karşı şiddet içermeyen protesto gösterilerinde bulunmaya teşvik etmiş ve Saakaşvili'nin başlattığı bu akım, diğer muhalefet partileri tarafından destek bulmuştur. Kasım ayı içerisinde önce Tiflis'te başlayan daha sonra diğer şehirlere yayılan gösteriler giderek büyümüş, 22 Kasım'da yeni parlamento ilk oturumu yapmışsa da üç gün sonra Anayasa Mahkemesi seçim sonuçlarının geçersiz olduğunu ilan etmiştir. Şevadnadze, Rusya Federasyonu Dışişleri Bakanı İyör İvonov'un aracılığıyla Saakaşvili ve Zhvania ile görüştüktan sonra istifa

etmiştir. 04 Ocak 2004 tarihinde gerçekleştirilen Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde oyların % 96'sını alan Mikheil Saakaşvili, 25 Ocak'ta görevine başlamıştır. 28 Mart 2004 tarihinde yenilenen parlamento seçimlerinden ise Saakasvili'nin Ulusal Hareket'i oyların % 67.6'sını olarak galip çıkmış ve yeni hükümet Zurab Zhvaia'nın başbakanlığında kurulmuştur (Eurasia Insight 2004 : 7).

Saakasvili'nin hükümeti kurmasından sonra da Acara yönetimi ile gerginlik devam etmiştir. Mayıs 2004'te Aslan Abaşidze'nin ayrılıkçı ve militarist politikalarını protesto eden binlerce kişi Batum ve Kobuleti sokaklarında gösteriler yapmış ve yönetim gösterileri şiddet kullanarak önlemeye çalışmıştır (Murphy 2004).

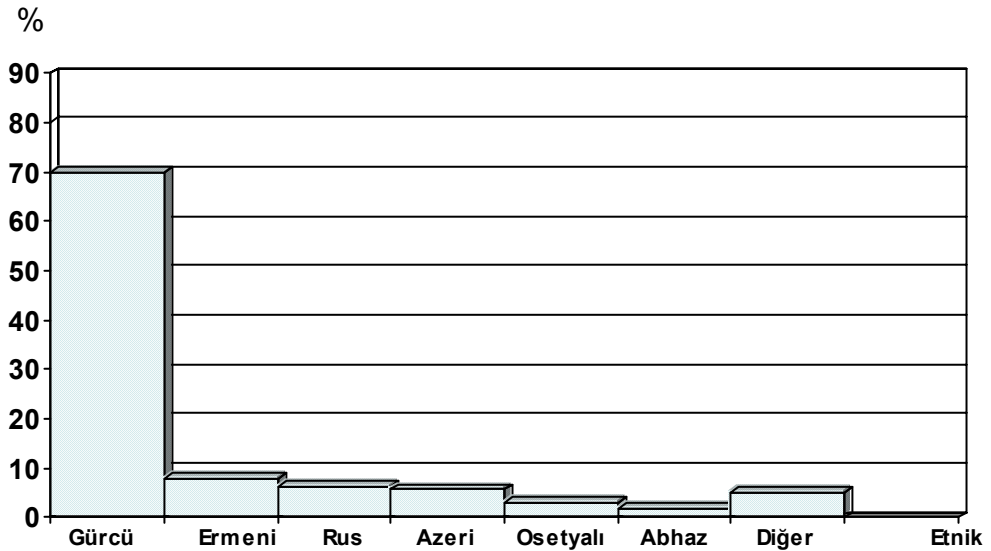
Bu girişimin faydasız olması üzerine 06 Mayıs'ta Abaşidze istifa etmiş ve ertesi gün Saakaşvili, Batum'da halk tarafından büyük sevgi gösterileri ile karşılanmıştır. 03 Şubat 2005 tarihinde Başbakan Zurab Zhvania'nın evinde gaz zehirlenmesi nedeniyle ölü bulunması, uluslararası çevrelerde ülkedeki ekonomik ve siyasi istikrarın geleceği konusunda bir takım endişeler oluşmasına yol açmışsa da kısa bir süre içerisinde bunların yersiz olduğu ortaya çıkmıştır. Cumhurbaşkanı Saakasvili tarafından Başbakanlık için önerilen Maliye Bakanı Zurab Noyhaideli, 17 Şubat'ta büyük bir çoğunlukla parlamento onayını almış ve kabinesini oluşturarak görev başlamıştır (DEİK 2005 : 3).

Kasım 2003'te halkın büyük desteğiyle gerçekleştirilen ve Eduard Şevadnadze yönetimine son verip Gürcistan'da yeni bir dönemin başlamasını sağlayan "Güller Devrimi" ile Gürcistan ekonomisi için de yeni bir sayfanın açıldığı izlenimi oluşmaktadır. Ülkede yeni yönetimin göreve başlamasından bu yana yaşanan gelişmeler Gürcistan'da siyasi istikrarın sağlanması yolunda önemli birer adım olarak görülmekte ve ülke ekonomisinin kalkınmasının önündeki en ciddi engel olan istikrarsızlığın ortadan kalkması ve dolayısıyla iş ve yatırım ortamının iyileşmesi yönünde olumlu izlenimler

oluşmaktadır. Saakaşvili hükümetinin öncelikli programında yer alan “yabancılar için yatırım ortamının sağlıklı hale getirilmesi” konusunda, tüm bu gelişmeler Türkiye tarafından da desteklenmektedir. Yapılan reformlar, özellikle yasal, finanssal ve enerji sektörü reformlarıyla özelleştirme, vergi sistemi, kamu harcamaları ile yolsuzluk ve kaçakçılıkla mücadele konuları üzerinde yoğunlaşmaktadır. Bu konularda önemli gelişmeler sağlanmaktaysa da, mevcut yasaların uygulanmasındaki yetersizlikler nedeniyle istenen hızla henüz ulaşılamamıştır. Ülkede siyasi istikrarsızlık son birkaç yıla kadar devam etmesi nedeni ile ekonomik stratejilerin gelişiminde büyük bir engel olarak devam ede gelmiştir (Eurasia Insight 2004 : 8).

5.1.1 Demografik ve Etnik Yapı :

69.700 km² yüzölçümüne sahip olan Gürcistan’da 4.7 milyon nüfus barınmaktadır. Etnik dağılıma baktığımızda Gürcü (% 70.1), Ermeni (% 8.1), Rus (% 6.3), Azeri (% 5.7), Osetyalı (% 3), Abhaz (%1.8), diğer (% 5.0) oluşmaktadır. Nüfus yoğunluğu km²'de 67.4 kişidir.

Şekil 3 : Gürcistan’da Nüfusun Etnik Dağılımı(Jgarkava 2004 : 13).

1989 tarihli Sovyet Araştırması, nüfusu 5.4 milyon olarak göstermiştir. Savaş ve ekonomik çöküntü, özellikle Rus ve Ermeni azınlıklarda bir nüfus kaybına neden olmuştur. Hükümet 1 milyona yakın insanın ülkeyi terk ettiğini açıklamıştır. Nüfus artış hızı son 15 yılda - %0 87 olmuştur. Nüfusun

azalmadaki faktörleri, yaşanan göçler, siyasi istikrarsızlık ve iç çatışmalar oluşturduğu muhakkaktır. Nüfusun büyük bir kısmı RF göç etmiştir. Batı Avrupa ülkelerinden özellikle İtalya'ya göçler göze çarpmaktadır (Eurasia Insight 2004 : 11).

1998 yılı itibariyle nüfusun % 50'si yoksulluk sınırının altında yaşamaktadır. Kentsel alanlarda işsizlik oranı yaklaşık % 20'dir. Gürcistan'da ilginç olan bir nokta 1989 verileri içerisinde 100 yaşını geçen 20 bin kişinin olduğu görülmektedir. Gelişmiş bir ülke olan ABD de bile 100 yaşını geçen nüfus sadece 7.000 kişidir. Çoğu kesimi dağlık olan Gürcistan'da nüfus, km²'de 250 bin kişinin yaşadığı alçak şehir merkezlerinde toplanmıştır. Başkent Tiflis'in nüfusu Abhazyan mültecilerle 1.4 milyon'dur. Gürcü dili eski bir edebiyat geleneğine sahiptir. Zamanla bu dil, Svani, Mengreli ve Lazca dillerini konuşanlar arasında da aracı olmuştur. Gürcü dilindeki en eski metinler M.Ö.IV.-III. yüzyıla aittir. Aynı dönemde yapılan İncil tercümelerine de rastlanır. Bu dönemin dili X. XI. y.y.'larda konuşulan klasik eski Gürcü dilinden bazı bakımlardan ayrılır. Klasik eski dil, dini törenler sırasında kullanılmaktadır. Eski Gürcüce bugün yaşayan Gürcüler tarafından güç olsa da anlaşılabilir. Yeni Gürcüce'nin kelime haznesi eski dönemlere oranla çok daha zengindir. Her yazar dile kendi lehçesinden kelimeler katar ve gerektiğinde yeni kelimeler türetir. Çağdaş Gürcü lehçesi birbirinden çok farklı değildir. En fazla aşırılık gösteren lehçeler kuzeydoğu bölgesindeki dağlık alanda yaşayan Hevsur ve Pşavi boylarının konuştuğu lehçelerdir. Gürcüce Hint-Avrupa dillerine benzer, Hint-Avrupa dilleriyle karşılaştığında en büyük fark fiil sisteminde görülür. Gürcistan Ortodoks kilisesi dünyadaki en eski topluluklardan biridir. Günümüzde Ortodoks mezhebinin bağımsız bir kilisesidir. Gürcüler 4.yy. başlarında Kapadokya'dan (Göreme bölgesi) gelen NİNO adında bir azizenin vaazlarından etkilenerek Hıristiyanlığı benimsediler. Kilise toplum hayatında önemli bir rol oynamaktadır. (Jgarkava 2004 : 16).

Acarlar, Abhazlar Osetyalıların büyük çoğunluğu Müslümanlardan oluşmaktadır. Fakat özellikle son dönemde Acarlar arasında Hıristiyanlığın arttığını görmekteyiz.

Tablo 15 : Gürcistan'da dini inançların nüfusa oranı

Ortodoks Hıristiyanlar	% 70
Müslümanlar	% 11
Gregorgan Hıristiyanlar	% 5
Museviler	% 3
Katolik Hıristiyanlar	% 0.7
Diğer	% 10.3

(Jgarkava 2004 : 17).

Gürcistan'da okur-yazar oranı % 100'dür. Kasabalarda her 1000 kişi içinde 150'den fazlası yüksek öğrenim görmüştür. Gürcistan'dan 8 tane üniversite, 14 tane Yüksek Eğitim Enstitüsü ve 250 tane Teknik Kolej bulunmaktadır. Gürcistan'da sağlık standartları oldukça yüksektir. 1992 yılı itibariyle her 10.000 kişiye 59 doktor ve 110 yatak düşmektedir. 2004 yılı itibariyle ülkede doktor sayısı 22.000, eczane sayısı 1248, ecza deposu ise 611'dir. Ülkede idari bölgeler ve bu bölgelerde bulunan ilçelerde tiyatro, sinema, kültür merkezi ve müzeler mevcuttur. Ülke kültür açısından zengindir (Jgarkava 2004 : 18).

Güney Kafkasya ülkelerinden Gürcistan, Şekil 3'te görüldüğü üzere etnik yapı içinde ana etnik grubun (Gürcülerin) en az olduğu ve çok sayıda diğer etnik grupları barındıran ülkesidir. Ermenistan'da Ermenilerin % 97 - 98'ini, Azerbaycan'da Azeri nüfusun % 85 - 90'ını oluşturduğu halde Gürcistan'da Gürcülerin oranı % 70 civarındadır. Svalar, Lazlar, Megreller, Furuliler, Kartılar, Kakheller ve bunlar gibi bir kısım boylarda ülkede yaşamaktadırlar (Jgarkava 2004 : 21).

5.1.2 Özerk Cumhuriyet ve Bölgeler ile Olan İlişkiler :

Gürcistan devleti etnolojik açıdan Güney Kafkasya'nın en karmaşık yapısına sahiptir. Karmaşık etnik yapı Sovyet döneminde Cumhuriyette çok sayıda özerk yapılaşmaya neden olmuştur. Karmaşık etnik yapı Sovyet döneminde Cumhuriyette çok sayıda özerk yapılaşmaya neden olmuştur. Bu yapı Gürcistan'da zaman zaman siyasi, ekonomik, idari istikrarsızlığa neden olmaktadır. Gürcistan'ın özerk bölge ve cumhuriyetlerine bakacak olursak;

5.1.2.1 Abhazy Özerk Cumhuriyeti :

Yüzölçümü 8.600 km² olan Abhazy'nın başkenti 125.000 nüfusa sahip (Suhumkale) Suhumi'dir. İdari bölümlenmesinde yer alan önemli şehirleri, Gagra, Gudauta, Tkhvarcheli, Galı ve Oçamçıra'dır. Müslüman olan Abhazlar, Abazaca konuşmaktadır. Gürcistan tarihinde Gürcüler, IV' üncü David (1089-1125) ve Kraliçe Tamara'nın (1184-1913) hükümdarlığında en şaşalı devrini yaşamıştır. Bu dönemde Gürcistan'ın sınırları Azerbaycan'dan Çerkezya'ya, Erzurum'dan güneye uzanmıştır. Şirvan ve Trabzon'da bu dönemde Gürcülere bağlanmıştır. Batı Gürcistan'ın toprakları Karadeniz sahilleri boyunca kuzeyde Nikopsia'ya kadar uzanır, bölge "Kolkhida" adı olan bölgedir. Gürcistan'ın orta bölgesi "Kartli ve Kakheti", Gürcistan'ın doğusu "Hereti" olarak tanınmaktadır. Abhazy, bugünkü Gürcistan'ın kuzeybatısında yer alan bölgedir. Abhazy eskiden beri Gürcistan'ın Kolkhida ovasında yer alan bir bölgenin adıdır ve orada yaşayan eski halklar, tarih boyunca bu bölgelerde yaşayan Abhazlar olarak tanınmaktadırlar. Eski çağlarda Abhazlar'dan Abaskia ve Abasgi diye de bahsedilmektedir. Abhazy 1925 yılında kabul ettiği Anayasa ile egemenliğini ilan etmiş ancak 1937 yılında eski SSCB yönetimi tarafından Abhazy Sovyet Sosyalist Özerk Cumhuriyeti'ne dönüştürülmüştür. Eski Sovyetler Birliği'nin dağılma sürecine girmesi ile birlikte Abhazy Özerk Cumhuriyeti, 1990 yılında Gürcistan'dan ayrılma kararı almış, 1991 yılında Gürcistan'ın otonom cumhuriyetleri tanımayan 1918-1921 Anayasası'nı kabul etmesi üzerine, 23 Temmuz 1992'de, kendi bağımsızlık ve egemenliğini ilan ettiği 1925 anayasasını kabul etmiştir. Gürcistan'ın Abhazy Özerk Cumhuriyeti'nin 1937 yılında kazanmış

olduğu statüyü kendi lehine bozarak, Gürcü milliyetçiliği, ağırlıklı ülke bütünlüğünü esas alan, aşırı milliyetçi politikaları karşısında Abhazların şiddetli muhalefeti ile karşı karşıya kalmıştır. Gürcistan'ın bu politik yaklaşımına silahlı eylem bazında ilk tepki, 11 Ağustos 1922'de Gürcistan İçişleri Bakanı ve beraberindeki heyetin Abhazlar tarafından rehin alınması olayı ile başlamıştır. Gürcü birlikleri (3.000 milli muhafız), söz konusu şiddet hareketlerini bastırmak ve Abhazya üzerinde Gürcistan egemenliğini sağlamak maksadıyla 14 Ağustos 1922'de Abhazya'ya girmiştir. Gürcistan'da konuşlu RF 345. Paraşüt Alayı Abhazya'daki Rus vatandaşlarını ve tesislerini korumak bahanesiyle, 14 Ağustos 1992'de Abhazya'ya intikal etmiştir. İstikrar ve bağımsızlığını pekiştirme çabası içerisinde olan Gürcistan'ın güçlenmesine engel olmak ve zayıflatmak suretiyle kendine bağımlı hale getirmek isteyen Rusya, kendisi ile birleşmek isteyen Abhazya'yı her zaman örtülü veya açıkça destekleyen bir politika izlemiştir. Taraflar arasında 03 Eylül 1992'de ateşkes ilan edilmesine rağmen çatışmalar devam etmiştir. 27 Temmuz 1993 tarihinde, Rusya Federasyonunun desteği ile Gürcülerin Abhazya topraklarından çekilmesini öngören ikinci ateşkes anlaşması imzalanmıştır. 1992 yılı başında ülkeyi terk eden aşırı milliyetçi Gamsakhurdiya taraftarları bu anlaşmayı bahane ederek Batı Gürcistan ve Abhazya'da bazı şehirleri işgal etmiştir. Abhazya kuvvetlerinin karşı saldırıları neticesinde Gamsakhurdiya taraftarları geri çekilmek zorunda kalmış ve Abhazlar 16 Eylül 1993'de Enguri Nehrine kadar ilerlemeye muvaffak olmuşlardır. 14 Mayıs 1994'de Gürcistan ve Abhazya arasında "Güvenlik bölgesi" ve "Sınırlandırılmış Silah Bölgesi" tesis edilerek, 2500 BDT Barış Gücü askeri davet eden Rus destekli ateşkes anlaşması imzalanmış ve 26 Haziran 1994 tarihinden itibaren Barış Gücü, operasyon başlatmıştır. 26 Kasım 1994'de yeni Abhaz anayasası kabul edilerek, Abhazya bağımsızlığını ilan etmiş ve Vladislav Ardzinba Cumhurbaşkanı seçilmiştir. Bu güne kadar Türkiye dahil hiçbir ülke bu bağımsızlığı tanımamıştır. Abhazya sorunu bugün ulaşılan nokta itibariyle, Gürcistan'ın iç ve dış siyasetine olduğu kadar ekonomisine ve sosyal yaşamına da ağır yük getiren temel bir mesele haline gelmiştir. Hali hazır durumuyla Abhazya sorununun, Abhazya'nın statüsü

göçmenlerin dönüşü, Abhazya'ya uygulanan ekonomik ambargonun kaldırılması mevcut ekonomik ve sosyal sorunlar olmak üzere üç önemli ayağı bulunmaktadır. Abhazya sorununun gerisinde RF'nin olduğu ve bölgedeki ihtilafı tahrik etmek suretiyle sorunu canlı tutmaya çalıştığı bir gerçektir. Rusya'nın amacı, ılıman limanlara sahip bu stratejik bölgenin kontrolünün Gürcistan'a geçmesinin önlenmesinin ve Kuzey Kafkasya'da Çeçenistan ve Dağıstan'da kaybettiği eski nüfus alanlarına bir yenisinin eklenmesine mani olmaktır. RF'nun Güney Kafkasya ile karadan fiili bağlantısı kopmuştur. Abhazya sorunu Kuzey-Güney ekseninin atar damarı olan M-27 karayolunun ve demiryolunun kesilmesine yol açmış, Osetya olayları Güney-Kuzey yönüne geçit veren Kafkas dağlarının iki geçidinden birisini, Çeçenistan olayları ise ikincisini kapatmıştır. RF'nun Güney Kafkasya ile bağlantısı halen Dağıstan-Azerbaycan üzerinden sağlanabilmektedir. Sadece RF'nun askerlerinde oluşan barış gücünün görevini tarafsız ve gerektiği şekilde yapmadığı bilinmekte, öte yandan uluslar arası bir barış gücünün bölgeye gelmesine RF karşı çıkmaktadır. Abhazya ayrılıkçı yönetim "Özerk Cumhuriyeti" öngören "staüko ante"yi benimsememekte, tam bağımsızlık istemektedir. Gürcü tarafı ise, diğer özerk bölgelerine tanıdığı hakları ötesinde Abhazya'ya geniş haklar içeren, daha ileri düzeyde bir statü (devlet içinde devlet) tanımayı kabul etmekte, göçmenlerin geri dönmesi halinde muhtemel çatışmaları önlemek üzere etkin tedbirleri uygulamaya koyacağını öne sürmektedir (Jgarkava 2004 : 39).

RF perde gerisinde, Abhazya Ayrılıkçı Yönetimini tam bağımsızlık yolunda tahrik etmekte ve bundan cesaret alan Abhaz ayrılıkçıları da Gürcü tarafının makul sayılabilecek çözüm formüllerine yanaşmamaktadır. Diğer taraftan RF, bölgedeki etnik güçlerin bağımsızlık kazanmalarının kendi içindeki merkezkaç kuvvetlerini harekete geçireceği kaygısını da hissetmektedir. Bu nokta Çeçenistan'ın Abhazya sorununa bakış açısının ilginç olduğu düşünülmektedir. Gürcü-Abhaz savaşında bir çok Çeçen'in Abhaz tarafında savaştığı bilinmektedir. Ancak, bugün gelinen noktada, Abhazya'nın RF'nun kuklası durumuna geldiğini fark eden daha da önemlisi

güneye ve Karadeniz'e açılımını engelleyen bir yapının ortaya çıktığını gören Çeçen Yönetimi, zamanında Gürcülere karşı sergilediği tutumlarından vazgeçmekte ve artık Tiflis'le yakın işbirliği içine girmektedir. Abhazya, RF'nun kurduğu oyunda nihai amaç olarak bağımsızlığı hedeflemektedir. Pek muhtemel görülmeyen bağımsızlığı kazanabilmesi dahi, devlet olabilme koşullarına sahip bulunmayan Abhazya'nın bağımsızlığının uzun ömürlü olmayacağı ve RF tarafından yutulacağı tahmin edilebilir. Pek muhtemeldir ki RF'nun da beklentisi bu doğrultudadır. Tüm bu hususlar ışığında Abhaz tarafının önünde iki seçenek belirlemektedir.

(1) Gürcistan'ın toprak bütünlüğü içinde ve çok geniş yetkilerle donatılmış bir özerklik çerçevesinde asırlar boyu kaynaştıkları Gürcülerle birlikte yaşamak,

(2) Bağımsızlık uğruna Gürcistan ile gerginlik sürdürerek ekonomik ve sosyal sorunlarla kuşatılmış bir vaziyette RF'nin nüfusunu giderek daha fazla hissetmek ve sonuçta RF hegemonyası altına girmektir. Her halükarda Gürcü tarafı ile uzlaşma sağlamadığından Abhazya'nın yegane seçeneği RF olmaktadır.

Diğer yandan, Birleşmiş Milletler Genel Sekreterinin Dostları (Gürcistan'ın Dostları) grubunun çözüm çabalarının bugüne kadar sonuç vermediği görülmektedir. Anılan grubun zımnen bu bölgeyi RF'nun nüfus alanı içinde görme temayülünde olması dolayısıyla sorunun çözümünde daha fazla zorlayıcı tutum takılmaktan kaçındığı hatıra gelmektedir. Grubun içindeki ABD'nin son dönemde, muhtemelen boru hatları nedeniyle bölgenin artan önemi karşısında ayrılıkçı Abhaz Yönetimine karşı daha sert ve kararlı bir tavır sergilediği gözlemlenmektedir (Grigoriantz 2000 : 98).

Tablo 16 : Abhazya'nın etnik yapısı

ETNİK GRUP	1989 TARİHLİ İSTATİSLİKLERE GÖRE ABHAZYA'NIN ETNİK YAPISI (İÇ SAVAŞTAN ÖNCEKİ DÖNEMDE)		UNOMIG'İN 1998 YILINDAKİ TAHMİNLERİNE GÖRE ABHAZYA'NIN ETNİK YAPISI	
	NÜFUS	ORAN	NÜFUS	ORAN
ABHAZ	93,267	17,8	90,000	39,1
GÜRCÜ	239,872	45,7	40,000	17,4
RUS	74,914	14,3	40,000	17,4
UKRAYNA	11,655	2,2	-	-
ERMENİ	76,541	14,6	50,000	21,7
RUM	14,664	2,8	3,000	1,3
DİĞER	14,148	2,6	7,000	3,1
TOPLAM	525,061	100	230,000	100

(Jakobia 2004 : 9)

Abhazya'da nüfus dengesi, çatışmalar başlamadan önce Gürcülerin lehine olduğu halde Abhaz tarafının galibiyeti ile sona eren iç savaşı sonucunda bölgeden ayrılmak zorunda kalan ve Gürcistan'ın diğer yörelerine yerleştirilen göçmenlerin sayısı 250 bine ulaşmıştır. Tablo 16'da görüleceği üzere Abhazya'dan yoğun bir Gürcü nüfusu ayrılmıştır. Göçmenler meselesi bugün Gürcistan'ın ekonomisine ve sosyal yaşamına olan yüksek maliyetinin yanı sıra iç siyasette de hükümeti ciddi şekilde yıpratmaktadır (Jakobia 2004 : 10).

Abhazya ayrılıkçı yönetimi, göçmenlerin geri dönmesi halinde demografik yapısının Abhazlar aleyhine bozulacağını bilmektedirler. Gürcü merkezi yönetimi ile yapılan anlaşmayla göçmenlerin geri dönmelerini kabul etmesine rağmen RF ve Türkiye'de yaşayan Abhazların Abhazya'ya dönmelerini ve yerleşmelerini istemektedir. Türkiye'de yaşayan ve sayıları yaklaşık 200 bin olduğu değerlendirilen Abhaz kökenli Türk vatandaşlarından bazılarının Abhazya Ayrılıkçı Yönetim ile ilişki içinde oldukları, bu arada zor koşullar altındaki Abhazya'ya yardım edebilmek amacıyla taşındıkları hatta silah

götürdükleri konusunda Gürcü Yönetiminin şikayetlerine muhatap olunmuştur. Abhaz-Gürcü iç savaşı sırasında Anadolu'dan gelen Türk vatandaşların Abhaz tarafında çarpıştıkları söylentileri de Gürcü yöneticilerinin haliyle tepkisini çekmiştir. Abhazya'da bugün yaklaşık 90 bin Abhaz yaşamakta buna karşılık, dışarıdaki Abhaz nüfusunun RF' de 152 bin, Türkiye'de ise 200 binden fazla olduğu tahmin edilmektedir. Türkiye'deki Abhaz kökenli Türk vatandaşlarının ise, Abhazya Ayrılıkçı Yönetimine duydukları yakınlık çerçevesinde ve Abhazya'nın belli bir vadede bağımsızlık kazanacağı beklentisi ile, Gürcistan ile uzlaşma yolunu tıkayan davranışlara destek verdikleri gözlenmektedir. Tabiatıyla burada Abhaz kökenli Türk vatandaşlarının destekledikleri davanın RF'nun nihai amacına uygun olduğu ve netice itibariyle Abhazya'nın Gürcistan'dan koparılarak RF'nun nüfus ve egemenliği altına girmesine hizmet ettiği görülebilmektedir (Radyandi 2005 : 2).

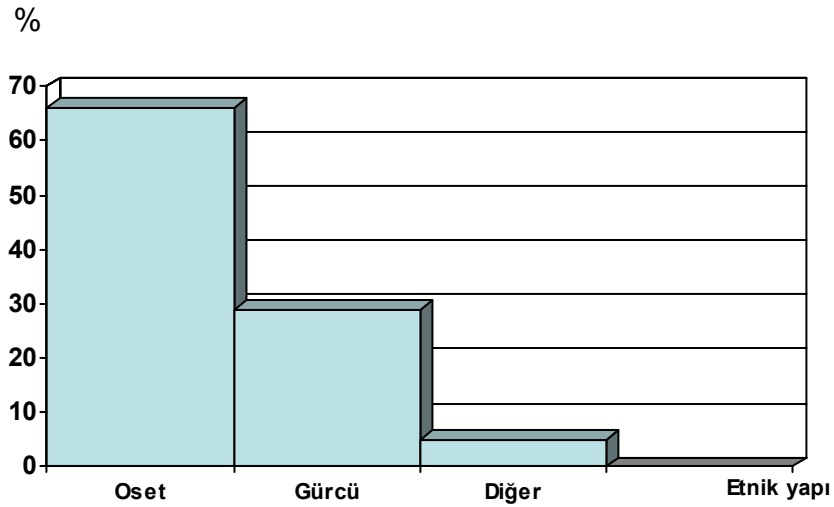
Abhazya'ya Uygulanan Ekonomik Ambargonun Kaldırılması ve Mevcut Ekonomik ve Sosyal Sorunlar;

Gürcistan, "siyasi çözüme yanaşmayan ve bağımsızlık isteyen" Abhazya Ayrılıkçı Yönetimini diyalog masasına çekmek amacıyla, Abhazya'ya ekonomik abluka kararı almıştır. Bu karar çerçevesinde Abhazya limanları deniz trafiğine kapatılmıştır. Abluka kararı BDT tarafından da desteklenmiştir. Bu çerçevede, Abhazya'nın dış dünya ile RF üzerinden gerçekleştirilen iletişim kanalları Gürcistan'ın talebi üzerine, Nisan 1997'de Moskova tarafından kesilmiştir. Gürcistan 24 Mayıs 1995 tarihinden itibaren Abhazya'nın Suhumi ve diğer limanlarını uluslar arası deniz trafiğine kapattığını bildirmiştir. Gürcistan Abhazya Ayrılıkçı Yönetimine yönelik uyguladığı ambargo ve abluka kararını uygulayıp, kontrol edebilecek güce sahip değildir. Ancak insani yardım kapsamında gönderilen yardımları Gürcistan yetkili makamları tarafından kontrol edilmesini müteakip Abhazya'ya gönderilmesini kabul etmektedir. Bunun yanı sıra ablukaya uymayan gemileri takip etmekte, bu gemilerin Gürcistan limanlarına her ne

sebeple olursa olsun uğramaları halinde söz konusu gemilere el koymaktadır. Gürcistan'ın ablukayı uygulayabilecek yeterli deniz gücü olmadığından ambargonun Gürcistan'da görev yapan RF sınır birlikleri ve Karadeniz'deki Rus donanmasına uygulanması gerekmektedir. Ancak RF'nun bu konuda istekli davranacağı düşünülemez. Uygulamada RF donanmasının, Suhumi limanına giren gemilere genelde menfaat karşılığı hoşgörülü davrandıkları ve müdahale etmedikleri tespit edilmiştir (Jakobia 2004 : 14).

5.1.2.2 Güney Osetya Özerk Bölgesi :

Yüzölçümü 3900 km² olan Güney Osetya tüm Gürcistan'ın % 5,5'i kadardır. Ocak 1990 rakamlarına göre nüfusu 100.000 olan Güney Osetya'nın başkenti Tskhinvali olup nüfusu 34.000'dir. Şekil 4'de görüleceği üzere, Güney Osetya'nın % 66'sını Osetler, % 29'unu Gürcüler, % 5'ini diğerleri oluşturmaktadır. Halkın % 60'ı Ortodoks, % 40'ı ise müslümandır.

Şekil 4 : Güney Osetya'da Nüfusun Etnik Dağılımı(Demir 2003 : 116).

Osetler'in ataları Sarmetyalılardır ve modern çağdan hemen önce Hazar denizinin kuzeyinde, Don nehri boylarında yaşamışlardır. Roma ve Bizans kaynaklarına göre M.Ö. 1. yüzyılda bazı kabileler esas gruptan koparak Azak denizi kıyısında, Terek ve Kuban nehirleri arasında yerleşmişlerdir. Daha sonra bazıları Kafkasya dağ eteklerine göç ederek 6. yüzyılda bölgede yerleşik bugünkü Çerkez'lerin doğudaki kolları Kabartayların ataları olan

Kerketlerle beraber Alania olarak bilinen birlikteliği kurmuşlardır. Günümüz Osetler'i Alan dil ve kültürünün hakim olduğu Alan- Sarmatya ve Kuzey Kafkas halklarının karışımından meydana gelmişler ve Kuzey Osetya'da yerleşmişlerdir. Güneydeki Oset yerleşimi daha yakın zamanda oluşmuştur. 13. yüzyıldaki Moğol işgali ve 14. yüzyıldaki Timur istilası sonucu bazı Osetler Glavnyi'nin güney yamaçlarına yerleşerek Gürcülerle komşu olmuşlardır. 1801'de Rusya'nın Gürcistan'ı ele geçirmesiyle Kuzey ve Güney Osetler değişik yerel yönetimler altında da olsa Gürcistan'ın topraklarında yerleşerek İmparatorluk yapısında bir araya gelmişlerdir. 1920'de Kuzey Osetya ilan edilen Gorskaya (Dalgı) Otonom Cumhuriyeti'ne Osetya Bölgesi olarak bağlanmıştır. Osetler Mart 1918, Ekim 1919 ve Nisan 1920'de köylü ayaklanmalarında Bolşeviklerin yanında, Gürcülere karşı savaşmışlar. Ayaklanmalar, Gürcü hükümeti tarafından bastırılmış ve günümüze uzanan düşmanlığın temelini atmıştır. 25 Şubat 1921'de Kızıl Ordu'nun Gürcistan'a girmesiyle Güney Osetya'daki Gürcü hakimiyeti sona ermiş ve Nisan 1922'de, Güney Osetya Özerk Bölgesi Gürcistan'ın kendi siyasi sınırları içinde daha bir özerk bölge olarak ortaya çıkmıştır. Gorskaya Özerk Sovyet Cumhuriyeti'nin lağvedilmesi müteakip Osetya Bölgesi Temmuz 1924'te Kuzey Osetya Bölgesi olarak ilan edilmiştir. Aralık 1936'da Özerk Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti statüsünü kazanmıştır (Avioutski, Colin 2005 : 178).

Gürcistan'ın BDT'na girmeyerek bağımsız kalmak istemesinden esinlenerek, Güney Osetya, Kuzey Osetya ile birleşmeyi arzulamaktadır. Yani Güney Osetler Gürcistan'dan toprak ile ayrılarak bağımsız ve böylece Kuzey Osetya'ya yani RF'na bağlanmak istemektedirler. Güney Osetler ve Gürcistan arasında gerginlik 1989 yılı sonlarından itibaren artmıştır. Güney Osetya ile Gürcistan arasında gerginlik 1989 yılı sonlarından itibaren tırmanmaya başlanmıştır. 1989 Aralık ayında Gürcistan Yüksek Sovyeti, Güney Osetya'nın özerklik statüsünü feshederek olağanüstü hal ilan etmiştir. Bunun üzerine Güney Osetya'da 1990 yılında bağımsızlığını ilan etmiştir. İki taraf arasında siyasi platformda başlayan gerginlik, 5-6 Ocak 1991 tarihlerinde Gürcü birliklerinin başkent Tsinvali'ye girmesiyle silahlı çatışmaya

dönüşmüştür. 17 Temmuz 1992'de Rus, Gürcü, Kuzey ve Güney Osetlerden oluşan 4.000 kişilik Barış Gücü birlikleri giderek ateşkes sağlanmış, ateşkesin denetlemesi için taraflar arasında RF'nun da katılımıyla bir "Ortak Kontrol Komisyonu" kurulmuştur. İhtilaf sonucunda 39.000 Oset ve 11.000 Gürcü evlerini terk etmek durumunda kalmıştır (Jakobia 2004 : 69).

10 Kasım 1996 tarihinde Güney Osetya'da Cumhurbaşkanlığı ve Parlamento seçimleri yapılmış ve Cumhurbaşkanlığına Yüksek Şura eski Başkanı Ludvig Çibirow seçilmiştir. Sorunun ortaya çıkmasının büyük ölçüde devrik Cumhurbaşkanı Gamsahurdia'nın aşırı milliyetçi politikalarından kaynaklandığı Gürcistan hükümetince de kabul edilmektedir. Gürcü yönetimi Oset tarafıyla diyalog kanallarını açık tutmaktadır. Devlet Başkanı Şevadnadze, Çibirov ile son kez Haziran 1998'de olmak üzere dört kez bir araya gelmiştir. 1995'de Gürcistan Anayasası'nda yapılan bir değişiklikle, Güney Osetya'nın özerk statüsü kaldırılarak, bölge Şinvali ili adıyla doğrudan Tiflis'e bağlanmıştır (Tavkul 2002 : 82).

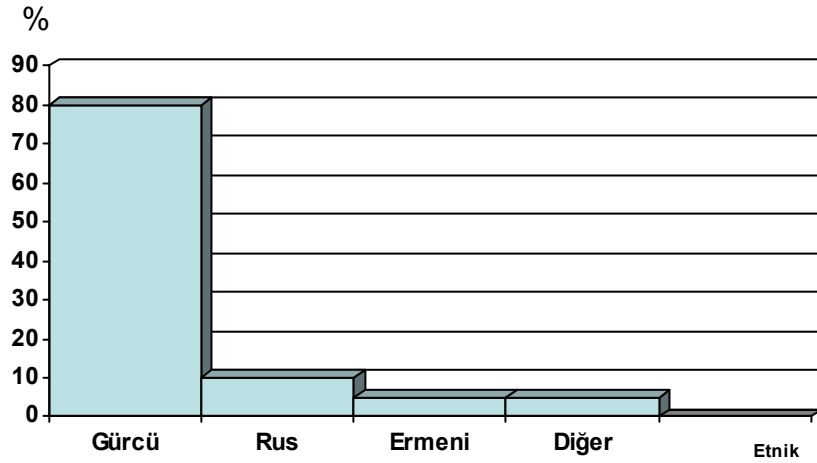
Gürcistan, bu bölgeye ekonomik ve kültürel konularda tam bir serbestlik tanımaya hazır olduğunu bildirmekte, Güney Osetya ise RF'na bağlı Kuzey Osetya ile birleşmek istemektedir. Taraflar arasında ihdas edilen Ortak Komite toplantılarında, göçmenlerin evlerine dönebilmeleri, Güney Osetya'nın ekonomik durumunu iyileştirmesi konularının yanı sıra soruna siyasi bir çözüm bulunması da ele alınmaktadır. Ancak Güney Osetya'da Abhazya'daki benzer statüler verilmesi öngörüldüğü dikkate alındığında, Gürcü-Abhaz görüşmelerindeki çözümsüzlükte olduğu gibi Gürcü-Güney Osetya görüşmelerin de aynı şekilde çözümsüzlük içerisinde devam edebileceği değerlendirilmektedir.

5.1.2.3 Acara Özerk Cumhuriyeti :

Acaristan Özerk Cumhuriyeti'nin yüzölçümü 3000 km², nüfus 400.000'dir. Başkent Batum yaklaşık 136.000 nüfusa sahiptir. Önemli şehirleri Kobuleti, Dandalo, Zamleti, Şuakheri'dir. Şekil 5'te görüleceği üzere, Acara'nın etnik

yapısı itibariyle % 80'ini Gürcüler, % 10'unu Ruslar, % 5'ini Ermeniler, % 5'ini diğerleri oluşturmaktadır.

Acara Gürcistan topraklarının batıdaki Karadeniz sahilinde, Kolkhida ovasının güneybatısında olan bölgedir. Acarlar, eski devirlerden beri denizden gelen çeşitli kavimlerin etkisinde kalmışlardır. Acara'da yoğun bir Müslüman nüfus mevcuttur. 140 bin nüfuslu Batum'da Müslümanların sayısı nispeten az olmasına karşılık, köy ve kasabalarda kendilerini "Müslüman Gürcü" veya "Acaralı Müslüman" olarak tanımlayan ve çoğunlukla Türkçe bilen bir nüfus bulunmaktadır (Jakobia 2004 : 47).

Şekil 5 : Acaristan'da nüfusun etnik dağılımı(Jakobia 2004 : 45).

Acaristan'ın özerkliğine ilişkin ilk resmi belge 13 Ekim 1921 tarihli Kars anlaşmasıdır. Söz konusu anlaşmanın 6. maddesinde, Türkiye Batum livasına ilişkin topraklar ile Batum kenti ve limanı üzerindeki egemenlik haklarını, her topluluğun kültürel ve dinsel haklarını sağlayacak ve halkın yaşadığı yerlerde isteklerine uygun bir tarım toprakları rejimi kurma imkanına sahip olacak şekilde geniş bir yönetsel özerkliğe kavuşması şartıyla Gürcistan'a devretmeyi kabul etmiştir. Kızıl Ordu'nun 1921'de Gürcistan'ı işgal etmesi ve Gürcistan'ın Rusya egemenliğine girmesini müteakip, Eski SSCB' de 1937 yılında, Acaristan'ın Gürcistan Sovyet Sosyalist

Cumhuriyeti'ne bağılı Acaristan Sovyet Sosyalist Özerk Cumhuriyeti olarak hukuki statüsünü tanımıştır. Acara, Merkezi Hükümet ile silahlı çatışmanın yaşandığı tek özerk bölgedir. 1991-1994 yılındaki iç savaşlar esnasında, Yüksek Şura Başkanı Aslan Abaşıdze'nin gayretleri neticesinde Acara ülkenin en istikrarlı bölgesi olmuştur. Acaristan'da Aslan Abaşıdze'nin karizmatik bir lider olduğu söylenebilir (Yanar 2002 : 78).

Acara'da mutlak lider durumundaki Abaşıdze, Acara'yı Gürcistan'daki iç karışıklıklardan ve ekonomik çalkantılardan korumayı başarmıştır. Bundan Acara'nın yönetim kadrolarının tamamına yakınının Abaşıdze'nin yakınları tarafından işgal edilmiş olması ve Acara'nın bütün kaynaklarının Abaşıdze aile yandaşlarının kontrolü altında olmasının payı büyüktür. 1995 yılında yapılan genel seçimlerde Abaşıdze'nin partisi "All Georgain Revival Onion" % 5 barajını aşabilen üç partiden birisi olmuş ve Parlamentoda otuz bir sandalye kazanmıştır. Abaşıdze önce Devlet Başkanı Şevardnadze'nin partisi Vatandaşlar Birliği ile koalisyon oluşturmuş, ancak Vatandaşlar Birliği'nin Batum'da serbest bölge kurulmasını öngören yasa tasarını reddetmesinden sonra bu koalisyon bozulmuştur. Bu gelişme üzerine bazı milletvekilleri (yaklaşık üçte biri) Abaşıdze'den uzaklaşarak koalisyonu devam ettirmeyi tercih etmişlerdir. Aslan Abaşıdze ekonomik gücünün çoğunu Sarp Sınır Kapısı ve Batum Limanı gelirlerinden almakta ve bu gelirlerin Merkezi Hükümet tarafından kontrol ve paylaşımını çeşitli bahaneler göstermek suretiyle karşı çıkmaktadır. Merkezi hükümet, Acara yönetimini Sarp sınır kapısı ve Batum limanları gümrük gelirlerini düşük göstermek suretiyle Merkezi Hükümetin payını sürekli az gösterdiğini iddia etmekte, Abaşıdze ise Merkezi Hükümetin genel bütçeden Acara'nın alt yapısı ile ilgili projelere kasıtlı olarak kaynak ayırmadığını, gümrük ve liman gelirlerinin bu maksatla kullanıldığı gerekçesiyle bu iddiaları reddetmektedir. Merkezi Hükümetin, gümrük gelirlerini kontrolü etmek maksadıyla, bir İngiliz Müfettişlik Firması (IIT) ile anlaşarak günlük gelirleri toplama ve kontrol etme kararına Acara yönetimi şiddetle karşı çıkmıştır. Merkezi Hükümetin almış olduğu bu karar karşısında Aslan Abaşıdze, Tiflis yönetimi tarafından fiili durumun devam

ettirilmesi halinde, 13 Ekim 1921 tarihinde Türkiye ile Gürcistan arasında yapılmış olan Kars Anlaşmasını yürürlüğe koyacağını açıklaması Gürcistan ile Acaristan Özerk Cumhuriyeti arasındaki sorunlara Türkiye'yi müdahil durumuna sokmak suretiyle Türk-Gürcü ilişkilerine darbe vuracağı muhakkaktır (Aydın 2005 : 88).

Diğer taraftan, Acara Özerk Cumhuriyeti'nin zaman zaman Tiflis'le ters düşen başına buyruk tavırları, Merkezi yönetimi rahatsız etmektedir. Merkezi hükümetin Acara'ya yönelik aldığı kararları Acara Yönetimi, kendi içişlerine müdahale edildiği gerekçesiyle uygulamaya koymamaktadır. Acara Gümrük Müdürü Gogi Şevadnadze, görevini kötüye kullandığı gerekçesiyle devlet Başkanı Eduard Şevadnadze tarafından görevden alınmış ve taraflar arasında fiili gerginlik durumu devam etmektedir. Devlet Başkanı Eduard Şevadnadze Batum hapisanesinde hükümlü dört mahkumu affetmiş ve Acara Yönetiminden söz konusu hükümlerinin serbest bırakılmasını reddetmiştir. Serbest bırakılması reddedilen hükümlülerden birisi eski Batum Belediyesi Başkanı Tengiz Aslanidze, diğeri ise kardeşi eski Helvaçturi Belediyesi Başkanı Tamaz Aslanidze'dir. Gürcü kamuoyu bu olayı, Aslan Abaşidze ve yandaşlarının yolsuzluk ve kanunsuzluklarının açığa çıkarılmasını önlemek şeklinde yorumlamıştır (Jakobia 2004 : 74).

Gürcü kamuoyunda genelinde Abaşidze 'nin bir Rus generali gibi davrandığı imajı vardır. RF'nun Gürcistan'da bulunan askeri üsleri vasıtasıyla, Gürcistan içindeki etnik grupları merkezi hükümet aleyhinde desteklediği ve kışkırttığı, bu suretle Gürcistan'ın toprak bütünlüğü, bağımsızlık ve egemenliğini tehdit ettiği ve Gürcistan'ı zayıflatmak suretiyle kendi nüfus ve kontrolü altına alma gayreti içerisinde olduğu düşünüldüğünde, Batum'daki RF hükümeti varlığının diğer bir deyişle Aslanidze, Merkezi Hükümeti karşıt RF'nun askeri ve siyasi desteğini bir koz olarak kullanılmak düşüncesinde olabilir. Bu durumun ise bölgedeki RF varlığını dengelemesi ve Türk doğu sınırlarında Rus varlığının kaldırılması politik ve askeri yaklaşımına ters düştüğü görülmektedir. Gürcü sınırlarının

kontrolünün RF'den Gürcistan Sınır birlikleri Komutanlığı'na devri sürecinde, Aslan Aslanidze Tiflis Yönetiminin Batum'a asker sokarak kendisini devirmeye çalıştığı gerekçesiyle Tiflis'e zorluklar çıkarmıştır. Türkiye-Acaristan sınırlarında güvenliği konusunda taraflar arasında görüş birliğine varılamamıştır. Tiflis'teki bazı odakların Acara'daki yönetimi değiştirmek için çeşitli tertipler içinde olduğu iddialarını sürekli yineleyen Aslanidze Tiflis'e gitmeyi reddetmektedir. Bunun yanı sıra Aslanidze'nin Acara'nın ekonomik gelirleriyle milis güçler oluşturma gayreti içerisinde olduğu ve bundan siyasi açıdan yararlanmayı hedeflediği düşünülebilir. Netice itibariyle, Aslan Aslanidze'nin Gürcistan'ın siyaset gündeminde önemli bir yere sahip olduğu ortaya çıkmaktadır. Aslanidze'nin bazen RF'na bazen Gürcistan'la müzahir bir tutum sergileyerek durumunu güçlendirmeye çalışması, bunun yanı sıra ülkede muhalif çevreler ve bu arada Ermeni nüfusun yoğun olarak yaşadığı Samtshe–Javakheti (Cevahetya) bölgesinin yerel nüfusunun temsilcileriyle yakın dirsek teması içinde bulunması Abaşidze'nin güvenilirliği konusunda şüpheler oluşturmaktadır. (Torbakov 2003 : 13).

Gürcistan'ın yeniden yapılanması ve güçlenmesine yönelik faaliyetlere karar verilmeden önce, Gürcistan ile Özerk Bölge ve Cumhuriyetler arasında her konuda ortak görüş, (Özerk Bölge ve Cumhuriyetlerin önceden kazanmış oldukları hukuki statülerinin Gürcistan tarafından tanınması ve garantiye alınması veya Birleşik Tam Bağımsızlık bölge ve Cumhuriyetlerin karşılıklı hak ve hukuklarının tespit edilmesi ve güvenceye alınması gibi) yardım faaliyetlerin taraflar arasında dengeli maksada uygun olarak yapılması konularında, yardım eden ülkeler arasında mutabakata varılması Gürcistan ve Kafkasların geleceği açısından önemli olduğu değerlendirilmektedir.

5.2 İç İstikrar :

20. yüzyılın başlangıcında kaybedilen ve 1988 tarihinde aktif şekilde başlanan Gürcistan bağımsızlık hareketleri 09 Nisan 1999 tarihinde Rus ordusu tarafından Tiflis özgürlük meydanında yapılan katliama rağmen 26 Mayıs 1991 tarihinde bağımsızlık ilan edilip parlamento ve cumhurbaşkanlık

seçimi yapıldı. Seçimlerin ardından ilk parlamento ve cumhurbaşkanı seçildi. Cumhurbaşkanı olarak Zviad Gamsakhurdia seçildi ve onun tarafından da hükümeti kuruldu. Aradan geçen 15 yıllık bağımsızlık süresi zarfında Gürcistan'da hala güvenlik ortamının sağlanamadığını görmekteyiz. Bu da Gürcistan'ın ekonomik geleceğinde zafiyetler doğuracağı muhakkaktır. Güvenliği sağlanamamış bir Gürcistan'la siyasi ve ekonomik ilişkilerin istenilen seviyede gerçekleşmesi söz konusu bile olamayacaktır. Burada mevcut güvenlik sorunlarının nedenlerini, iç istikrarsızlığı doğuran olayları ve Gürcistan'ın güvenlik unsurlarına değineceğiz.

5.2.1 Cevahetya Sorunu:

Gürcistan'da Ermenilerin nüfusu 2002 değerlendirmelerine göre 249.000'dir. Bu nüfusa Abhazya'da yaşayan Ermeniler dahil değildir. (Abhazya'da yaşayan Ermenilerin nüfusu yaklaşık olarak 70.000'dir.) Ermeniler yoğun olarak Tiflis ve Cevahetya bölgesinde yaşamaktadırlar. Tiflis'te yaşayan Ermeniler, Gürcü yönetimlerinde önemli kademelerde görevler almaktadırlar. Cevahetya bölgesinde ise, Ermeniler yoğun olarak Ahirkelek ve Ninosminde rayonlarında yaşamaktadırlar. Ermeniler; Ninosminde'de % 95.8, Ahirkelek'te % 94.3, Ahıska'da % 36.6, Atskuri'de % 17.5, Borjomi'de % 9.6 ve Zemo'da % 3.4 nüfus oranına sahiptir. Cevahetya bölgesinde Ermenilerin dışında ağırlıklı olarak Gürcüler yaşamaktadır ([http://www. statistics.gen](http://www.statistics.gen). Mart 2006).

19'uncu yüzyılın başlarında Ruslar Güney Kafkasya'ya geldiğinde; Güney Kafkasya'nın güney batısında ve Karadeniz kıyısındaki sahillerde bulunan Mingrelya Sohum, Gurya, Saatabago ve Sameshi hanlıkları Osmanlı egemenliği altındaydı. Güney Kafkasya'nın güney bölgelerine ise İranlılar hakimdi. Karadeniz kıyısı hariç bugünkü Gürcistan'da İmeretya, Kahetya ve Kartli olmak üzere üç krallık bulunmaktaydı. Güney Kafkasya'nın geriye kalan kısmına ise Kazak Türklerine ait hanlıklar egemendi. Bu dönemde, Dağlık Karabağ'da Türk hanlıkları hüküm sürmekte idi. Ruslar bölgeye geldiklerinde önce Osmanlı'nın ve İran'ın bölgedeki etkinliğini kırmış ve daha sonra da

bölgenin demografik yapısında önemli değişiklikler yapmıştı. Rusların bölgeye gelmesi ile Kafkasyalı Müslüman halklar gördükleri baskı nedeniyle Anadolu'ya göç etmişler ve Anadolu'dan ve Anadolu'da bulunan Ermeniler de bunu fırsat bilerek Güney Kafkasya'da yer edinmişlerdir. Ermenilerin devletleşme süreci de bu dönemde başlamıştır. Tarihte bundan önce hiçbir Ermeni Devleti kurulmamıştır. Anadolu'dan Güney Kafkasya'ya göç eden Ermeniler yoğun olarak dağlık bölgelere ve şehirlere yerleştirilmiştir. Çünkü, tarım yapılabilen alanlar Türklerin ve Gürcülerin elinde bulunmaktadır. Ermeniler daha çok bugünkü Gürcistan'ın Ermenistan sınırına yakın dağlık bölgeleri ile Dağlık Karabağ ve Abhazya'ya yerleştirilmiş ve bu bölgelerde teşkilatlanmışlardır. Bu süreci Çarlık Rusya'sı yönetmiştir (Yerasimos 2000 : 276).

Bolşevik Devrimi sonrasında Güney Kafkasya'da kısa süreli bir güç boşluğu oluşmuş ve bölge içi dinamikler harekete geçmiştir. 1918-1921 yılları arasında Güney Kafkasya'da Azerbaycan, Gürcistan ve Ermenistan devletleri kurulmuştur. Ermenistan, "Büyük Ermenistan"ı kurma hayaliyle Gürcistan'dan Ermenilerin yaşadığı Gürcistan topraklarını (Cevahetya bölgesi) ve Azerbaycan'dan da Dağlık Karabağ'ı istemiştir. Bu nedenle iki ülke ile savaşmış, ancak başarılı olamamıştır. Gürcistan'daki Cevahetya sorununun ortaya çıkması, bölgeye Rusların gelmesi ile doğrudan bağlantılıdır. Sovyet döneminde Moskova yönetimi, Güney Kafkasya'daki demografik yapıyı istedikleri gibi değiştirmişler ve bölge devletlerini bu şekilde kontrol altında tutmuşlardır. Bu sırada Ermenistan; Dağlık Karabağ ve Cevahetya bölgesinden toprak taleplerini gündeme getirmiş, ancak Moskova bunu Yüksek Sovyet çıkarlarına aykırı bularak reddetmiştir. 1944 yılında (Stalin döneminde) Cevahetya bölgesinde bulunan Ahıska Türkleri Orta Asya'ya sürülmüş ve bölgenin demografik yapısı Ermeniler lehine değişmiştir. Bütün bunlara rağmen Ermeniler Cevahetya bölgesini ilhak edememişlerdir. Sovyet döneminde Gürcülerin Moskova yönetimindeki hakimiyeti, Ermenilerin bu başarısızlığında önemli rol oynamıştır. Sovyetlerde yaşanan Glasnost ve Perestroyka süreci sistemi çökertmiş ve Güney Kafkasya'daki ülkeler de

bağımsızlıklarını elde etmişlerdir. Bu dönemde, 1918 yıllarındaki duruma benzer bir şekilde bölge içi dinamikler tekrar harekete geçmiştir. Azerbaycan, Gürcistan ve Ermenistan bağımsızlıklarını kazanmış, bölgedeki etnik sorunlar tekrar su yüzüne çıkmıştır. Bu durum Cevahetya bölgesinde yaşayan Ermenileri de etkilemiştir.

Gürcistan'ın bağımsızlığını kazandığı günden itibaren Cevahetya bölgesinde yaşanan sorunu üç döneme ayırarak incelemenin uygun olacağı değerlendirilmektedir.

1991-2004 dönemi;

Gürcistan 1991 yılında bağımsızlığını ilan ettikten sonra, devlet başkanı olarak milliyetçi Zviad Gamsakhurdiya ülkenin başına geçmiştir. Gamsakhurdiya'nın politikaları Gürcistan içindeki farklı etnik gruplar üzerinde korku yaratmıştır. Cevahetya bölgesindeki Ermeniler de bu durumdan endişe duymuşlardır. Güney Osetya'nın özerklik statüsünün kaldırılması kararı Gürcü-Oset savaşına yol açmış ve Osetler Rusların da desteği ile Gürcüleri yenmiştir. Bu başarısızlık Gamsakhurdiya yönetiminin popülaritesini azaltmış ve ülke içi muhalefeti başlamıştır. Gamsakhurdiya hem Güney Osetya sorunu ile uğraşmış hem de ülke içindeki paramiliter unsurları etkisiz kılmaya çalışmıştır. Ancak, bu mücadelelerde başarısız olmuş ve Askeri Konsey yönetimine el koymuştur. Askeri Konsey daha sonra Gorbaçov döneminin dışişleri bakanı deneyimli politikacı Eduard Şevardnadze'yi ülkeye çağırmış ve onu devlet başkanı yapmıştır. Şevardnadze yönetimi; Moskova'nın da aracılığı ile Güney Osetya'yla Dagomis Antlaşmasını (1992) imzalamış ve Güney Osetya Gürcistan sınırına Rusya Federasyonu liderliğindeki Rus - Gürcü-Kuzey Oset ve Güney Oset askerlerinden oluşan barış gücü yerleştirilmiş ve Güney Osetya sorunu dondurulmuş olup bu durum günümüzde de sürmektedir (Corley 1997 : 2).

Batı dünyası gerek Güney Osetya, gerekse Abhazya sorunlarında sessiz kalmış ve Şevardnadze'yi Moskova karşısında yalnız bırakmıştır. İçinde

bulunduğu çıkmazdan kurtulmak ve Gürcistan'ın bağımsızlığını pekiştirmek isteyen Şevadnadze; Batı'ya sitemde bulunarak, istemese de BDT'ye üye olmuş ve 1994'te RF ile Askeri İş Birliği Antlaşması imzalamıştır. Bu anlaşma ile Moskova, Gürcistan'da dört tane askeri üs açma fırsatını yakalamıştır. Bu üslerden birisi de Cevahetya bölgesinde Ahılkelek'te bulunmaktadır (Aladişhvili 1999 : 5).

Gürcistan; hem içinde bulunduğu siyasi istikrarsızlık hem de kolektif sistemden liberal sisteme geçmenin verdiği sorunlar nedeniyle, derin bir ekonomik bunalım yaşamıştır. Rusya'nın da bu dönem içinde enerji konusunda Tiflis'i tehdit etmesi ve zaman zaman petrol, doğalgaz ve elektrik akışını kesmesi, bu ekonomik bunalımı ağırlaştırmıştır. Gürcistan'ın içinde bulunduğu bu kötü durum; Cevahetya bölgesinde yaşayan Ermenileri merkezden bağımsız hareket etmeye itmiştir. Bu dönem içinde Moskova ve Erivan, Cevahetya Ermenilerine büyük destek vermişlerdir. Cevahetya Ermenileri teşkilatlanmış ve Javak Halk Hareketini kurmuşlardır. 1990'lı yılların ilk yarısında yaşanan Dağlık Karabağ Savaşı için gönüllü olarak birçok Ermeni Cevahetya'dan Karabağ'a gitmiştir. Bu durum Cevahetya Ermenilerinin silahlanmasını sağlamakla birlikte, Cevahetya'da paramiliter unsurların da ortaya çıkmasına yol açmıştır (Corley 1997 : 55).

Tiflis Yönetimi; içinde bulunduğu sıkıntılı durum nedeniyle, bölgeye ilgi gösterememiş, hatta Tiflis'in atadığı valiler yerine bölgede Javak Halk Hareketinin seçtiği kişiler yönetimi üstlenmişlerdir. Bu durum; 1991-1995 yılları arasında Cevahetya bölgesini fiili olarak Tiflis'ten bağımsız hareket eden bir konuma taşımıştır.

1995-2003 dönemi;

Şevadnadze; ülke içindeki Abhazya ve Güney Osetya sorunlarını dondurduktan sonra, Tiflis yönetimini güçlendirme gayreti içine girmiştir. Ülke içinde idari yapıda değişiklik yapılmış ve rayonları içine alan vilayetler oluşturulmuştur.

Cevahetya bölgesinde ise; merkezi Ahıska olacak şekilde Samesi-Javakheti vilayeti oluşturulmuş ve Ermenilerin yoğun olarak yaşadığı Ahılkelek ve Ninosminde rayonları da bu vilayete bağlanmıştır. Bu düzenleme Ermeniler tarafından tepki ile karşılanmış ve bu durum giderek vilayet içindeki Ermeni nüfus yoğunluğunu azaltmak olarak görülmüştür. Fakat gelişmeler tam tersi olmuş ve Ermeniler vilayet sisteminin uygulamaya konmasından kısa bir süre sonra yine çoğunluğu oluşturan taraf olmuşlardır. Aslında bu düzenleme, Ermenilerin egemenlik alanlarının genişlemesine de yol açmıştır (Kabolat, Gül 2000 : 10).

Ermeniler, özellikle Ahılkelek'e Rus askeri üssünün açılması ile kendilerini daha da güvende hissetmeye başlamışlardır. Ancak, 1991-1994 yıllarına göre bağımsızlık söylemi Ermeniler arasında daha az kullanılmaya başlanmıştır. Bu gelişmede, Ermenistan'ın tutumu belirleyici olmuştur. Çünkü; Erivan yönetimi Dağlık Karabağ sorunu nedeniyle Azerbaycan ve Türkiye ile ilişki kuramıyor, dünya ile bağlantısını İran ve Gürcistan üzerinden sağlıyordu. Özellikle dış ticaretinin % 80'i Gürcistan üzerinden yapılmakta idi. Ermenistan'ın stratejik ortağı Rusya Federasyonu ile bağlantısını sağlayabileceği tek kapı yine Gürcistan'dı. Şayet Ermenistan, Cevahetya bölgesindeki ayrılıkçı Ermeni hareketini desteklerse, Gürcistan ile bir savaşa sürüklenebilir ve bölgesinde daha da tecrit edilmiş konuma düşebilirdi. Ayrıca, Moskova'nın desteği ile Dağlık Karabağ'da elde ettiği kazanımlarını da yitirebilirdi. Buna rağmen Erivan yönetimi; 1994'ten sonra Cevahetya Ermenilerinin bağımsızlık isteklerine kayıtsız kalmayarak, bu hareketi kontrol altına almıştır. Gürcistan içinde siyasi yolların kullanılarak, özerklik taleplerinin yerine getirilmesinin uygun olacağını değerlendirmiştir. Buradan da anlaşılmaktadır ki; Dağlık Karabağ sorununda yaşanan gelişmeler, Cevahetya bölgesinde yaşanan gelişmeleri doğrudan etkilemektedir. Tiflis yönetimi tarafından bölgeye atanan valiler, Ermeni kökenli Gürcü vatandaşlarıdır. Cevahetya bölgesi; Ahılkelek'te bulunan Rus askeri üssüne de güvenerek, bölgede fiili olarak bağımsız gibi hareket etmektedir.

Şevadnadze yönetiminin de, Moskova'nın destek verdiği Cevahetya Ermenilerinin üzerine giderek tekrar bir savaşa sürüklenmeyi göze alamadığını düşünmekteyiz. Şevadnadze; iktidarı boyunca ülke içindeki sorunları askıya almış, ancak bu sakin dönemde ne ekonomiyi ne de orduyu güçlendirebilmiştir. Tabiidir ki bu gelişmelerde Rusya'nın ve Batı dünyasının tutumları belirleyici olmuş ve bu durum Cevahetya sorununu doğrudan etkilemiştir (Kabolat, Gül 2000 : 11).

2004 sonrası dönem;

2003 yılındaki "Kadife Devrimle" iktidara gelen M.Saakashvili yönetiminin öncelikli hedefi Gürcistan'ın siyasi bütünlüğünü sağlamak olmuştur. Bu hedefe ulaşmak için Saakashvili zayıf olandan başlayarak özerk bölge ve cumhuriyetleri merkeze bağlama stratejisi geliştirmiştir. Bu nedenle ilk hedef Acaristan olmuş, Moskova'nın geri adım atması ve Batı'nın da desteği ile Acaristan sorunu başarı ile çözülmüştür. Daha sonra Saakashvili Güney Osetya'ya yönelmişse de, bu sorunun o kadar kolay çözülmeyeceğini görmüştür. Daha sonra ülke içindeki ekonomik, sosyal ve siyasi problemlere yönelmiş, Güney Osetya ve Abhazya sorunlarını zamana yayarak çözme stratejisi izlemiştir. Cevahetya bölgesi ne bir özerk bölge ne de bir özerk cumhuriyettir. Cevahetya'nın kendine has konumu, halkının çoğunluğunun Ermeni olmasından kaynaklanmaktadır. Bölge Ermenistan sınırında bulunması nedeniyle; Gürcistan-Ermenistan ilişkilerini etkilediği gibi Kafkasya'daki iç dinamiklerden de doğrudan etkilenmektedir. Cevahetya bölgesini önemli kılan bir diğer konuda Bakü-Tiflis-Ceyhan ham petrol boru hattının bölgeden geçiyor olmasıdır. Bu bölgede yaşanabilecek bir istikrarsızlık sadece bölgesel değil, küresel sonuçlar doğurabilecek nitelikler taşımaktadır. Bakü-Tiflis-Ceyhan ham petrol boru hattı projesine karşı olan tutumu da göz önüne alınırsa; Moskova'nın bölgedeki askeri varlığı, durumu daha da hassaslaştırmaktadır. Batı dünyası açısından da büyük önem taşıyan bu projenin güvenliği açısından, Cevahetya bölgesinde Tiflis Yönetiminin egemenliğinin sağlanması Batı tarafından da destek görebilir. Bu durumun Cevahetya bölgesindeki Ermenileri kaygılandırıldığını

düşünmekteyiz. Cevahetya ile ilgili olarak ön plana çıkan bir diğer konu ise; Ahıska Türklerinin geri dönüş sürecidir. Stalin döneminde yurtlarından edilen Ahıska Türklerinin bölgeye geri dönmesi durumunda yaşanacak gelişmeler sadece Gürcistan'ı değil, Türkiye Ermenistan ve Rusya Federasyonu'nu da yakından ilgilendirecektir. Gürcistan; 1999 yılında Avrupa Konseyine üye olurken, Ahıska Türkleri'nin 2010 yılına kadar bölgeye dönmesini sağlayacak yasal düzenlemeleri yapacağını garanti etmiştir (Jakobia 2004 : 45).

Fakat Tiflis Yönetimi bu konuda henüz bir adım atmış değildir. Türkiye; Avrupa Konseyi platformunda bu süreci sıkı bir şekilde takip etmeli ve hukuksal yollarla da talepte bulunabilmelidir.

5.2.2 Pankisi Sorunu :

Gürcistan'da Rusya gerginliğini artıran ve bölge dışı güçleri (ABD) Gürcistan meselesine dahil eden sorunların başında Pankisi vadisi gelmektedir. Pankisi (Panki) Vadisi Gürcü-Çeçen sınırında 65 kilometre uzunluğa sahip ve Tiflis'in 190 km. Kuzey doğusundadır. Vadide 8-12 bin Çeçen mülteci yaşamaktadır. Rusya, gerek 1. Çeçen savaşında (1994-96), gerekse 2. Çeçen savaşında (1999 ve hala devam eden) bu vadiye Çeçen direnişçilerin bulunduğunu iddia ederek vadiye müdahale etmek istemiştir. Gürcistan buna izin vermezken Rusya, 2000 - 2002 yılları arasında vadiyi belli aralıklarla bombalamış ve Rus-Gürcü gerginliğinin artışına sebep olmuştur. 11 Eylül saldırılarını bahane ederek Afganistan'a giren ABD, El-Kaide militanlarının bu vadiye barındığını iddia etmiş, Gürcistan iç kuvvetlerinin birlikleri tarafından Pankisi vadisinde özel operasyon düzenlenmiştir. Operasyon sonucunda gerçekten bazı El-Kaide bağlantılara rastlanmıştır ve ortadan kaldırılmıştır. ABD bununla ilgili olarak Gürcistan Silahlı Kuvvetlerine eğitim, donanım ve istihbarat elde etme açısından yardımda bulunmuştur. Rusya ise bölgeye ABD'nin gelişinden rahatsız olmakla birlikte, bölgede bulunan mülteciler içerisinde Çeçen savaşçıların olduğu ve onları "terörist" kabul edilmesi için baskıda bulunmaya devam etmektedir. Gürcistan hükümeti buna karşı çıkınca sürekli bu bölgeyi

bombalama tehditlerinde bulunmaktadır ve bundan çıkar sağlamaya çalışmaktadır (Avioutski, Colin 2005 : 88).

5.2.3 Rus Askeri Üsleri Sorunu :

Abhazya, Güney Osetya, Acaristan, Cevaheti ve Pankisi Vadisi meselelerinde mevcut olan Rus - Gürcü gerginliğinin en önemli sebeplerinden birisi de Rus askeri üsleridir. Gürcistan bağımsızlığını kazandığı 1991 yılından bu yana Vaziani, Gudauta, Batum ve Akhalkalı (Ahirkelek) üslerinden rahatsız olmuş ve bunların tasfiyesi için uğraşmıştır. Bu üslere ilaveten Abhaz-Gürcü ve Oset-Gürcü sınırlarına barış gücü kisvesi altında Rus askerinin yerleştirilmesi meseleye tuz biber ekmiştir. Zira çözümsüz bir şekilde 10 yılı aşkındır devam eden Abhazya ve Güney Osetya, her geçen gün Rus kontrolüne girmektedir. Bu duruma karşın Gürcistan, ABD, AB ve Türkiye'ye yaklaşarak Rusya'yı dengelemeye çalışmaktadır. 1999 yılında İstanbul'da yapılan AGİT zirvesinde imzalanan Avrupa Konvansiyonel Kuvvetler Anlaşması'na (AKKA) binaen, Vaziani, Gudauta üsleri 1 Temmuz 2001 tarihinde boşaltılmıştır. Aynı anlaşma gereği Gürcistan'da bulunan Rus Askeri Gücü 153 tank, 241 zırhlı araç ve 140 top'a indirmiştir. Rusya ABD ekonomik yardımı şarta bağlaması ve diğer ekonomik sebeplerle bu duruma razı olmuştur. Diğer iki üs olan Akhalkalı ve Batum üsleri ise Rusya'nın Ermenistan'daki üsleriyle ikmal ve haberleşme bağlantısı açısından büyük önem arz etmektedir. Türkiye ve Natonun varlığı ve kendi askeri ihtiyaçları sebebiyle bu üsleri mümkün olduğunca elde tutmak istemektedir. Bu nedenle Gürcistan'a kendisine olan 179 milyon dolarlık doğal gaz borcu karşılığında 15 yıl daha üsleri kiralamak istemektedir. Gürcistan bu teklife sıcak bakmazken Rusya, AKKA kararları gereği 31 Aralık 2003'e kadar üsleri boşaltmış olmalıydı. Ancak Rusya üslerden çıkmamıştır ve Gürcistan iç güvenliği açısından büyük bir tehdit teşkil etmektedir (Pirtakhia 2005 : 36).

Ahirkelek'te bulunan Rus üssündeki askeri personelin önemli bir kısmının Ermeni asıllı Rusya Federasyonu vatandaşları olduğu düşünülmektedir. 1999 yılında İstanbul'da yapılan AGİT zirvesinde Batı dünyasının baskıları sonucu Rusya, Gürcistan'da bulunan askeri üslerini önce uyarlanmış AKKA sınırlarına çekeceğini ve daha sonra da kademeli olarak kapatacağını belirtmiştir. Bu durum; Cevahetya'da bulunan Rus askeri üssünün durumunun ne olacağı tartışmalarını da beraberinde getirmiştir. Fakat bu konuda Moskova, şu ana kadar herhangi bir girişimde bulunmamıştır.

5.2.4 Karadeniz'in Kontrolü Sorunu :

Gürcistan, Karadeniz'de kıyısı bulunmasına rağmen, eski SSCB'nin Karadeniz donanmasından kendisine pay verilmeyerek, RF ve Ukrayna arasında paylaşılmasına tepki göstermişse de bir sonuç elde edememiştir. Abhazy ve Acaristan Özerk Cumhuriyetleri Karadeniz'de kendine ait karasularında Gürcistan'ın egemenliğini kabul etmektedir. Gürcistan ise silah dahil her türlü kaçakçılığın Karadeniz'den yapıldığını özellikle Abhazy ve Acaristan Özerk Cumhuriyetleri'ne ait karasularının bu maksatla yoğun olarak kullanıldığını iddia etmektedir. Gürcistan Karadeniz'de karasuları haricinde açık denizlerde kontrolü sağlamak suretiyle kaçakçılığı önlemek, Acaristan ve Abhazy Özerk Cumhuriyetleri üzerinde baskı ve caydırıcı unsur oluşturmak amacıyla, Ukrayna ve Türkiye'den gemi talebinde bulunmaktadır. Mayıs 1999 ayında Ukrayna ile yapılan görüşmeler sonucunda bir adet savaş gemisinin satın alınması konusunda anlaşmaya varmışlar ve söz konusu savaş gemisi Temmuz 1999'da Gürcistan donanmasına katılmıştır. İkinci bir geminin satın alınması için görüşmeler devam etmektedir. Gürcistan sınırlarının Gürcistan Sınır Birlikleri Komutanlığı'na devredilmesi ile birlikte Gürcistan karasularını kontrol etmek amacıyla, Karadeniz'de bulunan RF'na ait sahil güvenlik unsurları da 10 Temmuz 1999 tarihinde Gürcistan'dan ayrılmıştır (Pırtakha 2005 : 36).

Gürcistan'ın karasularında kontrolü sağlaması hali hazırda imkan dahilinde değildir. Söz konusu kontrol görevi Türkiye, ABD, İngiltere,

Almanya ve Yunanistan tarafından hibe edilen sahil güvenlik botları vasıtasıyla yerine getirilmeye çalışılmaktadır. Acaristan ve Abhazya Özerk Cumhuriyetleri ile Gürcistan arasında karasularının kontrolü konusunda görüş birliğine varmalarının ve gayretlerini birleştirmelerinin bölgedeki istikrara ve kaçakçılığı önlemeye katkıda bulunacağı değerlendirilmektedir.

5.2.5 İç İstikrarın Sağlanabilmesinde Gürcistan Asayiş Unsurları

Gürcistan Silahlı Kuvvetlerindeki Gelişmeler ; 1991 tarihinde Gürcistan bağımsızlığı ilan edildikten hemen sonra Gürcistan silahlı kuvvetleri kuruldu. İlk kurulan silahlı kuvvetler teşkilat çatısı altında Savunma Bakanlığı, İçişler Bakanlığı ve Milli Güvenlik Bakanlığı toplanmaktaydı. Savunma bakanlığı çatısı altında ilk başlangıçta “Milli Gvardia Komutanlığı” faaliyet göstermeye başlamıştır. Bu birlik bağımsız Gürcistan’ın ilk düzenli birliği olarak sayılmaktadır. Müteakiben İçişleri Bakanlığına bağlı “İç Kuvvetler Komutanlığı” ve ardından Milli Güvenlik Bakanlığına bağlı “Özel Kuvvetler Komutanlığı” kurulmuştur ama 1998 tarihinde lav edilip birlikler İç Kuvvetler Komutanlığına bağlanmıştır (Pirtakhia 2005 : 44).

Gürcistan silahlı kuvvetleri kurulmasından hemen sonra iç savaşa sürüklenmiş, bu savaşla ciddi kayıplara ulaşmıştır. Gürcistan Deniz Kuvvetleri’nin görevi, Gürcistan kıyılarını, Karadeniz kuzeyinde ve güneyinde deniz sınırlarını ve Supsa’daki petrol boru hattını korumaktır. Sovyetler Birliği’nin dağılmasıyla birlikte, Gürcistan, Sovyet Karadeniz Donanmasının çeşitli tip, sınıf ve büyüklükteki 18 parça gemi ve deniz aracına el koymuştur. Halen, bu gemilerin ve araçların çıkarma gemileri, firkateyn dahil, kullanılabilecek olanlarının sayısı toplam 3 adettir. Eski KGB ‘ye bağlı Sahil Güvenlik Komutanlığı’nın da 3 adet avcı botu ve gayri faal olan 2 adet Sahil Gözetleme Radarı mevcuttur. Bu radarlar şu anda hizmet dışına çıkarılmıştır. Subay sayısı 141’dir. Bunun ancak bunların % 69 kadarı Deniz Harp Okulu’ndan mezundur. Diğerleri sivil ticaret filosu kaynaklıdır. Gürcistan’daki durum hem mali imkanların kısıtlı olması, hem de teknik bilgi eksikliği

nedenlerinden dolayı, Gürcistan Deniz Kuvvetleri'nin muharebe gücü bulunmamaktadır. Bu sebepten dolayı Deniz Kuvvetleri imkanları Gürcistan Deniz Stratejisini karşılayabilecek nitelikte değildir. Bu nedenle Karadeniz'in güvenliği sağlanamamaktadır. Gürcistan Savunma Bakanlığındaki Gelişmeler; son zamanlarda Gürcistan savunma ve güvenlik alanında geniş modernizasyon ve değişiklikler yapılmaktadır. 2006 yılı sonuna kadar NATO standartlarına uyması için Gürcistan Silahlı Kuvvetlerinin öncelikleri belirlenmiştir. Askeri alanda Gürcistan ilgili uluslar arası anlaşmalar doğrultusunda NATO ile işbirliği yapmaktadır. İttifakla işbirliği yapılması sadece askeri değil askeri - siyasi yönden Gürcistan askeri politikasının önceliğidir. Öncelikler aşağıdaki gibidir;

- 1- NATO üyesi olan ülkelerle ilişkilerin geliştirilmesi ve tehlike çıktığında NATO askeri kuvvetlerinin kullanılması.
- 2- NATO üyesi olan ülkelerin askeri tecrübelerinin kullanılması ve silahlı kuvvetlerin yeniden teşkilatlanması.
- 3- Komşu olan ülkelerle askeri alanda faydalı işbirliği yapılması.
- 4- NATO ile işbirliğinin genişletilmesi, Gürcistan Silahlı Kuvvetlerinin NATO standartlarına dönüştürülmesi maksadıyla aşağıdaki işlemler yapılmaktadır.
 - a- Planlama ve analiz prosedürüyle ilgili NATO-Gürcistan müşterek grup oluşturulması, savunma alanında işbirliğinin geliştirilmesi.
 - b- Gürcistan'da askeri-siyasi görevlilere askeri işbirliği konularında seminer verilmesi
- 5- BDT tarafından hazırlanan tatbikatlara ve eğitim çalışmalarına katılması.

6- Yönetim ve kontrol, lojistik ve başka alanlarda programlar gerçekleştirmesi için NATO ülkesi olan ülkelerle istişareler yapmaya devam edilmesi.

7- NATO üyesi ve müttefik ülkelerin tecrübesini göz önüne alarak barış çalışmalarının hukuki yönünün iyileştirilmesi(Pirtakhia 2005 : 46).

Gürcistan barışa yönelik dış politikasını sürdürmektedir. Amacı üçüncü ülkeye karşı oluşturulan askeri birliğe katılmaması, uluslar arası ilişkiler geliştirmesi, kendi kuvvetlerine ve dünya birliğine dayanarak toprak bütünlüğü ve vatandaşların güvenliğinin sağlanmasıdır. Diğer demokratik ülkelerle ilişkilerini genişletmek maksadı da “Kafkas Bölgesinde Barışı Sağlama İnisiyatifi” anlaşması imzalanmıştır. Gürcistan GUÖAM grup üyesi olarak katılmaktadır. (Gürcistan, Ukrayna, Özbekistan, Azerbaycan, Moldavya) Ayrıca Gürcistan BDT, AGİT, üyesidir ve AGSK (Avrupa Genel Silahlı Kuvvetleri) anlaşması imzalamıştır. Silahlı kuvvetlerin temel amacı barış ve istikrarın sağlanması ve gerekli olduğunda toprak bütünlüğünün korunmasıdır. Ülkenin milli savunma politikası silahlı kuvvetlerin saldırılara karşı hazır olmasını sağlayan askeri gereklere dayanmaktadır. Gürcistan Avrupa-Atlantik Güvenlik Teşkilatlarıyla işbirliği yapmayı tercih etmektedir (Pirtakhia 2005 : 46).

Gürcistan İç Kuvvetler Komutanlığındaki Gelişmeler; Gürcistan İçişleri Bakanlığı'na bağlı İç Kuvvetler Komutanlığı 12 Eylül 1991 tarihinde kurulmuştur. İç Kuvvetler Komutanlığı'nın kurulmasının sebebi Gürcistan'ın Anayasası tarafından İçişleri Bakanlığına verilmiş olan asayiş ve iç güvenliğin sağlama sorumluluğunun olmasından ve anayasaya göre iç sorunlara Savunma Bakanlığı'na bağlı birliklerin karışmamasından kaynaklanmaktaydı. İç Kuvvetler Komutanlığı'nın asli görevleri olarak, devlet savunmasına katılmak, asayiş düzgün olmayan bölgelerde asayiş sağlamak, kritik tesisleri ve enerji hatlarını korumak ve doğal afetlerde yardım kurtarma hareketini icra etmek

olarak belirlenmiştir. İç Kuvvetler Komutanlığı kurulmasından itibaren Güney Osetya, Abhazya ve Pankisi vadi bölgelerinde asayiş sağlanmasında büyük katkı sağlamıştır. Abhazya ve Güney Osetya'da asayiş sağlama bildiğimiz gibi mümkün olmadı, ama Pankisi Vadisi ve diğer bölgelerde asayiş sağlama hareketi başarıya ulaştı. Gürcistan İç Kuvvetler Komutanlığı ve Türkiye Jandarma Genel Komutanlığı arasında 1997 tarihinde imzalanmış olan "Türkiye Jandarma Genel Komutanlığı tarafından Gürcistan İç Kuvvetler Komutanlığına Lojistik ve Eğitim Alanlarında Yardım ve Destek" anlaşma çerçevesinde Gürcistan İç Kuvvetler Komutanlığı'nın Türkiye Jandarma Komutanlığına benzer sisteme dönüştürme çalışmaları başlamıştır. Bu projenin amacı Gürcistan üzerinden geçen Avrasya koridorunun güvenliğini Türkiye, Gürcistan ve Azerbaycan tarafından koordineli ve benzer teşkilatlarla koruma sağlanmasıydı. Bu projeyi gerçekleştirmek amacıyla İç Kuvvetler Komutanlığı bünyesinde "Danışma ve Eğitim Grup Komutanlığı" kuruldu. Daha sonra 30 Mayıs 2002 tarihinde İç Kuvvetler Kurslar Tabur Komutanlığı yerine İç Kuvvetler Okul Komutanlığı kuruldu ve subay- astsubay eğitimine başlanmıştır. Buna paralel olarak İç Kuvvetler Komutanlığı Türkiye Jandarma Genel Komutanlığına benzer teşkilata dönüştürme projesinin yürütülmesine de başlamıştır. Bu proje bir çok ilgili devlet organları tarafından uygun görüldü ama bazı batılı devletler ve uluslar arası organizasyonlar tarafından görevlendirilmiş olan danışmanlar tarafından uygun görülmedi. Bu danışmanlar tarafından, İçişleri Bakanlığına askeri bir kuvvetin bağlanması veya kontrol altına verilmesinin demokrasi prensiplerine aykırı olduğu açıklanmıştır ve eğer Gürcistan hükümeti tarafından böyle karar alınırsa gelecekte demokratik gelişmeler açısından uluslar arası platformda sıkıntılar yaşanacağını rapor edilmiştir. Son gelişmelere göre ise proje durdurulmuştur ve her hangi bir resmi açıklama yapılmamaktadır (Pirtakhia 2005 : 52)

Sonuç olarak Gürcistan'ın toprak bütünlüğünü koruması Türkiye açısından son derece önem arz etmektedir. Mevcut ekonomik ilişkilerin sağlam bir zemine oturması Gürcistan'ın ancak güvenli bir ülke olmasıyla sağlanabilecektir.

5.3 Gürcistan'ın Rusya Federasyonu (RF) ile İlişkileri :

Gürcistan; kuzey ve kuzeydoğuda Rusya Federasyonu (Adigey Özerk Cumhuriyeti, Kabarday-Balkar Özerk Cumhuriyeti, Kuzey Osetya Özerk Cumhuriyeti, İnguşya Özerk Cumhuriyeti, İçkerya- Çeçen (Çeçenistan) Özerk Cumhuriyeti, Dağıstan Özerk Cumhuriyeti),: batıda Karadeniz, güneyde Türkiye ve Ermenistan, doğuda Azerbaycan ile çevrilidir. Milletlerarası politika bakımından, bugün Kafkasların en sessiz üyesi Gürcistan'dır. Bugün kendi iç gelişmelerinin yoğunluğu ile uğraşmaktadır. Fakat bu iç gelişmeler de kendiliğinden ortaya çıkmış olmayıp, Gürcistan'ın dış gailelerini teşkil etmektedir (Bakradze 2004 :37).

Gürcistan eski bir Sovyet unsuru olarak Rusya ile derin ilişkilere ve geçmişe sahip olmuştur. Bu nedenle Gürcistan-Rusya ilişkilerine değinmekte fayda mütalaa etmekteyiz.

Gürcistan, coğrafi olarak Rusya ile Ermenistan arasında yer almaktadır. Bu bağlantı kopukluğu, Rusya'nın, Ermenistan politikasını yeteri kadar aktif bir hale getirmesinde önemli bir engel teşkil etmektedir. Bu sebeple Rusya adeta Gürcistan'ı çiğneyerek, onun üzerinden Ermenistan'a ulaşmak istemektedir. Bölgedeki etnik çatışmaları devamlı tahrik eden Rusya, Gürcistan'daki azınlıkları kışkırtarak, Gürcistan'ı kendisine bağlanmaya zorlamak istemektedir. Ermenistan'dan sonra Gürcistan'ın Rusya'nın hakimiyetine girmesi, Rusya için Kafkaslar'da kuvvetli bir pozisyonunun doğmasını sağlayacaktır. Böyle bir durumun ise, Kafkaslar'da bir Türk-Rus mücadelesini şiddetlendireceği ve hatta işin içine İran'ın da karışması ile, Kafkaslar'da daha kompleks bir durumun ortaya çıkacağı şüphesizdir (Armaoğlu 1993 : 10).

Rusya ve Gürcistan arasındaki artan gerilimi tartışmayı her iki tarafında birbirinden tamamen farklı olarak algılanmaktadır. Rusya tarafı Tiflis'i, Rusya'ya saldırılarında Gürcistan topraklarından yararlanan teröristlere karşı

gerekli güvenlik önlemlerini almamakla suçlarken; buna cevaben Gürcistan tarafı da Moskova'yı Kafkaslardaki emperyalist hükümlranlığını yeniden tesis etmek için, kendi güvenlik sorunlarını kullanarak Gürcistan'ın iç istikrarını zedelemekle suçlamaktadır. Sovyet sonrası dönemde Tiflis ve Moskova arasında artan gerginliğin kökleri 1990'lı yılların başlarında Gürcü çoğunluğun biran önce Moskova'dan ayrılıp bağımsızlık kazanmak için örgütlenmeleriyle başlayan gelişmelere kadar gitmektedir. Sovyetler Birliği'nin dağılmadan önceki son yıllarında komünizm karşıtı milliyetçi Gürcü muhalefet, Gürcistan'daki komünist gücün kurumsal temellerini sarsmak için grevleri ve diğer sivil başkaldırı hareketlerini kullandılar. Bu olaylar, Cumhuriyetin Sovyetler Birliği'nden bağımsızlığını kazanmasında önemli bir rol oynamıştır. Rusya'nın Gürcistan'ı kendi etki alanı içinde tutma isteğinin, Kafkas petrolünün ve doğal gazının uluslararası pazarlara ihracını kontrol etme isteğinden ayrı düşünölemeyeceği, yaygın olarak paylaşılan kanıdır. Moskova, Rusya topraklarına uğramadan geçen Bakü-Tiflis-Ceyhan petrol boru hattının inşasına başından bu yana karşı çıkmıştır. Rusya'nın bu projeye itiraz etmesinin başlıca nedeni bu boru hattının Hazar petrol ve doğal gazının transit yolları üzerindeki Rusya tekeline zayıflatacağı gerçeğidir. Moskova aynı zamanda bu yolla Hazar bölgesindeki devletlerin kendi ekonomilerini Rusya'dan bağımsız olarak geliştirmelerinden de korkmaktadır. Bu bağlamda, Gürcistan'ın stratejik önemi Doğu-Batı enerji koridoru üzerindeki kilit önemde stratejik bir aktör olarak, Rusya'nın Hazar petrol ve doğal gazının taşınması üzerindeki tekeline zayıflatabilecektir. Ancak, Gürcistan'ın ekonomik ve sosyal sorunları ve aynı zamanda Rus gaz ürünlerine olan bağımlılığı, onu Rusya karşısında baskılara açık bir hale getirmektedir. Baku-Tiflis-Ceyhan boru hattına Gürcistan'ın desteğini azaltmak için Moskova tüm gayreti ile Gürcistan'ın uzun vadeli çıkarlarının Baku-Tiflis-Ceyhan petrol boru hattının inşasında değil, Rusya'nın Gürcistan'a kesintisiz sağlayacağı enerjide olduğunu gösterme çabalarını arttırmıştır. Bu stratejiye dayanarak, Moskova Gürcistan'ın Rus gaz sevkıyatına olan bağımlılığını maniple etme politikasını yoğunlaştırmıştır. Rusya bu çerçevede 2000 yılı Aralık ayından bu yana

cumhuriyete sağladığı doğalgazı periyodik olarak kesmektedir. Tiflis'in en önemli elektrik tedarikçisine teslimatta gerçekleşen bu doğalgaz kesintileri elektrik kesintilerine sebep olmaktadır. Sonuç olarak, bu politika Gürcistan'da çok önemli bir enerji krizinin ortaya çıkmasına yol açmıştır. Gerçi Moskova bu kesintilere neden olarak Gürcistan'ın ödemediği faturaları gösterse de, asıl neden daha ziyade Rusya'nın Gürcistan'ın gaz sevkiyatını kontrol altında tutmak gibi bir politik motivasyondan kaynaklanmaktadır. Moskova'nın Sovyet-sonrası diğer cumhuriyetlerle olan ilişkilerinde olduğu gibi, Gürcistan'a karşı da Rusya'nın taleplerini kabul etmediği takdirde doğal gaz vermeyeceğini ve elektrik kesintilerinin olacağını ima etmektedir (<http://www.chveneburi.net>, Şubat 2006).

Moskova'nın Tiflis'e karşı kullandığı bir diğer baskı unsuru da Gürcistan'daki Rus askeri üslerini kapatmadaki gecikmedir. Konuyla ilgili olarak daha önceki kısımlarda ayrıntılı değinmiştik.

Gürcistan'ı kendi etki alanı içinde tutmak için Moskova Gürcistan'la vize rejimi uygulamasından doğan anlaşmazlığını da büyütmüştür. Bu amaçla, Moskova 5 Aralık 2000 yılında Gürcistan vatandaşlarına uyguladığı vize rejiminde değişiklik yapmıştır. Yeni vize uygulamasındaki en çarpıcı nokta, Moskova'nın Abhazya ve Güney Osetya sakinlerinin vizesiz seyahat hakkının devamını öngörmesidir. Bu Cumhuriyetlerin, Gürcistan'ın başka yerlerinde yaşayan halklarından farklı bir şekilde muamele görmesi (Moskova'nın vize rejimi aynı zamanda Abhazya ve Güney Osetya yaşayanlarına Rus pasaportu verilmesini de içermektedir) Gürcistan'ın bağımsızlığına ve toprak bütünlüğüne karşı bir meydan okuma izlenimi vermektedir. Bu gelişmeler karşısında, Gürcistan Parlamentosu Moskova'nın bu vize rejimi ile Gürcistan'a karşı açıkça yayılcı ve emperyalist politikalar izlediğini ve sonunda Abhazya ve Güney Osetya'nın ilhak edileceğini iddia etmektedir. Tiflis'in egemenliğini sürdürebildiği alanlarla (Abhazya ve Güney Osetya dışında kalan Gürcistan toprakları) ilgili olarak Rusya'nın uygulamaya koyduğu yeni vize rejimi Rusya'da çalışan 500.000 kadar Gürcistan

vatandaşını baskı altına almayı hedeflemektedir. Yeni vize rejimi Gürcistan'da işsizliği artırarak, yoksulluğun daha da büyümesine ve Gürcistan ekonomisinin zayıflamasına neden olabilir. Moskova'nın beklentisi Gürcistan'daki sosyal huzursuzluğun getireceği baskıyla Gürcistan yönetiminin Rusya'nın taleplerini kabul edeceğidir. Ancak, Moskova'nın enerji konusundaki politikası gibi, bu uygulama da, vize uygulamasından zarar görece kitlelerin Rusya aleyhindeki duygularını beslemesi ile sonuçlanması ihtimali çok yüksektir. Rusya ve Gürcistan arasında zaten gergin olan ilişkiler, Moskova'nın Gürcistan yönetimini kendi topraklarını uluslararası teröristlere Çeçenistan'da savaşılabilmeleri için kullanılmakla suçlayınca dramatik boyutlara ulaştı. Moskova ayrıca, Gürcistan'ın Rus-Gürcistan sınırı boyunca Pankisi Vadisi'nde üsler açarak, Çeçenler için güvenli bir ortam sağladığını iddia etmektedir. Moskova iddiasını, Gürcistan'da yaklaşık 5000 Çeçen mülteci ve Gürcistan'ın Kuzeydoğusunda 7000 kadar yerel etnik Çeçen insanının yaşamasına dayandırmaktadır. Buna cevaben Pankisi Vadisi'ne Rus askerlerinin yerleştirilmesi isteklerine karşı çıkan Gürcistan, Rus sınırı boyunca güvenlik önlemlerini artıracaklarını ifade etmiştir (Jakobia 2004 : 71).

Karadeniz'deki 2 önemli limandan birisi olan Batum, Gürcistan'a aittir. Kendisine ait sadece Novorosisk limanı olan Rusya (Karadeniz sahillerinin geri kalanı bu tür bir liman inşasına uygun değildir) dış ticareti için Gürcistan'a bağımlı kalmakta ve bu durum Rusya'nın hiç hoşuna gitmemektedir. Mevcut Gürcistan yönetimi, geleceklerini batı bloğu içinde görmektedir. Gürcistan'ın yakın bir gelecekte NATO'ya üyelik başvurusu yapması beklenmelidir. (NATO genel sekreterinin bu ülkeye yaptığı ziyaretler oldukça anlamlıdır) Batı bloğuyla yapılan bu flört, Rusya için kabul edilebilir değildir. Rusya, yanı başında bir ABD kalesi görmek istememektedir. Eğer petrol boru hatlarının Gürcistan'dan geçmesi önlenebilirse geriye ya Rusya hattı veya Rusya kontrolündeki Ermenistan hattı seçeneği kalmaktadır. Bunun dışındaki ihtimaller (Batı müttefiki Gürcistan-Türkiye hattı) Rusya'nın Hazar petrolerindeki kontrol gücünü yok edecektir (Jgarkava 2004 : 71).

Gürcistan, RF'nu kendi istikrar ve bağımsızlığına karşı en büyük tehdit olarak görmektedir. Kafkaslar ve Gürcistan'ın bağımsızlık ve istikrarını tehdit eden RF'nu dengeleyebilmek maksadıyla ABD, Almanya ve Türkiye gibi önde gelen Batılı ülkelerin yanı sıra, topluluk olarak AK, NATO, AGİT, AB ve diğer kuruluşlarla yakın ilişkiler kurmaktır. Gürcistan, bu ilişkilerden beklentisini siyasi ve stratejik boyutunun yanı sıra ekonomik çıkarların da bu kapsamdaki iş birliğinde görmektedir. Nitekim Avrasya Ulaşım Koridoru (TRACECA) ve Hazar petrol kaynaklarının Batı'ya taşınması gibi projelerin gerçekleştirilmesini ülkenin refahına katkıda bulunması ve aynı zamanda Batı'nın çıkarlarının Gürcistan ile özdeşleşmesi amaçlanmaktadır. Bu politik yaklaşım bir bakıma, ülkenin bağımsızlığı, istikrarı, toprak bütünlüğü ve siyasi birliğin teminatı olarak görülmektedir. Gürcistan'ın Rusya Federasyonunun etki sahasından uzaklaşarak Batı ile entegrasyona girme çabasına karşılık, eski SSCB ile olan tarihi, kültürel, ekonomik, siyasi, politik ve askeri ilişkileri bu uzaklaşma arzusunu frenlemektedir. Uzun süre Rusya egemenliği altında kalmış olması, komünist rejimin vermiş olduğu öğreti ve alışkanlıklardan vazgeçilememesi yeni rejimin tesis edilmesinde belirsizlikler ve bu belirsizliklerin yarattığı otorite boşluğu, kargaşa, kanunsuzluklar, iktidar mücadeleleri yeniden yapılanma ve batı ile iş birliği programlarına olan güvenini, engellemektedir. Gürcistan'ın mevcut politik yaklaşımının Batı ile azami iş birliği ve entegrasyonu gerçekleştirmek şeklindedir (Kurakhçisviki 2002 : 23).

Gürcistan'ın Rusya ile enerji bağımlılığı olduğu ortadadır. Gürcistan, gaz ikmal kaynaklarını çeşitlendirme çabaları içerisinde olduğunu görmekteyiz. Gürcistan Dışişleri Bakanı Gela Bejaaşvili, Gürcistan'ın Rus gazındaki büyük fiyat artışının ardından enerji bağımlılığını azaltmak için Orta Asya, Azerbaycan ve İran'dan gaz ithal etmeyi düşündüğünü açıkladı. Ermeni mevkidaşı Vardan Oksanyan ile Erivan'da düzenlediği ortak basın toplantısında, "Birkaç yıl içinde farklı ülkelerden gaz ithal etmeyi başarmak zorundayız" dedi. Bakan ayrıca ülkesinin, İran ile Ermenistan arasında 141 kilometre uzunluğundaki bir gaz boru hattının tamamlanmasının ardından

İran gazı elde edeceğine dair umudunu da dile getirdi. Bejvaşvili sözlerini, “Gaz boru hattı tamamlandığında, Ermeni toprakları üzerinde gaz elde etme olasılığını tabi ki inceleyeceğiz. Ancak bugün, Azerbaycan’dan geçen mevcut yolu kullanıyoruz” şeklinde sürdürdü (Ajance France Presse :18.01.2006).

Bakü-Tiflis-Ceyhan boru hattına Gürcistan'ın desteğini azaltmak için Moskova tüm gayreti ile Gürcistan'ın uzun vadeli çıkarlarının Bakü-Tiflis-Ceyhan petrol boru hattının inşasında değil, Rusya'nın Gürcistan'a kesintisiz sağlayacağı enerjide olduğunu gösterme çabalarını arttırmıştır. Bu stratejiye dayanarak, Moskova Gürcistan'ın Rus gaz sevkiyatına olan bağımlılığını manipüle etme politikasını yoğunlaştırmıştır. Rusya bu çerçevede 2000 yılı Aralık ayından bu yana cumhuriyete sağladığı doğalgazı periyodik olarak kesmektedir. Tiflis'in en önemli elektrik tedarikçisine teslimatta gerçekleşen bu doğalgaz kesintileri elektrik kesintilerine sebep olmaktadır. Sonuç olarak, bu politika Gürcistan'da çok önemli bir enerji krizinin ortaya çıkmasına yol açmıştır. Rusya'nın Gürcistan üzerinde giderek artan baskılarına karşı bir denge oluşturmak için, Tiflis ABD ile ilişkilerini güçlendirmeye yönelmiştir. Bu nedenle, Nisan 2002'de Gürcistan'ın sınır güvenliğinin sağlanması ve silahlı kuvvetlerinin modernizasyonu için 64 milyon dolar bütçeli "Eğit ve Donat" programı çerçevesinde ABD ile ilişkilerini yoğunlaştırmıştır. Ancak, "Eğit ve Donat" programı, oldukça küçük bir askeri yardım olduğundan, Gürcistan'ın bunu Abhazya ve Güney Osetya üzerinde yeniden kontrolünü tesis etmesi için kullanabilmesi çok zordur. Programın amaçlarına paralel olarak, yalnızca 1600 Gürcistan askeri eğitilecektir ve bu sayı Abhazya ve Güney Osetya'daki ayrılıkçı hareketleri Gürcistan'ın kontrol altına alması için yeterli değildir. Gürcistan'daki bu yeni durum Irak krizi nedeniyle Gürcistan'ın desteğine ihtiyaç duyan Washington'un Moskova ile olan ilişkilerini de sarsabilecek boyutlara ulaşmıştır. Ancak ABD, Putin'in tehditlerine kesin bir dille karşı çıkmış ve Gürcistan'daki Çeçen asi üslerine saldırmak istemekle suçlamıştır. Bu kriz esnasında, Tiflis'i desteklediği için, Gürcistan Parlamentosu Irak Savaşı sırasında ABD ordusunun tüm askeri tesislerini kullanmasına izin vermiştir. Gürcistan Parlamentosu ayrıca, 21 Mart 2003 tarihinde

Gürcistan'da bulunan tüm ABD görevlilerine diplomatik dokunulmazlık vermiştir. Tepki olarak Rusya Parlamentosu Gürcistan Parlamentosunun bu kararlarını Moskova ve Tiflis ilişkileri için zararlı bir nitelik taşıdığını bildirmiştir. Gürcistan'ın ABD ile giderek artan işbirliği Tiflis'i NATO üyeliği için 2002 yılının Sonbaharında resmen başvurmak için cesaretlendirmiştir. Halihazırda ABD'nin Gürcistan'a verdiği destekten rahatsız olan Moskova, Tiflis ve NATO arasındaki gelişen ilişkilerden giderek endişelenmektedir. Özellikle, Rusya Gürcistan'ın, Rus toprakları üzerinde keşif operasyonları yapabilecek NATO casus uçaklarına hava sahasını açmasını istememektedir. Bu nedenle, Rusya Dışişleri Bakanlığı sözcüsü Aleksander Yakovenko "NATO radarlarının ve keşif uçaklarının (AWACS) Gürcistan'da olası konuşlandırılması, Rusya'nın ulusal çıkarlarına aykırıdır ve Moskova'yı koruyucu karşı önlemler almaya zorlar" demiştir (Gogaşidze 2005 : 25).

Tablo 13'te görüldüğü gibi Rusya Gürcistan'ın en fazla dış ticaret hacmi gösterdiği ülkedir. 2003 yılı verilerine göre toplam ihracatının % 17'si ile Türkiye'den sonra, ithalatında ise % 14.2'si ile en fazla ticaret hacmi gösterdiği ülkedir. İthalatın bu denli artmasındaki en önemli neden doğalgaz ithalinden kaynaklanmaktadır. Gürcistan yıllık 41 milyar fit doğalgaz tüketiminin tamamını Rusya'dan sağlamaktadır. 02 Kasım 2003 Meclis seçimlerinde iktidar partisinin başarılı bir görüntü sergileyemeyeceğinin farkında olan Şevadnadze, batılı kuruluşlar ve ülkelerin gözündeki önemini artırmak için gizlice 01 Temmuz 2003'te Rus gaz dağıtım şirketi Gazprom ile 25 yıllık bir stratejik ortaklık anlaşması imzalanmasını onaylamıştır. Ayrıca, 06 Ağustos 2003 tarihinde de Rusya elektrik kesiminde tekel şirket olan Birleşmiş Elektrik Sistemleri şirketinin yan kuruluşu olan UES Nordic, Tiflis'in enerji ihtiyacını karşılayan Telasi elektrik jeneratörünün hisselerinin % 75'ini ele geçirmiştir (Suleiman 2003 : 2).

Gürcistan ekonomisini önemli ölçüde Rusya'nın kontrolüne bırakan bu anlaşmanın bir sonucu da Rusya'nın Gürcistan iç siyasetinde ve Şevadnadze'nin yakın çevresindeki ağırlığını artırması olmuştur. Şevadnadze

Rusya yanlısı görüşleriyle bilinen Sosyalist Partinin lideri Vakhtang Rcheushvili'yi "Yeni Bir Gürcistan İçin" seçim bloğuna önemli bir ortak olarak katılmaya ikna ettiğinde Rusya, Şevardnadze'nin siyasi zayıflığını, bu ülke siyasetindeki ağırlığını artırmak için kullanmanın ilk adımını atmış oluyordu. Hatta bu seçim bloğu seçimlerden hemen önce Tiflis'te "Rusya ile Birlikte Avrupa'ya" yazan bir pankartı dahi kullanabilmiştir (Holley 2003 : 1).

Gürcistan'ın Rusya'nın UES elektrik şirketine olan borcu çok yüksektir ve üç milyon ABD doları düzeyindedir. Ayrıca, 500.000 Gürcü de Rusya'da işçi konumunda çalışmakta ve kazandıkları paraları döviz olarak ülkelerine geri göndermektedir. Bu döviz geliri de hiç de küçümsenmeyecek miktardadır ve 700 milyon ABD doları dolayındadır (Gvasdes 2003 : 1).

Gürcistan'ın kendisine olan bağımlılığından da yararlanan Moskova, Gürcistan'ın iç siyasetteki sıkıntıları kendisinin bölgesel etkinliğini artırmak için daha rahat bir şekilde kullanabilmektedir. Aslında, bölgesel sorunların kaynakları dikkatle incelendiğinde Rusya ile ilişkilerin Gürcistan'ın istikrarı açısından eskiden olduğu gibi belirleyici bir rol oynamaya devam edeceği görülmektedir.

BÖLÜM VI

TÜRKİYE-GÜRCİSTAN JEOKONOMİK İLİŞKİLERİ

Türkiye'nin 13 Ekim 1921 Rus antlaşması ile belirlenen Gürcistan sınırı Sovyet Rusya döneminde ve günümüzde herhangi bir değişikliğe neden olmamıştır. Gürcistan'ın 09 Mart 1990 tarihinde egemenliği ilan etmesi ile birlikte değişmeyen mekan koşullarına karşın zaman koşullarında farklılık ortaya çıkmıştır. Türkiye'nin kuzeydoğusuna komşu olan Gürcistan ile sınırına bakacak olursak;

Eski Sovyetler Birliği'yle aramızda 610 km. uzunluğundaki sınır Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti, Ermenistan, Gürcistan olmak üzere üçe bölünmüş oldu. Gürcistan sınırı, Ermenistan sınırından sonra ufak bir yay çizip batıya yönelir ve Hozapin gölünün üzerinden geçerek Kurtkale yakınında Kura nehri vadisine ulaşır, buradan itibaren 10 kilometre kadar kuzey doğuya doğru bu akarsuyun talveg hattını takibeder, sonra kuzey batıya yönelir ve buradaki dağların su bölümü çizgisinden geçerek Posof'un kuzeyinde Kura'nın kollarından Çaksu vadisine ulaşır ve 20 kilometre kadar bu suyun talveg hattını izler ve bir çıkıntı yaparak batıya doğru yönelir, yöredeki dağların oluşturduğu sırtlardan geçerek Çoruh vadisine iner ve biraz sonra da Karadeniz kıyısındaki Sarp'ta son bulur. Gürcistan – Türkiye sınırının uzunluğu 276 km.dir (Günel 1997 : 88)

Sınırın tarihçesine bakacak olursak; 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı'nı müteakip 03 Mart 1878'de Ruslarla yapılan Ayestefenos (Yeşilköy) Antlaşması'yla Batum, Kars, Ardahan ve Beyazıt sancakları Rusya'ya bırakılıyordu. Ancak, 13 Temmuz 1878 tarihindeki Berlin Konferansı'nda alınan karara göre Beyazıt Sancağı Osmanlılara iade edildi, fakat Ayestefenos (Yeşilköy) Antlaşmasındaki diğer hususlarda aynen kabul edildi. Bu durum I. Dünya savaşına kadar böyle devam etti. Savaşın sonlarına

doğru Rusya, içerde büyük bir ihtilal patlak verince, savaşı bırakmak zorunda kaldı ve o zaman müttefik cepheyi oluşturan Almanya, Osmanlı İmparatorluğu, Avusturya-Macaristan ve Bulgaristan'la Brest-Litovsk antlaşmasını imzaladı. Bu antlaşmanın Osmanlı devleti'ni ilgilendiren maddelerine göre; Rusya, Kars, Ardahan ve Batum sancaklarını boşaltacak ve Osmanlı Devletine iade edecekti. Evliye-i Selase adı verilen bu üç vilayetten Ruslar çekilmeye başlayınca Ermeni çeteleri bu bölgede yaşayan Türklere karşı katliama başladılar. Türk ordusu duruma müdahale etti ve Ermenileri Arpaçay'ın doğusuna kadar sürdü. Ne var ki, birkaç ay sonra 30 Ekim 1918'de imzalanan Mondros Mütarekesi'ne göre Osmanlı Ordularının 1914'deki sınırlarına çekilmesi gerekiyordu. Buralarda teşekkül eden mahalli kuvvetler geri alınan yerlerin tekrar düşman eline geçmemesi için bir mücadele başlattıysa da, İngilizlerin yardımıyla harekete geçen Gürcü ve Ermeniler karşısında fazla bir direnme gösteremediler. Böylece, Gürcüler Batum ve Ardahan'ı, Ermeniler, Kars, Sarıkamış ve Kağızman'ı zaptettiler. Milli mücadele hareketi başlayıp Büyük Millet Meclisi Hükümeti kurulunca 03 Kasım 1920 tarihinde harekete geçen Türk ordusu Ermenileri yenilgiye uğrattı ve 03 Kasım 1920 tarihinde imzalanan Gümrü Antlaşması'yla 1877-1878 savaşında kaybettiğimiz yerler alındı, bu savaştan sonra Gürcistan'ın boşalttığı Artvin ve Ardahan illerine de girildi. Gürcistan'ın Artvin ve Ardahan illerini boşaltmada gösterdiği gevşeklik üzerine 23 Şubat 1921'de Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti Ardahan, Artvin ve Batum'un boşaltılması için Gürcistan'a ultimatoma verdi. 25 Şubat 1921'de Kızıl ordu Tiflis'e girdi ve 26 Şubat 1921'de Türk-Sovyet görüşmeleri başladı. 11 Mart 1921'de Doğu cephesi kuvvetleri Batum'a ve 14 Mart 1921'de Ahıska'ya girdi. 16 Mart 1921'de TBMM hükümeti ile Rusya arasında "Moskova Antlaşması" imzalandı. Bu antlaşmaya göre Sovyetler tarafından Misak-ı Milli sınırları ile 1877-1878 savaşından önceki sınırlar kabul edildi, yalnız, Batum Gürcistan'a bırakıldı ve Nahçıvan topraklarıyla Azerbeycan himayesinde özerk bir yönetim kurulması hususunda antlaşmaya varıldı. Antlaşmaya muhalif olan bir takım Gürcü kuvvetleri milli kuvvetlerimize saldırısı sonucunda Kızılordu birlikleri Batum'a girdi. Doğu birliklerimiz 28 Mart

1921’de Batum, Ahıska, Ahılkelek’i tümüyle boşalttı. 26 Eylül 1921 tarihinde Türkiye ve Rusya’nın yanında Azerbaycan, Gürcistan ve Ermenistan ve Rusya temsilcileri ile Kazım Karabekir arasında Kars’ta görüşmeler başladı. 13 Ekim 1921’de bu görüşmeler sonucunda Kars Antlaşması Moskova kararları üzerinde çok ufak değişiklikle kabul edildi (Günel 1997 : 89).

6.1 Türkiye’de Gürcü Nüfusu ve Dağılımı :

Gürcülerle Türkler arasında soydaşlık bağı bulunmaktadır. Bu itibarla Gürcistan’la ilişkilerimizde Türk Cumhuriyetleri ile olduğu gibi duygusal boyut ön plana çıkmaktadır. Bu gün ülkemizde Gürcistan’dan göç etmiş vatandaşlarımız yaşamakta ve bu vatandaşlarımız ilişkilerimizin rasyonellik çerçevesinde geliştirilmesine olumlu katkıda bulunmaktadır.

Tablo 17 : 1965 Nüfus Sayımına Göre Türkiye’de Gürcü Asıllı Nüfusun Dağılımı

İLLER	Afyon	Ağrı	Amasya	Artvin	Aydın	Balıkesir	Ankara	Bingöl
NÜFUS (Kişi)	2	77	1378	7698	19	1281	36	1
İLLER	Bitlis	Bolu	Bursa	Çanakkale	Çorum	Denizli	Diyarbakır	Edirne
NÜFUS (Kişi)	5	1543	2938	4	8	1	3	2
İLLER	Erzurum	Eskişehir	Giresun	Hakkari	Hatay	İçel	İstanbul	İzmir
NÜFUS (Kişi)	4	3	2029	1	11	13	849	15
İLLER	Kars	Kastamonu	Kayseri	Kırıkireli	Malatya	Kocaeli	Manisa	Konya
NÜFUS (Kişi)	8	150	1	6	7	2755	67	7
İLLER	Kütahya	Mardin	Muş	Ordu	Rize	Sakarya	Samsun	Siirt
NÜFUS (Kişi)	2	15	1	4815	4	4535	2350	15
İLLER	Sinop	Tekirdağ	Tokat	Trabzon	Şanlıurfa	Van	Zonguldak	TOPL.
NÜFUS (Kişi)	1144	7	412	1	5	1	2	34.330

(Habiçoğlu 2004 : 114)

Tablo 17’de dikkat edilecek husus Türkiye’ye göç eden Gürcü nüfus Ordu, Sinop, Kocaeli, Artvin, Giresun, Adapazarı(Sakarya), Samsun illerinde özellikle toplandığıdır. Bu da Türkiye’de yaşayan toplam Gürcü asıllı nüfusun % 73.77’sini oluşturmaktadır. Türkiye’de yerleşik Gürcü asıllı vatandaşların Gürcistan’la bağlarının yok denecek kadar az olduğu Adapazarı, Kocaeli, İstanbul illerinde yaşayan Gürcü asıllı vatandaşlarımızla yaptığımız mülakatlarla tespit edilmiştir.

6.2 Türkiye-Gürcistan Ticari ve Ekonomik İlişkileri :

İki ülke arasında 30 Temmuz 1992 tarihinde imzalan Ticaret ve Ekonomik İşbirliği Anlaşması’nın 9 ncu maddesi ile kurulan Hükümetlerarası Karma Ekonomik Komisyonu (KEK) I. Dönem toplantısına İlişkin Protokol, 30 Ocak 1997 tarihinde Tiflis’te, II. Dönem Toplantısına İlişkin Protokol ise 23 Aralık 1999 tarihinde Ankara’da imzalanmıştır. İki ülke arasındaki dış ticaret rakamları ve Türkiye’nin Gürcistan’daki yatırımlarının miktarı mevcut potansiyelin oldukça gerisindedir. Ancak Gürcistan’da yaşanan siyasi çatışmaların getirdiği risk unsuru ve finansman sorunları ikili ilişkilerin gelişmesini engellemiştir. Tablo 19’da görüleceği üzere Türkiye, 1999 yılında Gürcistan’a 114 milyon Dolar tutarında ihracat yaparken, bu ülkeden aynı yıl içinde 93 milyon Dolar tutarında ithalat yapmıştır. 1998 yılına göre ihracatımız % 29 oranında azalmıştır. Gürcistan’a son iki yılda yapılan ihracatın önemli kalemlerini, kimyaca saf sakaroz, buğday unu, çikolata, kakao ihtiva eden gıda ürünleri, telekomünikasyon cihazları, yumurta, sentetik polimer, margarin, Gürcistan’dan yapılan ithalat kalemlerini ise, mineral yakıtlar, ağaç ve ağaçtan mamul eşya, demir ve çelik, alüminyum döküntüleri, bakır hurda döküntüleri oluşturmaktadır. Artvin ilinden Sarp sınır kapısı, Ardahan ilinden Türkgözü sınır kapısı açılmış olup, Çıldır-Aktaş gümrük kapısı, Gürcistan tarafından güvenlik sorunu ve ekonomik güçlükler nedeniyle açılışı ileri bir tarihe ertelenmiştir. Türk Eximbank tarafından açılan

50 milyon Dolar'lık kredinin 2002-2011 yılları arasında faiz oranı % 4 olmak üzere, 4 yılı ödemesiz, toplam 13 yıl vadeyle taksitler halinde ödenmesi öngörülmüştür. Türkiye ile Gürcistan arasında 1990-1993 döneminde imzalanan çeşitli protokollar uyarınca Hopa-Batum Enerji Nakil Hattı'ndan Gürcistan'a 1990-1996 yılları 1,4 milyar kw/h elektrik enerjisi sevk edilmiş olup, Gürcistan'ın bu sevkiyatı yine elektrik enerjisi olarak iade etmesi öngörülmüştür. Türk firmaları Gürcistan'da ticaret, telekomünikasyon alanlarında faaliyet göstermektedirler. Kurulan firmaların toplam sermayesi 19.26 milyon ABD Dolar'ı olup, bu sermayede Türk firmalarının payı % 41.56'dır. Şu ana kadar Gürcistan'a 1.341.161 ABD Dolar'lık Türk sermayesi transferi yapılmıştır. Türkiye'de yatırım yapan Gürcistan kaynaklı 16 firma bulunmaktadır. Gürcistan sermayesi ile Türkiye'de kurulan 12 firmanın toplam sermayesi 51.1 milyar TL., bu sermayedeki Gürcü sermayesi 35,8 milyar TL.dir (T.C.Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı 2000 : 2).

Gürcistan'ın ihraç mallarının dış pazarlarda rekabet güçlerinin düşük olması ve ülkenin coğrafi konumundan kaynaklanan yüksek nakliyat giderleri nedeniyle bu ülkenin en büyük ihracat partnerleri coğrafi yakınlık avantajının bulunduğu Rusya ve Türkiye'dir. Gürcistan, Türkiye'nin askeri ve siyasi alanda oldukça ileri düzeyde işbirliği geliştirdiği nadir ülkelerden olmasına ve iki ülkenin bir kara sınırını paylaşmalarına rağmen ekonomik ve ticari ilişkiler bu özel konumu kesinlikle yansıtmamaktadır. Bu durumun en büyük sebebi, bugüne değin Gürcistan'daki ekonomik ve siyasi istikrarın yeterli seviyeye gelmemiş olmasıdır. Bununla birlikte özellikle son dönemlerde Gürcistan'da yatırım ve iş ortamının iyileşmeye başlaması, reformların yapılması ve yolsuzlukla kararlı bir şekilde mücadele edilmeye başlanması nedeniyle iki ülke arasındaki ekonomik ve ticari ilişkilerin de ivme kazanmaya başladığı gözlenmektedir. Gürcistan'da faaliyet gösteren 100 civarında Türk firması içinde az sayıda büyük şirket vardır ve ağırlık KOBİ'lerdedir. Ülkedeki toplam Türk sermayesi ise 150 milyon dolar civarındadır. Bu toplam rakamın büyük bir kısmı telekomünikasyon ve imalat sektörlerinde olmakta birlikte liman işletmeciliği, tekstil, su işletme ve bankacılık alanlarında da Türk yatırımları

bulunmaktadır. Turkcell'in çoğunluk hissesine sahip olarak Gürcistan firmaları ile 1996 yılında yapmış olduğu ortaklık sonucu kurulan Geocell Telecom, Gürcistan'da GSM hizmetleri vermektedir. 27 Mart 2001'de ülkenin üçüncü büyük GSM operatörü olan GT Mobile'ı da satın alan Geocell şu anda Gürcistan nüfusunun % 85'ine ulaşabilmektedir ve 41 ülkeden 61 operatör ile dolaşım anlaşması mevcuttur. Şişecam 1997 yılında özelleştirilen Mina Ksani Cam Fabrikası'nın % 76'sını almış, 1999 yılında ise fabrikanın hisselerinin tamamına sahip olmuştur. Fabrika geniş çaplı bir reorganizasyondan geçirildikten sonra yılda 20 bin ton kapasiteyle üretime başlamıştır. 2002 yılında açılan tesislerle kapasite yükseltilmiş ve Mina Ksani Cam Fabrikası, bir sonraki yıl içerisinde toplam 50 bin tonluk üretim gerçekleştirmiştir. Transteknik holding bünyesindeki Delte Petrol, Poti'de bir petrol depolama tesisi kurmuştur. Karadeniz çevresindeki ülkelerde etkinliğini artırmayı hedefleyen şirket; depolama tesislerini ve ulaşım ağlarını oluşturmaya devam etmekte ve ticaret faaliyetini de bünyesindeki deniz taşımacılığı ile güçlendirmektedir. Bünyesinde ağır sanayi, lojistik, inşaat ve gıda imalat şirketlerini bulduran Şener Arda Grubu, Gürcistan'a Batumi Enterprizes Limited (BEL) adlı bir ortak teşebbüs ile girmiş ve ilk olarak Batum Limanı'nın feribot terminalini inşa etmiştir. Firma daha sonra aynı limanda çok amaçlı bir terminal inşasını da tamamlamıştır. Her iki proje de yap-işlet-devret şeklindedir ve Şener Arda Grubu bu tesislerin 30 yıllığına işletme haklarını almıştır. Grup ayrıca Tiflis hava alanına sadece 2 kilometre uzaklıkta olan Türk- Gürcü Ticaret merkezini de inşa etmiştir. Grubun bünyesindeki şirketlerden Arda Enterprizes Ltd ise Batuma 20 kilometre uzaklıktaki Kobuletti de ayda 1200 ton kapasiteli bir un fabrikası projesini gerçekleştirmiştir. Tiflis Havaalanı'nın yenilenmesi ve işletilmesi, Tepe Afken Ventures (TAV) tarafından üstlenilmiştir. 6 Eylül 2005 tarihinde imzalanan anlaşmaya göre TAV, Tiflis Havaalanı için 62 milyon dolarlık bir yatırım yapacak ve bir ay içinde mevcut havaalanını devralarak işletmeye başlayacaktır. TAV, aynı anda yeni terminal binası inşaatına ve pistlerin yenilenmesiyle ilgili çalışmalara başlayacaktır. "Yap-işlet-devret" modelinin uygulanacağı havaalanının inşaat ve işletmesini yine bir Türk firması olan

Urban inşaat ile birlikte yürütecek olan TAV, projeyi öncelikli olarak kendi kaynakları ile finanse edecektir. Tiflis havaalanını 10 yıl süreyle işletecek olan TAV aynı anda 15 milyon dolarlık bir havaalanı yatırımını da Batum'a yapacaktır. Yapılan anlaşmaya göre Batum'a yapılacak yatırım karşılığında TAV'a Tiflis havaalanının 10 yıllık işletme süresine 5 yıl daha eklenerek 15 yıla çıkarılması öngörülmektedir (Yeşilkey 2005 : 66).

Türkiye ve Gürcistan ortaklaşa hareket ettikleri en stratejik ve ekonomik potansiyel taşıyan doğalgaz boru hattı projelerini incelemeye çalışırsak;

Bunlar;

Trans - Hazar Doğal Gaz Boru Hattı ;

Türkmen doğal gazının elverişli bir güzergahtan ve herhangi bir kısıtlamaya tabi olmaksızın Türkiye'ye Avrupa pazarlarına ihracı konusundaki çalışmalar 1991 yılı sonu itibarıyla başlatılmıştır. 1991'den bu yana, iki ülke arasında, proje'nin gerçekleştirilmesine yönelik Mutabakat Zaptı, Protokol ve Anlaşma olmak üzere çeşitli akitler imzalanmıştır. Türkmenistan'da üretilecek doğal gazın Hazar geçişli bir boru hattı ile Türkiye'ye ve ülkemiz üzerinden Avrupa'ya taşınmasını amaçlayan Trans - Hazar Doğal Gaz Boru Hattı Projesi'nin hayata geçirilmesi kapsamındaki ilk önemli anlaşma, 29 Ekim 1998 tarihinde, Türkiye ve Türkmenistan Devlet Başkanları arasında Ankara'da imzalanan anlaşmadır. Türkmenistan'dan Türkiye'ye 16 milyar m³/yıl ve Türkiye üzerinden Avrupa'ya 14 milyar m³/yıl olmak üzere toplam 30 milyar m³/yıl Türkmen doğal gazını taşıyacak Hazar geçişli Türkmenistan - Türkiye-Avrupa Doğal Gaz Boru Hattı Projesi'nin ifası ve Türkmenistan'dan Türkiye Cumhuriyeti'ne doğal gaz satışına ilişkin olarak imzalanan anlaşma ile taraflar 30 Mayıs 1999 tarihine kadar 16 milyar m³/yıllık Alım-Satım Anlaşması, Gaz Boru Hattı Anlaşması'nın imzalanması, boru hattının geçtiği güzergah üzerindeki hükümetlerle ve boru hattı işletmecisi şirketlerle Ev Sahibi Ülke Anlaşması'nın hazırlanması hususlarında anlaşmaya varmıştır. 21 Mayıs 1999 tarihinde Aşgabat'ta BOTAŞ ile Türkmenistan Devlet Başkanı

nezdinde hidrokarbon kaynaklarının kullanımı konusunda yetkilendirilmiş merci arasında, 16 milyar m³/yıl düzeyinde doğal gaz alımına ilişkin “Doğal Gaz Alım-Satım Anlaşması” imzalanmıştır. 30 yıl süreli söz konusu anlaşmaya göre, gaz teslimatlarının 2002-2004 döneminde başlaması öngörülmüştür. “Doğal Gaz Alım-Satım Anlaşması’na göre, doğal gaz, Türkmenistan’dan Türkiye-Gürcistan sınırında teslim alınacaktır. Ayrıca, doğal gazı taşıyacak ve Türkmenistan’dan başlayarak Gürcistan sınırına ulaşacak boru hattının bu noktaya kadar yaptırılması ve işletilmesi sorumluluğu tümüyle Türkmen tarafına aittir. Boru hattının Türkiye topraklarındaki yapım ve işletimi ise Türk tarafına aittir. BOTAŞ, özellikle İran hattının çapının 40 inç’e çıkararak ve bununla ilgili anlaşmaları imzalayıp inşaatlarına başlanmasını sağlayarak, Türkiye sınırları içinde inşa edilmesi gereken boru hatları için Mühendislik, Tedarik ve İnşaat sözleşmelerinin imzalanması yükümlülüğünün büyük bir bölümünü yerine getirmiş bulunmaktadır. 29 Ekim 1998 tarihinde imzalanan antlaşma’daki ulusal prosedürlerin yerine getirilmesi yükümlülüklerinin tümü Türkiye tarafından tamamlanmıştır. Türkmenistan tarafından, 13 Şubat 1999 tarihinde, proje’nin General Electric Capital ve Bechtel firmalarından oluşan Pipeline Solutione Group (PSG) liderliğinde bir konsorsiyum tarafından yürütüleceği açıklanmıştır. Ağustos 1999’da, PSG Konsorsiyumuna Shell şirketi de iştirak etmiştir. Türkmenistan’ın PSG’ye verdiği Görevlendirme Mektubu’nun (Mandate Letter) geçerlilik süresi 19 Şubat 2000 tarihi itibarıyla sona ermiştir. Türkmen tarafının bu yetkilendirme süresi uzatılması nedeniyle, GE Capital ve Bechtel firmaları, söz konusu Proje’nin gerçekleştirilmesi için oluşturulan PSG Konsorsiyumu’ndan çekilmişlerdir. Bu nedenle, boru hattının özellikle Gürcistan sınırına kadar olan bölümü ile ilgili çalışmalarda herhangi bir gelişme kaydedilmemiş olup, bu konuda faaliyete geçilmesi için Türkmen tarafının alacağı karar beklenmektedir (<http://www.botaş.gov.tr/projeler/etüd/hazar.html>, Mart 2006).

Azerbaycan-Türkiye (Şahdeniz) Doğal Gaz boru Hattı Projesi ;

Bu proje ile Azerbaycan gazının Gürcistan üzerinden Türkiye'ye taşınması amaçlanmaktadır. Ekim 2000'de başlayan Azerbaycan'dan doğal gaz teminine yönelik müzakereler sonucunda, 12 Mart 2001 tarihinde Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı ile Azerbaycan Başbakan Yardımcısı tarafından Azerbaycan doğal gazının Türkiye'ye sevkine ilişkin "Hükümetler Arası Anlaşma" ve bu anlaşmaya istinaden aynı tarihte BOTAŞ ve SOCAR arasında "Doğal Gaz Alım Satım Sözleşmesi" imzalanmıştır. 15 yıl süreli "Doğal Gaz Alımı Anlaşması" alımların 2004 yılında iki milyar m³ ile başlaması ve planlı periyotta 2007 yılında 6,6 milyar m³/yıl'a ulaşmasını öngörmektedir. "Hükümetler Arası Anlaşma" Azerbaycan Milli Meclisi tarafından 26 Ekim 2001 tarihinde, Gürcistan parlamentosu'nca 19 Aralık 2001 tarihinde onaylanırken, TBMM Genel Kurulunca 28 Aralık 2001 tarihinde onaylanmıştır. Söz konusu "Alım-Satım Kontratı" şartları uyarınca, doğal gazın teslim noktası Türkiye-Gürcistan sınırındır. Hattın Türkiye topraklarında kalan kısmının yapım ve işletme sorumluluğu BOTAŞ'a Azerbaycan topraklarından başlayarak Türkiye-Gürcistan sınırına kadar yapılacak kısmın yapım ve işletme sorumluluğu da SOCAR-Azerbaycan'a aittir. Azerbaycan-Türkiye Doğal Gaz Boru Hattı Projesi'nin Türkiye kısmı ile ilgili olarak, Şahdeniz Projesi kapsamında Azerbaycan'dan alınacak olan doğal gazın Gürcistan-Türkiye sınırından Doğu Anadolu İletim Hattı'na bağlantı noktası olan Horasan'a kadar taşınması amacı ile yapılması düşünülen boru hattının Ön Mühendislik çalışmaları tamamlanmış olup, Türkiye kesiminde yer alan Kars ve Ardahan illerinin doğal gaz ihtiyaçlarının da karşılanması amaçlanarak, yaklaşık 225 km.lik bir güzergah belirlenmiştir. Belirlenen güzergah için güzergah raporu ve jeolojik risk raporu hazırlanmıştır (<http://www.botaş.gov.tr/projeler/etüd/azerbaycan.html>, Mart 2006).

Proje, Deniz Projesi'nin hayata geçirilmesi ile Türkmenistan-Türkiye-Avrupa Doğal Gaz Boru Hattı Projesi'nde bugüne kadar karşılaşılan bazı sorunların çözümü de kolaylaşacaktır. Türkmenistan bağlantısı yoluyla Türkmen gazının da Azeri doğal gazını taşıyacak boru hattına bağlanması sayesinde bir yandan ülkemizin büyük önem verdiği arz güvenliği ve kaynak

çeşitliliği açısından büyük bir adım atılmış olacak, öte yandan da Türkiye'nin Rus doğal gazına alternatif arayan Avrupa'ya Hazar gazının ulaştırılması açısından en güvenli ve en önemli geçiş ülkesi olduğu da net bir şekilde ortaya çıkmış olacaktır (Yeşilkey 2005 : 94).

Türkiye ve Gürcistan ortaklaşa hareket ettikleri en stratejik ve ekonomik potansiyel taşıyan petrol boru hattı projesi Bakü–Tiflis–Ceyhan petrol boru hattını incelemeye çalışırsak;

Bakü-Tiflis-Ceyhan Ham Petrol Boru Hattı Projesi (HPBH); 1991 yılından bu yana Türkiye'nin gündemindedir. Bu tarihi proje kapsamında Bakü'den başlayıp, Ceyhan'da son bulacak toplam 1774 km. uzunluğunda bir botu hattı ile (Türkiye kesimi 1074 km.) başta Azeri petrolü olmak üzere bölgede üretilecek yılda 50 milyon ton düzeyinde ham petrolün, Ceyhan'da inşa edilecek deniz terminaline ve buradan da tankerlerle dünya pazarlarına ulaştırılması amaçlanmaktadır. Söz konusu proje ile hem ekonomik açıdan hem de çevresel açıdan sürdürülebilir bir taşıma sistemi kurulmuş olacaktır. Projenin hayata geçtiği bugünlere gelinmesinde, Hazar Denizi'nde yer alan Azeri, Çırac ve Güneşli sahalarındaki petrolün arama, üretim ve paylaşımı konusunda Azerbaycan Devlet Petrol Şirketi (SOCAR) ile yabancı petrol şirketleri arasında, 20 Eylül 1994 tarihinde, Baku'de "Azerbaycan Petrollerinin Üretim Paylaşım Anlaşması" imzalanmasının ve böylece AIOC'nin kurulmasının çok kritik bir rolü vardır. Söz konusu anlaşmaya göre, TPAO'nun da % 1,75'lik bir pay alarak taraf olması kararlaştırılmış ve böylece Türkiye'nin Hazar enerji projelerinde aktif bir rol üstlenmesinin önü açılmıştır. 7 Şubat 1995 tarihinde Azerbaycan Petrolleri Konsorsiyumu'na yeni şirketlerin katılmasına ve mevcut ortaklara düşen üretim paylarının yeniden düzenlenmesine karar verilmiş ve SOCAR hisselerinden % 5'lik bir payın daha TPAO hissesine ilave edilmesi hususu oybirliği ile onaylanmıştır. 3 Ekim 2000'de Azerbaycan BTC Projesi'ni desteklemek üzere bir "Sponsor Grup" meydana getirilmiştir. 17 Ekim'de, AIOC üyesi sekiz şirketten (SOCAR, BP, Unocal, Statoil, TPAO, Itochu, Ramco ve Delta-Hess) oluşan bu yeni

grubun üyeleri, bir “Sponsor Grup Finansman ve İşbirliği Anlaşması” imzalayarak Ana İhraç Boru Hattı (MEP) Katılımcıları adını almıştır (Pala 2003 : 31).

18 Ekim 2001’de ENI ve 13 Haziran 2002’de TotalFinaElf şirketlerinin sponsor gruba katılımları, proje’nin geleceği açısından çok önemli bir dönüm noktası olmuştur. Böylece AIOC uyesi olmayan, yeni taşınacak petrolün sahibi olmayan iki şirket MEP Katılımcısı ünvanını almıştır. ENI ve ardından gelen TotaFinaElf katılımlarının en önemli özelliği, BTC HPBH’nin Kazak petroleri için de kullanımının önünü açmış olmasıdır. Birliktiği üzere, ENI’nin ait kuruluşu olan Agip, %14,28 payla Kazakistan’daki 50-60 milyar varil rezerve sahip olduğu tahmin edilen dev “Kashagan” sahasının operatörü Agip KCO Konsorsiyumu’nun lideri konumundadır. TotalFinaElf ise ayrı konsorsiyumda % 28,56 ile en büyük paya sahip şirkettir. Bu iki şirketi, daha önce de proje’ye ilgisini belirtmiş olan Chevron Texaco’nun ve Kazakistan’da iş yapan diğer petrol şirketlerinin izlemesi beklenmektedir. Ayrıca, Rus petrol şirketleri Lukpetrol ve Yukos’un da projeye ilgisi bilinmektedir. Bu katılımlar ve niyetler, Proje’nin ekonomikliğinin bir kez daha kanıtlanması anlamına gelmektedir (Pala 2002 : 3).

Son dönemde yaşanan en önemli gelişme ise 1 Ağustos 2002 tarihinde Bakü-Tiflis-Ceyhan ana ihracat boru hattının sponsor grubunda yer alan firmaların, Londra’da inşaat işlerinden sorumlu olacak “BTC Co. (BTC Anonim Şirketi)” ve finansman işlerinden sorumlu olacak “BTC Investment (BTC Yatırım) adı altında iki şirket kurmuş olmalarıdır. Bu projenin şirketler tarafından ciddiyet ile izlendiğinin önemli bir göstergesidir. Projenin % 30 finansmanı taraflarca karşılanacak, % 70’i ise uluslar arası finans kuruluşları ve ticari bankalarca karşılanacaktır. Fonların dağılımına ilişkin müzakereler devam etmektedir. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, Bakü’de 18 Eylül 2002 tarihinde BTC Co.adını alan şirkete Japonya sermayeli İnpex firmasının da katıldığını açıklamıştır. Bu katılım ile birlikte BP liderliğinde hareket edilen BTC Co. Şirketinde, Kasım 2002 itibarıyla pay dağılımı şöyle olmuştur;

<u>ŞİRKET</u>	<u>PAYI</u>
BP Exploration Ltd.	%30,10
SOCAR	%25,0
UNOCAL btc Pipeline LTd.	%8,90
Statoil BTC Caspain As	%8,71
TPAO	%6,63
ENI	%5
TotalFinaElf	%5
Itochu Oil Exploration inc.	%3,40
İnpex	%2,5
ConocoPhillips	%2,5
Delta-Hess Ltd.	%2,36

Projenin resmiyet kazanmasına yönelik çerçeve anlaşması niteliğindeki “Hükümler arası Anlaşma-IGA”, 18 Kasım 1999’da, İstanbul’da yapılan son AGİT Zirvesi’nde bir araya gelen Azerbaycan, Gürcistan ve Türkiye Cumhurbaşkanları tarafından ABD Başkanı’nın da şahitliğinde imzalanmıştır. Ayrıca “Ev Sahibi Ülke Anlaşması-HGA”, “Anahtar Teslim Müteahhitlik Anlaşması-TA” ve “Hükümet Garantisi Anlaşması-GG” de bu tarihte parafe edilmiştir. MEP Katılımcıları, 17-18 Ekim 2000 tarihinde sırasıyla Azerbaycan ve Gürcistan ile “Ev Sahibi Ülke Anlaşmaları”nı tamamlamış, 19 Ekim 2000 tarihinde ise Türkiye Cumhuriyeti ile “Ev Sahibi Ülke Anlaşması” ve “Hükümet Garantisi Anlaşması”nı, BOTAŞ ile de “Anahtar Teslim Müteahhitlik Anlaşması”nı imzalamıştır. Böylece, artık bir “Dünya Projesi! Haline de dönüşen bu önemli boru hattı projesinin gerçekleştirilmesinin önündeki tüm engeller ortadan kalkmış ve BTC ham petrol boru hattı için onay alınmıştır. 28 Şubat -1 Mart 2001 tarihlerinde, Türkiye Gürcistan, Azerbaycan, Kazakistan ve ABD devlet temsilcileri arasında yapılan toplantı neticesinde, 1 Mart 2001 tarihinde, Kazakistan’ın Bakü-Tiflis-Ceyhan ham petrol boru hattı Projesi’ne katılması hususunu içeren mutabakat zaptı imzalanmıştır. Ayrıca, Kazakistan’da iş yapan petrol şirketlerinin, proje’nin ikinci aşaması olan

Detay Mühendislik çalışmalarından itibaren katılımlarını sağlamak amacıyla ilgili proje anlaşmaları üzerinde çalışması kararlaştırılmıştır. Böylece Kazak petrolünü MEP sistemine dahil etmek mümkün olacaktır. Bu Proje'nin gerçeğe dönüşmesi yolunda atılmış en önemli adımlardan biridir. 1924'ten beri hattın kabulü için verilen mücadelelerin ardından 18 Eylül 2002 günü Cumhurbaşkanı Sezer, Azerbaycan Cumhurbaşkanı Aliyev ve Gürcistan Cumhurbaşkanı Şevardnadze'nin katıldığı törenle, Bakü-Sançagal terminalinde BTC HPB'nin temeli atılmıştır. 28 Eylül 2002 günü de hattın Akdeniz ucunda, Ceyhan'da temel atılarak yapım faaliyetlerine başlanmıştır.

Proje Aşamaları;

Temel Mühendislik : (Kasım 2000-Mayıs 2001)

3 Kasım'da MEP Katılımcılarından, "İşe Başlama Bildirimi" alınmış ve "Anahtar Teslim Mühendislik Anlaşması" uyarınca, ilk aşama olan "Temel Mühendislik" çalışması, 15 Kasım 2000 tarihinde başlamıştır. Yine 14 Kasım 2000 tarihi itibarıyla da, BOTAŞ ile söz konusu çalışmayı yürütecek PLE şirketi arasında "Temel Mühendislik Anlaşması" imzalanmıştır. 15 Kasım 2005 tarihinde başlatılan "Temel Mühendislik Çalışması" 15 Mayıs 2001 tarihinde resmi olarak sonuçlanmıştır.

Detay Mühendislik : (Haziran 2001-Ağustos 2002)

BTC Projesi'nin ikinci aşaması olan "Detay Mühendislik" çalışması Haziran ayı sonu itibarıyla başlamış ve 18 Haziran 2002 tarihinde tamamlanmıştır.

Arazi Temin ve inşaat : (Eylül 2002-Mayıs 2005)

10 Eylül 2002'de resmen başlayan "Arazi Temin ve İnşaat Çalışmaları" ile ve yine Eylül ayında Ceyhan ve Bakü'de yapılan temel atma törenleri ile proje faaliyetlerine devam etmektedir.

Esas süre 40 yıl olmakla birlikte, Proje Katılımcılarının talep etmesi durumunda, 10'ar yıllık dönemler halinde iki kez uzatılması mümkündür.

PLE (Alman) Mühendislik firması tarafından yapılan fizibilite etüdünde Proje'\$ olarak hesaplanmıştır. Türkiye kesiminin tahmini maliyeti ise 1,4 milyar \$ düzeyindedir. Türkiye kesiminin tüm finansmanı, Türkiye tarafından değil, bizzat projeye iştirak eden şirketlerce karşılanacaktır. İşin zamanında bitirilmesi durumunda proje, Türkiye'ye hiçbir maliyet getirmeyecektir.

BTC Projesinin Teknik Özellikleri ;

Maksimum Kapasite	: 50 milyar ton/yıl
Toplam Uzunluk	: 1774 km.
Azerbaycan Kesimi	: 440 km.
Gürcistan Kesimi	: 260 km.
Türkiye Kesimi	: 1074 km.
Boru çapı	: 42"/^34"
Toplam pompa istasyonu	: 8 adet
Türkiye Kesimi	: 4 adet

BTC Projesi'nden sağlanacak dolaylı kazançlar bir yana bırakılırsa, Türkiye'nin bu proje'den "geçiş vergisi ve işletmecilik hizmetleri" karşılığında, taşınacak kapasiteye bağlı olarak 1-16 yıllar arasında 140 ile başlayıp 200 milyon \$'a ulaşan, 17-40. yıllar arasında ise 200 ile başlayıp 300 milyon \$ civarında çıkan bir yıllık gelir elde etmesi beklenmektedir. Özellikle 50 MT'luk maksimum yıllık kapasiteye ulaşıldığında BTC'den sağlanması beklenen gelirin, Irak hattından sağlanan gelirin üzerinde olacağı anlaşılmaktadır. Bu rakamlar, BTC'nin Türkiye açısından önemini daha da somutlaştırmaktadır. Ekonomik etkiler kısaca gözden geçirilirse, hattın gerçekleşmesi ile, geçiş ücreti ve işletmecilik hizmetlerinden dolayı Türkiye hazinesine her yıl 200-300 milyon dolar ek gelir getirecektir. Bu gelir, Irak-Türkiye hattının maksimum kapasite ile çalışması esnasında sağlanandan yüksektir. Taşıma

maliyetlerinin minimuma indirilmesi, finansman ve navlun ücretlerinde sağlanacak tasarruf gibi nedenlerle daha ucuza ham petrol temin etmek mümkün olacaktır. Bunun temel nedeni, Hazar petrolünün sadece iki gün içinde Ceyhan terminaline ulaşacak olmasıdır. Basra Körfezi'nin petrolü, ise, Irak Boru hattı ile 15 günde Ceyhan terminaline ulaşmaktadır. BTC ham petrol boru hattından alınacak petrol ile, ithalata bağımlı ülkemizin enerji arz güvenliğine yapılacak katkı açısından da çok ciddi bir avantaj tesis edilmiş olacaktır. 2005 yılında günde yaklaşık bir milyon varil petrol Ceyhan'a akacak, bunun yaklaşık 80 bin varili TPAO'nun, yani doğrudan Türkiye'nin olacaktır. Bu miktar şu anda TPAO'nun üretimi olan 30 bin varilin yaklaşık üç katıdır. İnşaat aşamasında yaratılacak yeni istihdam ve iş olanakları ile de hem Türk özel sektörünün önü açılacak hem de hattın geçtiği bölgelerde ekonomik canlanma yaşanacaktır. Özellikle inşaat aşaması boyunca, kısa, orta ve uzun vadeli istihdam olanakları oluşturulması açısından proje'nin gerek boru hattı güzergahı üzerinde gerekse deniz terminali mücavir alanlarında bulunan yerleşim birimleri için pek çok imkan oluşturması beklenmektedir. Azerbaycan'da iş alan müteahhitlerimizin son 11 yılda ulaştığı toplam rakamın, 1,35 Milyar \$ olduğu hazırlanırsa, BTC HPBH projesi kapsamında, sadece 5 yıl içinde, sahalardaki payımız, ilave istihdam ve iş olanakları gibi dolaylı kazançlar dışarıda bırakılsa bile, 1,4 Milyar \$ tutarında döviz kazandıracak BOTAŞ'IN Türkiye ekonomisine yapacağı katkı çok daha iyi anlaşılacaktır. Halihazırda, geliştirilme aşamasında olan sosyal çevresel yatırım programları ile de boru hattı ve deniz terminali civarında bulunan genel çevre ve yerleşim alanlarına bir takım faydalar sağlanması mümkün olacaktır. Tablo 18'de görüleceği gibi BTC ham petrol boru hattı içinde ve Ceyhan terminalindeki ham petrol sayesinde, kriz zamanlarında arz esnekliği sağlamak üzere, Türkiye'nin stratejik petrol stok kapasitesi de artacaktır (Bıyıköğlü : 2002 : 2).

Tablo 18 : Türkiye öngörülen petrol stok kapasitesi

Yurt İçi Hatlar ve Tüpraş rafineleri	2 milyon metreküp
--------------------------------------	-------------------

Irak boru hattı ve Ceyhan terminali	3 milyon metreküp
BTC HMPH ve yeni Ceyhan terminali	2 milyon metreküp

(Bıyıköglü : 2002 : 5)

Proje ile, Ceyhan terminali önemli bir uluslar arası petrol piyasası merkezi haline gelirken, oluşturulan sinerji ile Mersin ve İskenderun limanları da hızla canlanacaktır. Bugüne kadar siyasi, ekonomik, stratejik ve güvenlik bakımından en uygun çözüm olduğunu tüm dünyaya kanıtlayan BTC HPBH Projesi, Türk Boğazlarındaki aşırı trafik yükünden kaynaklanan geçiş risklerinin en aza indirilmesi sayesinde çevresel etkiler bakımından da açık ve önemli bir avantaj sağlayacaktır. Doğu-Batı Enerji Koridoru'nun en kritik ayağını oluşturan BTC ham petrol boru hattı ile hem Türkiye'nin jeopolitik önemi artacak hem de Azerbaycan ve Gürcistan'ın siyasi ve iktisadi istikrarına katkı yapılacaktır. Proje ile Azerbaycan, dünya genelinde sayılı üreticiler arasına girerken, Gürcistan da en önemli geçiş ülkesi olarak ön plana çıkacaktır. Çeşitli ulusal ve uluslar arası platformlarda da pek çok kereler vurgulandığı üzere, hattın geçeceği güzergah Doğu ile Batı arasında bir enerji köprüsü oluşturacak ve her şeyden önemlisi bu proje, bölge ülkelerinde dünya pazarlarına ham petrol ve doğal gaz nakledecek diğer boru hattı projelerine de öncülük edecektir. BTC ham petrol boru hattı projesi, sırasıyla, Azeri gazını Türkiye ve Avrupa'ya ulaştıracak Şah Deniz Doğal Gaz Boru Hattı Projesi Türkmen gazını ülkemiz ve Avrupa piyasalarına taşıyacak Hazar Geçişli Türkmenistan-Türkiye-Avrupa Doğal Gaz Boru Hattı Projesi izleyecektir. Bu hatlar, bugün ikisi de hızla ilerleyen Türkiye-Yunanistan-İtalya ve Türkiye-Bulgaristan-Romanya-Macaristan-Avusturya Doğal Gaz Boru Hattı projelerine bağlandığında koridor tamamlanacak ve Türkiye gerek petrol gerekse doğal gazın Batı piyasalarına aktarımı bakımından tam anlamıyla bir enerji terminaline dönüşmüş olacaktır (Pamir 1999 : 4).

Boğaz "By-Pass" Seçenekleri ;

Bu seçenekler, Boğazları tehdit eden tanker trafiğine karşı çözüm alternatifleri olarak sunulduğu gibi Yunanistan gibi ülkelerin “stratejik” çıkarları doğrultusunda Rusya gibi müttefiklerinin de desteği ile, ekonomik olmasa da, uluslar arası kamuoyuna sıkça enjekte ettikleri projelerde olabilmektedir. Tek tek bu projelere ilişkin ayrıntılara girmek yerine, avantaj ve dezavantajlarının bir arada sıralanması, yararlı görülmüştür. “By-pass” projelerinin en önemli avantajı, kuşkusuz, Boğazlar ve İstanbul’un petrolden kaynaklanan kirlilik ve kazalardan korunmasına olarak sağlamalarıdır. Ancak, bu tür projelerin teknik ve ekonomik çok önemli sorunları vardır. Her şeyden önce, Hazar Bölgesi petrolünün Rusya veya Gürcistan üzerinde, boru hattı ile bir Karadeniz limanına taşınması gerekmektedir. Bu da tarife ya da maliyet cinsinden bir bedel demektir. Karadeniz’de limana (Örneğin, Novorossisk) ulaşan petrol için bu kez, tankere yükleme aşaması vardır. Burada da, zaman ve maliyet yönünden önemli dezavantaj söz konusudur. Novorrossiski, Karadeniz’in bilinen fırtınalı koşulları nedeniyle, yılda ortalama 100 gün yükleme/boşaltma işlemlerine elverişli değildir. Bu da maliyet ve zaman kaybı açısından büyük dezavantajdır. Limanda yükleme masrafları, varil başına en az 20 sent ek bir yük getirmektedir. Karadeniz’de 100-150.000 DWT’luk bir tankerle taşıma masrafı da yaklaşık (varil başına) 50 senttir. Tanker, örneğin Burgaz’da bir boşaltma daha yapacak ve daha sonra boru hattı ile taşınacak, yeniden ve diğer limanda (örneğin Dedeağaç) yeniden tankere yükleme söz konusu olacaktır. Burada da limanlardaki ek ödemeler, boru hattına ödenecek tarife ve sürekli yükleme ve boşaltma gibi, pratik olmadığı gibi, ekonomik de olmayan çok sayıda olumsuz faktör vardır. Ayrıca, örneğin bir Yunan limanında yeniden tankere yüklenen petrolün, bu kez de birbirine taşımacılık standartları açısından yasal sınırlardan daha yakın olan, çok sayıdaki Yunan adasının arasından geçme riski ortaya çıkmaktadır. Diğer bir dezavantajı ise, Boğazlar gibi bu sefer Karadeniz ve Ege Denizi’nin ekolojik dengesinin bozulma riskidir. Dolayısıyla Boğaz “by-pass” senaryolarının, uzman olmayan gözlerden kaçırılan bu dezavantajları bu tür projeleri, teknik ve ekonomik değerlendirmelerde geçersiz kılmaktadır. Bu tür alternatifler, stratejik kaygılarla Türkiye’nin Bakü-Ceyhan ile elde

edeceği stratejik üstünlüğü devre dışı bırakabilmek için, özellikle Yunanistan ve Rusya tarafından, sıkça gündeme getirilmektedir (Pamir 1999 : 11).

Tablo 19 ve Tablo 20’de sunulduğu üzere, Türkiye, Gürcistan’ın en önemli dış ticaret ortaklarından birisidir. Buna karşılık, Gürcistan, Türkiye’nin dış ticareti içerisinde önemli bir paya sahip değildir. Türkiye ile Gürcistan arasında 1992 yılında 17.8 milyon dolar olan toplam dış ticaret hacmi 2004 yılında 489.9 milyon dolar ile bugüne kadarki en yüksek seviyesine ulaşmıştır. Halen Türkiye Gürcistan’ın en ön çok ihracat yaptığı ülkeler arasında birinci, en çok ithalat yaptığı ülkeler arasında da ikinci sırada bulunmaktadır.

Tablo 19: Maddeler İtibariyle Türkiye-Gürcistan Dış Ticareti (2004)

TÜRKİYE’NİN İHRACATI			TÜRKİYE’NİN İTHALATI		
MADDELER	TUTAR(\$)	%	MADDELER	TUTAR(\$)	%
Boya Kul. Hülasal.	7,324,843	3.69	Gemiler	2,112,168	0.70
Mobilyalar	7,108,921	3.58	Kazanlar, Makina	756,249	0.25
Seramik Mamül.	6,845,978	3.44	Mobilyalar	434,228	0.14
Değirmen Ürünleri	20,210,775	10.17	Demir Çelik	184,439,857	61.43
Diğer	80,940,286	59.3	Diğer	1,211,726	0.04
Plastikler	19,708,723	9.92	Mineral Yakıtlar	45,542,616	15.17
Toplam	198,738,895	100.0	Toplam	300,237,490	100.0
Kazanlar, makinelar	17,189,680	8.65	Aluminyum ve Aluminyum ür.	35,822,157	1.93
Demir Çelik Eşya	11,246,947	5.66	Bakır ve Bakır ürünleri	11,245,487	3.75
Elektrikli makinelar	10,405,103	5.24	Ağaç, Ahşap Eş.	8,384,758	2.79
Kağıt Karton	9,472,704	4.77	Gübreler	5,824,337	1.94
İnorganik Kimya	8,284,935	4.17	Metal Cevherleri	4,463,907	1.49

(DEİK 2005 : 15)

Tablo 20: Yıllar İtibariyle Türkiye-Gürcistan Dış Ticareti (Milyon Dolar)

Yıllar	Hacim	İhracat (X)	İthalat(M)	X/M	Denge
1992	17.8	11.5	6.3	1.82	5.2
1993	56.3	34.4	21.8	1.57	12.6
1994	92.8	67.1	25.6	2.63	41.5
1995	118.2	68.1	50.1	1.35	17.9
1996	142.8	110.3	32.5	3.39	77.8
1997	293.4	173.5	65.9	2.72	107.6
1998	255.1	164.1	91.0	1.80	73.1
1999	207.5	114.2	93.3	1.22	20.9
2000	287.0	131.7	155.3	0.84	-23.5
2001	271.2	144.0	127.2	1.13	16.8
2002	238.1	100.6	137.5	0.73	-36.9
2003	426.5	154.5	272.0	0.57	-117.5
2004	498.9	198.7	300.2	0.66	-101.5
2004/7	267.2	101.8	165.4	0.62	-63.6
2005/7	297.2	141.8	155.4	0.91	-13.6

(<http://www.die.gov.tr>, Kasım 2005)

Tablo 20’de görüleceği gibi 2000 yılında Türkiye-Gürcistan ticareti ilk defa Türkiye aleyhine açık vermiştir. 2001 yılında tekrar bir fazla oluştuysa da 2002 yılında ticaret dengesi yine aleyhimize gerçekleşmiştir. 2003 yılında ise Türkiye’nin ticaret açığı 117.5 milyon dolarla tarihindeki en yüksek seviyesine ulaşmıştır. Bunun sebebi de Gürcistan’dan ithal edilen demir-çelik ürünlerinde yaşanan artıştır. 2004 yılında sağlanan ihracat artışıyla açık bir ölçüde kapanmış ve iki ülke arasındaki ticaret hacmi 500 milyon doları bulmuştur. Yükselen ticaret hacmine ve buna ilaveten iki ülke arasında önemli tutarda sınır ticareti bulunmasına rağmen iki ülke arasındaki ticaret imkanları bugüne kadar yeterince değerlendirilmemiştir. Bunun başlıca sebebi iki ülkeyi birbirine bağlayan altyapıdaki eksiklikler, gelişmemiş bankacılık ilişkileri ve mevzuat boşluklarıdır. Bununla birlikte, alım gücünün düşük olması nedeniyle Gürcistan pazarında ucuz ve kalitesiz Türk mamullerine talep vardır. Bu nedenle yapılan kamuoyu araştırmaları Türk mallarının Gürcistan’da çok olumlu bir imaja sahip olmadıklarını göstermekte ve bu durum Türk firmaları açısından bir olumsuzluk oluşturmaktadır(<http://www.die.gov.tr>, Kasım 2005).

Dış Ticaret Müsteşarlığı verilerine göre Gürcistan’da 31 Aralık 2004 itibariyle 16 Türk müteahhitlik firması toplam değeri 332 milyon dolar olan 30 proje almış durumdadır. Bu rakam, Türk firmalarının diğer Kafkasya ve Orta Asya ülkelerinde gerçekleştirdikleri rakamlara kıyasla oldukça düşüktür. Gürcistan’da iş yapan başlıca müteahhitlik firmaları Baytur, Borova, Burç, TML, Urban, Üstay ve Zafer’dir. Türk firmalarının tamamlamış olduğu başlıca projeler arasında Türkiye Büyükelçilik Binası, Tiflis toplu konutları, Supsa Petrol Terminali, Tiflis Havaalanı’nın bir kısmı, Kobuleti Un Fabrikası, Türk-Gürcü Ticaret Merkezi, Poti Petrol Depolama Tesisleri ve Batum Limanı terminalleri sayılabilir.

Tablo 21 : 1993-2000 Yılları Arası Türkiye – Gürcistan Arası Ticari ve Ekonomik Nitelikli Antlaşmalar

Anlaşma / Protokol Adı	Yürürlüğe girdiği tarih
Ticaret ve Ekonomik İşbirliği anlaşması Gürcistan'a Eximbank Kredisi Verilmesine İlişkin Mutabakat Muhtırası	1993
Haberleşme Alanında İşbirliğine İlişkin Protokol	1993
Güvenlik, Tarım, Sanayi, Gümrük, Spor ve Turizm Alanında İşbirliği Anlaşmaları	1993
Serbest Ticaret ve Ekonomi Bölgesi Kuruluşuna İlişkin Protokol	1994
Denizcilik Anlaşması	1995
Uluslar arası Karayolu Taşımacılığı Anlaşması	1995
Yatırımların Karşılıklı Teşviki ve Korunması Anlaşması	1995
Vize Kolaylığı Anlaşması	1995
Gümrük Geçiş Noktaları Anlaşması	1996
İki Ülkenin Demiryolu ve Diğer Altyapı Şebekelerinin Bağlantısına İlişkin Protokol	1996
Gürcistan Petrol ve Enerji Devlet Şirketleri ve Türkiye Arasında Enerji Alanında İşbirliği Protokolü	1996
Haberleşme Alanında İşbirliği Anlaşması	1997
Hava Taşımacılığı anlaşması	1997
Ulaştırma Alanında İşbirliğine İlişkin Protokol	1998
Sınai Mülkiyetin Korunması Alanında Patent Kuruluşları Arasında İşbirliği ile ilgili Niyet Protokolü	1999
Gürcistan Hükümeti ile Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Teknik İşbirliği Protokolü	2000

(DEİK 2005 : 66)

Türkiye ve Gürcistan arasında ekonomik ilişkilerin gelişmesine olanak sağlayacak olan hukuki temeller önemli ölçüde atılmıştır. Bu atılımlar Tablo 21'de görüleceği gibi özellikle bağımsızlık sonrası başlayan dönemden 2000 yılı ortalarına kadar ivme kazanmıştır. Ticaret ve Ekonomik İşbirliği Anlaşması ile Yatırımların Karşılıklı Teşviki ve Korunmasına İlişkin Anlaşma yürürlüğe girmiştir. Çifte Vergilendirmenin Önlenmesine İlişkin Anlaşma ise müzakere halindedir ve bu anlaşmanın bir an önce imzalanıp yürürlüğe

girmesi iki ülke işadamları tarafından arzulanmaktadır. Bugüne kadar Türk Eximbank, Gürcistan'a yönelik 41.5 milyon dolarlık kredi kullandırmıştır. Ödemelerde gecikmelerin söz konusu olması nedeniyle de 4 Şubat 1998 tarihinde bir Borç Erteleme Anlaşması imzalanmıştır. Böylece ana para ve faiz ödemeleri için yeni bir ödeme planı oluşturulmuş ve Gürcü tarafı söz konusu plan çerçevesinde düzenli olarak ödeme yapmaya başlamıştır.

Ticari ve Ekonomik İlişkilerde Karşılaşılan Sorunlar ;

Gürcistan'da sosyoekonomik koşulların henüz istenen seviyeye gelmemiş olması ve halkın beklediği refah artışının sağlanamaması, siyasi ve ekonomik istikrar konusunda son dönemlerde olumlu gelişmeler yaşanmışsa da yabancı yatırımcılar için ülkedeki yatırım ortamının henüz beklenen seviyede olmaması, zaman zaman karşılaşılan Gürcü devlet görevlilerince makbuzsuz ceza kesilmesi gibi rutin haline gelen keyfi uygulamalar, ulaştırma sektöründe yaşanan güvenlik sorunu, kara ulaşımı ücretsiz geçiş bölgelerinde dağıtımın tam olarak yapılamamış olması, değişik bölgelerdeki farklı uygulamalar ve olumlu yöndeki mevzuat değişikliklerinin uygulamaya aynen yansımaları, ulaşım altyapısının yetersizliği, Kars-Tiflis demiryolunun halen tamamlanamamış olması, ödeme problemleri ve hukuki ihtilaflar, yasalardaki boşluklardan veya yasaların yorumlanmasından ortaya çıkan ihtilaflar ve bunları çözecek mekanizmaların eksikliği, Rus ürünlerinin yoğun bir şekilde Gürcistan'a gümrüksüz girmesinin yarattığı haksız rekabet. Gümrüklerde yaşanan boşluklar, ithalatta ödenen yüksek vergiler, Türk malı ürünlerin Gürcistan'da kalitesiz ürünler olarak kabul edilmesi, kayıt dışı ticaret ile kalitesiz ve ucuz ürünlerin geniş çapta pazara girmesi (DEİK 2005 : 19 – 36).

6.3 Gürcistan İlişkilerinde Türkiye Açısından Ticari ve Ekonomik Olanaklar :

Türkiye'nin bölgeye yönelik ekonomik beklentileri, kuşkusuz politik olarak çok önemseydiği ve birçok anlam yüklediği bölgelerle olan ticari ilişkilerini arttırmaktır. Türkiye çoğunluğunu ticaret alanında faaliyet gösteren Türk

firmalarının 32 milyon dolara ulaşan ayni ve nakdi yatırım tutarı ve iki ülke arasındaki 200 milyon ABD Doları civarındaki ticaret hacmi ile Gürcistan'ın dış ticaretinde ikinci sırada yer alan ticari ortağıdır. Ancak bu değerler, Türk firmalarının örneğin Türkmenistan'da 2,8 milyar dolar, Kazakistan'da 2,1 milyar dolar tutarındaki iş hacimleri ile karşılaştırıldığında oldukça mütevazı ölçülerde kalmaktadır. Gürcistan ekonomisinin makro-ekonomik değerler bakımından anılan ülkelere nazaran daha küçük bir ekonomi olduğu bir gerçekse de, bu ülkenin stratejik çıkarlarımız açısından tam anlamıyla ekonomik yaşam sahamız içine alınmasının Kafkasya ve Orta Asya'daki çıkarlarımız ve Gürcistan ile siyasi ilişkilerimizin geleceğini teminat altına alınması bakımından önemi ortadadır. Gürcistan'ın ihraç mallarının dış pazarlarda rekabet güçlerinin düşük olması ve ülkenin coğrafi konumundan kaynaklanan yüksek nakliyat giderleri nedeniyle bu ülkenin en büyük ihracat partnerleri coğrafi yakınlık avantajının bulunduğu Rusya ve Türkiye'dir. Bölgedeki tek Batılı komşusu olan ve başlangıçta Gürcistan'a yardım eli uzatan nadir ülkelerden birisi olmaktan kaynaklanan avantajlı konumunu Türkiye'nin korumakta giderek zorlandığı hissedilmektedir. Zira, bugün başta ABD ve Almanya gibi önde gelen Batılı ülkelerin ve topluluk olarak AB'nin Gürcistan'a yönelik ilgilerinin süratle arttığı ve bu küçük ülkenin ölçeği bakımından önemli miktarlara ulaşan hibe ve yardımlarda buldukları görülmektedir. Buna bağlı olarak Gürcistan'ın gözünde ülkemizin önceliğinin aşındığı değerlendirilmektedir. Türkiye ile Gürcistan arasındaki ekonomik ilişkiler henüz kendi dinamiklerini kazanmamış olup, mevcut potansiyelinin oldukça gerisinde seyretmektedir. Orta vadede Gürcistan'ı Türkiye'nin ekonomik yaşam alanı içine alma hususunda bir hedef tespit edildiği takdirde mevcut yatırımlarımızın ana hatları aşağıda sunulan projelerle desteklenmesi gerekecektir;

a. İki ülke arasında ticaretin ilk başladığı dönemde kendilerini işadamları olarak tanıtan bazı vatandaşlarımızın piyasada ilk olmaktan gelen avantajlarını kullanarak, kalitesiz malları Gürcistan'da pazarlamaları

sonucunda, bugün Gürcistan'da Türk malları hakkında olumsuz yargı oluşmuştur. Ülkede faaliyet gösteren ve ülkemizdeki benzerleri ile karşılaştırıldığında oldukça mütevazı boyutlarda kalan süper marketlerde, mağazanın imajına olumsuz etkide bulunacağı gerekçesi ile Türk ürünleri satılmamaktadır. Büyükelçiliğimiz tarafından yapılan basın toplantıları ve çeşitli girişimler ile bu görüntünün telafi edilmesine çalışılmaktadır. Bu bağlamda örneğin İTO ile işbirliği yapılarak Tiflis'e bir tanıtma toplantısı düzenlenmiş, bilahare İTO'nun finansman desteği ile önde gelen basın ve yayın organlarından 14 gazeteci ve televizyon muhabiri ülkemize gönderilmiş, Gürcistan'a dönüşlerinde bağlı buldukları yayın organlarında ülkemiz ve Türk malları hakkında olumlu izlenimlerini yansıtmalarını sağlamıştır.

b. Önemle üzerinde durulması gereken bir husus ise, son dönemde batılı ülkelerin Gürcistan'a gösterdikleri ilginin ve siyasi, ekonomik, askeri ve sosyal ilişkilerinin giderek artmakta olduğu ve Türkiye'nin zamanında davranmaması durumunda ekonomik olarak Gürcistan'daki varlığını geliştirmesinin giderek güçleşeceği. Bu bağlamda gözlenen bir diğer husus da söz konusu üçüncü ülke ilgisinin giderek başta Batum ve Poti şehirleri olmak üzere Batı Gürcistan'da yoğunlaşma istidadıdır.

Gürcistan ile karşılıklı ticaretimizde ve bu ülke üzerinden Azerbaycan ve Orta Asya'ya gerçekleştirilen ticarete en önemli sorunlardan birisi ulaşım alanında karşılaşılan güçlüklerdir. Bu sorunların başlıcaları şunlardır; Temel sorun, Gürcistan güzergahındaki yolların, araçları yıpratıcı şekilde çok bozuk olmasıdır. Gerek Sarp - Kızılköprü (Gürcistan - Azerbaycan sınır kapısı) gerek Türkgözü - Kızılköprü arasındaki yol çok bozuktur. Yollardaki çukurlar araçlarımızın yıpranmasına, düşük hızla seyredildiği için de sürelerinin uzamasına neden olmaktadır. Gümrüklerde, Gürcü yetkililer, herhangi bir makbuz vermeden para tahsil etmektedir. Ayrıca Gürcü makamları zaman zaman, sürücülerimizden, saptanan geçiş tarifesinin üstünde ücretler almaktadır. Güzergahta yol polisi somut bir neden

göstermeden sürücülerimizden makbuzsuz keyfi paralar talep etmektedir. Transit geçişlerde araçlarımız Sarp ve Türkgözü girişlerinden Azerbaycan sınırına kadar olan güzergahlarda en az 10 noktada durdurulmaktadır.Sürücülerimizin büyük çoğunluğu Gürcüce bilmediği için, bu durumlarda her defasında sorunlar yaşamaktadır.Yol polisi sürücülerimize kötü ve kaba davranmakta, vatandaşlarımızı silah ve copla tehdit etmekte ve zaman zaman tartaklamaktadır. Tüm bu uygulamalar taşıyıcı firmalarımızda ve sürücülerimizde caydırıcı etki yapmakta ve bu nedenle Gürcistan güzergahı cazibiyetini kaybetme eğilimi göstermektedir.

Özellikle petrol ve doğal gaz alanlarında tutarları 100 milyon dolardan 4 milyar dolara kadar çıkabilen büyük projelerin finansmanı için Gürcistan'ın finans piyasaları yeterli olmamakta, uluslar arası finans kuruluşlarına ve yabancı yatırımcılara ihtiyaç duyulmaktadır. Örneğin Bakü-Supsa boru hattı projesinin bir kısmı EBRD ve IFC tarafından, diğer kısmı da 3 yabancı bankanın oluşturduğu bir konsorsiyum tarafından finanse edilebilmiştir. Buraya yönelik kredilerde Türk bankacılığı için önemli kazanç sağlanabilir.

Kutais kenti Gürcistan'ın tekstil merkezidir. Kumaş ve ipek tesislerine sahip bir kenttir. Bu tesisler şu an itibari ile üretimi durdurmuştur.Türkiye iyi olduğu tekstilde son dönemde kriz yaşamaktadır.Ucuz iş gücü ve hammaddeye sahip bu ülkede Türk firmaları mevcut tekstil merkezleri Türk firmaları tarafından işletilmelidir.

Batum şehri yakınlarında 19. yüzyılda büyük bir liman yapılmıştır. Kapalı bir koya sahiptir. Azerbaycan petroleri 19. yüzyıl sonları 20. yüzyıl başlarında bu limandan batıya gönderilmiştir. Halen bir boru hattı mevcut olup işletilmemektedir. Bu boru hattının işler pozisyona tekrar sokulması Türkiye'nin jeoekonomik menfaatlerine oldukça ters düşecektir. Bu boru hattının Dünya siyasetinde gündeme gelmesi önlenmelidir (Rathanova 2004 : 251).

Abhazya'ya deniz yolu ile yardım veya malzeme sevkiyatı çoğunlukla, Türkiye üzerinden yapılmaktadır. Türkiye'nin Gürcistan ile olası ilişkilerinden memnun olmayan ve Türkiye'yi bölgedeki RF menfaatlerine göz yummakta, müteakiben abluka ve ambargonun Türkiye tarafından delindiğini Gürcistan'a şikayet etmek suretiyle iki ülke arasındaki ilişkilerin gelişmesi sabote edilmektedir. Buna karşı stratejiler geliştirilmelidir.

Yıl içerisinde Rusya'nın en büyük çelik üreticisi olan Evrazholding, Çiyatura manganez fabrikasını 132 milyon dolara, İngiltere'den Marina Capital firması ise Georgia Ocean denizcilik firmasını 93 milyon dolara satın almıştır. Tamamlanmış olan Madneuli bakır fabrikasının ihalesinin galibi ise Ağustos ayı içerisinde açıklanacaktır. Bu ihalenin Türk firmaları tarafından alınmasında fayda mütalaa edilmektedir.

Rize-Poti ve Trabzon-Poti arasında Ro-Ro seferleri mevcuttur. Bu seferlerin arttırılmasına ihtiyaç duyulmaktadır. Türk denizcilik firmaları bu hattın işletilmesinde aktif rol alarak kazanç sağlamalıdır (DEİK 2005 : 32).

Ülkemiz ile Gürcistan arasında yolcu ve ticari taşımacılığın yoğun olarak yapıldığı güzergah Hopa-Sarp-Batum karayoludur. Ayrıca Posof-Vale karayolu da mevcuttur. Ancak, Posof-Vale karayolunun Gürcistan tarafındaki yaklaşık 20 km.lik yolun bozuk olması nedeniyle bu yol çok tercih edilmemektedir. Bu yolun işler hale getirilmesi taşımacılık sektörümüz için önemlidir.

SSCB tarafından, önce 1986 ve bilahare 1990 yıllarında diplomatik yollarla yapılan başvurularda, Çoruh nehri üzerinde yapımı planlanan projeler nedeniyle nehrin ekolojik dengesi üzerinde muhtemel olumsuz etkilerin ortaklaşa incelenmesi talep edilmiş, ancak bu ortak engeller yaratılabileği düşüncesiyle herhangi bir temas gerçekleştirilmemiştir. Gürcistan'ın bağımsızlığından sonra, 1994 yılında Çoruh ve Kura nehirleri üzerinde ortak enerji projeleri konusunda Türk - Gürcü işbirliğinin başlatılması amacıyla anılan ülke tarafından teşebbüse geçilmiştir. İlk toplantı 18 - 19 Ekim 1994

tarihinde Trabzon'da gerçekleştirilmiştir. Türkiye ve Gürcistan'ın hidroelektrik enerji alanında bazı teknik bilgileri tespit ettiği bu toplantı sonucunda, Gürcistan'ın amacının ortak enerji projesi geliştirmek olmayıp, SSCB zamanında ileriye sürüldüğü gibi Çoruh nehri üzerinde yapılacak barajların Batum şehri civarındaki nehir deltası üzerinde yaratabileceği muhtemel olumsuz etkilere yönelik araştırmaların başlatılması olduğu anlaşılmıştır. Bu tespite rağmen, DSİ Genel Müdürlüğü mensuplarından oluşan bir heyet Çoruh nehri ile ilgili konuları görüşmek üzere 10-13 Eylül 1995 tarihinde Gürcistan'da ikinci bir toplantı yapmıştır. Söz konusu toplantıda da Gürcistan tarafından niyetinin hidroelektrik enerji alanında ikili işbirliğinden ziyade konuya Çoruh nehri projelerimizin etkileri üzerinde yoğunlaştırdığı görülmüştür. Türkiye ve Gürcistan teknik heyetleri arasında 16-18 Eylül 1996 tarihinde Ankara'da Çoruh nehri ile ilgili konulara ilişkin olarak yapılan toplantı sonucunda, iki taraf heyet başkanları arasında mutabakat sağlanan hususlara ilişkin bir tutanak imzalanmıştır. Türkiye ve Gürcistan teknik heyet arasında 16-18 Eylül 1996 tarihlerinde Ankara'da düzenlenen tutanak ve 28-30 Ocak 1997 tarihleri arasında Tiflis'te imzalanan "Hükümetler arası" Türk-Gürcü Karma Ekonomik Komisyonu I. Dönem Toplantısı Protokolü" uyarınca, Çoruh nehrinin Türkiye topraklarındaki kesiminde inşa edilecek enerji amaçlı Deriner barajının işletmeye alınmasından sonra Gürcistan tarafınca iddia edilen olumsuz etkilerin değerlendirilmesine imkan sağlamak üzere DSİ Genel Müdürlüğü uzmanlarından oluşan teknik bir heyet fiziki durumun çok yönlü olarak yerinde tespitine yönelik inceleme ve gözlemlerde bulunmak amacıyla 28-30 Nisan 1997'de Gürcistan'a gönderilmiştir. Gürcistan'da Türk heyetince yapılan inceleme, gözlem ve görüşmeler sonucunda aşağıda izlenimler edinilmiştir;

a- Gürcistan'da Çoruh nehrinden yararlanarak ortak bir proje geliştirmek gibi bir isteği olmadığı buna karşın görüşme talebindeki aslı amacın Çoruh nehri üzerinde Türkiye'de yapılacak barajların delta bölgesi ve Acara kıyıları üzerindeki olumsuz etkilerini ileri sürülerek ülkemizin gerçekleştirme

aşamasına getirdiği enerji projelerinin faydalarından belli oranda ve sürekli pay almak olduğu anlaşılmıştır.

b- Türkiye'nin kendi topraklarından doğan ve 3 km.lik kısmı sınır teşkil ettikten sonra sadece 20 km. boyunca Gürcistan'da akarak Karadeniz'e dökülen Çoruh nehri üzerinde gerçekleştireceği projelerden Gürcistan'a pay vermesi, diğer bir ifadeyle yatırıma iştirak etmeden Gürcistan'ı bu projelere ortak etmesi tüm uluslar arası teamüller açısından herhangi bir yükümlülük bulunmadığı gibi, öyle bir talep bu aşamada uygun görülmemektedir. Gürcistan heyetinin tutum ve beyanlarından ülkemiz ile ikili ilişkilerini belli bir düzeyde tutmaya özen gösterdikleri, bununla birlikte sınır aşan sular hukukunda kaydedilen uluslar arası gelişmelere bağlı olarak ta elde edebilecekleri hak ve menfaatlerden ekonomik ve siyasi bakımdan azami ölçüde istifade amacıyla gerekli müzakere sürecini başlatmaya çalıştıkları değerlendirilmektedir. Deriner barajı ve Hidroelektrik Santralinin inşaatına Ocak 1998'de başlanılmıştır. Proje anahtar teslim yedi yılda gerçekleşecektir. Deriner barajı ve Hidro-elektrik santrali dört üniteli olup, kurulu gücü 670 mw, yıllık ortalama üretimi kapasitesi 21186 wh'dir (Tanrısever 2002 : 377).

Posta işletmesi Genel Müdürlüğü ile Gürcistan Posta İdaresi arasındaki posta ilişkileri Dünya Posta Birliği (UPU) ve Uluslararası Telekomünikasyon Birliği (ITU) kararları çerçevesinde sorunuz olarak sürdürülmektedir. Öte yandan, ülkemiz çıkışlı ve Gürcistan varışlı uçakla mektup ve koli postları KUK Protokolü'nde yer alan esaslar çerçevesinde 01 Eylül 1998 tarihinden itibaren haftanın dört günü THY'nin Tiflis'e tarifeli uçuşlarıyla gönderilmeye başlanmıştır. Ülkemiz ile Gürcistan arasında telefon haberleşmesi, Sarp'tan Batum'a varılmış olan uzun mesafe abonesi tipindeki 1 Adet telefon devresinin yanı sıra, Kasım 1995'te TÜRK SAT uydusu üzerinde tesis edilen 30 Adet telefon devresi ile sağlanmaktadır. Söz edilen 30 telefon devresinden biri, Ankara-Kutaisi hava koridoru ile sivil havacılık haberleşme için kiralık devre olarak tahsis edilmiştir. Ayrıca, Batum Başkonsolosluğumuzun talebi üzerine Başkonsolosluğa "KAR-100" (Kırsal Alan Radyolink) transimision

sistemi tesis edilerek ülkemiz ile direkt haberleşmesi sağlanmış bulunmaktadır. İki ülke arasında teleks haberleşmesi ise Azerbaycan üzerinden gönderilen 6 Adet çift yönlü direkt devre vasıtasıyla temin edilmektedir. Öte yandan; Gürcistan ve “Türk Telekom-Turkcell” GSM şebekeleri arasında “Roaming” (Uluslar arası Serbest Dolaşım) anlaşması imzalanmış olup, hizmet fiilen 10 Haziran 1997 tarihinde yürürlüğe girmiştir. İletişim ilişkilerinin artırılması için oldukça elverişli ortam bulunmaktadır (TİKA 2005 : 39).

Gürcistan’ın ekonomik kalkınma ve dünya ekonomileri ile bütünleşmesiyle katkıda bulunulmalı, ulaşım dahil, ekonomik açıdan ilişkilerin sürekli olmasını sağlayacak tedbirler alınmalıdır. Türkiye , Baku – Tiflis - Ceyhan ana petrol boru hattı ve Hazar geçişli doğalgaz boru hattının gerçekleştirilmesini, çok çeşitli etkileri ve sonuçları olan bir proje olarak görmektedir. Rusya ise, Hazar petroleri ve Türkmen doğal gazının Türkiye üzerinden geçecek boru hatları ile batıya nakledilmesini hayati çıkarlarına karşı bir gelişme olarak görmekte, anılan boru hatlarını engellemeye çalışmaktadır. Rusya’nın bu konudaki çabalarının boşa çıkarılması için Gürcistan’ın tercihini Türkiye lehine kullanması sağlanmalıdır.

Son dönemlerde Gürcistan tarımını kalkındırmak amacıyla birtakım atılımlar içerisinde olduğunu görmekteyiz. 03 Ocak 2005 tarihinde Gürcistan Tarım Bakanı Mihail Svinonivişli ve Tiflis Valisi Zurala Çiaberaşvili Türkiye’ye geldiler. Burada tarım alanını da kapsayan işbirliği perspektifleri ele alınmıştır (Novosti Gazetesi 2005 : 3).

Oldukça gelişmiş tarım sektörüne sahip olan Gürcistan’ın tarım ürünlerinin işlenmesinde, paketlemede ve ihracatında işbirliği mümkündür. Özellikle meyve suyu üretimi, et ve süt ürünleri alanında ortak çalışmalar desteklenmelidir. Bilhassa sınır bölgeleri arasında işbirliğinin teşvik edilmesi ve tamamlayıcı tarımsal politikaların izlenmesi faydalı görülmektedir. 2005 yılında tarım sektöründe meydana gelen sel ve doğal afetler nedeniyle tarım

arazileri büyük zarar görmüştür. Bu nedenle GSYİH büyüme oranı bir önceki yıla göre düşüş gösterecektir. Bu da tarımın Gürcistan ekonomisindeki yerini net olarak göstermektedir.

Kars-Tiflis Demiryolu'nun inşasına ilişkin olarak Türkiye ile Gürcistan arasında mutabakata varılmıştır. Bu demiryolu sayesinde, Gürcistan'ın Batı Avrupa ve Akdeniz ile ulaşma olanağı artacak, Türkiye ise Kafkasya ve Orta Asya ile daha ucuz ve daha kısa ulaşım koridoruna sahip olacaktır. Kars-Tiflis demiryolunun yaklaşık uzunlukları ve tahmini maliyetlerine bakacak olursak; Türkiye tarafı; Kars (Mezra)-Çıldır Aktaş (Sınır) 92 km, Gürcistan tarafı; Aktaş-Ahılkelek 32 km. olup, toplam 124 km. olarak belirlenmiştir. Ahılkelek-Marabda-Tiflis arasındaki mevcut demiryolunun iyileştirilmesi de proje kapsamında alınmıştır. Projeler üzerinde yapılan tahmini değerlendirme ile projenin tahmini keşif bedeli, Türkiye hudutlarındaki 92 km.lik demiryolu inşaatı 250 milyon ABD doları, Gürcistan tarafındaki 32 km.lik demiryolu inşaatı 125 milyon ABD doları olmak üzere toplam 410 milyon ABD dolarıdır (Arslan 2002 :1).

1992 yılında planlanan bu projede dikkat edilecek husus Gürcistan'ın Eylül 2005'de ilgili projeye ancak yeşil ışık yaktığını görüyoruz. Peki Gürcistan'ın neden ayak sürdüğüne bakacak olursak, Rusya Ulaştırma Bakanı Igor Levitin, son zamanlarda kendisinin Ermenistan, Azerbaycan ve Gürcistan yönetimleri ile, Kafkasya'da demiryolu ulaşımının yeniden sağlanması konusunda yaptığı görüşmelerin sonuçlarıyla ilgili bir basın toplantısı yaptığı Bakanın kaydettiğine göre, bakanlığın öncelikli amaçlarından birisi, uluslar arası ulaştırma koridorlarının geliştirilmesidir. Rusya'nın transit kaynağı büyük ve bunlar, devletin gelir kaynaklarının çoğaltılması için kullanılmalı. Özellikle Kafkasya büyüme önem veriliyor. Çünkü Sovyet yıllarında buradaki yük akışı yılda 15 milyon tondur. Siyasi sorunlar bir saat içerisinde çözümlenemeyeceği için şimdilik sadece bir çalışma grubunun oluşturulması önemlidir. Levitin'in dediğine göre Gürcü tarafı, kasım ayında devletlerimiz arasındaki yol durumuyla ilgili

değerlendirmeleri içeren belgeleri sunacak. Bakan bugün Krasnador bölgesinden Kafkas ülkelerine geçmenin neredeyse imkansız olduğunu hatırlattı. Sadece Soçi-Suhumi bölümü çalışıyor. Demiryolunun kalan kısmı bakıma muhtaç durumda Kafkas demiryolunun faaliyet göstermeye başlaması, komşu ülkelerin ulaştırma projeleri açısından da önemlidir. Bunların arasında Çin'den başlayarak Kazakistan, İran ve Türkiye üzerinden geçecek olan bir demiryolu inşaatı da yer alıyor. Bu hat için "Tanssib'in güney alternatifi"de denilebilir Ancak, potansiyel yatırımcılar, Kafkaslarda güçlü bir ulaştırma koridoru gördüklerinden ciddi bir şekilde düşünmek zorunda kalacaktır (Gudok Gazetesi 2005 : 5).

Rus bakanın ifadelerinden anlaşılacağı üzere; Rusya kendi dışında gerçekleşecek ulaştırma faaliyetlerinin stratejik hedeflerini engelleyeceği kanısındadır. Gürcistan Rusya'dan kaynaklanan nedenlerle konu üzerinde ikilem yaşamaktadır.Öte taraftan Gürcistan'da özellikle Cevahetya bölgesinde yaşayan Ermeniler tarafından kurulacak bu demiryolu hattını önlemek için her türlü güvenlik zafiyeti doğurduğu da ortadadır. Bu konuda Cevahetya Gençler Birliği lideri Zaven Çahalyon bu demiryolu hattının kesinlikle yapılmayacağını ve bu inşaatı önlemek için gerekli imkanımız ve kaynağımız var dedi (Hürriyet Gazetesi 2005 : 7).

Görüldüğü gibi Gürcistan bu demiryolu hattının güvenilirliğini sağlamada ciddi güvenlik zafiyetine düştüğü görülmektedir. Kendi içersinde yaşayan Ermeni nüfusu kontrol etmekte zorlanmaktadır. İlerleyen bölümlerde Gürcistan'ın Avrasya koridorunun güvenliğini sağlamada ne tip önlemler alabileceğini incelemek durumdayız. Kendi içinde güvenlik koridoru oluşturamayacak bir Gürcistan hiçbir şekilde yatırım için uygun bir zemin oluşturmayacaktır.Rusya ve Ermenistan'ın Gürcistan üzerinde kurduğu bu etki üzerine Türkiye konuya daha hassas yaklaşma ihtiyacı göstermiştir. 12 - 13 Eylül 2005 tarihinde yaklaşık 200 kişilik iş alanı ile Tiflis'e giden Devlet Bakanı Kürşat Tüzmen "Türkiye-Gürcistan Ticari ve Ekonomik İşbirliği" semineri ile "Türk-Gürcü Karma Ekonomik Komisyonu" açılışına katıldı.

Tüzmen, seminerde yaptığı konuşmada, iki ülke arasındaki ticaret hacminin 2005 sonu itibarıyla 500 milyon dolara ulaşacağını söyledi Kars-Tiflis demiryolu için somut adımlar atıldığını vurgulayarak, bölgede ekonomik istikrarın sağlanması için iki ülkenin ticari ilişkilerini geliştirmesi gerektiğini kaydetti. Bunun üzerine Gürcistan ekonomi bakanı Noghaideli ise Baku-Tiflis-Ceyhan petrol hattının ardından Kars-Tiflis demiryolu hattının da oluşturulacağını ve Ermenistan güzergahının kesinlikle alternatif olmaktan çıkacağını belirtmiştir (Milliyet Gazetesi 2005 : 6).

Avrasya ulaşım ve iletişim koridorları içinde Türkiye'nin de yer almasını kolaylaştıracak projeler içinde en önemlisi Kars-Tiflis demiryolu projesi, Batum havaalanının modernizasyonu, ayrıca Sarp - Hopa -Trabzon karayolu, Çıldır-Aktaş sınır kapısının açılması projeleri süratle işlerlik kazandırılmalıdır. Ayrıca mevcut sınır kapılarının durumları iyileştirilmelidir. Gürcistan'ın tekstil sanayisinin yenilenmesi ve deri sanayisinin geliştirilmesinde, ülke içinde midibüs - minibüs ve kamyonet tipi özel girişim açısından önem taşıyan araçların üretiminde işbirliği yapılmasına yönelik imkanlar vardır. Özellikle içme suyu ihracatı konusunda birikime sahip olan firmalarımız Gürcistan'ın olağanüstü büyük kaynak suyu rezervlerinin değerlendirilmesine ilgisini arttırarak göstermeye devam etmelidir. Gürcistan'ın ve Türkiye'nin önemli enerji açıklarının bulunduğu bir dönemde Gürcistan nehirlerinde küçük baraj ve hidroelektrik santraller kurmak suretiyle elektrik üretilmesi ve bu elektriğin Gürcistan'da ve Türkiye'nin doğu bölgelerinde kullanılmasına yönelik çabaların artırılması önem arz etmektedir. 70 milyar kwat/saat olan Gürcistan hidropotansiyelin de Batı Gürcistan'da 23 milyar m³ potansiyel olmasına rağmen % 10'u değerlendirilmektedir. Türkiye baraj yapımındaki tecrübesini ve buradaki hidropotansiyeli değerlendirmelidir. Gürcistan Rusya ile kurduğu enerji bağımlılığına alternatif üretmek maksadıyla İran doğalgazını kullanma düşüncesindedir. Kullanılacak bu doğalgaz Ermenistan'ı önemli kılacaktır. Türkiye - Ermenistan ilişkilerinin durumu Ermeni diasporasından kaynaklanan nedenle gerginliğini korumaktadır. İran alternatifi bir an önce devreden

çıkarmalıdır. Türkiye, Türkmenistan - Azerbaycan doğalgazlarının bu bölgeye mevcut anlaşmadan daha fazla satılması amacıyla aktif arabuluculuk yapmalıdır. Gürcistan'ın Karadeniz kıyısındaki turistik bölgelerinde bir canlanma söz konusudur. Bu çerçevede, ülkeye gelen toplam turist sayısının yakında 1 milyona çıkması ve turizm gelirlerinin kısa zamanda ikiye katlanması mümkün gözükmemektedir. Gürcistan'da mevcut 1300 çeşit kaynak suları kapılıca ve sağlık turizmi için elverişli ortam oluşturmaktadır. Dağcılık turizmi için oldukça iyi şartlar mevcuttur. Gürcistan turizminde tespit ettiğimiz en önemli 5 sorun;

Kaliteli personel ve hizmet eksikliği, reklam eksikliği ve imaj problemi, Turistik faaliyetlerin yelpazesinin dar oluşu, Yetersiz turizm altyapısı, Güvenlik.

Türk firmaları özellikle son 20 yılda turizmde çok önemli atılımlar gerçekleştirmiştir. Türk firmalarının bu alanda sahip oldukları geniş deneyim düşünüldüğünde turizm, iki ülke arasında önemli bir işbirliği alanını teşkil etmektedir. Gürcistan'da devlet-özel sektör işbirliği ile Türk mallarının tanıtımına yönelik bir kampanyaya ihtiyacı vardır. Bu konuda birtakım atılımlar gerçekleştirilmiştir. Son dönemde 8 - 11 Haziran 2005 tarihinde Tiflis'te TÜYAP tarafından Ambalaj, gıda, içecek, ve gıda ekipmanları fuarı düzenlenmiş, 9-11 Haziran 2005 tarihinde Tiflis'te Türkiye'nin katkılarıyla ADG organizasyonunda inşaat malzemeleri fuarı düzenlenmiştir. Gıda ve inşaat malzemeleri Türkiye'nin etkin olduğu sektörlerdir. Gürcistan'da her yıl düzenlenecek fuarlar ile Türkiye'nin bu konudaki ekonomik hakimiyeti elde tutabileceği değerlendirilmektedir. Özellikle Gürcistan ekonomisinin belkemiği olan tarım ürünlerinin ambalajlanmasında Türk firmaları aktif rol oynamalıdır. Ayrıca kaliteli ve rekabet gücü yüksek ürünlerin tanıtımı için Türk firmaları tarafından tekstil ve gıda alanında perakende ve toptan satış noktalarının oluşturulmasına teşvik edilmelidir. Gürcistan'da kurulan sanayi işletmelerin bir çoğu SSCB döneminden kalma, hammaddeye uzak işletmelerdir. Türkiye'deki büyük ölçekli firmalar bu sanayi tesislerinin işletilmesinde bir an

önce girişimlerde bulunmalıdır. Gürcistan'da hala serbest bölge uygulaması mevcut değildir. Türk firmalarının yoğun biçimde yer alacakları bir serbest bölge açılmasına çalışması ve bu bölgelerin bir ihtisas bölgesi olması için öncelikli sektör ve ürün tespiti yapılmalıdır. Türkiye'de küçük ölçekli işletmelerde toptancılık önemli ekonomik faaliyettir. Gürcistan tarafından ürünlerin toplanması ürünlerin transferi ve pazarlaması noktalarında zorlanılmaktadır. Bu konuda özellikle Artvin, Trabzon, Kars, Ardahan, ticaret odaları kendi küçük ölçekli işletmelerini organize ederek Gürcistan tarımsal ürünlerini dış ve iç pazarda transferini gerçekleştirmek üzere atılımlar yapmalıdır. Türkiye ile Gürcistan arasındaki ticaretin kayıt altına alınması ve geliştirilmesi için çabalar son dönemde hızlandırılmış durumdadır. Hopa ile Batum arasındaki karayolunun genişliği iki katına çıkarılmıştır. Hopa ile Trabzon arası yolunun da acilen genişletilmesi gerekmektedir. Sarp sınır kapısı tamamen bilgisayarlı sisteme geçirilmiştir ve bu kapının acil yenilenmesi uygun olacaktır. THY'nin Tiflis ofisi uzun bir süre vergi mevzuatına uygun davranılmadığı gerekçesiyle Gürcistan Vergi Kurumu tarafından taciz edilmiştir. Büyükelçiliğimizin Gürcistan Ulaştırma ve Maliye Bakanlıkları nezdinde yaptığı girişimler sonucu keyfiyetin taraflarca iyi niyetli bir yaklaşımla ele alınması hususunda mutabakata varılmıştır. 19 Temmuz 1998 tarihinde Ulaştırma Bakanlığı yetkiliklerinden oluşan bir heyet Batum'a gelerek Batum havaalanının uluslar arası standartlara kavuşturabilmesi amacıyla keşif bedeli 50 milyon dolar olan bir proje hazırlamışlardır. Gürcistan yönetimi hali hazırda bu projeye kendi ekonomik problemlerinden dolayı onay vermemiştir. Öncelikli olarak Tiflis havalanının rehabilitasyon ve uluslar arası standartlarına kavuşturulabilmesi amacıyla ihale etmiştir. Türkiye'nin yoğun çabaları ile ihaleyi bir Türk firması olan Çelebi Holding üstlenmiştir. 62 milyon dolarlık bir proje olan Tiflis havalimanı projesinin temel atma töreni 24 Mayıs 2005 tarihinde gerçekleşmiştir. Haziran 2006 yılı içerisinde tamamlanması planlanan Uluslar arası Tiflis havalimanında nihayete varılmak üzeredir. Tiflis havaalanı tamamlandığında günde yaklaşık 50 bin yolcuya hizmet edecek işletmeciliğini de alan Çelebi Holding 10.5 yıl

süre ili havaalanı işletecek. Tiflis'te gerçekleştirilen ticari uçuş sayısı şuan itibari ile yıllık 5 bindir (Türkiye Gazetesi 2006 : 8).

Gürcistan bağımsızlığını kazandıktan sonra diğer alanlarda olduğu gibi eğitim alanında da köklü reformlar yapmıştır. Bu reformlardan en önemlisi Sovyet sistemine bağlı olan eğitim sisteminin batı normlarına uygun bir şekilde düzenlemesidir. Bu düzenleme ile birlikte üniversitelere özerklik verilmiş, bu çerçevede üniversiteler yurtdışından yabancı öğrenci kabul etmeye başlamışlardır. Türk öğrencilerin Gürcistan'a gelişleri de aynı tarihlere rastlamaktadır. Gürcistan'daki üniversitelerde ilk zamanlarda öğretimin harçsız oluşu ülkeye öğrenci gelişini hızlandıran en önemli unsurlardan biri olmuştur. Bölgeye ilk zamanlarda gelen öğrencilerin Devlet Üniversitelerini tercih ettikleri gözlenmiştir. Daha sonra ise özel üniversitelerin açılması ve öğrenim harçlarındaki fiyat farkı nedeniyle öğrencilerimizin büyük bölümünün özel üniversitelere kayıt yaptırdıkları görülmüştür. Gürcistan genelinde yüksek öğrenim veren 250'nin üstünde devlet ve özel girişimciler tarafından açılmış üniversite, endüstri, akademi, yüksek okul ve yüksek kolej bulunmaktadır. Bu sebeple, yüksek öğretim kurumlarının karmaşık bir yapı içerisinde olduğu gözlenmektedir. Bu durumda öğrencilerimizin üniversite seçiminde zorlandıkları görüldüğünden öncelikle devlet üniversitelerini tercih etmeleri tavsiye edilmektedir. Buna rağmen özel üniversitelerin öğrenim harçlarındaki fiyat indirimi öğrencilerimizin bu okullara yönelmelerinde en büyük etken olmuştur. Gürcistan'da yüksek öğrenim gören Türk öğrencilerin büyük çoğunluğu başta Tiflis olmak üzere Batum ve Kutaisi şehirlerindeki devlet üniversiteleri ve özel üniversitelerinde öğrenim görmektedir (Kurakhçivski 2002 : 64).

Bakü-Supsa Hattı ve Bakü-Tiflis-Ceyhan petrol boru hatlarının tamamlanmış olması Gürcistan ekonomisine önemli hareket getireceği aşikardır. Gürcistan özellikle 2004-2006 yıllarında enerji ihtiyacını çözmeye önemli girişimlerde bulunmaktadır. Gürcistan, Azerbaycan ve Türkiye Cumhurbaşkanı katılımı ile Baku-Tiflis-Ceyhan boru hattının başkent

Tiflis yakınlarında bulunan Gardaban istasyonundaki vanaları açan düğmeye bastılar. Gürcistan Cumhurbaşkanı Saakaşvili, düzenlenen törende ilginç bir tepitte bulunmuştur. “Bu boru hattı Gürcistan için ne ifade ediyor? Ekonomik olarak, yatırım anlamına geliyor. Ancak bu boru hattının önemi her şeyden çok politik. Gürcistan’ın dünya haritasındaki ve bu bölgedeki önemi artıyor. Gelecek yıl Gürcistan için ekonomik ve enerji yönünden bağımsızlık anlamına gelen bir doğalgaz boru hattımız olacak”(Associated Press 13.10.2005).

Mevcut boru hattı Batı’nın Ortadoğu petrolüne bağımlılığını azaltmada çok önemli görülmektedir. Gürcistan bu konuda coğrafi konumu ile kendi enerji ihtiyacını büyük ölçüde karşılayacaktır. Burada dikkat edilecek husus bu kaynak Gürcistan’ı enerji konusunda çevre ülkelerle daha çok bağımlı kılacağıdır. Ama jeopolitik açıdan Gürcistan’ı parlayan bir yıldız yapmıştır.

Türkiye, coğrafi konumu itibariyle Avrupa ile Orta Asya ve Uzakdoğu arasında en kısa yol üzerinde bulunmaktadır. Bu bakımdan yeni ile eski dünya arasında bir köprü niteliğinde olup, ayrıca ulaşım açısından stratejik bir öneme sahiptir. Batı ile Doğu arasında tarihi ipek yoluyla başlayan ticaretten Türkiye devamlı yararlanmıştır. 21. yüzyıla girerken ekonomik modellerindeki gelişmeler ve serbest pazar ekonomisi dünya ülkelerini ticari ilişkilerde hızla bir araya getirirken ulaşım konusu da kıtalararası boyut kazanmıştır. Siyasi değişimler sonucu bağımsızlıklarını kazanan ülkeler, dış pazarlara açılmada daha bağımsız hareket etme imkanına kavuşmuştur. Avrupa ülkelerinin ticaretlerini geliştirme istekleri ile Kafkasya ve Orta Asya ülkelerinin teknoloji transferi gelişmiş ülkelerle entegrasyon arzuları, uygun bir ulaşım hattının kurulmasını icap ettirmektedir. Tarafların ortak çıkarları, tesis edilecek uygun bir ulaşım koridoru etrafında örgütlenmelerini gerekli kılmaktadır. Kafkasya ve Orta Asya ülkelerini Avrupa ulaşım hatlarına bağlamak için çeşitli girişimlerde bulunmaktadır. Birleşmiş Milletler ve Avrupa Ekonomik Komisyonu (AEK) bünyesinde, uluslar arası “E” yollarının bu ülkeleri de içine alacak şekilde genişletilebilmesi konusunda çalışmalar başlamıştır. Birleşmiş Milletler

Kalkınma Programı (UNDP) ve Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı (UNCTAD) tarafından “Central Asian External Trade and Transit Transport İnitavite” adı altında Orta Asya’nın dünya pazarları ile kara, hava ve demiryolu bağlantılarının iyileştirilmesine yönelik hazırlanan ortak rapor ve AKE tarafından 26 Eylül 1995 tarihinde Cenevre’de “Kafkas ve Orta Asya Ülkelerinin Avrupa Ulaşım Hatları Şebekesine Bağlanması” konusunda çalışmalar yapılmaktadır. Karaya sıkışmış Orta Asya Bağımsız Devletlerini, Akdeniz’e ve Avrupa pazarlarına bağlamak için oluşturmaya çalışılan koridorlar içerisinde gerek coğrafi gerekse altyapı nedeniyle en kısa, en ekonomik ve en güvenli koridor Türkiye üzerinden geçen ve Kafkasları da içine alan Kars-Tiflis bağlantısı ile kurulacak demiryolu koridorudur. Bugün için geçerli olan bu durumun en doğru bir şekilde ve zamanında kullanılması sadece Türkiye açısından değil, koridorun geçtiği tüm ülkelerin yararları açısından da önemi bulunmaktadır. Türkiye - Gürcistan arasında doğrudan demiryolu bağlantısının sağlanması amacıyla geliştirilen Kars - Tiflis Demiryolu projesi, Akdeniz, Karadeniz ve İran üzerinden oluşturulmaya çalışılan Doğu - Batı ulaşım koridorları içerisinde emniyet, sürat ve ekonomik yönden en uygun bir alternatifte sahiptir. 124 km.lik Kars - Ahılkelek demiryolunun inşasının tamamlanmasıyla Çin, Moğolistan ve Orta Asya Bağımsız devletleriyle Kafkas ülkeleri Türkiye üzerinden ve en kısa yoldan Akdeniz’e ve Avrupa ulaşım hattına bağlanmış olacaktır. Ulusal demiryolu ağıımız, ülkemizin doğusunda Kars-Gümrü bağlantısı ile Ermenistan’a ve Van - Kotur bağlantısıyla da İran Demiryollarına bağlıdır. Ermenistan’dan geçen hat, bu ülke ile olan ilişkilerin özelliği sebebiyle trafiğe kapalı tutulmaktadır. İran üzerinden doğuya doğru giden Demiryolu ile Kotur-Tebriz-Culfa güzergahı ile kuzeye yönelerek Nahcivan’dan geçmekte, ancak Nahcivan-Azerbaycan arasında 35 kilometre uzunluğunda Ermenistan topraklarından geçen hat kesiminin mevcut olmaması nedeniyle de , bu hat üzerinden Bakü’ye ulaşmak mümkün olmamaktadır. Doğal konumu itibariyle, transit taşımacılıktaki avantajı, komşu ülkelerin yatırım girişimleri ile (TRECECA gibi) elinden alınmaya çalışıldığı bu günlerde Türkiye- Gürcistan Demiryolu bağlantısının gerçekleştirilmesi ile bu avantajın tekrar Türkiye lehine

çevrilmesi mümkün görülmektedir. Mashhad–Tahran–İstanbul üzerinden kurulmaya çalışılan transit hat, Sovyetlerin dağılmasından sonra önceliğini yitirmiştir. Daha kısa olan Türkiye–Gürcistan–Azerbaycan–Türkmenistan üzerinden geçen demiryolu - denizyolu kombine ulaşım koridoru öncelik kazanmıştır. Almata–Bişkek–Taşkent–Aşkabat- Bakü-Tiflis–Ankara–İstanbul hattı; Kafkaslar ve Orta Asya’yı Avrupa pazarlarına bağlayacak ve transit taşımacılıkta Türkiye’yi önemli konuma getirecektir. Trans Asya Projesinin bir kolu olan Trans Kafkasya demiryolu koridoru Türkiye’nin menfaati açısından vazgeçemeyeceği ve uluslar arası platformda savunulması gereken bir projesidir. İran üzerinden kurulmaya çalışılan hattın 375 km. daha kısa olan Türkiye–Gürcistan demiryolu aynı zamanda hat kapasitesi bakımından güneyde Van gölü geçişine nazaran daha yüksek kapasitelidir. Van Gölü Feribot dar boğazı nedeniyle, gölün kuzeyinde 239 km. uzunluğunda bir demiryolu geçişi için proje çalışması devam etmektedir. Bu hattın yapılması durumunda Haydarpaşa–Tiflis–Bakü–Taşkent koridoru. Tahran üzerinden oluşturulmaya çalışılan koridora nazaran 525 km. daha kısa olacaktır. Kars-Tiflis demiryolu, Orta Asya Cumhuriyetleri ile Azerbaycan ve Kafkas Ülkelerinin Türkiye ile ve kendi aralarındaki ticari faaliyetlerinin gelişmesinde, karaya sıkışmış bu ülkenin Akdeniz ve Karadeniz limanları ile tüm Avrupa ve Dünya pazarlarına bağlanmasında önemli bir rol oynayacak, aynı zamanda tüm bölgede barışın ve huzurun tesis edilmesine yardımcı olacaktır. Yakın zamana kadar Rus ve Baltık Denizi limanları vasıtasıyla yönetilen yıllık 1.5 milyon ton Özbek pamuğu yeni demiryolu ile 2,5 kez daha kısa sürede Türkiye üzerinden Akdeniz ve Karadeniz limanları ile pazarlanabilecektir. Kısa yol avantajından dolayı, taşıma maliyeti düşük olacağından İran üzerinden kurulmuş olan ulaşım koridoru bugünkü cazibesini yitirecektir. Tesis edilecek yeni koridor, sadece bir yol değil aynı zamanda ulusların bir araya gelişini de temin edecektir. Mashhad–Saraks-Tecen yeni demiryolunun hizmete açıldığı gün Azerbaycan, Gürcistan, Türkmenistan ve Özbekistan Cumhurbaşkanı arasında Türkmenistan’ın Saraks kentinden Taşkent–Aşkabat– Türkmenbaşı–Bakü–Tiflis-Poti güzergahında transit taşımacılığın geliştirilmesi ile ilgili imzalanan sözleşme oldukça anlamlıdır. İran her ne

kadar önce davranıp Saraks -Tecen hattını ikmal ederek Asya Bağımsız Devletlerini İran üzerinden geçen bir koridorla Avrupa demiryolu ağına bağlamış ise de asıl trafiği çekecek koridorun daha kısa olması ve Kafkasları da içine alması nedeniyle Taşkent - Tiflis koridorunun önemi vurgulanmıştır. Sovyetlerin dağılması ile gündeme gelen Kars-Tiflis demiryolu projesi Türkiye'ye koridor ülkeleri için 1. öncelikli bir proje haline gelmiştir. Bu nedenlerle Türkiye için hayati önem taşıyan Kars - Tiflis projesinde bir an önce uygulamaya geçilmesi gerekmektedir. Kars - Tiflis demiryolunun kullanıma açılması, Doğu Anadolu bölgesindeki ihracatçıların Kafkaslar ve Orta Asya'ya daha rahat açılmalarını sağlayacak ve dolayısıyla bu bölgenin kalkınmasında itici güç olacaktır (<http://www.traceca.org>. Kasım 2005).

Poti limanından çeşitli Karadeniz limanlarına ro-ro hattı düzenlenmektedir. İran – Azerbaycan – Gürcistan - Bulgaristan arasında imzalanan ve Ortadoğu ile Batı Avrupa arasında gerçekleştirilmesi planlanan ro-ro seferleri Ortadoğu ile Batı Avrupa arasında yeni bir köprü işlevi görecektir. Türkiye ve aynı zamanda limanlarımızın coğrafi gücüne menfi alternatif etkide bulunan bu anlaşmaya karşı Hopa - Trabzon limanlarının uluslar arası platformda etkinliği kazandırılmalı, veya Gürcistan limanlarının Türk firmaları tarafından işletme hakkını kazanmak için ilgili Türk firmalarına kredi sağlanmalıdır. Türk firmaları Tiflis havaalanının uluslar arası standartlara kavuşturulması amacıyla mevcut ihaleyi alarak önemli bir adım atmıştır. 1997 yılında Ulaştırma Bakanlığınca ön fizibilite raporları hazırlanan Batum havaalanı yapım ve işletmeciliğinde Tiflis havaalanı örneğinde olduğu gibi Türk firmaları tarafından ihalenin kazanılmasında çaba harcanmalıdır. Uzun zamandır Acara yönetimi tarafından ihmal edilmiş olan Batum havaalanı yeniden yapılandırılmaktadır. Bu havaalanının Türkiye ve Gürcistan tarafından beraber kullanılması ve turizm için bir “merkez” haline getirilmesi söz konusudur. Acara'nın kalkınması için tek yol, bu bölgenin ekonomisinin Türkiye ile birlikte bütünleşmesidir. Gürcistan'daki iletişim ağları 70 – 80 li yıllarda yapılmış olup, yenilenmesine ihtiyaç duyulmaktadır. Gürcistan genelinde her 8 kişiden bir kişiye telefon düşmektedir. Türkiye'deki GSM

firmalarının tecrübelerini Gürcistan'daki iletişim ağlarının yenilenmesi ve iletişim imkanlarının artırılmasında kullanma imkanı doğmuştur. Gürcistan telekomünikasyon alanında şu anda açık bir pazardır. Gürcistan'da sabit hat telekomünikasyon firması Elektrovaşiri ve gübre üreticisi JSC Azot işletmeleri ile Acara'da Batum limanı ve Batum Petrol limanı 2006 yılı sonunda özelleştirme programındadır. Hemen hemen tüm kamu teşebbüsleri özelleştirilmektedir. Bu çerçevede turizm, ulaştırma altyapısı ve küçük teknoloji firmaları alanında Türkiye için önemli imkanlar mevcuttur.

MTA Genel Müdürlüğü ile Gürcistan Cumhuriyeti Jeoloji Dairesi arasında "Kafkasya ve Doğu Karadeniz Bölgesi'nin Jeoloji Kolokyumu" 1993 yılında imzalanan protokol gereği her iki ülkenin sınırında ortak jeolojik arazi çalışmaları yapılmıştır. Ayrıca 19 - 20 Kasım 1997 tarihinde proje sonuçlarının tartışıldığı bir kolokyum düzenlenmiş ve her iki ülkenin uzmanları görüş alışverişinde bulunmuştur. Bu tür jeolojik etüt çalışmaları kurumlar arası işbirlikleri artırarak devam ettirilmesinde fayda mütalaa edilmektedir (<http://www.mta.gov.tr/uluslararası/ulusproje.asp>, Ekim 2005).

Acara Gürcistan topraklarının batıdaki Karadeniz sahilinde, Kolkhida ovasının güneybatısında olan bölgedir. Acarlar, eski devirlerden beri denizden gelen çeşitli kavimlerin etkisinde kalmışlardır. Acara'da yoğun bir Müslüman nüfus mevcuttur. 140 bin nüfuslu Batum'da Müslümanların sayısı nispeten az olmasına karşılık, köy ve kasabalarda kendilerini "Müslüman Gürcü" veya "Acaralı Müslüman" olarak tanımlayan ve çoğunlukla Türkçe bilen bir nüfus bulunmaktadır (Jakobia 2004 : 47).

Gürcistan'ın bağımsızlığını kazanması sonrası Karadeniz Bölgemiz özellikle de Artvin ili için yepyeni bir dönem başlamıştır. Gürcistan ile yapılan ihracat ve ithalatta Artvin ili ticari hayatına canlılık kazandırmıştır. Artvin ilinde ticaret sektörünün (toplam ticaret) sabit fiyatlarla GSYİH içindeki payı Sarp Sınır Kapısının açılışından bir yıl önceyi temsil eden 1987 yılında % 9,6'dan, 2000 yılında % 19,3'e yükselmiştir. Ticaret sektöründeki bu göreceli artışın

temelinde, toptan ve perakende ticaret alt sektöründeki büyüme (1987'de % 7,5'ten 2000 yılında % 12,8'e) ile otel ve lokanta sektörlerindeki büyüme (1987'de % 2,1'den 2000 yılında % 6,5'e) büyüme yatmaktadır. Ticaret sektörünün gelişmesinde Sarp Sınır Kapısı'nın açılmasıyla ortaya çıkan toptan ve perakende ticaret faaliyetleri ile turizm faaliyetlerinin stratejik bir role sahip olduğu söylenebilir (Bocutoğlu 2003 :166).

Dolayısıyla, ticaret sektörü Artvin ekonomisinde özellikle il gelişiminin planlanması sürecinde gelecek vaat eden bir sektör olarak ele alınmak durumundadır. Sınır kapısındaki bürokratik işlemlerin fazlalığı ve ihracat yapan firmaların vergi iadelerinde meydana gelen gecikmelerin dış ticareti olumsuz yönde etkilemesine izin verilmemelidir. Ayrıca bağımsızlık sonrası Artvin, Rize, Trabzon illerinde yaşanan bavul ticareti Türk mallarına duyulan güven zafiyeti nedeniyle durma noktasına gelmiştir. Bavul ticareti özellikle küçük ölçekli işletmeler tarafından hayati öneme sahiptir. Gürcistan'da Türk mallarına güven duyulması için gerekli kalite ve hizmet ortamı bu bölgede tekrar tesis edilmelidir.

Türkiye-Gürcistan jeoekonomik ilişkilerinde salt iki ülke arasında gerçekleştirilebilecek ilişkilerde istenilen hedeflere ulaşmakta sıkıntı yaşanabilmektedir. Bölgesel kalkınma programlarına ziyadesiyle ihtiyaç duyulmuştur. Bu nedenle kurulmuş ekonomik ilişkilerle karşılaşmaktayız. En önemli birliktelik olarak;

6.4 KEİB (Karadeniz Ekonomik İşbirliği Bölgesi) BSEC (The Black Sea Economic Cooperation) ;

20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren dünyada bölgeselleşme ve bloklaşma akımları ile birlikte küreselleşme hareketi, uluslararası ekonomik ilişkilerde giderek çok önemli bir yer tutmaya başlamıştır. Aslında gerek bölgeselleşme ve gerekse küreselleşme hareketleri birbirine zıt değil, aksine birbirlerini tamamlayan bir nitelik taşımaktadır. Bu çerçevede Türkiye, Avrupa Birliği, EFTA, ECO, İslam, Balkan ve Karadeniz ülkeleri ile işbirliği modellerini

geliştirmek isterken, bunları birbirinin alternatifi değil tamamlayıcısı olarak ve sonuçta Avrupa genelinde bütünleşme sürecine katkı şeklinde değerlendirmiştir. Bölge ülkeleri arasında mevcut ekonomik işbirliğinin çok taraflı bir mekanizma ile tamamlanması durumunda, bölge halklarının sağlayacağı yararların daha da artacağı düşünülmüştür. Böyle bir gelişmenin sağlanmasında sadece hükümetlere değil, özel sektöre, işadamlarına ve şirketlere de önemli görevler düşmektedir. Dolayısıyla, yeni işbirlikleri oluştururken iş dünyasının hareket kabiliyetini artıracak önlemler almak da gerekecektir (Karluk 1991 : 463)

Karadeniz Ekonomik İşbirliği (Black Sea Economic Cooperation BSEC) bölgesel uluslararası bütünleşmeye yönelik siyasi ve ekonomik alanda yeniden yapılanma sürecinin bir ürünüdür (Karluk 1992 : 8)

1980'li yılların sonunda Doğu Avrupa'da, ekonomik boyutta serbest piyasa ekonomisine ve çoğulcu demokrasiye geçiş sürecinin yarattığı ortamda gelişen Karadeniz Ekonomik İşbirliği fikri, öncülüğünü Türkiye'nin yaptığı bir bölgesel ekonomik işbirliği girişimidir. KEİ çağımızın ve bölgenin ihtiyaçlarına cevap veren, katılan devletlerin aralarındaki mevcut ekonomik ilişkilerin geliştirilmesi ve çeşitlendirilmesi esasına dayanan, coğrafi yakınlık, tarihsel bağlar, ekonomik tamamlayıcılık özelliklerini dikkate alan, somut projelere dönük, esnek ve pragmatik, özel sektör ağırlıklı, kendine özgü bir ekonomik işbirliği modelidir. Büyük Avrupa mimarisinin bir parçasını oluşturan bu işbirliği, Avrupa Birliği'nin bir alternatifi değil, tamamlayıcı bir alt sistemidir. Görünürdeki ilişki şekli ekonomik işbirliğidir. Ekonomik bütünleşme, bir yükümlülük değildir. Bununla beraber gelişmeler o noktaya geldiği zaman, ekonomik birleşmeye açık bir yapıya da sahiptir (DPT 1995 : 5).

Eski SSCB ve Doğu Avrupa ülkelerinin geçmiş deneyimlerinde karşılaştıkları sıkıntıları ve SSCB'nin dağılmasından sonra bağımsızlıklarını ilan eden Cumhuriyetlerin içinde buldukları şartları, bu çerçevede göz

önünde bulundurmak gerekmektedir. Dolayısıyla uluslar üstü bir düzenleme değil, ikili ve çok taraflı işbirliği bazında oluşacak bir sistem ve adım adım gelişecek bir süreç öngörülmüştür. Türkiye'nin fikir öncülüğünü yaptığı bölgedeki güç siyasi ve ekonomik şartlara karşılık KEİ, yapılanmasını büyük ölçüde tamamlamıştır. KEİ, bundan böyle parlamento desteği, özel sektör kurumlaşması, ekonomik veri merkezi, bankası, çalışma organları ve yöntemleri ile somut projeleri sonuçlandırabilecek bir duruma kavuşmuştur. Türkiye böylece, ortaya attığı bir fikre başından sonuna kadar sahip çıkmış, kalıcılık ve işlerlik kazanmasını sağlamıştır . Karadeniz Ekonomik İşbirliği ile ilgili görüşmeleri, 1990 yılında başlamıştır. Görüşmelerin sonucunda sağlanan ilke anlaşması çerçevesinde ilk toplantı, 19-21 Aralık 1990 tarihlerinde Ankara'da yapılmıştır. Bunu, 12-13 Mart 1991 tarihlerinde Bükreş'te, 23-24 Nisan 1991 tarihlerinde Sofya'da, 11-12 Temmuz 1991 tarihlerinde ise Moskova'da yapılan toplantılar izlemiştir. Bu toplantılar sonunda işbirliğine temel olacak bir metin üzerinde uzlaşmaya varılmıştır. Türkiye, Rusya Federasyonu, Azerbaycan, Bulgaristan, Romanya, Ermenistan, Moldavya, Ukrayna, Yunanistan , Arnavutluk ve Gürcistan kurucu üye olarak yer alan ülkelerdir. Türkiye açısından KEİ, dünyada meydana gelen liberal değişimler ve globalleşme eğilimlerine paralel olarak ülkemizin dünya ile entegrasyonuna katkıda bulunabilecek ve ayrıca AB ile bütünleşmesini öngören temel tercih ve politikalarına alternatif oluşturmayan, ancak kendi coğrafi konumunun meydana getirdiği imkanlardan da yararlanmayı hedefleyen bir olgudur. Bu hedeflere ulaşılması halinde bu sonuçtan hem Türkiye hem de bütün üye ülkeler fayda sağlayacaktır. Sovyet sisteminin çökmesinden sonra, Doğu Bloğu ülkeleri ve SSCB'den bağımsızlığını kazanan ülkeler, iradelerini Batının siyasi ve ekonomik sistemini benimseme yönünde kullanmışlar ve amaç doğrultusunda bugüne kadar önemli ilerlemeler kaydetmişlerdir. Özellikle Türkiye ve Yunanistan'ın serbest piyasa ve demokratik parlamenter sistem konusundaki deneyimlerinin diğer üye ülkelere örnek olması beklenebilir. Bu deneyimlerden faydalanarak, üye ülkelerin gerçekleştirecekleri atılımlar bölgenin ekonomik kalkınmasının hızlandırılmasını sağlayacaktır. KEİB

yaklaşık 327 milyon nüfusuyla, uygun fiyatta, kaliteli mal talep eden ülkelerin bulunduğu önemli bir pazar durumundadır. KEİB ülkelerinin doğal kaynaklar açısından zengin olmaları, bu kaynaklarını dünya fiyatları üzerinden değerlendirmeleri eğilimini beraberinde getirmiştir. Büyük piyasa rekabet koşulları, küçük piyasa rekabet koşullarından daha uygundur. Bütünleşmeden kaynaklanacak maliyet düşürücü verimlilik anlayışı gibi nedenlerle, üye ülkeler kendi aralarında rekabeti hızlandırabileceklerdir. Türkiye ise bugün kendisine rekabet alanı yarattığı birçok mal ve hizmette (gıda, tüketim malları ve tekstil) geniş bir piyasa sağlarken, aynı şekilde diğer ülkelere de o ülkelerin rekabet edebilecekleri alanlarda Türkiye'ye ya da Türkiye aracılığıyla dünya piyasalarına pazarlama imkanı sağlayabileceklerdir. Bununla birlikte, KEİB'e katılan ülkelerin ekonomilerinin birbirlerini tamamlayıcı nitelikte olmaları da önemli bir unsurdur. KEİB ülkelerinin bir bölümü tarıma dayalı gıda, giyim ve diğer tüketim malları sanayileri bakımından karşılaştırmalı üstünlüğe, diğer bir bölümü ise yatırım ve ağır sanayi malları bakımından karşılaştırmalı üstünlüğe, örneğin Romanya ve Kafkas ülkeleri düşük maliyetli işgücüne, Türkiye ve Yunanistan oldukça gelişmiş hizmet ve turizm sektörüne, hafif endüstriler ile ileri teknolojiye, Ukrayna ve Rusya Federasyonu, Azerbaycan ve Ukrayna gibi ülkeler kömür, petrol ve doğal gaz gibi enerji stoklarına sahiptir. Büyük bir dönüşüm sürecinde bulunan ve tek başlarına Batı ekonomileri karşısında hemen hemen hiç pazarlık gücü bulunmayan bölge ülkelerinin, KEİB bünyesindeki ekonomik bütünleşme çabaları sonucunda rekabetin artması, piyasa riskinin azalması gibi faktörlerin verimliliklerini artırmalarına yol açabileceğini, bunun da bölge ülkelerinin diğer ülkeler karşısındaki pazarlık gücünü artırabileceğini söylemek mümkündür. Bölge ülkeleri arasında sağlanabilecek işbirliğinin, teknolojik açıdan da bir çok yarar sağlayabileceğini söyleyebiliriz. Başta BDT içerisinde yer alan ülkelerin petrol, petrol ürünleri, doğal gaz ve tekstilin bazı alt sektörleri dışındaki tüm sektörlerde yeni teknolojilere, "know-how"lara, finans sistemine, modern işletmecilik bilgilerine şiddetle ihtiyaçları vardır. Bölge ülkelerinin sahip oldukları enerji kaynakları, ortak projeler üretilmesi, işletilmesi, Türkiye'nin bu tür projelere katılması gerek bölge ülkelerine

gerekse Türkiye'ye sanayi ve yatırım alanlarında yeni imkanlar sağlayacak, Türkiye'nin bölgede önemli bir güç kaynağı olmasını ve etkin rolünü daha da perçinleyebilecektir (Davutoğlu 2001 : 271).

6.4.1 KEİB'de Yaşanılan Sorunlar

Dünya genelinde yaşanmakta olan ve en başarılı örneği AB sürecinde görülen ekonomik entegrasyonların gelişim çizgisine bakıldığında, KEİB'in başarısı ya da başarısızlığı konusunda bir fikir ileri sürmek zordur. Örneğin, AB'nin yaklaşık yarım asırdır bütünleşme çabasında olmasına rağmen, hala çözülememiş köklü sorunları bulunmaktadır. Bu bakımdan KEİB'i de ancak diğer ekonomik entegrasyonları başarıya ya da başarısızlığa götüren etkenlere bakarak değerlendirip, ancak geleceğe yönelik tahminlerde bulunabiliriz. Ancak şurası da bir gerçek ki, KEİB ülkeleri arasında ekonomik bütünleşmeyi engelleyebilecek düzeyde son derece önemli sorunlar bulunmaktadır.

Siyasal Sorunlar ;

Siyasal iradenin yokluğu ya da zayıflığı: Bölgesel işbirliği kuruluşlarının başarısının en kritik göstergesi siyasal irade olmaktadır. Bu yalnızca üye ülkelerin işbirliği kuruluşuna bağlılığını değil, aynı zamanda işbirliğinin bedelini yüklenmeyi kabul etmeyi ve işbirliği için gerekli yapılanmayı sağlamayı üstlenmeyi ifade etmektedir. Ekonomik ve siyasal köklü değişimleri içeren bir geçiş döneminin bütün sıkıntılarının ve güçlüklerinin yaşanmakta olduğu KEİB havzasında, bazı üye ülkelerin kendi içlerindeki huzursuzluklar ve aralarındaki ciddi anlaşmazlıklara rağmen, KEİB, Azerbaycan ve Ermenistan gibi aralarında köklü düşmanlıklar olan iki devleti bir masada yan yana oturtmayı ve ortak kararlar aldirtmayı başarabilmiş, örneği ender rastlanan bir forumdur. Ortak ekonomik çıkarların, siyasal çatışmaların üstüne çıktığı KEİB için, bu durum geçerli oldukça bölgesel ekonomik işbirliği kuruluşlarının başarılarının ön koşulu olan siyasal iradenin de süreceği, dayanağı olan bir varsayımdır. Siyasal çıkarlara ekonomik

çıkarlardan daha fazla önem verilmesi: KEİB, temelinde bir ekonomik işbirliği modelidir. Ön amaç ve öncelik ekonomik yararlardır. Nihai amaç olan barış ve istikrarın, bölgede ekonomik refah yoluyla sağlanması öngörülmüştür. Bu nedenle KEİB'de, yakın ve orta dönemde ekonomik yararlar daha fazla önem taşıyacaktır. BDT bünyesinde yer alan Cumhuriyetler arasında yaşanan egemenlik ve üye ülkelerin kendi bünyelerinde yaşanan ve komşu ülkelerle etnik bağları bulunan azınlıklara ait problemler mevcuttur. Ortaya çıkan bu problemler, ülkeler arasında sağlıklı ilişkilerin kurulması konusunda oldukça olumsuz etkiler göstermektedir. Azerbaycan ile Ermenistan arasında devam eden Karabağ sorunu, Türkiye ile Ermenistan arasında yaşanan sözde Ermeni soykırımına ilişkin iddialar, Türkiye ile Yunanistan arasında Kıbrıs, Ege Adaları ve Batı Trakya konularında yaşanan anlaşmazlıklar, Ukrayna ile Rusya Federasyonu arasında yaşanan rekabet gibi siyasi yönü ağır basan sorunlar bulunmaktadır. Ekonomik bir entegrasyondan öncelikle ekonomik yarar beklenmesi gerekmesine rağmen KEİB'de, her zaman bu kuralın gözetildiğini söyleyebilmek mümkün değildir. Çeşitli platformlarda gerçekleşen toplantı ve görüşmelerde, bölge ülkeleri arasında varolan siyasi sorunların ve fikir ayrılığının ön plana geçtiği muhakkaktır.

Ekonomik Sorunlar ;

KEİB üyeleri iki ayrı kategori halinde değerlendirilebilir. Bunlardan birinci kategoride yer alan Türkiye ve Yunanistan serbest pazar ekonomisinde belli bir tecrübeye ulaşmış ülkelerdir. İkinci kategoride, yer alan diğer dokuz KEİB üyesi ise ekonomik olarak yeni bir oluşum içinde buldukları sırada böyle bölgesel bir entegrasyon içinde yer almışlardır. Bu sistem farklılıklarından kaynaklanan gelir eşitsizliği diğer nedenlerle de beslenerek artabilir. Bölgede üretim faktörleri belirli bölgelerde yoğunlaşabilir. Burada çekim gücü olabilecek potansiyel ülkeler Türkiye, Yunanistan ve Rusya Federasyonudur. Bölge içi ticaretin düşük düzeyde kalması: KEİB'de bölge içi ticaret oldukça düşük düzeydedir. Bununla beraber, potansiyel işbirliği alanlarının geniş olması ticaretin de genişlemesine olanak sağlayacaktır. Bölgeye gerekli

yabancı sermaye ve daha gelişmiş teknoloji çekilebilirse, ticaretin hacmini ve değerini artırmak mümkün olabilecektir. Gerekli ölçüde dış yatırım yapılamaması ve finansman yetersizliği : KEİB kapsamında bu bölgeye yönelebilecek doğrudan yatırımların niceliği ve niteliğine ilişkin bir yargıda bulunmak için yeterli zaman geçmiştir. Bu zamanda, bölgeye yeterince yabancı sermayenin girmediği görülmüştür. Bunun en önemli sebepleri bölgede varolan siyasi istikrarsızlık, altyapı yetersizliğinin geçen bunca zamana karşın hala çözülememiş olması, 1998 Ağustosunda Rusya'da patlak veren krizde de görüldüğü gibi bölge ülkelerinin ekonomik yapılarının henüz stabilize olamaması gibi etkenlerdir. Bütün bu olumsuzluklarına karşın, Türk yatırımcıların bölge ülkelerine yaptığı yatırımlar her geçen yıl daha da artmıştır. Bunun yanında, ABD'li iş adamlarının bölgede yaptığı incelemelerden sonra bazı ülkelerde önemli ölçülerde yatırımlar yaptığı bilinmektedir. KEİB projeleri için 1 milyar SDR sermaye ile kurulması öngörülen Karadeniz Ticaret ve Kalkınma Bankası (KTKB) 1999 yılında faaliyete başlamıştır. KTKB'nin açılması, Türk Eximbank kredileri, EBRD'nin mali destek vaatleri asgari bir finansman temeli oluşturmaktadır. Ancak bu finansman boyutunun, KEİB'in ekonomik işbirliği potansiyeli ile karşılaştırıldığında yeterli

olmayacağı açıktır. Bu nedenledir ki, uluslararası finans kuruluşlarından da çeşitli biçimlerde ek finansman sağlanması gerekmektedir. 1999 yılında faaliyete başlamıştır. KTKB'nin açılması, Türk Eximbank kredileri, EBRD'nin mali destek vaatleri asgari bir finansman temeli oluşturmaktadır. Ancak bu finansman boyutunun, KEİB'in ekonomik işbirliği potansiyeli ile karşılaştırıldığında yeterli olmayacağı açıktır. Bu nedenledir ki, uluslararası finans kuruluşlarından da çeşitli biçimlerde ek finansman sağlanması gerekmektedir. Tarife dışı engellerin yaygın olarak kullanılması, bölgesel fonların kurulmamış olması, teşvik sistemlerinin yetersizliği, ödemeler mekanizmasının eksiklikleri, yük paylaştırıcı mekanizmaların uygulanmaması, kaynakların en etkin bir biçimde uygulanmaması da KEİB'in başarısını etkileyen önemli faktörlerdir. Bunlara ayrıca, ticari ve mali mevzuatta boşluklar bulunması, yabancı sermaye ile ilgili düzenlemelerin

eksiklikler içermesi, bankacılık, sigorta, kambiyo ve dış ticaret sistemlerinin tam kurulmamış olması, paraların çevrilebilir olmaması, döviz sıkıntıları gibi sorunlar da eklenebilir. Ekonomik verilerin farklı kavramlar, tanımlar, sınıflamalar ve muhasebe sistemlerine tabi olmalarından dolayı ortak bir veri tabanının belirlenememesi, özelleştirme nedeniyle işsizliğin artması ve enflasyondaki artışlar, uygulanan ekonomik politikadaki uyumsuzluk ve tutarsızlıklar da sorunlar arasında sayılabilir. Kurumsal zayıflık, fazla sayıda bölgesel kuruluşa üyelik ve bunun sınırlı kaynakların dağılmasına yol açması, karar alma mekanizmasının yavaş işlemesi siyasal ve ekonomik olanlar dışındaki nedenleri oluşturmaktadır. KEİB'in kısa sürede kurulabilmiş ve yine kısa sürede kurumsal yapısını tamamlamış olması, kendi benzerleri içinde eşine az rastlanacak türdendir. Üstelik bu yapı KEİB Hükümetlerini (Bakanlar Konseyi), Parlamentolarını (KEİPA) ve özel sektörünü (KEİK) kapsayacak bir şekilde üç boyutlu olarak gerçekleşmiştir. Buna karşılık, Karadeniz Ticaret ve Kalkınma Bankası ancak 1999 yılında oluşturulabilmiştir. Burada değinilebilecek bir husus, KEİB'in bir deklarasyon ile oluşturulduğu, katılan devletlerin bir uluslararası anlaşma ile bağlı kılınmadıklarıdır. Bu niteliğiyle deklarasyonun, üyeler için uluslararası hukuk kapsamında yaptırım gücü bulunmadığı, bağlılığın iyi niyet çerçevesinde kalabileceği gibi bir durum ortaya çıkmaktadır. Hukuksal olarak bakıldığında bu doğru olmakla birlikte, deklarasyonun en üst düzeydeki kişilerce imzalanmış olması bağlayıcılık niteliğini artıracaktır (Bal 2001 : 320).

6.4.2 KEİB'in Genel Değerlendirmesi

Karadeniz Ekonomik İşbirliği, Sovyetler Birliği'nin dağıtılmasından sonra, Doğu ile Batı bloklarına mensup ülkeler arasında ekonomik işbirliğine dayanan bir model içinde kurulmuştur. Avrupa'nın yeniden yapılanma süreci içine girdiği ve dünyada küreselleşme ve bölgeleşme eğilimlerinin hızla arttığı bir ortamda gerçekleştirilmiştir. KEİ' de ağırlık, ECO'dan farklı olarak özel sektöre ve projelere yönelik işbirliğine verilmiştir. ECO' da hükümetler arası işbirliği ön planda idi. Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla ortaya çıkan ülkeler

KEİ' ye dahil olmakla beraber, kendilerini ekonomik ve siyasi yönden AB'ne yakınlaştırma çabasına girmişler, bazı ülkelerde bu yönde ortaklık anlaşmaları imzalayarak ilk adımları atmışlardır. Bununla beraber, bu ülkelerin yakın bir gelecekte AB'ne tam üye olması beklenemez. Fakat buna rağmen AB, birçok KEİ ülkesi için gelecekte "çekim merkezi" olmaya devam edecektir. Bu sebeple KEİ, AB'ne bir alternatif veya COMECON' da olduğu gibi ona karşıt bir kuruluş olarak değerlendirilmemelidir. Aksine, yeniden yapılanan Avrupa' da yeni bir bölgesel bölünme yaratan bir nitelikten çok, bir Avrupalı uluslararası ekonomik kuruluş olarak Avrupa mimarisinin bir parçası olmalıdır. Nitekim bu amaç Zirve Bildirisi'nde açıkça ifade edilmiştir. Balkanlardan Kafkaslara ve oradan Orta Asya'ya ve Türk Cumhuriyetlerine kadar geniş bir alanı kapsayan önemli bir ekonomik işbirliği örgütü yaratılmıştır. Bu konumıyla KEİ, Türkiye'ye bölgesinde ve Avrupa'da önemli bir etkinlik sağlayacaktır. KEİ, Karadeniz çevresinde yer alan ülkelerin ekonomik refahlarını artıracak, Karadeniz'i bir "refah denizi"ne dönüştürecek önemli bir bölgesel ekonomik işbirliği girişimidir. 21 nci yüzyıla bölgesel ekonomik birleşmeler ve işbirliği anlaşmaları ile girecek olan dünyamızda böyle bir bölgenin oluşumu, ekonomik, siyasi, sosyal ve kültürel açılardan KEİ ülkelerini birbirlerine bağlayacaktır. Geçmişte farklı siyasi ve ekonomik sistemlere sahip ülkeler arasındaki mevcut uzaklık, zamanla ortadan kalkacak, bölge içinde yaşayan insanların ekonomik ihtiyaçları tatmin olduğu sürece kişilerin mutlulukları artacaktır. Bu gelişmeler, KEİ'nin başarıya ulaşmasına katkıda bulunacaktır (Karluk 1997 : 63).

KEİ'nin başarısı, geçmiş dönem dikkate alındığında büyük olmuştur. AB'nin 50 yıllık geçmişi ile karşılaştırıldığında KEİ, henüz gelişim aşamasındadır. Başarısı, aşağıda ana başlıklar altında belirtilen konulara üyelerin yaklaşımına bağlı olarak artacaktır. Bu konulardan bazıları, üye ülkelerin kendi iradelerine bağlı iken, diğer bazıları da mevcut ekonomik yapı ile doğrudan ilgilidir.

(1) KEİ ülkelerinde ekonomiler, büyük ölçüde "rakip" değil "tamamlayıcı" niteliktedir .

(2) Bölge pazarı, AB ile karşılaştırıldığında oldukça küçük, satın alma gücü ise düşüktür. 20 milyon km²lik alanda 327 milyon kişilik bir nüfusa sahip olan KEİ pazarı, yakın bir gelecekte gelişme potansiyeline sahiptir.

(3) KEİ bölgesinde, ülkelerarası ticaret (iç ticaret) düşüktür.

(4) Projelerin finansmanında kaynak yetersizliği vardır .

(5) Yabancı sermaye yatırımları azdır.

(6) Haberleşme ve ulaşım alt yapısı yetersizdir.

(7) Kalkınma stratejileri ithal ikamesine dayalıdır .

(8) Kısa dönemli milli ekonomik çıkarlar uzun dönemli bölgesel çıkarlara tercih edilebilmektedir .

(9) Tarife dışı engeller yaygın olarak kullanılmaktadır.

(10)Piyasa ekonomisine entegrasyondaki sorunlar tam olarak çözüme kavuşturulamamıştır .

(11)Eski Doğu Bloğu ülkeleri GATT, IMF ve Dünya Bankası sistemlerine uyumlarını tam sağlayamamışlardır.

(12)Ticari ve mali mevzuatları gelişmemiş, yabancı sermaye, bankacılık, sigorta, kambiyo ve dış ticaret sistemleri oturmamıştır, çevrilebilir para ile ticaret yeterince yaygınlaştırılmamıştır. Kliring sistemi önemini korumaya devam etmektedir.

(13) Ekonomik istatistikler ile muhasebe sistemleri Batı'nın kullandığı sistemlerden farklılık arz etmektedir .

(14) Siyasi irade zayıflığı vardır.

(15) Siyasi çıkarlar, ekonomik çıkarların üzerinde tutulmaktadır.

(16) KEİ, bir uluslararası anlaşma yerine bir bildiri ile kurulduğu için üyeler hukuki yönden bir yaptırımdan çok iyi niyet (bona fide) bağı ile KEİ' ne bağlıdırlar.

(17) Ekonomik işbirliğine katılan ülkelerden çoğunun eski Sovyetler Birliği'ne dahil ülkeler olması, bu ülkeler arasında ticaretin var olmasına yol açmıştır. Fakat bölgenin en büyük ihracatçısı durumundaki Türkiye ve Rusya Federasyonu arasında kendi aralarında da coğrafi yakınlığın sağlayacağı yoğunlukta büyük bir ticari ilişki yoktur. Büyük ticari potansiyele sahip iki komşu ülke arasında var olan ticaret hacmi yeterli değildir. Buna rağmen Karadeniz Ekonomik İşbirliği, coğrafyanın sağladığı avantajlarla birlikte, ticari potansiyeli oldukça yüksek bir ekonomik işbirliği hareketidir (Davutoğlu 2001 : 276).

Soğuk Savaş sonrası dönemde Türkiye'nin en köklü değişim yaşadığı deniz havzası Karadeniz olmuştur. Soğuk Savaş döneminin çift kutuplu yapılanmasında Türkiye'nin yakın deniz havzası olmaktan çok bloklar arası kutuplaşmanın en keskin şekilde yansıdığı bir iç deniz hüviyeti taşıyan Karadeniz, kıyı ülkeler için taşıdığı potansiyelin çok gerisinde bir öneme sahip olmuştur. Karadeniz havzası etrafındaki jeopolitik kutuplaşma Avrasya'nın bu en büyük iç denizinin jeoekonomik öneminin yeterince değerlendirilememesi sonucunu doğurmuştur. Soğuk Savaş döneminde Türkiye dışındaki bütün Karadeniz ülkelerini Doğu Bloğu içinde yer alması, bu denize dönük politikaların tamamıyla daha küresel ölçekli politikalar muvacehesinde belirmesine yol açmıştı. Bu da Türkiye'nin Karadeniz havzasını milli stratejik planlamanın bir parçası olarak değerlendirebilme şansını önemli ölçüde azaltmıştı. Soğuk Savaş dönemindeki çift kutuplu

yapının Türkiye aleyhine tam bir kategorik blok ayırımına tabi tuttuğu bu havzada yeni dönemde hem bölgesel işbirliği, hem de Türkiye'nin yakın kara ve deniz havzalarının dönük politikası açısından ciddi bir stratejik açılım potansiyeli doğmuştur. Bu potansiyeli dinamik bir stratejik unsur haline dönüştürmek üzere devreye sokulan KEİ, bu yönüyle önemli bir boşluğu doldurabilecek bir adım olarak görülmüş ve kısa zamanda önemli bir ilgiye mahzar olmuştur. KEİ kuruluş bildirgesinde örgütün niteliklerini tanımlarken dışlayıcı ve kapalı bir yaklaşım sergilenmemesine özen gösterilmiş ve özellikle bildirgenin V. maddesinde AGİK ilkelerine yapılan atıf ve VII. maddede AB üyelik süreçlerinin olumsuz etkilenmeyeceğine dair teyit edilen vurgu örgütün uluslar arası konumunun tanımlanmasındaki dış çerçeve unsurları belirlenmiştir Temel kalıcı faktör Karadeniz'in Avrasya ekonomi-politiği içinde sahip olageldiği merkezi konumdur. Aslında Soğuk Savaş döneminin getirdiği kategorik kutuplaşma arazi bir parçalanma dönemini temsil ediyordu. Tarih boyunca Avrasya ölçekli en önemli deniz ve kara bağlantıları bir şekilde Karadeniz hattından geçmekteydi. Karadeniz'i çevreleyen bölgeler Avrasya merkezli bu konumun değişik yönlerdeki bağlantılarını sağlayan kilit konumuna sahiptiler. Karadeniz'in Kafkaslarla Hazar'a bağlanan doğu yakası, Asya derinliğine uzanan hattı; batı kıyıları ve bu kıyılardan Avrupa derinliğine uzanan Tuna havzası, Avrasya'nın Avrupa kanadına olan irtibatlarını; Anadolu yarımadası ve Boğazlar, Akdeniz ve Afroavasya bağlantılarını; Dinyeper, Dinyester, Don ve Volga nehirleri ile işlerlik kazanan kuzey kuşağı da geniş step bağlantılarının barındırmaktaydı. Çift kutuplu yapılanmanın getirdiği kategorik kutuplaşma bu bağlantıların Avrasya ölçekli bir ekonomi-politik havza oluşturmasını mümkün kılmıyordu. Çift kutuplu yapının oluşturduğu suni örtü ortadan kalkınca Karadeniz'i çevreleyen bölgelerin iç bağlantıları su yüzüne çıktı. Diğer önemli bir kalıcı faktörde bu denizi çevreleyen bölgelerin ve ülkelerin iklim ve coğrafi farklılıklardan doğan potansiyeli bir ekonomik tamamlayıcılık ilişkisine sahip olmasıdır. Doğru bir zamanlama ve yerinde bir inisiyatifle başlatılan KEİ hala Türkiye'nin önemli stratejik araçlarından biri konumunu sürdürmektedir. Bu önem üç ayrı düzlemde ele alınabilir. Birinci düzlem KEİ'nin temelde bir

ekonomik işbirliği örgütü olarak Türkiye'nin uluslar arası ekonomi-politik yapılanma içindeki etkisine olumlu katkıda bulunma potansiyelidir. 325 milyonluk bir pazarı bulunduran bu örgüt sadece iç ekonomik işbirliği açısından değil, daha geniş ölçekli uluslar arası ekonomi-politik etki açısından da önemli konuma sahiptir. Bu önemin reel bir stratejik etkinliğe dönüşebilmesi için bu örgütün Türkiye'nin diğer stratejik araçları ile tutarlı bir çerçeveye oturtulması gerekmektedir. Türkiye'nin AB, ECO ve KEİ ile ilgili stratejik planlamaları bir arada ve tutarlı bir çerçeve içinde ele alınmaksızın Türkiye'nin bu üç örgüt ile olan ilişkilerini de birbirini destekleyecek bir etkinlikte kullanabilmesi çok güç olacaktır. G-20 platformunun oluşması bu karşılıklı etkileşimi daha da artırmış bulunmaktadır. Türkiye'nin Rusya dışında G-20 platformunda bulunan tek KEİ üyesi ülke olması Türkiye'nin doğu-batı, kuzey-güney bağlantılarını kullanabilme potansiyelini artırmıştır. Türkiye KEİ' yi bir fanusta gelişen esnek bir platform olarak değil, uluslar arası ekonomi-politik etkinliğini artıracak önemli bir stratejik destek ayağı olarak görmelidir (Efegil 2001 : 320).

KEİB önemli bir stratejik araç olarak yeniden değerlendirilmelidir. Bu inisiyatifin başlatıcısı olan Türkiye, şu ana kadar yaşanan tecrübelerin ışığında, örgütün reaksiyoner nitelikten süratle sıyrılarak kalıcı aksiyoner bir niteliğe dönüşmesi çabalarını hızlandırmalıdır. Bu çerçevede kısa dönemli sansasyonel girişimlerden çok uzun dönemde etki yapacak ve havza-içi iletişimi artıracak altyapı çalışmalarına yoğunlaşmak, hükümet-dışı aktörleri de devrede tutan yatay etkileşimi artırmak gerekmektedir. Bu konsey içersinde Türkiye bir Karadeniz ülkesi olan Gürcistan'a yönelik jeoekonomik stratejilerinde derin bir ivme kazanma şansını arttırabilecektir.

BÖLÜM VII

SONUÇLAR VE ÖNERİLER

7.1 Sonuçlar

Türkiye ile Gürcistan arasındaki siyasi ilişkiler mükemmel düzeyde seyretmektedir. Bağımsızlığını kazandığı andan itibaren Gürcistan'a yönelik olarak izlediğimiz politikada aşağıdaki değerlendirmeler ağırlıklı rol oynamıştır. Kafkasya'nın huzur, barış ve istikrarı Türkiye bakımından önem arz etmektedir. Türkiye ile Gürcistan arasında yakın ilişkiler kurularak geliştirilmesi, bölge istikrarına katkıda bulunacaktır. Avrasya'da Doğu - Batı ve Kuzey - Güney eksenlerinde iki önemli ülke olan Türkiye ve Gürcistan arasındaki yakın işbirliği içinde bulunduğumuz coğrafyanın kalkınmasını olumlu yönde etkileyecektir. Kafkasya'nın huzur, barış ve istikrarı Türkiye bakımından önem arz etmektedir. Türkiye ile Gürcistan arasında yakın ilişkiler kurularak geliştirilmesi, bölge istikrarına katkıda bulunacaktır. Avrasya'da Doğu-Batı ve Kuzey-Güney eksenlerinde iki önemli ülke olan Türkiye ve Gürcistan arasındaki yakın işbirliği, içinde bulunduğumuz coğrafyanın kalkınmasını olumlu yönde etkileyecektir. Gürcistan OAC ve Azerbaycan gibi Müslüman bir ülke olmayıp, Ortodoks Hıristiyan'dır. Bu itibarla insan dokusu farklıdır. 252 km.lik ortak sınır paylaştığımız Gürcistan'ı doğumuzdaki Trakya olarak görmek ve ilişkilerimizi bu optikten değerlendirmek doğru olacaktır. Bu ülkenin kazanılması Türkiye'ye Kafkasya ve Orta Asya coğrafyasında stratejik derinlik sağlayacaktır. Gürcistan'ın egemenliği, toprak bütünlüğü ve siyasi birliğinin korunması desteklediğimiz her fırsatta ve düzeyde tarafımızdan dile getirilmektedir. Stratejik çıkarlarımızın bir gereği olan bu politika, esasen Abhazya ve Güney Osetya gibi ülke bütünlüğünü tehdit eden sorunlarla karşı karşıya bulunan Gürcistan yönetimi tarafından memnuniyetle karşılanmaktadır. Bu tutumumuz ilişkilerimizin sağlıklı bir zeminde geliştirilmesinde temel etken olmaktadır. Türkiye'nin Ortada Asya ve Kafkaslar'a yönelik vizyonunda Gürcistan anahtar konumundadır. Bu itibarla, Türkiye ile Gürcistan arasındaki ekonomik ilişkiler öncelikli olarak ülkemizin stratejik çıkarları açısından değerlendirilmektedir. Gürcistan'ın bağımsızlığını kazandığı andan itibaren bu ülkeye yönelik politikamızda bu stratejik boyut belirleyici bir rol oynamış, neticede siyasi ilişkilerimiz mükemmel bir seviyeye ulaşmıştır. Gürcistan, ülkemiz açısından stratejik öneme haizdir. Öncelikle Gürcistan, Kafkasya ve Orta Asya'ya açılan

ulaştırma ve ticari yolların merkezindedir. Bu bölgelere yönelik ekonomik ve ticari faaliyetlerimizde Gürcistan'ın gerek coğrafyası, gerek siyasi ilişkilerdeki yakınlığının önemli etkileri vardır ve olmaya da devam edecektir. İlişkilerimizde eşitlik ve karşılıklı çıkarlar gözetilmeli, üstün ülke yaklaşımı içinde olunmamalı, eşitlik, içişlerine karışmama, ortak çıkarlara dayalı ilişki isteğimiz vurgulanmalıdır. Gürcistan'daki istikrarı bozacak herhangi bir girişime engel olunmalı, iç işlerine karışmadan, rejimini güçlendirmesini sağlayacak destek sağlanmalı ve istikrarın tesis ve idamesi için Türkiye ile işbirliğine özendirilmelidir. Gürcistan'ın iç ve dış sorunlarının çözümünde; uluslar arası camiada kabul görececek usulleri kullanması özendirilmelidir. Zoramayan, ısrardan kaçınan, siyasi tercihler yapmak zorunda bırakmayan yaklaşımlar sergilenmelidir.Üst düzey siyasi ilişkiler daha alt ve teknik düzeylerde de yaygınlaştırılmalıdır.İkili ilişkiler açısından bakıldığında, Gürcistan'ın egemenlik ve bağımsızlığının pekiştirilmesi, batı ile entegrasyonun artırılması konularında Türkiye köprü görevi yapabilir. Demokratikleşme sürecinde katkıda bulunarak uygar toplumlar arasında saygın yerini almasına yardımcı olunmalıdır. Ayrıca, Gürcistan'ın önemli sorunlarına çözüm arayışında Türkiye'nin katkıda bulunmaya hazır olduğu her fırsatta dile getirilmelidir. Kafkasya'da istikrar açısından Gürcistan'ın önemli bir ülke olduğu görülmektedir. Gürcistan, Türkiye'yi batıya açılan kapısı olarak değerlendirmektedir. Gürcistan'ın bu olumlu yaklaşımını sürdürmesini sağlayacak şekilde karşılıklı işbirliği sürdürülmelidir. Güney Kafkasya'da istikrarın idamesini sağlamak üzere, Türkiye tarafından teklif edilen ve Gürcistan tarafından çok olumlu karşılanan "Kafkasya İstikrar Paketi" kurulmalı ve idame ettirilmelidir. Yerine getirilemeyecek sözler verilmemeli, verilen sözler de tutulmalıdır. Gürcistan'da bugüne kadar Türkiye ile ilgili olarak oluşan olumsuz kanaatlerin, verilen sözlerin yerine getirilmemesinden ve ilişkilerin başlangıcında kalitesiz malların Türk malı olarak, piyasaya sürülmesinden kaynaklandığı unutulmamalıdır. Gürcistan'ın iç sorunları yüzünden merkezi otoriteye muhalif olan ve kendi egemenlik sınırları içinde etkin olan liderler vardır. Merkezi otoriteye muhalif olan bu liderlerle mümkün olduğunca görüşülmemeli, çeşitli sebeplerle yapılacak görüşmeler ise

kesinlikle resmi nitelik taşımamalıdır. Gürcistan üzerinde menfaatleri bulunan diğer devletlerin faaliyetleri yakından takip edilmeli ve Türkiye aleyhine olabilecek gelişmelere zamanında tedbir alınmalıdır. Türkiye-Azerbaycan-Gürcistan arasında üçlü bir siyasi danışma mekanizması kurulmalı ve anılan üç ülkenin yakın ilişkiler içerisinde olması için her türlü tedbir alınmalıdır. Gürcistan'a yönelik politikamızın diğer bir amacı ise, bu ülkenin Batı ile bütünleşmesini sağlayacak girişimleri desteklemektir. Batı yönlü bir siyaset izleyen Gürcistan'da nüfusunu muhafaza etmeyi amaçlayan ve bunu istikrarsızlık yaratmak suretiyle gerçekleştirmeyi hedefleyen Rusya Federasyonu ile olan ilişkilerinin mevcut durumu karşısında Gürcü yönetimi, bölgede desteğine güvенеbileceği tek ülke olarak Türkiye'yi görmektedir. Gürcü yönetiminin beklentisinin sadece siyasi planda kalmadığı, askeri ve ekonomik alanda da Türkiye'nin yardımına muhtaç olduğu gözlenmektedir. Ülkemizin doğal ticari ve ekonomik avantajlarının ve askeri imkanlarının Gürcistan'ın hizmetine sunulması uzun vadede bölgedeki nüfusumuzun tesis edilerek yayılmasına yol açabilecektir. Gürcistan'daki menfi bir gelişme Kafkasya'nın geneline etki edebilme potansiyeline sahiptir Doğal olarak Türkiye, Gürcistan'daki olabilecek bütün gelişmeleri yakından takip etmelidir. Bölgedeki tek Batılı komşusu olan ve başlangıçta Gürcistan'a yardım eli uzatan nadir ülkelerden birisi olmaktan kaynaklanan avantajlı konumunu Türkiye'nin korumakta giderek zorlandığı hissedilmektedir. Zira, bugün başta ABD ve Almanya gibi önde gelen Batılı ülkelerin ve topluluk olarak AB'nin Gürcistan'a yönelik ilgilerinin süratle arttığı ve bu küçük ülkenin ölçüğü bakımından önemli miktarlara ulaşan hibe ve yardımlarda buldukları görülmektedir. Bunu bağılı olarak Gürcistan'ın gözünde ülkemizin önceliğinin tedricen aşındığı değerlendirilmektedir. Gürcistan'daki istikrarsız ortam, ülkemizin RF' ye ve Azerbaycan'a açılışını da olumsuz yönde etkilemektedir. Gürcistan'ın istikrarı, Türkiye'nin Kafkasya'daki uzun vadeli çıkarları açısından önemli bir etkeni oluşturmaktadır. Gürcistan üniversitelerinde öğrenim gören Türk gençlerinin Gürcistan'da doğabilecek ekonomik imkanlara katılımı için gerekli kredi desteği sağlanmalıdır. Bu gençlerin mezuniyeti ile birlikte Türkiye'deki iş olanaklarına alternatif olarak, işletmeler

gerekli imkanları bu gençler sayesinde kazanabilecektir. Dünyanın en büyük jeoekonomik kaynağının insan kaynakları olduğu gerçeği yadsınamaz. Türkiye’de yaşayan Gürcü asıllı Türk vatandaşlarının Gürcistan ile ilişkilerde etkili olmaları beklenmelidir. Politikaların uygulanmasında hükümet dışı kuruluşların da katkıları sağlanmalıdır. Coğrafi açıdan diğer önemli faktör ise, Gürcistan’ın RF ve ülkemiz arasında bir tampon bölge oluşturmasıdır bu nedenle, bağımsız ve güçlü bir Gürcistan ülkemizin genel güvenlik politikaları açısından da önemlidir. Bağımsız, güçlü, batı standartlarına göre yönetilen ve Türkiye ile yakın işbirliği içinde olan bir Gürcistan, Kafkaslarda gözü olan diğer devletlerin nüfuz alanı oluşturmasını engelleyeceği gibi Türkiye’nin Kafkaslar ve Orta Asya’ya açılmasını da sağlayacaktır. Türkiye, komşusu Gürcistan’ın etnik kökenli sorunlarının bir an önce çözüme kavuşturulmasını içtenlikle arzulamaktadır. Bu konuda diğer uluslar arası kuruluş ve ülkeler yanında ihtilafların çözüm sürecine katkıda bulunmaya hazırdır. Gürcistan’da mevcut aşırı milliyetçi akımların uzun vade içinde Türk düşmanlığına dönüşmesi uzak bir ihtimaldir. RF’na karşı duyulan hasmane hisler neticesinde, din faktörünün Türkiye’ye karşı Rus - Gürcü milliyetçiliği temelinde işbirliğine dönüşmesi en azından şimdilik beklenmemektedir. Türkiye, Gürcistan’daki Osetya ve Abhazya gibi direnişçilerin tutumları karşısında Gürcistan’ın bütünlüğünden yana olduğunu açıklamıştır. Gürcistan-Türkiye ilişkileri açısından güvenlik içerikli konulardan biri de Acara Özerk Cumhuriyeti ile ilgilidir. Bilindiği gibi Kars Antlaşması’nın 6. maddesi gereğince Türkiye, Nahçıvan ve Acaristan konusunda da garantör ülke durumundadır. Bu antlaşmaya göre Acaristan’ın sınırları ve statüsü değiştirilemez ve Acaristan’ daki Müslüman halkın dini olan İslamiyet’i yaşamasına mani olunamaz. Halkın geçimini sağladığı tarım alanları onun ziraatına mani olacak bir statüye sokulamaz. Türkiye, Kars Anlaşması ile edindiği yetki ve sorumlulukları kullanmaya kalktığı anda veya Batum-Tiflis, Batum-Cevahiti ilişkileri istenmedik tarzda gelişmesi halinde, Acara Türkiye’nin güvenlik gündemine oturacaktır. Gürcistan’ın etnik yapılanması kapsamındaki diğer önemli konu Cevahiti bölgesi olup, Türkiye’nin güvenliği ile ilişkilidir. 5.400.000 nüfusunun yaklaşık 440.000’i Ermeni olan Gürcistan’ın

bu şehri, kendisine yüksek otonomi vaat edilmesine rağmen tatmin olmamıştır. Bölgeye, Gürcü güvenlik görevlileri girmekte zorlanmakta ve Gürcistan'a ait olan bölgede Ermeni para birimi olan dram geçmektedir. Konunun Türkiye'nin güvenliği boyutuna gelince, bilindiği gibi "Büyük Ermenistan İdeolojisi"nin bir parçası Karabağ iken, diğer bir parçası Cevahiti'dir. Denizden denize Ermenistan rüyasına Ermenistan, Cevahiti'yi işgal ettikten sonra bir adım daha yaklaşmış olacaktır. Buna göre Ermenistan Hazar Denizi, Karadeniz ve Akdeniz arasındaki coğrafi alanda yer alacaktır. Cevahiti'den sonra Ermeniler, Karadeniz'e çıkmak için Adler bölgesi ve Batum'u hedeflemiştir. Bu tasarıya göre, Güney Azerbaycan yani Kuzey İran Haydat Ermenistan coğrafyasının kapsamındadır. Gürcistan ve Türkiye ile sınır anlaşmalarını yenilememiş olan Ermenistan bu politikası ile Türkiye için tehdit unsurudur. Cevahiti'nin Türkiye'nin güvenliği açısından diğer önemli yönü ise bu bölgenin Ahıska Türklerinin yurdu olmasından gelmektedir. Stalin zamanında Acara'larda olduğu gibi Sovyetler Birliği'nin Uluğ Türkistan ağırlıklı muhtelif bölgelerine sürgün edilen 300-400 bin civarındaki Ahıska Türkü, Avrupa Güvenlik Konseyi kararı ile yurtlarına dönebilme hakkını kazanmışlardır. Buna antlaşmaya göre 10 yıllık zaman zarfında bu Türk toplumunun yurtlarına yerleştirilmeleri için Gürcistan'a süre tanınmıştır. Ancak bu konuda Gürcistan, Cevahiti Ermenilerin hassasiyetini ileri sürerek adeta ipe un sermektedir. Gürcistan'ın etnik yapısının Türkiye'nin güvenliğini yakından ilgilendiren diğer iki konudan biriside Gürcistan'daki Azeri Türkleri ve onun bir anlamda uzantısı karakterinde olan Karapapah Türkleridir. Stalin Ahıska Türklerini sürgüne gönderirken, sadece Anadolu Türklüğünü abluka altına almakla kalmamış, diğer Türk kesimleri ile Anadolu Türklüğünün köprüleri de yıkılmış, Türklüğün coğrafi bütünlüğünü kaldırmıştır. Bulgaristan'da yaptırılan ilk Türk göçlerinin altında yatan gerçek bize göre budur. Kırım Türklerinin göçü de buna göre izah edilebilir. Türkiye, Gürcistan'ın bir iç meselesi olarak gördüğü Abhazya sorununun, Gürcistan'ın toprak bütünlüğü, siyasi birliği, egemenliği ve sınırların zorla değiştirilemezliği ilkelerine saygı temeli çerçevesinde bir çözüm bulunmasına taraftar olduğunu kabul etmektedir. Bu görüş paralelinde; bağımsız olduğu iddiasıyla Abhazya

Yönetimi tarafından tanınmamakta, bu belgelere sahip Abhazya vatandaşlarının Türkiye'ye girişlerine izin verilmemekte ve sadece Gürcü markalarınca düzenlenecek belgelerin kabul edileceği ilgililere bildirilmektedir. Diğer taraftan, Türkiye'nin Gürcistan ile yakın ilişkiler kurmasından rahatsızlık duyan RF, bu ilişkilerin gelişmesini önleyebilecek fırsatları değerlendirmekte, Türk bandıralı gemileri, bölgeye uygulanan ambargoyu deldirmek pahasına, RF'nun Suhumi limanına yönlendirildiğine, bilahare söz konusu gemileri Gürcü makamlarına şikayet ettikleri tespit edilmiştir. Ayrıca Abhazya sorununa Türkiye'nin yaklaşımının (toprak bütünlüğü, egemenlik) RF'nun nihai amacına hizmet etmediği açıktır. Bu itibarla Türkiye'nin soruna müdahil olmasına sıcak bakmayacağı geçerli ve tutarlı bir tahmindir. Bu değerlendirmeler ışığı altında, "Abhazya sorununun Gürcistan'ın toprak bütünlüğü ve egemenliği çerçevesinde çözümlenmesi" Türk resmi görüşünün, Türkiye'deki Abhaz kökenlilerin beklentileri ve eylemleri ile bağdaşmadığı, ayrıca Kafkaslar'da RF'nun nüfusunun kırılması hedefine de uygun düşmediği görülmektedir. Bu kapsamda Abhazya'nın bağımsızlığının, Abhazya'nın RF'nun nüfus ve egemenliği altına girmesi ile aynı anlamda olduğunun Abhaz kökenli Türk vatandaşlarına çeşitli yollarla izah edilmesi kamuoyunun bilgilendirilmesi önem arz etmektedir. Buradaki etnik yapı sayesinde ve Türkiye'nin komşusu olması nedeni ile Doğu Karadeniz Bölgemize ve Doğu Anadolu Bölgemize özellikle Ardahan, Kars, Erzurum illerimize sosyo-ekonomik olarak entegre edebilme şansımız vardır. Acara'da yoğun bir Müslüman nüfus mevcuttur. Bu nüfusun ekonomik, ticari, kültürel ilişkilerimizde köprü görevi almasına gerekli altyapı ve olanaklar iki ülke tarafından sunulmalıdır. Abhazya sorununa barışçı bir çözüm bulunması, Türkiye açısından büyük önem taşımaktadır. Türkiye, esnek bir federasyon şeklinde de olsa, Gürcistan'ın toprak bütünlüğünün korunmasının, gerek Gürcülerin, gerek Abhazların uzun vadeli çıkarları açısından daha yararlı olduğu düşüncesinden hareket etmiştir. Bu çerçevede, AGİT misyonunun ve BM Genel Sekreteri Özel Temsilcisinin çabalarını desteklemektedir. Türkiye'de yaşayan ve sayıları yaklaşık 200 bin olduğu değerlendirilen Abhaz kökenli Türk vatandaşlarından bazılarının Abhazya

Ayrılıkçı yönetim ile ilişki içinde buldukları, bu arada zor koşullar altındaki Abhazya'ya yardım edebilmek maksadıyla taşındıkları hatta silah götürdükleri konusunda Gürcü yönetiminin şikayetlerine muhatap olunmuştur. Abhaz - Gürcü iç savaşı sırasında Anadolu'dan gelen Türk vatandaşların Abhaz tarafında çarpıştıkları söylentileri de Gürcü yöneticilerinin haliyle tepkisini çekmiştir. Abhaz kökenli Türk vatandaşlarının destekledikleri davanın RF'nun nihai amacına uygun olduğu ve netice itibariyle Abhazya'nın Gürcistan'dan koparılarak RF'nun nüfus ve egemenliği altına girmesine hizmet ettiği bilinmelidir. Acara yönetiminin niyeti ve maksadının ne olduğu, Türk - Gürcü ve Türk - Acara ilişkilerinin nasıl olması gerektiği konularında ayrıntılı değerlendirme yapılarak stratejinin belirlenmesi Türkiye açısından yapılması gereken en önemli konulardan birisi olduğu, Acara Yönetiminin ekonomik gücünün önemli bir kısmının Sarp sınır kapısı ve Batum liman gelirlerinden elde ettiği, Gürcistan'ın içerisinde bulunduğu ekonomik sıkıntılar nedeniyle gümrük gelirlerine çok ihtiyaç duyduğu gerçekleri göz önünde bulundurulduğunda, Türkiye'den Gürcistan'a kara ve deniz yolu ile yapılacak mal sevkiyatının Sarp Sınır Kapısına alternatif aynı zamanda Türkgözü Sınır Kapısı'ndan da (Gürcistan lehine de) yapılması, Aktaş / Çıldır Sınır Kapısının açılması projesinin hayata geçirilmesinin, Batum limanına alternatif kontrolündeki Poti limanının kullanılmasının gerek Acara Yönetiminin (RF ve Ermeni azınlık destekli) Merkezi Hükümetine yönelik olumsuz tutumlarını frenleyebilmesi, gerekse Türk Gürcü ilişkilerinin daha güvenilir bir zeminde gelişmesi açısından önem arz ettiği değerlendirilmektedir. Aslan Abaşidze, Tiflis yönetimi tarafından fiili durumun devam ettirilmesi halinde, 13 Ekim 1921 tarihinde Türkiye ile Gürcistan arasında yapılmış olan Kars Anlaşmasını yürürlüğe koyacağını açıklaması Gürcistan ile Acaristan Özerk Cumhuriyeti arasındaki sorunlara Türkiye'yi müdahil durumuna sokmak suretiyle Türk-Gürcü ilişkilerini sekteye uğratmak istediği değerlendirilmektedir. Güney Osetya'da nispi bir durgunluk görülmele birlikte sorun bugüne kadar halledilememiş olması, Acaristan'da,merkezi hükümetin otoritesinin tesis edilememesi, gerek Gürcistan, gerekse de ülkemiz açısından arzu edilmeyen bir fiil durumudur. Acaristan'ın doğu sınırı yakınındaki Ahılkelek bölgesi,

Ermeni nüfusunun yoğunluğu ve Ermenilerin ayrılıkçı yöndeki hareketleri nedeniyle, Gürcistan'ın hassas bölgelerinden birisidir. Acaristan, Ahılkelek ile birlikte mütalaa edildiğinde, Türkiye açısından dikkatle izlenmesi gereken bir bölgedir. Söz konusu bölgede, Gürcistan merkezi otoritesinin kurulamaması halinde, bölgelerin Kuzey Irak'ta olduğu gibi PKK ve son zamanda canlandırmaya çalışılan Ermeni terör örgütlerince de üs olarak kullanılabilmesi ve Türkiye için başka bir istikametten tehdit unsuru teşkil edebileceği değerlendirilmektedir. Gürcistan'da bulunan Rus askeri üsleri, ikili ilişkilere henüz olumsuz bir etki yapmamıştır. Son derecede güç durumdaki Gürcistan Silahlı Kuvvetleri, halihazır durumu ile, Türkiye için tehdit teşkil etmemekte aksine Türkiye'nin aktif yardımını beklemektedir. Gelecekteki Gürcistan Silahlı Kuvvetlerinin de tek başına Türkiye için bir tehdit oluşturması beklenmemektedir. Ancak, iç istikrarsızlık ve çatışmalar, Rus birliklerinin mevcudiyeti bu ülkeden kaynaklanan risk faktörünü artırmaktadır. Üst düzey ziyaret ve temaslar sık aralıklarla sürdürülmelidir. İkili ve bölgesel işbirliğinin, istikrar ve barış ortamının tesisine hizmet edeceğine ve kurulan işbirliği ilişkilerine başka ülkelerle rekabet unsuru bulunmadığına dair mesajların verilmesi, ilgili ülkeleri rahatsız edecek beyanlardan özenle kaçınılmalıdır. Gürcistan'ın istikrarı açısından tehdit unsuru oluşturan terör, uyuşturucu ve silah kaçakçılığı ile bağlantılı suçlarla mücadelede işbirliği yapılmalı, terörle mücadelede ve güvenlik konularında danışma mekanizmaları kurulmalıdır. Siyasi, ekonomik vb. konuların yanında askeri konularda da işbirliği yapmak uluslar arası ilişkilerin kaçınılmaz bir gerçeğidir. İlişkilerin güvenlik boyutu, önemli ölçüde askeri işbirliğine dayanmaktadır. Bu çerçevede Gürcistan ile Türkiye arasında bölge ve dolayısı ile dünya barışına katkıda bulunmayı amaç edinmiş, çok iyi seviyede askeri ilişkiler tesis edilmiştir. Anılan ilişkiler geliştirilerek sürdürülmelidir. Bağımsızlığını yeni kazanmış ülkeler için, diğer tüm ihtiyaçların yanında ordularını kurmak önemli ve öncelikli bir ihtiyaçtır. Gürcistan'da aynı ihtiyacı duymaktadır. Türkiye, her konuda olduğu gibi, askerlik konusunda da, Gürcistan'ın modern dünyaya mümkün olduğunca erken katılmasına yardımcı olmak maksadıyla, modern dünyanın uygulamalarını Gürcistan'a aktarmalıdır. Bu kapsamda Gürcistan

Silahlı Kuvvetlerinin NATO standartlarına uygun olarak teşkilatlanmasına katkı sağlanmalıdır. Gürcistan ile savunma sanayi işbirliği faaliyetleri geliştirilmeli, bu ülkenin askeri bakımdan kendisine en yakın müttefikin Türkiye olduğu kanaati yaratılmalıdır. Gürcistan ile kültürel ve sportif ilişkilerin geliştirilmesi için çeşitli etkinlikler düzenlenmelidir. Bu ülkede faaliyet gösterecek Türk Kültür Merkezleri açılmalıdır. Ülkemizde kurulacak bir Kafkasya ve Orta Asya Araştırmaları ve İncelemeleri Enstitüsü bütün bölgeye yönelik çalışmalar yaparken, Gürcistan ile ilgili konularda da karar mekanizmalarına; zamanında, doğru, yeterli bilgi sağlayacaktır. Görsel ve yazılı basın aracılığıyla her iki ülke arasında diğer alanlardaki bağlarında güçlenmesini sağlayacağı değerlendirilen, kültürel bir bağ oluşturulmalıdır. Türkiye'nin yakın kara havzasını oluşturan Kafkasya gibi bir bölgede Cevahetya sorunu Türkiye için önem taşımaktadır. Bu önem, Cevahetya'da yaşayan insanların büyük bir çoğunluğunun Anadolu kökenli Ermeni olmasından kaynaklanmaktadır. Türkiye açısından Cevahetya'nın önemini arttıran bir diğer konu ise; Baku – Tiflis - Ceyhan gibi Türkiye için stratejik bir öneme sahip olan petrol hattının bölgeden geçiyor olmasıdır. Türkiye, Gürcistan'ın toprak bütünlüğünün esas olacak şekilde Cevahetya sorununa yaklaşmalı ve bu doğrultuda politika ve stratejiler üretebilmelidir. Ayrıca Cevahetya sorunu analiz edilirken, Ermenistan ve Rusya faktörleri dikkate alınmalıdır. Böylelikle, çevresindeki sorunlara duyarlı olan ve çevresinde bir barış kuşağı oluşturan Türkiye'nin, bölgesel ve küresel açılımlar yapması daha da kolaylaşacaktır. Diğer önemli hususlardan biri Mesket Türkleri sorunun Gürcistan nezdinde çözülmesi içi çaba sarf etmek gerekmektedir. Mesket Türkleri Stalin döneminde sürülmüştü,.Mesketler Türkiye'ye sırtını dayayan bir grup durumunda, dolayısıyla üzerinde durulması gerekmektedir.

7.2 Öneriler

Gürcistan'la ilgili günümüze kadar birçok araştırma yapılmış olmakla birlikte, yine de bu ülkeye ait ilişkin bilinmeyen ya da az bilinen bir çok konunun olduğunu söylemek olanaklıdır. Bu araştırma kendi bölgesel ilişkilerimizde Türkiye'nin mevcut durumunu, Gürcistan ilişkilerimizi ,

Gürcistan'ın coğrafi ekonomik özellikleri ile ilgili bilgileri sunma görevini üstlenmiştir. Ancak bu ülke ile ilgili daha birçok bilinmeyen araştırma konusu yapılması gerekmektedir. Diğer yandan Kafkasya'da mevcut diğer ülke ve özerk bölgelerin de ayrı bir araştırma konusu olarak ele alınmasında yarar olduğu söylenebilir.

KAYNAKÇA

Ajance France Presse
18 Ocak 2006.

ALADIŞHVİLİ, Irakli
1999 "Russian Military Bores'in South Causasus"
The Army and Society in Georgia, TBİLİSİ, VII, Ekim: 54.

ARMAOĞLU, Fahir
1993 "Kafkaslar'da Yeniden Yapılanma"
Silahlı Kuvvetler Dergisi, ANKARA, CCCXXXVII, Temmuz: 10.

ARSLAN, Nizamettin
18 Aralık 2002, " TCDD. İşletmeler Genel Müdürlüğü Limanlar Daire Başkanı"

Yayınlanmamış MGA' daki Bildirisi, ANKARA.

Associated Press

13 Ekim 2005.

AVİOUTSKİ, V ve A. COLİN

2005 "Geopolitique-du Cause", Paris.

ATALAY, İbrahim

2000, Türkiye Coğrafyası ve Jeopolitiği, İZMİR, Ege Üniversitesi Basımevi.

AYDIN, Mustafa

2005, Üç Büyük Gücün Çatışma Alanı Kafkaslar, İSTANBUL, Gökkuşbuğum Yayınları.

AYHAN, Ahmet

2002, Dünden Bugüne Türkiye'de Bilim – Teknoloji ve Geleceğin Teknolojileri, İSTANBUL, Beta Yayınları.

BAL, İdris

2001, 21. Yüzyılın Eşiğinde Türk Dış Politikası, İSTANBUL, Alfa Yayınları.

BAKRADZE, Levan

2004, Gürcistan Deniz Kuvvetlerinin Gelecekteki Yapısı Nasıl Olmalıdır, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) İSTANBUL, Harp Akademileri Komutanlığı.

BIYIKOĞLU, H. Nadir

18 Aralık 2002, " Botaş Genel Müdür Yardımcısı"
Yayınlanmamış MGA' daki Bildirisi, ANKARA.

BOCUTOĞLU, Ergün

25-26 Ekim 2003, "Artvin İlinin Ekonomik Kalkınması Semineri" ,
Artvin İktisadi Araştırmalar Vakfı Yayınları, İSTANBUL, III.

COLİN, S. Gray

1982, Strategic Studies and Public Policy ,

CORLEY, Felix

1997, " South Ossetia Between Gamsakhurdia and Gorbachev; Three Documents"

Control Assean Survey, LONDON, XVI.

CÖMERT, Servet

2001, Jeopolitik ve Türkiye'nin Yer Aldığı Yeni Jeopolitik Ortam,
İSTANBUL,

Harp Akademileri Yayınları.

DALKANAT, M. Cenk

2006, Karadeniz'in Güvenliği ve Bu Kapsamda Tesis Edilen Bölgesel Girişimler,

İSTANBUL, Harp Akademileri Yayınları.

DAVUTOĞLU, Ahmet

2001, Stratejik Derinlik, İSTANBUL, Küre Yayınları.

DEİK

2005, "Foreign Economic Relations Boord (Gürcistan Ülke Bülteni)",
TC. Dışişleri Bakanlığı Yayınları, ANKARA, Eylül.

DEMİR, A. Faik

2000, Türk Dış Politikası Açısından Transkafkasya'nın Yeri ve Önemi,
İSTANBUL, Bağlam Matbaası.

2003, Türk Dış Politikası Perspektifinden Güney Kafkasya,
İSTANBUL, Bağlam Matbaası.

DENK, Nevzat
2000, 21. Yüzyıla Girenken Türkiye'nin Jeopolitik Durumu ve Jeostratejik Öneminin Yeniden Belirlenmesi, İSTANBUL, Harp Akademileri Yayınları.

DPT

03 Ocak 1995, "Türkiye Karadeniz Ekonomik İşbirliği, ÖİK Raporu"

DPT: 2379-ÖİK-433/ 1995, ANKARA.

Economist Intelligence Unit

2004, "Georgian Economic Trends",15

EFEGİL, Ertan

2001, Türk-Rus İlişkileri, Bölgesel İşbirliği ve Stratejik Kazanç, İSTANBUL, Alfa Yayınları.

ELEKDAĞ, Şükrü

1999, "Balkanlar ve Türkiye'nin Bölgeye Yönelik Politikaları Sempozyumu"
Harp Akademileri Bülten, İSTANBUL, I, 41.

ERLOK, Halil

2001, Kafkaslar Bölgesine Uygulanabilecek P/H Faaliyetleri, İSTANBUL, Harp Akademileri Yayınları.

Eurasia Insight

18 Mayıs 2004, "Georgian-President Announces to Ajaria Blockade"

GOGAŞİDZE, Koba

2005, Gelişmiş Bir Devlet Olabilme Yolunda Gürcistan'ın Çözmesi Gereken Sorunlar Nelerdir, İSTANBUL, Harp Akademileri Yayınları.

GÖKÇE, Cemal

1979, Kafkasya ve Osmanlı İmparatorluğu'nun Kafkasya Siyaseti,
İSTANBUL,
Su Matbaası.

GRIGORANTZ, Alexandre

2000, Kafkasya Halkları Tarihi ve Etnografik Bir Sentez, (Çev. Doğan
YURDAKUL), İSTANBUL, Sabah Kitapçılık.

Gudok Gazetesi

04 Kasım 2005, (Rusya Federasyonu).

Günel, Kamil

1997, Coğrafyanın Siyasal Gücü, İSTANBUL, Çantay Kitapevi.

Gürcistan Devlet İstatistik Komitesi

1999, Bülten, I.

GVASDES, K. Nicolas

2003, "Realism Abort Georgia", The National Interat.

HABİÇOĞLU, Bedri

2004, "Kafkasya'dan Anadolu'ya Göçler", Askeri Tarih ve Strateji
Başkanlığı
Bildiriler, ANKARA, XVII, 114.

HOLLEY, John

02 Kasım 2003, "Georgia Vote May Eeaken Leaders Hand",
Los Angeles Times.

<http://cia/theworldfactbook/georgia/wf/gg.html> , Ekim 2005.

<http://georgiancyclopedia.org> , Mart 2006.

<http://members.tripod.com/ggdavid/georgia> , Mart 2006.

<http://www.botas.gov.tr/projeler/etud/azerbaycan.html> , Mart 2006.

<http://www.botas.gov.tr/projeler/etud/hazar.html> , Mart 2006.

<http://www.chveneburi.net> , Şubat 2006.

<http://www.die.gov.tr> , Kasım 2005.

<http://www.economist.com.tr/apps/dictionary.phples.dict/makroekonomi> ,
Kasım 2005.

<http://www.economist.com.tr/apps/dictionary.phples.dict/otarşi> , Kasım 2005.

<http://www.eia.doe.gov/georgia/caspraph> , Kasım 2005.

<http://www.mta.gov.tr/uluslararası/proje.asp> , Ekim 2005.

<http://www.statistics.gen> , Mart 2006.

<http://www.traceca.org> , Kasım 2005.

<http://www.tobb.org.tr/gurcistan/klavuz> , Mart 2006.

Hürriyet Gazetesi
28.07.2005

İLHAN, Suat

1999, Dünya Yeniden Kuruluyor, İSTANBUL, Ötüken Yayınları

2000, AB'ne Neden Hayır Jeopolitik Yaklaşım, İSTANBUL, Ötüken
Yayınları.

JAKOBİA, Mamuka

2004, Gürcistan'ın Kafkaslar Bölgesi'nde Sağlanacak Barış ve Güvenlik
Ortamına

Katkısı ve Bölgedeki Rolü, İSTANBUL, Harp Akademileri Yayınları.

JGARKAVA, Levan

2004, Kafkasya Bölgesinde Enerji Havzasının Jeopolitiği , İSTANBUL,
Harp Akademileri Yayınları.

KABOLAT, H. ve N. GÜL

2000, “Kafkasya’da Vahaheti (Gürcistan) ile Krasnador (Rusya) Ermenilerinin Jeopolitiği ve Özerklik Arayışları”, Stratejik Analiz Dergisi, VI, 10.

KARLUK, Rıdvan

14 Mart 1991, “Introduction On The Turkish Economy, Trade And Investment Policies And Potentials For Expanding Trade And Economic Cooperation With CEEC, SPO”, Turkish Daily News.

5 Haziran 1992, “Black Sea Economic Cooperation Project. A New Environment” Turkish Daily News.

1997, “ Karadeniz Ekonomik İşbirliği Projesi Bölgesinde Yer Alan Ülkelerde Yeniden Yapılanma Politikalarının Türk Ekonomisine Etkileri ve Bölge İçinde Ekonomik İşbirliği İmkanları”, ANKARA, İzmir İktisat Kongresi Bildirileri, 160.

KRAMER, Hasan

2001, Amerika ve Avrupa Karşısında Değişen Türkiye, İSTANBUL, Timaş Yayınları.

KURAKHÇİSVİKİ, Aleksandre

2002, Türkiye Gürcistan İlişkilerinde Tarihi Sürece Bakış, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) İSTANBUL, Harp Akademileri Komutanlığı.

KURUMAHMUT, Ali

1998, Ege’de Temel Sorun Egemenliğin Devredilmesi, Adalar, ANKARA, Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Meydan Larousse

1971, İSTANBUL, Meydan Yayınevi, Cilt VI, 925.

Milli Güvenlik Akademisi (MGA)

2005, Dünya Jeopolitiği ve Türkiye, ANKARA, XV.

Milliyet Gazetesi

14 Eylül 2005.

MURPHY, Kim

03 Mayıs 2004, "Georgian – Bridges BlownUp", Los Angeles Times.

Novosti Gazetesi

04 Ocak 2005 (Rusya Federasyonu).

ORAN, Baskın

2001, Türk Dış Politikası(Cilt I), İSTANBUL, İletişim Yayınları.

PALA, Cenk

2002, "Baku-Tiflis-Ceyhan Ham Petrol Boru Hattı Projesinin Hazar Bölgesi
ve

Türkiye Açısından Önemi", ANKARA, ODTÜ Uluslar arası İlişkiler
Konferansları,

ODTÜ Basımevi.

2003, Hazar Boru Hatlarının Kesişme Noktasında Türkiye, İSTANBUL,
Türküzü
Matbaası.

PAMİR, A. Necdet

1999, Baku-Ceyhan Boru Hattı, Orta Asya'da Bitmeyen Oyun, ANKARA,
Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınları.

PAPAVA, Vlademir

1995, Gürcistan Ekonomisi, Reform Sorunları , ANKARA, Avrasya Etütleri.

PIRTAKHIA, Akaki

2005, Avrasya Koridorunda Gürcistan'ın Önemi (Yayınlanmamış Yüksek Lisans

Tezi), İSTANBUL, Harp Akademileri Komutanlığı.

POYRAZ, Hamdi

2004, Türk Yunan Sorunları Ege Denizi ve Ege Adaları, İSTANBUL, Harp Akademileri Yayınları,

RADYANDİ, Jean

2005, "Kafkasya'yı Sarsan ve Çözüme Ulaştırılmayan Anlaşmazlıklar", İSTANBUL, Stratejik Araştırmalar Enstitüsü Askeri Bilimler Merkezi Dış Basın

Bülteni, CCXC, 2.

RATHANOVA, M. P.

2004, Yakın Yurtdışı Ülkelerin Ekonomik ve Sosyal Coğrafyası, (Çev. Aydın İBRAHİMOV), MOSKOVA, Drafo Yayınevi.

SAREM

2003, Güvenlik Boyutunda Kafkasya'nın Geleceği ve Türkiye, ANKARA, III.

SİSAV

1998, Türkiye'nin Enerji İhtiyacı Açısından Hazar Bölgesi Petrol ve Doğalgaz

Kaynaklarının Değerlendirilmesi, İSTANBUL.

2000, Dünya'daki Jeopolitik Yönelimler ve Türkiye, İSTANBUL.

SULEİMAN, Dimabit

11 Ağustos 2003, "Georgia:Russian Hands On The Switches", Transtions Online.

SÜKAN, Özer

2001, 21. YY. Başlarında Balkanlar ve Türkiye, İSTANBUL, Harp Akademileri Yayınları.

ŞİMŞİR, Bilal

1982, Ege Sorunu Belgeler (Cilt II), ANKARA, Türk Tarih Kurumu Yayınları.

TANRISEVER, F. Oktay

2002, Sovyet Sonrası Dönemde Rusya'nın Kafkasya Politikası, ANKARA, İmge Yayınları.

TARAKÇI, Nejat

2003, Devlet Adamlığı Bilimi, Jeopolitik ve Jeostrateji, İSTANBUL, Çantay Kitapevi.

TAŞKIRAN, Cemalettin

1996, Oniki Ada'nın Dünü ve Bugünü, Genkur Basımevi.

TAVKUL, Ufuk

2002, Etnik Çatışmaların Gölgesinde Kafkasya, İSTANBUL, Ötüken Yayınları.

T.C Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı

2000, "Temmuz Ekonomik İlişkiler Notu", ANKARA.

TİKA

2005, Gürcistan Ülke Profili, ANKARA, T.C. Dışişleri Bakanlığı Yayınları.

TOPOURİA, Nikolai

27 Ekim 2003, "Eyes on Presidency as Georgia Votes in Parliamentary Election"

Agence France Presse.

TORBAKOV, Igor

01 Aralık 2003 " Russia Turning Up Pressure On Georgia", Eurasia Insight.

TÜSİAD

2005, "2006 Yılına Girerken Türkiye Ekonomisi, İstikrardan Sürdürülebilir Büyümeye", İSTANBUL, TÜSİAD-T/2005-12-414.

Türkiye Gazetesi

26 Mayıs 2006

Uluslar arası Nakliyeciler Derneği

2002, "AB ve Ulaştırma Sektörü", İSTANBUL, Uluslar arası Nakliyeciler Derneği

Bülteni. 5.

YANAR, Savaş

2002, Türk-Rus İlişkilerinde Gizli Güç: Kafkasya, İSTANBUL, IQ Yayınları.

YARDIM, Gökhan

2005, Kafkasya, Hazar Petrolleri ve Doğalgazları, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans

Tezi) İSTANBUL, Harp Akademileri Komutanlığı.

YERASİMOS, Stefaros

2000, Milliyetler ve Sınırlar Balkanlar, Kafkasya ve Ortadoğu, (Çev.Şirin TEKELİ), İSTANBUL, İletişim Yayınları.

YEŞİLKEY, Murat

2005, Hazar Havzası Enerji Kaynaklarının Türkiye'ye Etkisi,
(Yayınlanmamış
Yüksek Lisans Tezi) İSTANBUL, Harp Akademileri Komutanlığı.

ZANINI, Michele

1999, "Rand Organization Publications, The Future Of NATO'S
Mediterranean
Initiative", Evaluation and Next Steps.

EK 1:GÜRCİSTAN İDARİ-EKONOMİK BÖLGELER HARİTASI

EK 2: GÜRCİSTAN EKONOMİ HARİTASI

